

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE’DE AKADEMİK MAKALELERDE ÖZ
HAZIRLAMA ÖRÜNTÜLERİ:
DİSİPLİNLER ARASI BİR ANALİZ

Hatice Gülşen BİRİNCİ
2502150021

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Ümit KONYA

İSTANBUL-2022

ÖZ

TÜRKİYE’DE AKADEMİK MAKALELERDE ÖZ HAZIRLAMA

ÖRÜNTÜLERİ:

DİSİPLİNLER ARASI BİR ANALİZ

Hatice Gülşen BİRİNCİ

Bu araştırma Türkçe araştırma makalelerindeki öz örüntülerinin disiplinler arası analizini yapmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla TÜBİTAK Ulusal Veri Tabanından sosyal ve beşeri bilimler, mühendislik ve temel bilimler, yaşam bilimleri, tıp ve hukuk veri tabanlarında yayımlanmış 246 dergi örneklem olarak seçilmiştir. Araştırmada tabakalı örneklem ve betimleme yöntemleri kullanılmıştır. Analiz sonunda özlerde *amaç* ve *arka plan* ögelerinin sıklıkla; *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerinin görece daha az yer aldığı bulunmuştur. *Arka plan* ögesinin hukuk alanında zorunlu; diğer veri tabanlarında geleneksel ya da isteğe bağlı olduğu; *yöntem* ögesinin ise sadece yaşam bilimleri ile mühendislik ve temel bilimler alanlarında geleneksel olduğu tespit edilmiştir. *Bulgular* ve *sonuç* ögeleri yaşam bilimleri alanında geleneksel; diğer alanlarda isteğe bağlıdır. *Amaç* ögesi ise tüm veri tabanlarında gelenekseldir. Veri tabanları ile *arka plan*, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* öz ögelerine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamı bir ilişki varken *amaç* öz ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamı bir ilişki saptanmamıştır. Özlerde en yaygın öge dizilimleri *arka plan*=>*amaç* ve sadece *arka plan* biçiminde gerçekleşmiştir. Yaşam bilimleri ve bir noktaya kadar mühendislik ve temel bilimler alanlarında bir farkındalık oluşmaya başladığı görülse de diğer alanlarda özlerin istenen yetkinlikten henüz çok uzak oldukları değerlendirilmiştir. Öz yazım stratejilerinin geliştirilmesinin, daha esaslı bilimsel faaliyetlerin gerçekleştirilmesine zemin hazırlayacağı; diğer yandan bilgi yönetimi başta olmak üzere bilimsel faaliyetlerle ilişkili tüm mesleki ve akademik alanları geliştireceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tür analizi, öz, öz örüntüsü, araştırma makalesi, akademik yazım, standart, disiplinler arası çalışma.

ABSTRACT

PATTERNS OF ACADEMIC ARTICLE ABSTRACTS IN TURKEY: AN INTERDISCIPLINARY ANALYSIS

Hatice Gülşen BİRİNCİ

This research aims to make an interdisciplinary analysis on the structural patterns of Turkish abstracts. For this purpose, 246 journals published in social and human sciences, engineering and basic sciences, life sciences, medicine and law databases derived from TUBITAK National Database were selected as corpus. Descriptive method and stratified sampling method were used in the study. At the end of the analysis, the *purpose* and *background* moves were frequently; but the *method*, *findings* and *conclusion* moves were found to be relatively less frequent. The *background* move was compulsory in the field of law; but traditional or optional in other databases. Also the *method* move was traditional only in the fields of life sciences, engineering and basic sciences. The findings and conclusion moves were traditional in the life sciences; but optional in other databases. The *purpose* move was traditional in all databases. A statistically significant relationship was found between the databases and whether or not the *background*, *method*, *findings* and the *conclusion* were included. On the other hand, no statistically significant relationship was found between the databases and whether or not the *purpose* move was included. The most common move sequences were *background* => *purpose* and *background* only. Although it is seen that an awareness has begun to emerge in the fields of life sciences and, to a certain extent, engineering and basic sciences, it has been evaluated that the abstracts are still far from the desired competence in other databases. The development of abstract writing strategies will pave the way for the realization of more fundamental scientific activities; on the other hand, it is thought that it will develop all professional and academic fields related to scientific activities, especially knowledge management.

Keywords: Genre analysis, abstract, pattern, research article, interdisciplinary study.

ÖN SÖZ

Bilimsel bilginin günümüzde hızla yığılarak ilerlemesi, tüm dünyada akademik yayınların sayı ve nitelik bakımından zenginleşmesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Hem genel okurlar hem uzmanların, ihtiyaç duydukları bilimsel bir içeriğe etkin biçimde erişebilme yönündeki haklı talepleri, yürüttükleri bilimsel faaliyetin döngüsünü tamamen erdirmek zorunda olan araştırmacıları akademik yazım ilkelerini öğrenme ve bunları uygulama konusunda daha büyük emek harcamaya sevk etmiştir.

Tüm dünyada bilimsel içerikler çoğunlukla araştırma makalesi formunda yayımlanmaktadır. Çoğunlukla bu türle anılan; ancak esasen akademik yazımda tamamen ayrı bir tür olarak beliren özler, kendine has söylem ve biçim özellikleriyle bilimsel sonuçların bir nevi tanıtımını yapmaları ve araştırma makalelerinin asıl muhataplarına ulaşmasını sağlamaları sayesinde özellikle son yirmi yılda hem bilimsel içerik yazarlarının hem tür analistlerinin ilgisini çekmiştir. Geliştirilen yazım stratejileri öz türünün, akademik yazımda çok daha önceden varlık gösteren araştırma makalesi, derleme makalesi, olgu sunumu, akademik bildiri gibi türlerin ulaştığı olgunluğa içerik ve yapı bakımından kısa zamanda erişebileceğini düşündürmektedir.

Ülkemiz akademik öz yazımında öne çıkan yapısal tercihleri ve dil özelliklerini disiplinler arası bir bakışla analiz ederek öz yazım stratejilerinin gelişimine katkı sağlaması; ayrıca bilgi yönetiminde görevli uzman ve kütüphanecilerin konuyla ilgili farkındalığının artırılmasını teşvik etmesi umulan araştırmamızda mühendislik ve temel bilimler, yaşam bilimleri, tıp, sosyal ve beşeri bilimler ile hukuk veri tabanlarından geniş bir derlem, önceki araştırmaların sonuçlarıyla da karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında ülkemiz ve dünyada akademik yayıncılığın ele alındığı birinci bölümün ardından geniş bir literatür incelemesi yapılmış; üçüncü bölümde öz yazımına ilişkin dünyada ve ülkemizde yayımlanmış standartlar incelenmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünde yöntem, materyal, veri analizi ve sınırlılıklar belirtilerek ardından öz yazımının karmaşıklığını somut olarak ortaya koyması

amacıyla derlemdeki öz öğelerinin analizinde karşılaşılan başat sorunlara değinilmiştir. Araştırmanın altıncı bölümünde ise temsil gücü yüksek derlemde elde edilen bulgular tablo, grafik ve şekillerle aktarılmış; ülkemiz öz yazım stratejilerine ilişkin değerlendirme ve genellemelerde bulunulmuştur.

Bu çalışmanın yürütülmesi esnasında desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Ümit Konya'ya, tez izleme komitemde yer alarak kıymetli vakitlerini bana ayıran ve önerileriyle tezin şekillenmesinde katkıda bulunan Prof. Dr. Mehmet Canatar ve Prof. Dr. Ahmet Oğuz İçimsoy ile tez dönemim boyunca görevli bulunduğum Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit'e şükranlarımı sunarım.

Akademik hayatım boyunca daima beni yüreklendiren çok kıymetli babam Prof. Dr. Ali Birinci'ye minnettarım. Tezimi kendisine ithaf ediyorum.

Ayrıca altı sene boyunca arşiv uzmanı olarak yanında çalışma fırsatı bulduğum Prof. Dr. Halil İnalçık'ı saygı ve rahmetle anıyorum.

Hatice Gülşen Birinci
İstanbul, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
RESİMLER LİSTESİ.....	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ.....	xv

BİRİNCİ BÖLÜM TANIMLAR VE AKADEMİK YAZIN

1.1. Özün Tanımı ve Akademik Yazımdaki Yeri.....	10
1.2. Amaç/Anlatım/Yapı Bakımdan Öz Türleri.....	11
1.3. Retorik Yapılanma ve İyi Hazırlanmış Öz.....	13
1.4. Türkiyede Akademik Yayıncılık.....	17

İKİNCİ BÖLÜM LİTERATÜR İNCELEMESİ

Literatür İncelemesi.....	23
---------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DÜNYADA VE TÜRKİYEDE STANDARTLAR

3.1. Dünyada Standartlar.....	47
3.2. Türkiyede Standartlar.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM, MATERYAL, VERİ ANALİZİ VE SINIRLILIKLAR

4.1. Yöntem, Materyal ve Veri Analizi.....	56
4.2. Sınırlılıklar.....	67

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖGE ANALİZİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

5.1. Anlamsal Tutarlılık İlkesi.....	71
5.2. Anlamsal Devamlılık İlkesi.....	77
5.3. Noktalama ve Yazım Kuralları.....	88
5.4. Anlatım ve İfade Bozuklukları.....	93
5.5. Eylemde Çatı Özelliği.....	98

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

6.1.1. Öz Örüntüleri.....	102
6.1.2. Öz Ögelerinde Zaman ve Çatı.....	113
6.1.3. Ögelerin Çatı Özelliklerinin Anlamsal Açıdan Yeniden Değerlendirilmesi	121
6.1.4. Özlerin Karakter, Kelime ve Cümle Sayıları.....	129
6.2.1. Ögelerin Tüm Özlerdeki Varlığı Bakımından.....	139
6.2.2. <i>Yöntem, Bulgular ve Sonuç</i> Ögelerinin İhmal Edilmesi.....	142
6.2.3. <i>Arka Plan</i> ve <i>Amaç</i> Ögelerinin Sıklığı.....	145
6.2.4. Ögelerin Disiplinlerdeki Varlığı Bakımından.....	146
6.2.5. Ögelerin Tüm Özlerdeki Dizilimi Bakımından.....	154
6.2.6. Ögelerin Disiplinlerdeki Dizilimi Bakımından.....	156
6.2.7. Özlerin Karakter, Kelime ve Cümle Sayıları.....	157
6.2.8. Özlerin Zaman Özellikleri.....	159
6.2.9. Disiplinler Arası Zaman Özellikleri.....	161
6.2.10. Disiplinler Arası Çatı Özellikleri.....	163

SONUÇ	171
KAYNAKÇA	181
ÖZGEÇMİŞ	202

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1.: Bilimsel ve teknik dergi makalelerinin sayısına göre ülkelerin listesi.....	20
Tablo 1.2.: Bilimsel ve Teknik Dergi Makalelerindeki Büyüme	21
Tablo 1.3.: Türkiye adresli yayınların sayıları ve kategorileri	22
Tablo 4.1.: Veri tabalarına Göre Örneklem.....	61
Tablo 4.2.: Evren, Örneklem ve Hata Payı.....	61
Tablo 4.3.: Disiplinlere Göre Örneklem Sayısı	62
Tablo 4.4.: Veri Giriş Başlıkları	64
Tablo 4.5.: Örnek Veri Girişi.....	66
Tablo 6.1.: Tüm özlerde (n = 411) yer alan öğelere ilişkin betimleyici istatistik	102
Tablo 6.2.: Veri tabanlarına göre özlerde <i>arka plan</i> ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği.....	103
Tablo 6.3.: Veri tabanlarına göre özlerde <i>amaç</i> ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği	104
Tablo 6.4.: Veri tabanlarına göre özlerde yöntem ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği.....	104
Tablo 6.5.: Veri tabanlarına göre özlerde <i>bulgular</i> ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği.....	105
Tablo 6.6.: Veri tabanlarına göre özlerde <i>sonuç</i> ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği	106
Tablo 6.7.: Tüm özlerde (n=411) en sık yapılan 15 öge dizilişine ilişkin betimleyici istatistik	107
Tablo 6.8.: Veri tabanlarına göre en sık yapılan 15 öge dizilişine ilişkin betimleyici istatistik	110
Tablo 6.9.: Veri tabanlarına göre özlerin öge dizilişlerinin doğruluk ve yanlışlıklarına ilişkin betimleyici istatistik.....	111
Tablo 6.10.: Veri tabanlarına göre özlerde yer verilen öge sayılarına ilişkin betimleyici istatistik.....	113
Tablo 6.11.: Öz öğeleri cümlelerinde kullanılan zamanlar	114

Tablo 6.12.: Veri tabanlarına göre <i>arka plan</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan zamanlar	114
Tablo 6.13.: Veri tabanlarına göre <i>amaç</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan zamanlar	115
Tablo 6.14.: Veri tabanlarına göre <i>yöntem</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan zamanlar	116
Tablo 6.15.: Veri tabanlarına göre <i>bulgular</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan zamanlar	116
Tablo 6.16.: Veri tabanlarına göre sonuç öz ögesi cümlelerinde kullanılan zamanlar	117
Tablo 6.17.: Öz öğeleri cümlelerinde kullanılan çatılar.....	118
Tablo 6.18.: Veri tabanlarına göre <i>arka plan</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar	119
Tablo 6.19.: Veri tabanlarına göre <i>amaç</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar	119
Tablo 6.20.: Veri tabanlarına göre <i>yöntem</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar	120
Tablo 6.21.: Veri tabanlarına göre <i>bulgular</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar	121
Tablo 6.23.: Öz öğeleri cümlelerinde kullanılan anlam bakımından çatılar	124
Tablo 6.24.: Veri tabanlarına göre <i>arka plan</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar	125
Tablo 6.25.: Veri tabanlarına göre <i>amaç</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar	126
Tablo 6.26.: Veri tabanlarına göre <i>yöntem</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar	127
Tablo 6.27.: Veri tabanlarına göre <i>bulgular</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar	128
Tablo 6.28.: Veri tabanlarına göre <i>sonuç</i> öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar	129
Tablo 6.29.: Tüm Özlerin Karakter, Kelime ve Cümle Sayılarına İlişkin Betimleyici İstatistik	129

Tablo 6.30.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Karakter Sayılarına İlişkin Betimleyici İstatistik.....	131
Tablo 6.31.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Kelime Sayılarına İlişkin Betimleyici İstatistik	132
Tablo 6.32.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Cümle Sayılarına İlişkin Betimleyici İstatistik	133
Tablo 6.33.: Tüm öz (n:411) öğelerinin dizilimi	135
Tablo 6.34.: Veri tabanlarına göre tüm öz (n=411) öğelerinin dizilimi.....	137

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 6.1.: Tüm Özlerin Karakter, Kelime ve Cümle Sayılarına İlişkin Kutu Grafik	130
Şekil 6.2.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Karakter Sayılarına İlişkin Kutu Grafik	131
Şekil 6.3.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Kelime Sayılarına İlişkin Kutu Grafik .	133
Şekil 6.4.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Cümle Sayılarına İlişkin Kutu Grafik ..	134

RESİMLER LİSTESİ

Resim 4.1. : Yapılandırılmış Öz	59
Resim 4.2. : Paragraf Öz	60

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1. : Türkiye Adresli Yayın Verileri.....	17
Grafik 1.2. : 2000-2020 yılları arasında ISSN alan dergi sayıları	18
Grafik 1.3. : 2014-2020 yılları arasında E-ISSN alan dergi sayıları.....	19

KISALTMALAR LİSTESİ

ANSI	: American National Standards Institute
APA	: American Psychological Association
BPMRC	: Background-Purpose-Method-Result-Conclusion
BPMRD	: Background-Purpose-Method-Result-Discussion
CARS	: Create a Research Space
E-ISSN	: Electronic International Standard Serial Number
IMRaD	: Introduction-Method-Result-Discussion
IPMPrc	: Introduction-Purpose-Method-Products-Conclusion
IPMRD	: Introduction-Purpose-Method-Result-Conclusion
ISO	: International Organization for Standardization
ISSN	: International Standard Serial Number
NISO	: National Information Standards Organization
ORT	: Ortalama
ORTC	: Ortanca
RST	: Retorik Yapı Teorisi
SCI	: Science Citation Index
SS	: Standart Sapma
SSCI	: Social Science Citation Index
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜBİTAK	: Türkiye Bilim ve Teknolojik Araştırma Kurumu
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
WOS	: Web of Science

TÜRKİYE’DE AKADEMİK MAKALELERDE ÖZ HAZIRLAMA

ÖRÜNTÜLERİ:

DİSİPLİNLER ARASI BİR ANALİZ

GİRİŞ

Şairin zihnindeki mısralar söze dökülmedikçe şiir olmaz. Bir olay örüntüsü söze ya da yazıya aktarılmadıkça hikâye; bir fikir veya ilinti muhatabına ulaşmadıkça felsefi öğreti olarak anılamaz. Bunlar gibi bilimsel bir araştırma da kaynaktan hedefe iletilmedikçe bilimsel faaliyet tamamlanmış olmaz; bir bakıma bilim adamının elde ettiği sonuçlar muhataba ulaşmadıkça araştırma döngüsü gerçekleşmiş değildir. Bilimsel araştırma sürecinin bu bütünsel algısı içinde araştırma bulgularının yayımlanması öncü ve önemli bir rol oynar (Dos Santos, 1996:481-482). Asıl olarak yayımlanmak için üretilen bilimsel bir içeriğin (Day, 1998:5) okurla buluşması yazarın üyesi olmayı hedeflediği bilimsel topluluğa katıldığının da belgesi niteliğindedir (Swales, 1990:7). Ne var ki bilimsel bilginin yayımlanması da her zaman bu döngünün tamamlandığı anlamına gelmez; zira yayımlanan bir bilimsel çalışma muhatabı tarafından anlaşılmadıkça ıssız ormanda devrilen ağacın neden olduğu “basınç dalgasından” başka bir şey değildir (Day, 1998:2). Bu durumda bilimsel çalışmaya değer katan şey, bilimsel usullere uygun yürütülen ölçme, deney ya da gözlemler ile bunlardan elde edilen verilerin ve ulaşılan sonuçların hem türün gerektirdiği söylem özelliklerine uygun hem de muhatapları tarafından anlaşılabilen bir kurgu ve bir anlatımla aktarılmasıdır.

İçeriği ve amacından bağımsız olarak her metnin bir iletisi vardır. İletinin aktarım biçimini ve metne hâkim söylemi ise metnin içeriği ve türü, yaratıldığı sosyokültürel ortam ve yazarın kültürel arka planı (Kafes, 2015:250); türe özgü dil ve söylem özellikleri, yazarın ve hedef kitlenin nitelikleri ve beklentileri ile kaynak kişinin yazarlık eğilimleri belirler. Kurgu ve söyleme ilişkin tüm özellikler de metnin retorik yapısını oluşturur. Bu noktada anlatıcı, dinleyici ve dil bileşenlerinden oluşan ve Antik Yunan’da demokrasi kültürünün bir parçası olarak doğup tarih boyunca siyaset, felsefe, edebiyat, teoloji ve hukuk gibi çeşitli alanlarda gelişen; dinleyenlerin veya izleyicilerin bir fikri kabul etmelerine zemin hazırlayan bir tür yapısal örüntü

olarak tanımlayabileceğimiz (Fartousi ve Dumaning, 2012:514) ve aslında daha geniş işleviyle anlatıcının dil tercihlerini, metne hâkim anlatım biçimlerini, metnin bileşenlerini ve bunların birbirine ulanma biçimlerini belirleyen “retorik” kavramını, ikna edicilik bağlamıyla kısıtlamak yanıltıcı olacaktır. Zira her metin türü bir ikna etme çabası taşımasa da bir fikri, mesajı, bir duygu veya izlenimi, bilgiyi ya da bilimsel bir veriyi muhatabına doğru bir kurgu içinde ve anlaşılır bir dille iletmek zorundadır. Siyasi söylevlerle ortaya çıkarak başlangıçta çoğu kez bir nutkun ya da başka türden bir metnin sadece ikna ediciliği ile ilişkilendirilen kavramı, hem bu zorunluluktan ötürü hem bilimsel bilginin hızla artmasıyla birlikte belirli bir sistem içerisinde olgunlaşmış; başta dil bilimciler olmak üzere çeşitli alanlardan bilim insanlarının yirmi yıldan daha uzun süredir ilgi odağı olan (Marefat ve Mohammadzadeh, 2013:37) “tür analizi” çalışmalarının ana eksenine oturmuştur.

Yunan filozof Aristoteles’in *Poetika*’sında sadece şiir, drama ve epik gibi başlıca edebiyat türlerine atıfta bulunurken zamanla pembe dizi, kara film, gerilim, aksiyon ve macera filmleri gibi popüler kültür unsurları için de kullanılmaya başlayan “tür” kavramı, dil bilimi ve iletişim sahalarında anlatıcının iletişimsel amacına ulaşmak için tasarladığı bir tür metin veya söylem biçimi olarak tanımlanmıştır (Swales ve Feak, 2009:1). Daha geniş anlamıyla konuşmacıların, yazarların ve dinleyicilerin ya da okuyucuların önceki bilgileri üzerinde bağlamsal, sosyal, dil bilimsel ve bilişsel olanak ve kısıtlara bağlı olarak şekillenen söylem uzlaşımları kümesi (Parodi, 2010:25) olarak da tanımlanan tür kavramını, üyeleri bir dizi iletişimsel amacı paylaşan bir iletişimsel olaylar sınıfı (Swales, 1990:58) olarak ele alırsak bir türe ait metinlerin ortak iletişimsel amaçlarla ve belirli bir söylem etrafında kümелendiğini öne sürebiliriz. Son yüzyılda bilimsel içeriklerin sayısındaki artış ve iletimindeki çeşitlilikten ötürü bilginin doğru ve etkili aktarımının araştırmacılar için çok daha önemli hale gelmesi, bilimsel içerik üretme konusunda araştırmacıları rehber kitaplara ve kılavuzlara sıklıkla başvurmaya sevk etse de bunların çok azı bilimsel türlerin metin kurgusunu ve dil özelliklerini tatmin edici bir şekilde açıklayabilmektedir (Martin, 2003:26). Bu boşluk bilimsel içerikler üzerine yapılan tür analizi çalışmalarına duyulan ilgiyi artırmıştır.

Araştırmacılarca üretilen bilimsel bilginin muhataba doğru iletişim kanalları üzerinden etkin biçimde ulaşmasının bilimsel faaliyet açısından taşıdığı “varoluşsal” değer, üretilen akademik içeriklerin yapı yönünden ve öne çıkan dil tercihleri bakımından öz yazım standartlarına ve uluslararası söylem topluluklarının beklentilerine uygun olmasını gerektirir ki bu durum tür analizi araştırmalarına hayati bir misyon yükler. Bilimsel içeriklerin tüm dünyada en yaygın formları olan araştırma makalelerinin bölümleri ile bunlardaki dil özellikleri üzerine yapılagelen tür analizleri, bu türün bir nevi okura ilk ulaşan unsurları oluşundan ve tanıtıcı işlevinden ötürü son yıllarda özler üzerine yoğunlaşmaya başlamış; öz analizleri hem nitel hem nicel yönden her geçen gün daha rekabetçi bir hal alan bilim dünyasında ana içeriğini muhatabına en etkin iletişim unsurlarıyla ulaştırmaya motive yazarlar için de bilimsel araştırma döngülerini tamamen erdirmede rehberlik etmeye başlamıştır. Bu çerçevede ülkemizde üretilen bilimsel içerikleri önce yayıncılar ve hakem kurullarına, ardından okurlara “pazarlayan” araştırma makalesi özlerinin yapı ve dil özellikleri yönünden analizi, uluslararası rekabetçi ortama ayak uydurmaya çalışan ülkemiz akademik söylem topluluklarının retorik bakımdan ihtiyaç duydukları yetkinliği kazanmalarında ve böylece ülkemizin bilimsel bakımdan dünya ile yarışabilecek bir konuma yükselmesinde ya da ulaştığı konumu daha ileriye taşımasında büyük öneme sahiptir.

Sözlü, yazılı, görsel ya da işitsel iletişim araçlarında başvurulanan anlatım biçimleri ve üslup özellikleri ile bunlara hâkim ana iletişimsel eğilimler; edebi, felsefi ya da bilimsel metinlerin yazım metodolojileri ile bunların tarihsel süreçte evrildikleri yeni formlar ve öne çıkan retorik uygulamalar; özelde ise bilimsel metin yazarlığındaki genel eğilimler üzerine ülkemizde geniş bir külliyyatın oluştuğunu söyleyebiliriz. Ne var ki daha özelde bilimsel araştırma makalelerinin önemli bir parçası olan öz türü üzerine nitelik bakımından değilse de sayı bakımından tatmin edici bir külliyyat henüz oluşmamıştır. Bunda özün görece yeni bir tür oluşu, ülkemizde dil bilimsel birikimin öze ilişkin tür analizinin gerektirdiği düzeyde gelişmemiş olması ve tür analizinin çoğu zaman disiplinler arası bir çabayı gerektirmesi gibi faktörlerin etkili olduğunu düşünmekle birlikte lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin bu alanda yüreklendirilmesinin ülkemizde üretilen bilimsel

içeriklerin yetkinliğini ve bilim insanlarımızca Türkçe ya da başka dillerde üretilen içeriklerin uluslararası sahada erişilebilirliğini artırmaya katkı sağlayacağını değerlendirmekteyiz.

Ülkemiz akademik içeriklerinin gelişimi ve nitelik yönünden uluslararası söylem topluluklarının beklentilerine cevap verebilmesi ile Türk ya da Türkçe konuşan bilim insanlarınca üretilen içeriklerin ulusal ve uluslararası dizinlerde erişilebilirliğinin artırılmasında sahip olduğu kilit rolden ötürü bu araştırmada farklı söylem topluluklarına mensup bilim insanlarının ürettiği Türkçe araştırma makalesi özleri, ortaya çıkan retorik örüntüler ve dil tercihleri yönünden karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Evrenden tabakalı örneklem yöntemi ile evreni temsil eden geniş bir derlem üzerinden yapılan araştırmanın amaçları şunlardır:

1. Hukuk, mühendislik ve temel bilimler, sosyal ve beşeri bilimler, tıp ve yaşam bilimleri veri tabanlarında 2016 yılında hakemli dergilerde yayımlanan yapılandırılmamış Türkçe araştırma makalesi özlerindeki öğeleri tespit etmek,
2. Farklı disiplinlerden yazarların öz yazımında başvurdukları ya da ihmal ettikleri öğelere ilişkin istatistiksel betimlemeler yapmak ve veri tabanlarını öz öge çeşitliliği bakımından karşılaştırmak,
3. Öz örüntüleme stratejilerini öğelerin dizilimi bakımından sayısal verilerle ortaya koymak ve beş veri tabanından özleri öge dizilimi bakımından karşılaştırmak,
4. Farklı veri tabanlarında üretilen özleri cümle, kelime ve karakter sayıları açısından istatistiksel olarak betimleyerek sonuçları veri tabanları bazında değerlendirmek,
5. Derlemdeki özlerde ve özleri oluşturan öğelerde öne çıkan zaman ve çatı özelliklerine ilişkin sayısal betimlemeler yapmak ve farklı söylem topluluklarına mensup yazarların anlatım tercihlerini karşılaştırmak,
6. Ülkemiz akademik öz yazım stratejilerini ve anlatımda öne çıkan dil tercihlerini disiplinler arası karşılaştırma ile analiz ederek Türkçe özleri karakterize eden yapısal tercihleri ve anlatım özelliklerini ortaya koymak,
7. Elde edilen bulguları ulusal ve uluslararası literatürdeki sonuçlarla karşılaştırmak,

8. Derlemde öne çıkan karakteristik yapısal şemaların ve dil tercihlerinin uluslararası söylem topluluklarının beklentileri ile ulusal ve uluslararası standartlara uygun olup olmadığını ortaya koymak,

9. Derlemden genellemeyle ülkemiz akademik öz yazımında izlenen temel yapısal stratejileri ve dil tercihlerini saptamak.

Bu amaçla, araştırmamızda betimleme yöntemi kullanılarak toplanan veriler üzerinden yapılan istatistiki analizlerle aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Farklı veri tabanlarındaki özlerde yazarlar ögelere hangi sıklıkla başvurmuştur?

2. Ögelerin özlerde bulunma sıklığı bakımından veri tabanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

3. Ögelerin özlerde konumlandırılma stratejileri farklı veri tabanlarında ne tür varyasyonlar içerir?

4. Öge dizilimleri ile veri tabanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

5. Özlerdeki karakter, kelime ve cümle sayıları farklı disiplinlerde nasıl değişkenlik gösterir?

6. Özlerde ve ögelerde öne çıkan zaman ve çatı tercihleri ögelerin semantik işlevlerinden ne yönde etkilenir?

7. Farklı söylem topluluklarının öz örüntüleme stratejileri ve dil tercihleri ulusal ve uluslararası öz hazırlama standartlarına uygun mudur?

Araştırmada hedeflenenler ile cevap aranan sorulara uygun olarak araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

1. Ülkemizde yayımlanan araştırma makalesi özlerini örüntüleyen ögeler ile bu öz ögelerine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

2. Veri tabanları ile *arka plan* öz ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

3. Veri tabanları ile *amaç* öz ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

4. Veri tabanları ile *yöntem* öz ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

5. Veri tabanları ile *bulgular* öz ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

6. Veri tabanları ile *sonuç* öz ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

7. Veri tabanları ile öz ögelerinin doğru-yanlış dizilişleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

8. Veri tabanlarında yer alan öz ögelerinin ortalamaları veya ortancaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.

9. Veri tabanları ile özlerde yer verilen öge sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

10. Türkçe araştırma makalesi özlerinin büyük bölümü ulusal ve uluslararası standartlarda tarif edilen retorik örüntüye uygun yapılandırılmamaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulguların ve ulaşılan sonuçların şu faydaları sağlaması beklenmektedir:

1. Farklı veri tabanlarındaki söylem topluluklarında özün önemi ve öz yazım stratejilerine ilişkin farkındalığı artırarak Türkçe akademik öz yazım stratejilerini geliştirmek,

2. Araştırma makaleleri ve özlerine ilişkin tür analizlerinin nitelik ve nicelik yönünden gelişimini teşvik etmek,

3. Hakem kurulları ve yayıncıların, özlerin bilimsel ilerlemede ve yayıncılıktaki önemine dair farkındalığını artırarak bilimsel yayıncılığın gelişimini teşvik etmek,

4. Bilimsel araştırma sonuçlarının tasnif ve kataloglanması ile dizinlenmesinde özlerin işlevinin araştırmacılar ve bilgi yönetimindeki uzmanlarca fark edilmesini sağlamak,

5. Kataloglama ve dizinleme faaliyetlerine katkı sağlamak ve kütüphanelerin koleksiyon zenginleştirme politikalarını geliştirmek,

6. Bilgi ve belge yönetiminin araçlarından biri olan özlerin standartlara uygun hale getirilmesine katkı sunarak bilgi yönetimindeki uzmanlarca daha etkin biçimde kullanılmasını sağlamak,

7. Bilgi ve belge yönetimi lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında öz analizi üzerine yapılacak akademik çalışmaları özendirmek,

8. Ülkemiz akademik söylem topluluklarınca üretilen daha çok sayıdaki akademik içeriğin uluslararası dizinlere girmesini sağlamak.

Araştırma kapsamında yer alan “Genre analysis”, “Academic Genre”, “Academic Writing”, “Abstract”, “Rhetorical Move Sequences and Occurrences”, “Academic Discourse” anahtar kelimeleri kullanılarak yurt içi ve yurt dışında yayımlanmış basılı ve elektronik kaynaklar incelenmiştir.

Araştırma kapsamında gerekli olan bilgiye ulaşabilmek için ayrıntılı bir literatür taraması yapılmıştır.

Bu araştırma İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Hazırlama Yönergesi’ne uygun olarak, giriş ve sonuç bölümleri hariç olmak üzere aşağıda yer alan altı bölümden oluşmaktadır:

1. BÖLÜM: Ülkemizde ve Dünyada Akademik Yayıncılık,
2. BÖLÜM: Literatür İncelemesi,
3. BÖLÜM: Dünyada ve Türkiye’de Standartlar,
4. BÖLÜM: Yöntem, Materyal, Veri Analizi ve Sınırlılıklar,
5. BÖLÜM: Öge Analizinde Karşılaşılan Sorunlar,
6. BÖLÜM: Bulgular

BİRİNCİ BÖLÜM

TANIMLAR VE AKADEMİK YAZIM

Araştırmacılara bilimsel içerikleri uygun şekilde üretebilmeleri için akademik ve bilimsel metin modelleri sunma ihtiyacından doğan (Marefat ve Mohammadzadeh, 2013:37) tür analizi çalışmaları genel ifadesiyle kurumsal nitelikli akademik ve profesyonel çevrelerde kabul görmüş dil özelliklerini inceleyerek (Bhatia, 1997:181) uygulamada belirli bir akademik ya da profesyonel topluluğun dili neden belirli bir şekilde kullandığı sorusuna cevap arar (Bhatia, 1997:313). Bilimsel içeriklerin dil ve kurgu yönünden gelişimini güçlü bir şekilde teşvik eden (Abdollahpour ve Gholami, 2019:339) tür analizi çalışmaları bugün sadece belirli bir disiplin tarafından tercih edilen dil ve kurgu eğilimleri bağlamında değil, disiplinler arası karşılaştırmalı bir bakışla da gerçekleştirilmektedir. Bu karşılaştırmalı analizler farklı metin türlerinin farklı bilimsel alanlarda birbiriyle ne tür bir ilişki içinde olduğunu da anlamamızı sağlayarak (Samraj, 2005:142) akademik yazı türlerine hâkim dil özelliklerini ve retorik tercihleri belirlememizi temin eder.

Bir kültürel arka plandan diğerine farklılık gösteren ve sonuç olarak yazarın metne yaklaşım biçimini belirleyen (Fartousi ve Dumaning, 2012:515) retorik tercihlerin türe özgü kabullere uygun biçimde gerçekleşmesi, akademik yazımda diğer türlere kıyasla daha hayatidir. Nitekim edebi ya da felsefi içeriklerin ikircikli ya da girift olması onlar için çoğunlukla bir avantaj kabul edilirken bir yenilik getirmeyi ya da açıkça ifade edilmiş sonuçlar ortaya koymayı amaçlayan bilimsel akademik yazımın temel özelliği berraklık ve açıklıktır (Day, 1998:1). Diğer yandan unsurlar farklı türlerde farklı amaçlara hizmet etse de türlerin gelişimi açısından bunların önemi yadsınamaz. Bu noktada akademik bir metnin anlaşılabilirliğini, ikna ediciliğini, güvenilirliğini ve etkisini artıran örnekleme, tanımlama, karşılaştırma, neden-sonuç ilişkileri kurma, açıklama ya da anıştırma gibi unsurların (Fartousi ve Dumaning, 2012:515) felsefi ve edebi içeriklere katkısı başka bir çalışmanın konusu olarak değerlendirmeye değer görülebilir. Yine de okuru belirli mantık ilkelerine uymak kaydıyla da olsa sonu belirsiz bir seyahate çıkarmayı ya da muhatabına sanatsal hazlar yaşatmayı amaçlayan ve çoğu kez berrak olma kaygısı gözetmeyen felsefi ve

sanatsal metinlerin tersine dilin akademik yazımda açık ve anlaşılır kullanımının araştırmancının kendisi kadar önemli görüldüğü (Dos Santos, 1996:482); bilimsel içeriklerin, varlığını okurlar tarafından anlaşılabilmeyle borçlu olduğu ve bu yönüyle çift yönlü bir süreci ifade ettiğinden (Day, 1998:2) hareketle akademik söylem topluluklarının türlere özgü ortak yapısal özellikler ve dil tercihleri üzerinde mutabık olmalarının her bir akademik yazı türünün ve genel anlamıyla bilimsel iletişimin gelişimi açısından önemli olduğu açıktır.

Genel iletişimin binlerce yıllık geçmişine rağmen bugün bildiğimiz şekliyle bilimsel iletişim sadece 300 yıl önce yayımlanmaya başlayan dergilerle doğmuş, son yüzyılda ise bilimsel makalelerin bölümleri şekillenmiştir (Day, 1998:4). Süreç içindeki uygulamalarla gelişen ve her biri kendine özgü ve sınırları belirli retorik işlevleri yerine getiren *giriş*, *yöntem*, *bulgular* ve *tartışma* (IMRaD) bölümleri bugün editörlere, hakemlere ve nihayet okurlara açık bir zihin haritası sunmaktadır (Day, 1998:7). Araştırma makalelerine özgü bu retorik sistemde *giriş* bölümü araştırmada hangi sorunun ele alındığını, *yöntem* bölümü bilimsel araştırmancının hangi usul ve araçlarla yapıldığını, *bulgular* bölümü elde edilen verilerin neler olduğunu ve nihayet *tartışma* bölümü bunların ne anlama geldiğini cevaplar (Day, 1998:7).

Akademik yazımın en dikkat çekici türü araştırma makaleleri olduğundan (Çandarlı, 2012:12) en yaygın akademik tür analizleri araştırma makalelerini oluşturan bölümler üzerine yapılagelmiştir. Araştırma makalelerinin en sıklıkla analiz edilen bölümleri ise sırasıyla *giriş*, *tartışma* ve *bulgular*dır (Kaya ve Yağız, 2020:391). Peki, bir araştırma makalesinin vitrininde konumlanan ve onu bir anlamda “pazarlayan” (Pho, 2008:231); okuyucuları bir makaleyi okumaya, dergi editörlerini ya da hakemleri bir makaleyi kabul etmeye sevk eden “giriş kapısı” niteliğindeki (Lores-Sanz, 2004:281) özlerle ilgili tür analizleri daha mı az önemsenmiştir? Araştırma makalelerinin bölümleri arasında sayılmayıp onlara bağdaşık ama kendine özgü bir tür olan özler, başlarda analistlerin ilgisini yeterince çekmemiş olsa da bugün araştırma makalesinin *giriş* bölümleri ile birlikte en sık analiz edilen akademik tür olarak öne çıkmaktadır (Samraj, 2005:142).

1.1 Özün Tanımı

Bir birincil belgenin (primary document) veya sözlü bir sunumun içeriğinin kısa, nesnel bir temsili (ANSI/NISO Z39:14-1997 (R2009:1) ve makale içeriğinin kapsamlı bir özeti (APA, 2010:25-26) olarak tanımlanan öz kavramı literatürde araştırma makalesinin temsilcisi (Bazerman, 1984: 58), özütü (Swales, 1990: 179) ya da kristalleşmiş bir formu (Salager-Meyer, 1990: 367) veya bir yansıması (Lores-Sanz, 2004:298) olarak nitelenir. Ne var ki bu temsil gücünün metnin yerine geçme ya da ana metne vekil olma anlamına gelmediği (Kaplan ve diğerleri, 1994: 405) ya da öz türünün araştırma makalesinin basit bir özetinden ibaret olmadığı (Kaplan ve diğerleri, 1994:423) ayrıca vurgulanmaya değerdir. Araştırma makalelerinden bağımsız bir tür olarak (Abdollahpour ve Gholami, 2018:1) içerikle ilgilenen kişilerin metni akademik veri tabanlarında taramasına ve aradıkları içeriğe hızlı bir şekilde ulaşabilmelerine olanak tanıyan (APA, 2010:25-26) özler araştırma makalelerinin yoğunlaştırılmış formları ya da başlığın genişletilmiş biçimleri gibi; onların bir temsili ya da bilgilendirici birer özeti gibi işlev görür (Gillaerts ve Van de Velde, 2010:128). Diğer yandan öz türünü, ilintili olduğu “açıklama (annotation), alıntılama (extract), özet (summary) ve çerçeveleme (synoptic)” türlerinden de ayrı düşünmek gerekir (ANSI/NISO Z39 14-1997, (R2009 1) .

Kimi zaman araştırma makalesi yazmaktan çok daha kolay bir uğraşın ürünü olarak görülen özler (Lores-Sanz, 2004:280) esasen işlevleri, retorik yapılanmaları ve dil özellikleri bakımından araştırma makalesinden ayrı bir türdür (Lores-Sanz, 2004:281). Kendine has yapı ve dil özelliklerine sahip bir tür olan ve yazarın elde ettiği bulguları okura doğrudan ve etkin biçimde aktarmasına olanak veren (Tanko, 2017:42) özler, bir yandan araştırmanın uluslararası ortamlarda indekslenme şansını ve alıntılanma ihtimalini arttırırken (Al-Khasawneh, 2017:1) diğer yandan araştırmayı ve yazarı ayrı ayrı tanıtmalarıyla da (Jiang ve Hyland, 2017:11) zorlu ve yoğun bir uğraşa değer niteliktedir.

Öz, okuyucuların bir metinle ilk karşılaştıkları yerdir ve çoğunlukla okur metne devam edip etmeyeceğine burada karar verir (Hyland 2002:63). Araştırma makalesinin tanıtımını yapan özler yazarların, hedef kitlelerinin dikkatini çekmeye

odaklandıkları ve onları araştırma makalelerini okumaya ikna etmeye çalıştıkları metinlerdir (Çandarlı, 2012:12). Özler ana içeriğin okunması öncesi sahip olduğu bu tanıtıcı ve bilgilendirici işlevi yanında okuyucuların okuduklarını pekiştirmelerine veya üzerine düşünmelerine ve ana metni kendi bilgi veya fikirleriyle ilişkilendirmelerine de yardımcı olur (Salager-Meyer, 1990:367). Bu ikili özelliği araştırma makalesi özlerinin hangi disiplinde üretildiğinden bağımsız olarak sınırları belirli bir çerçevede doğru kurgulanmalarını ve hizmet ettikleri iletişimsel amaca uygun yapılandırılmalarını gerekli kılar (Bhatia, 1993: 77). Böylece bilgi üretiminin hızla devam ettiği günümüzde öz yazarları metinlerini, içinde okumaya değer yeni bir şeyler olduğunu düşündürecek bir ustalıkta (Hyland, 2009:70) ve yoğun okuyucu kitlesinin dikkatini çekme yarışında oldukları motivasyonu kurgulamalıdır (Swales, 1984:78). İşte bu motivasyonun iyi kurgulanmış bir öze somutlaştırılmasını ve yazarların söylem topluluklarındaki son trendleri takip edebilmelerini sağlayacak öz analizlerine ihtiyaç artarak devam etmektedir (Bhatti, Mustafa ve Azher, 2019:43).

Araştırma makalelerini yayıncılara, hakem kurullarına ve okurlara duyurarak bilimsel sonuçların var olmasını; böylece bilimsel faaliyetin tüm aşamalarıyla gerçekleşmesini sağlama işlevi yanında özler bilgi yönetimi alanında çalışan akademisyen ve uzmanlar için de önemli bir misyon üstlenmiştir. Bir yayının başlığı, yayındaki anahtar kelimeler, bibliyografya ve kaynakça gibi türlü referans unsurlarının bilgi yönetimine ilişkin süreç ve çalışmalarda ifa ettikleri işlevlerle benzeşik görevler yüklenebilen özler, hızla yığılarken ilerleyen bilgi dünyasında kütüphanelerin ihtiyaç duydukları bilimsel içeriklere etkin biçimde erişebilmelerinde, kütüphanecilerin ve uzmanların koleksiyonları hedefledikleri yönde ve hızla geliştirebilmelerinde, edindikleri kaynakları doğru tasnif edebilmelerinde ve kataloglama çalışmalarını bilimsel niteliklere uygun yürütebilmelerinde önemli bir araç olarak görülmektedir.

1.2. Amaç/Anlatım/Yapı Bakımından Öz Türleri

Üretilme amacına göre araştırma makalesi ya da konferans özleri olarak ikiye ayırabileceğimiz öz metinleri (Kaplan ve diğerleri, 1994:404) sadece bilimsel içeriği

ortaya koyan yazar tarafından değil, aynı zamanda okur tarafından da yazılmış olabilir. Ana bilimsel içeriği tanıtmak ya da ana içerikle ilgili hakem heyetini bilgilendirmek amacıyla bir dergi editörü tarafından da yazılabilen özler, metnin açıklamalı bibliyografyalarda yer alması amacıyla bir araştırmacı tarafından da yazılmış olabilir ki bu durum özlerin çok farklı amaçlara hizmet edebildiğini gösterir (Kaplan ve diğerleri, 1994:406) .

Metne hâkim anlatım biçimi bakımından özler ana ayrımında bilgilendirici ya da betimleyici olarak sınıflanır. Bilimsel çalışmaya hâkim düşünce ya da bulguları yeniden ama kısa bir formda “tekrar yazmak” (ANSI/NISO Z39.14-1997 (R2009 s. 2), ana metnin tüm içeriği hakkında bilgi vermek (Lores-Sanz, 2004:282) ve ana metni yoğunlaştırmak için tasarlanan ve özellikle bilimsel dergilerde yer bulan bilgilendirici özler, çalışmanın yöntemine, elde edilen bulgulara ve ulaşılan sonuçlara odaklanmak zorunda olup (Day, 1998:30) aynı zamanda ana metnin arka plan ve amacına dönük bilgileri de içerebilir (Hartley ve Betts, 2009:2010). Diğer yandan okuyucuların araştırma makalesinin genel yapısını ve kapsamını anlamalarına yardımcı olmayı amaçlayan; ancak bilimsel çalışma sürecini adım adım iletmeyen (Lores-Sanz, 2004:282) betimleyici özler ise çoğunlukla araştırmanın yöntem ve bulgularıyla ilgilenmez (Piqué-Noguera, 2012:214). Bu yönüyle betimleyici özler çoğunlukla editör notları, deneme, görüş veya tanıtım yazıları ile bibliyografyalar, liste ve yıllık raporlar gibi daha kısıtlı yapılandırılmış metinler için tercih edilir (ANSI/NISO Z39.14-1997 (R2009 s. 2). Bu içeriksel daralmadan ötürü betimleyici özlerin ana içeriği temsil gücünün azaldığı, bu nedenle betimleyici özlerin araştırma makalelerine “öncül” olmaktan uzaklaştığı (Day, 1998:30) düşünülse de türün varoluşsal bir gereği olarak hem açıklayıcı hem betimleyici özlerde yazar ana içeriğe dönük mümkün olan en iyi tanıtımı yapmayı amaçlar (ANSI/NISO Z39.14-1997 (R2009 s. 2). Diğer yandan öze hâkim anlatım biçimi bakımından yapılan bu ayrım her zaman çok keskin değildir. Ana ekseninde betimleyici nitelikte ilerleyen bir öze kısa bir sonuç veya değerlendirme cümlesi eklenmesiyle bir üçüncü tür olarak bilgilendirici-betimleyici özden (Hartley ve Betts, 2009:2010) de bahsetmemiz mümkün olur. Farklı işlevlere sahip iki anlatım biçiminden oluşmuş bu bilgilendirici-betimleyici özlerin bilimsel yazım alanında yaygın oluşu, öz türüne dönük yapılan

analizlerde neden çoğunlukla bir fikir birliği sağlanamadığını ve literatürün esnek saptamalarla dolu olduğunu (Lores-Sanz, 2004:298) anlamamız bakımından kayda değerdir.

1.3. Retorik Yapılanma ve İyi Hazırlanmış Öz

Yazan kişiye, yazılma amacına ve metne hâkim anlatım biçimine göre sınıflanması yanında tür olarak özler, yapılandırılmış ve yapılandırılmamış öz (ANSI/NISO Z39.14-1997, R2009 s. 2) ayrımıyla da analiz edilegelmiştir. Okur ya da tür analizini yapan kişi tarafından saptanabilir türden farklı retorik bileşenler içerirken (Pique-Noguera, 2012:215) yapısal olarak monoblok bir paragraftan oluşan (Tanko, 2017:43) geleneksel türdeki yapılandırılmamış özlerin tersine, yapılandırılmış özler, bileşenlerin her birinin başlıklandırıldığı (ANSI/NISO Z39.14-1997, R2009 s. 2) birden çok paragraftan oluşan metinlerdir. Yapılandırılmış özlerin bu özelliği yazarın bilgiyi doğru, eksiksiz ve etkin biçimde vermesini sağlarken diğer yandan bu açıklık, okurun ana içeriği okumasında caydırıcı bir etki de yaratabilir (Gustavii, 2008:60) ve bu durum özün amacından uzaklaşmasına neden olabilir. Bu olumsuz sonucun gerçekleşmemesi adına, yapılandırılmış olsun ya da olmasın her iki tür öz yazarından da ana içerikle ilgili doyurucu bilgiyi iletmek ve okuru metne bağlamak için öğeleri birbirine doğru bir kurguda ulaması beklenir (Pique-Noguera, 2012:228-229).

Okuyucuların bir belgenin temel içeriğini “zaman kazanımıyla” (Salager-Meyer, 1990:367) ve doğru bir şekilde belirlemelerine, araştırmanın ilgi alanlarıyla ilişkisini anlamalarına ve böylece belgeyi tümüyle okumaları gerekip gerekmediğine karar vermelerine olanak tanıyan iyi hazırlanmış bir öz (American National Standards Institute, 1979b), yazıldığı disiplinin ön gördüğü kurguya uygun olmalı ve söylem topluluğunun beklenti ve kabullerini karşılamalıdır (Hyland, 2004: 63). Her ne kadar hakem kurulları bir araştırmanın yayımlanıp yayımlanmayacağına özün performansına göre değil, son tahlilde araştırmanın bizzat kendisine göre karar verseler de (Kaplan ve diğerleri, 1994:405) özün etkinliği, bir araştırmanın okura gerçek anlamda ulaşması bakımından araştırmanın yayımı sonrasında da devam etmektedir. Zira iyi bir özün ardından iyi bir makalenin geleceğini; zavallı bir özün

ise karşılaşılabilecek sancıların habercisi olduğunu (Day, 1998:31) bilen okurun devam eden sayfalarında gezinmediği bir bilimsel içerik, tamamlanmamış bir bilimsel faaliyetin işlevsiz bir parçası olmaktan öte anlam taşımaz.

Araştırma makalelerinde olduğu gibi özlerde de metne ait unsurların işlevleri ve örüntülenme biçimleri bir disiplinden diğerine (Saboory ve Hashemi, 2013:494), bir kültürden başka bir kültüre (Saboory ve Hashemi, 2013:140, Tahririan ve Jalilifar, 2004) ya da dünden bugüne (Suntara ve Usaha, 2012:97) değişiklik gösterir. Retorik kavramının özlerle birlikte anılmaya başladığı günden bu yana değişmeyen tek şey tüm zamanlarda, tüm disiplin ve kültürlerde, söylem topluluklarının her birinde içerik ve metin yapılanmasındaki yetkinliğin, etkili bir özün en önemli koşulu olduğu (Khansari ve diğerleri, 2016:39) ve tüm alanlarda ve zeminlerde retoriğin amacının temelde değişmediğidir. “*Araştırma makalesi özleri hakkında ne kadar çok şey söylersem, derleme makalesi özleri veya araştırma makalesi girişleri hakkında o kadar az şey söylerim. Uygulamalı dilbilimdeki özler hakkında ne kadar çok şey söylersem, diğer alanlardaki özler hakkında o kadar az şey söylerim.*” (Dos Santos, 1996:498) önermesi anlatım unsurlarının işlevselliğini türlerin tamamında bir ana ekseninde birleştirmiştir.

Özler bilimsel makaleden türetilmiş olup onlarla benzer yapısal özellikler taşıyabilirler de (Pique-Noguera, 2012:212) özgün bir tür olarak farklı işlevler ve dil özellikleri arz eden retorik bileşenlere sahiptir. İşte öz analistlerinin çalışmaları bu bağlamda yoğunlaşır. Zira araştırma makaleleri için genel kabul görmüş iki yapılanma modelinden (*IMRaD* ve *CARS*) esinle ya da bunlarla etkileşerek özlere has ortaya çıkan öğelerin ve bunlardaki anlatım özelliklerinin açıklanması türün gelişimine büyük katkı sağlamaktadır.

Giriş, yöntem, bulgular ve tartışma bölümleri üzerine kurulan dört bileşenli yapısal model (*IMRaD*) ile araştırma makalelerinin *giriş* bölümlerindeki yapılanmayı *ana çerçeveyi çizme, bir niş oluşturma ve nişi inşa etme* unsurları üzerinden açıklayan üç bileşenli model (*CARS*) sayesinde zenginleşen temalaştırma çabalarının, araştırma makalesi özlerinin karmaşık yapısına da ışık tutabileceği yakın zamanda keşfedildi (Lores-Sanz, 2004:280). Ne var ki araştırma makalelerinde çoğu kez

başlıklandırılmış bölümlere karşılık gelen bu unsurları daha girift yapıdaki özlerde analiz etmek yoğun emek gerektiren bir işti (Can, Karabacak ve Qin, 2016:23). O kadar ki yapılandırılmamış monoblok özlerde ögelerin analizi için bilgisayar programları dahi geliştirildi. Geliştirilen bu programlarla, analistlerin yaptığına benzer biçimde her bir ögeyle karakterize olmuş anlatım unsurları ve *üstsöylem belirleyicileri* işaretlenerek (Liddy, 1987:138) özü oluşturan ögeler saptanmaya çalışılmışsa bile türün gelişimi ve değişen iletişim tercihleri, bilgisayar programlarını insanoğlunun dili kullanma kıvraklığı karşısında hala çaresiz bırakmaktadır. Bu noktada elbette analistlerin işini kolaylaştırmak ya da öge analizine dönük bilgisayar yazılımlarının daha işlevsel kılınmasını sağlamak adına olmasa bile türün doğru yönde gelişimini temin edecek bilimsel yazım geleneklerinin her bir söylem topluluğunca geliştirilmesi daha da önemli hale gelmiş görünmektedir. Bu ihtiyaçtan ötürü tür analistleri ve yazım standartları bilimsel içerik üretenlere, anlatımın özgünlüğünü de korumaları kaydıyla, kimi yapısal modeller ve anlatım tercihleri önermişlerdir.

Özlerin türe özgü karakteristiğini ve başarısını belirleyen üç ana unsurdan bahsedilebilir: özün amacı, yeri ve yazarın niteliği. Metnin ana içeriğinin kolaylıkla anlaşılabilmesini ve okurun ilk bakışta metne gerçekten ihtiyacı olup olmadığını anlamasını sağlayan uygun yapılandırılmış bir öz amaç bakımından iyi hazırlanmış sayılır. Diğer yandan özün fiziksel olarak doğru konumlandırılması da önemlidir. Özler bir dergide başlık ile ana içerik arasında, bağımsız yayımlanmış bir çalışmada ise başlığın yer aldığı sayfa ile ana içeriğin başladığı sayfanın arasında konumlandırılmalıdır. Farklı bölümlerin özleri ise ana içerik metninin ilk sayfasındaki bölüm başlığının hemen altında yer almalıdır. Son olarak elektronik ortamda yayımlanmış bir öz, ana içeriğin bibliyografik açıklaması, yazarının ya da kaynağının adıyla ve isteğe bağlı olarak yazıldığı dil ile birlikte bir arayüzde aranabilir formatta konumlandırılmalıdır (ANSI/NISO Z39.14-1997, R2009 s. 2).

Bir özün başarısı aynı zamanda ögelerin yerli yerinde olması ve doğru bir bağlamda örüntülenmesine ve ögelerin, metnin akışına uygun biçimde sıralanmasına bağlıdır. Bilgilendirici özlerin tipik ögeleri ve dizilim şekli *amaç-metodoloji-*

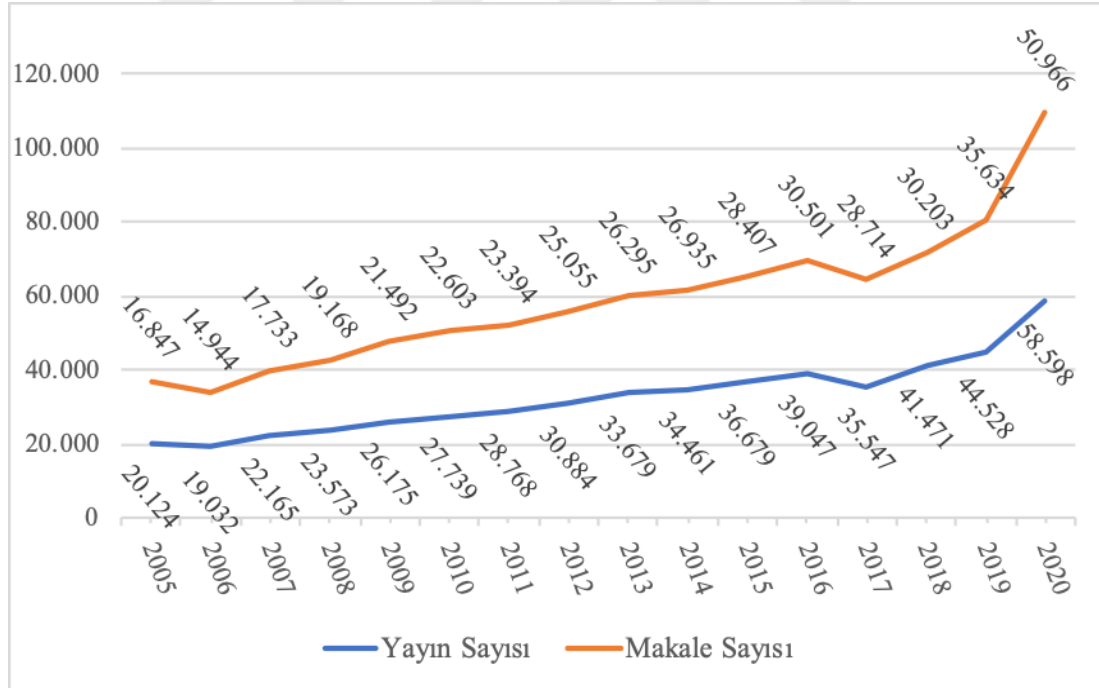
sonuçlar ve *yargılar* (TSE, 1977:2) ya da *amaç-yöntem-bulgular-sonuç* (ANSI/NISO Z39.14-1997 (R2009)-:4) biçiminde karakterize edilmişse de yazarın tercihleri, disiplindeki söylem topluluğunun beklentileri, kültürel farklılıklar gibi etkenlerden ötürü dizilim kimi zaman *giriş-yöntem-bulgular-tartışma* biçiminde (Lores-Sanz, 2004; Santos 1996; Bhatia, 1993); kimi zaman *giriş-amaç-yöntem-ürün-sonuç* biçiminde (Hyland, 2000); kimi zamansa *arka plan-amaç-yöntem-bulgular-tartışma* biçiminde (Cross ve Oppenheim, 2006; Swales, ve Feak, 2009) karakterize edilmiştir. Ögeler bağımsız cümle yapıları şeklinde ortaya çıkabildiği gibi yazarın dil tercihlerine ya da bilimsel kabul kriterlerinin getirdiği kısıtlara bağlı olarak iç içe girişik cümle yapıları şeklinde de görülebilir (Tanko, 2017:44). Bağımsız ya da iç içe girişik olsun, isteğe bağlı ya da zorunlu kabul edilsin (El-Dakhs, 2018:48), tüm ögelerin her durumda ait olduğu bütünün amacına en doğru biçimde hizmet etmesi esastır (El-Dakhs, 2020:8). Zira öge tüm metne hâkim tek bir ana iletişimsel amaca (bağlam) katkıda bulunmak üzere tasarlanmış, tanımlanmış ve sınırları belirli bir iletişimsel işlevi (Lores-Sanz, 2004:282) ifade eder. Metne bağlam açısından yaptığı katkının yanında her bir öge kendine özgü tipik dil özellikleriyle de bütünün söylem özelliğini şekillendirir (Nwogu, 1997:122) ve metnin söylemine kimlik kazandırır.

Ögelerin yerli yerinde ve ana bağlama hizmet edecek biçimde örüntülenmesi yanında ulusal ve uluslararası standartlarda özün başarısını belirleyen kimi dil bilgisel önerilerde de bulunulmuştur. Farklı disiplinlerde ve kültürlerde yer yer farklı tercihler izlenmekle birlikte yaygın kabuller özün genel itibarla üçüncü kişi adıları ve geçmiş zamanlı fiillerle kurgulanmaması gerektiğini (Kaplan ve diğerleri, 1994:422); edilgen formlardan ve bilinmeyen terimler, kısaltmalar ve sembollerden kaçınılmasının (ANSI/NISO Z39.14-1997 (R2009:6) özün başarısını artıracaklarını öngörür. Yine de özün başarısının, bu dil bilgisel tercihlerden ziyade türün doğasından gelen açık, berrak ve özlü anlatım özelliğine bağlı olduğu unutulmamalıdır. Türün adını aldığı özlü anlatım özelliği, ögelerin kolay anlaşılır ve doğru bir kurgu içinde ve açık, berrak bir dilde yapılandırılmasıyla birlikte özün başarısında en etkili araçlardır. Metnin özlü oluşu sadece “önermesel yoğunluğuyla” (Kaplan ve diğerleri, 1994:414) değil, metnin okunabilir oluşuyla (APA Publication

Manual, 2001: 12–13) ve yazarın ana içerikte yer almayan bilgi ya da sonuçlardan öзде de bahsetmekten kaçınmasıyla mümkündür (Day, 1998:30).

1.4. Türkiye Akademiک Yayincılık

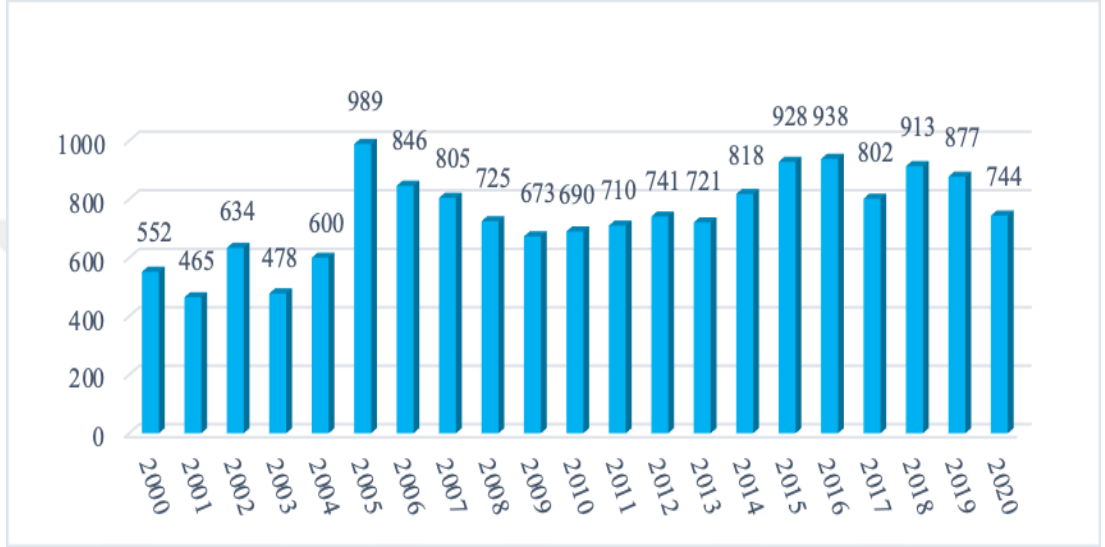
Akademik yayincılığın gerek ulusal gerek uluslararası ölçekte sayı ve çeşit yönünden hızlı gelişimi karşısında bilimsel bilgiye talip okur ve araştırmacıların kendi ihtiyaçlarına en uygun içeriklere ulaşabilmeleri karmaşık bir metin tarama sürecini gerekli kılmaktadır. Diğer yandan akademik yayincılığın hızla gelişmesi karşısında okur ve araştırmacıların ulaştıkları içerikler arasından seçim yapmaları da zamanı doğru değerlendirmeleri bakımından bir zorunluluk haline gelmiştir. İşte bu seçim zorunluluğı özellikle araştırma makaleleri söz konusu olduğunda özlerin işlevini okur ve araştırmacılar açısından daha belirgin kılar. Bu kapsamda akademik yayincılığa ilişkin bazı sayısal verilerin tablo ve grafiklerle açıklanmasında fayda olduğu değerlendirilmektedir.

Grafik 1.1.: Türkiye Adresli Yayın Verileri¹

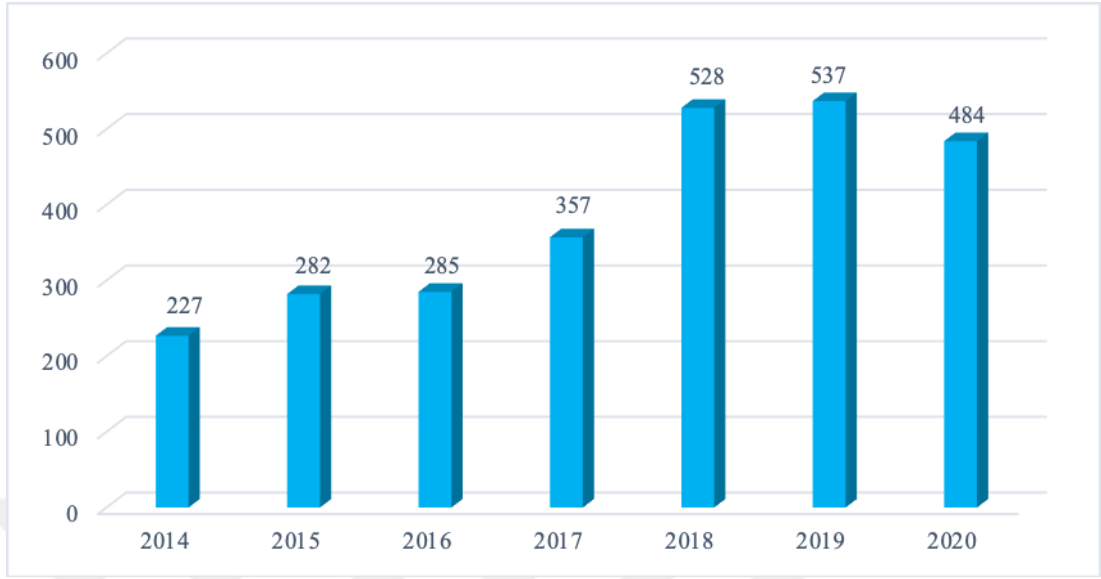
¹ 1 Nisan 2021 tarihinde WOS veri tabanından erişildi.

Web of Science Türkiye adresli veriler incelendiğinde yayın ve makale sayılarındaki hızlı artış göze çarpmaktadır (Grafik1.1.). Yine 2000-2020 yılları arasında ISSN ve 2014-2020 yılları arasında E-ISSN alan dergi sayıları incelendiğinde ise zaman zaman düşüş olsa bile dergi yayıncılığının da yıllara göre bir ivme kazandığı görülmektedir (Grafik 1.1. ve Grafik 1.2.).

Grafik 1.2. : 2000-2020 yılları arasında ISSN alan dergi sayıları²

² 1 Mart 2020 tarihinde yapılan başvuru neticesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğünden alınan verilerdir. ISSN ve e-ISSN ayrı değildir. Aynı süreli yayın, farklı bir ortamda yayımlandığında adı, yayımcısı, editörü vb. yönlerden her şeyiyle aynı olsa bile farklı ISSN alır.

Grafik 1.3. : 2014-2020 yılları arasında E-ISSN alan dergi sayıları³

Bilimsel ve teknik dergilerde dünya genelinde 2018 yılında toplam 2.554.373 makale yayımlanmıştır. Ülkemiz ise 33.536 makale ile 17. sırada yer almıştır (Tablo 1.1.).

³ Bu tür eserlerde basılı ve elektronik ortamda yayımlanmış nüshaları ayırt etmek amacıyla kimi yayımcılar ve akademik çevreler tarafından “e-ISSN” ibaresi kullanıldığı görülmektedir. ISSN Center ve Ülkemiz ISSN Merkezi tarafından elektronik ortamda yayımlanmış süreli yayınlar için e-ISSN şeklinde bir tanımlama yapılmamaktadır. Bilgisayar ortamında yayımlanan dergiler başvuru esnasında yayımlandığı ortamı "Online" olarak seçmektedirler.

Tablo 1.1.: Bilimsel ve teknik dergi makalelerinin sayısına göre ülkelerin listesi⁴

Sıra	Ülke	Yayınlanan makaleler (2018)
1	Çin	528.263
2	Amerika Birleşik Devletleri	422.808
3	Hindistan	135.788
4	Almanya	104.396
5	Japonya	98.793
6	Birleşik Krallık	97.681
7	Rusya	81.579
8	İtalya	71.240
9	Güney Kore	66.376
10	Fransa	66.352
11	Brezilya	60.148
12	Kanada	59.968
13	İspanya	54.537
14	Avustralya	53.610
15	İran	48.306
16	Polonya	35.663
17	Türkiye	33.536
18	Hollanda	30.457
19	Endonezya	26.948
20	Malezya	23.661
21	İsviçre	21.379
22	İsveç	20.421
23	Meksika	16.346
24	Belçika	15.688
25	Çek Cumhuriyeti	15.577

2016 yılında 5000’den fazla yayının yapıldığı ülkelerin bilimsel makale yayıncılığı yönünden 2003-2016 yılları arasındaki gelişimleri incelendiğinde 48 ülke arasında ülkemiz söz konusu dönemde %8’lik büyümeye göstererek 18. sırada yer almıştır (Tablo 2).

⁴ Bilimsel ve teknik dergi makaleleri, şu alanlarda yayımlanan bilimsel ve mühendislik makalelerinin sayısını ifade eder: fizik, biyoloji, kimya, matematik, klinik tıp, biyomedikal araştırma, mühendislik ve teknoloji ile yer ve uzay bilimleri. Bilimsel ve teknik makale sayıları, Institute for Scientific Information’s Science Citation Index (SCI) ve Social Sciences Citation Index (SSCI) tarafından sınıflandırılan dergilerden alınmıştır. Veriye 15 Nisan 2019 tarihinde <https://data.worldbank.org/indicator/my%20URL> adresinden erişilmiştir.

Tablo 1.2.: Bilimsel ve Teknik Dergi Makalelerindeki Büyüme⁵

Sıra	Ülke	Makaleler (2003)	Makaleler (2016)	Yıllık büyüme (2003–2016)
1	Endonezya	360	7.729	% 28
2	Malezya	1.741	20.332	% 22
3	İran	3.768	40.975	% 21
4	Kolombiya	676	6.121	% 19
5	Pakistan	1.421	9.181	% 16
6	Suudi Arabistan	1.719	9.232	% 14
7	Çin	86.621	426.165	% 14
8	Tunus	1.066	5.266	% 13
9	Romanya	2.601	10.194	% 12
10	Tayland	2.260	9.582	% 12
11	Hindistan	26.797	110.320	% 12
12	Mısır	3.296	10.807	% 10
13	Şili	2.064	6.746	% 10
14	Brezilya	16.752	53.607	% 10
15	Portekiz	4.508	13.773	% 9
16	Güney Afrika	4.227	11.881	% 8
17	Güney Kore	23.201	63.063	% 8
18	Türkiye	13.354	33.902	% 8
19	Slovakya	2.136	5.359	% 7
20	Çek Cumhuriyeti	6.375	15.963	% 7
21	İrlanda	3.069	6.834	% 7
22	Meksika	6.602	14.529	% 6
23	Norveç	5.119	10.726	% 6
24	Polonya	15.948	32.978	% 6
25	Avustralya	24.850	51.068	% 6

Web of Science veri tabanında ülkemiz adresli 2011-2021 yılları arasındaki yayınların sayıları incelendiğinde ülkemizde söz konusu dönemde 692.297 yayın yapıldığı; en çok yayının yapıldığı alanların ise elektrik ve elektronik mühendisliği, tıp ve cerrahi olduğu görülmektedir (Tablo 1.3.).

⁵ 15 Nisan 1919 tarihinde

https://tedata360.worldbank.org/indicators/IP.JRN.ARTC.SC?country=BRA&indicator=2015&viz=line_chart&years=2003,2016 adresinden erişildi.

Tablo 1.3.: Türkiye adresli yayınların sayıları ve kategorileri

	Web of Science Kategorileri	Sayı	Yüzde
1	Elektrik Elektronik Mühendisliği	33998	4.911
2	Tıp	33755	4.876
3	Cerrahlık	31331	4.526
4	Pediatric	20785	3.002
5	Kardiyoloji Vasküler Sistemler	20381	2.944
6	Klinik Nöroloji	19723	2.849
7	Çevre Bilimleri	19660	2.840
8	Malzeme Bilimi	19535	2.822
9	Onkoloji	17966	2.595
10	Eğitim Araştırmaları	17405	2.514
11	Farmakoloji Eczacılık	15514	2.241
12	Üroloji Nefroloji	14308	2.067
13	Biyokimya Moleküler Biyoloji	14039	2.028
14	Matematik	13484	1.948
15	Uygulamalı Fizik	12868	1.859
16	Bilgisayar Bilimleri Yapay Zeka	12832	1.854
17	Obstetrik Jinekoloji	12802	1.849
18	Uygulamalı Matematik	12544	1.812
19	Enerji Yakıtları	12506	1.806
20	Kimya Mühendisliği	12453	1.799
21	Kimya	12372	1.787
22	Telekomünikasyon	12179	1.759
23	Fiziksel Kimya	12067	1.743
24	Radyoloji Nükleer Tıp Tıbbi Görüntüleme	12000	1.733
25	Sinir Bilimleri	11953	1.727

Elde edilen sayısal veriler gösteriyor ki basılı, dijital ve çevrim içi platformlarda büyük bir hızla yığılarak ilerleyen bilgi dünyasında araştırma makalelerinin ulusal ve uluslararası dizinlerde yer edinebilmeleri ve kendilerine erişen okur ve araştırmacılar tarafından okunmaya değer bulunmaları her geçen gün daha çetin bir mücadeleyi gerektirmektedir. Bu noktada okur ve araştırmacıların bir araştırmaya dizinler ve kataloglardan kolaylıkla erişebilmesini sağlayacak niteliğe sahip; ayrıca okura ana içerik hakkında tatmin edici bilgi sunabilen iyi hazırlanmış bir özün taşıdığı önem yayıncılar, hakem kurulları, araştırmacılar, genel okuyucular ile bilgiyi yönetenler için son yirmi yılda daha da somutlaşmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR İNCELEMESİ

Tüm dünyada sayıca hızla artan ve nitelik yönünden zenginleşen bilimsel içerik ve yayınlar karşısında araştırma sonuçlarının kendilerine muhatap bulabilmeleri her geçen gün güçleşmekte, çalışmaların uluslararası indekslerde yer alabilecek niteliğe kavuşmaları daha büyük uğraşları zorunlu kılmaktadır. Bu noktada araştırmacıların bilimsel metin yazarlığına artan ilgileriyle de ilintili olarak bilimsel metin analizlerine özellikle son yirmi yılda daha sıklıkla rastlanmaya başlamıştır.

Araştırma sonuçları tüm dünyada çoğunlukla bilimsel konferanslardaki sunumlar, kongreler ve sempozyumlarda; basılı ya da çevrim içi bilimsel kitaplar, dergi ve ansiklopedilerde iletilmekte ve sonuçlar tüm bu mecralarda sıklıkla araştırma makaleleri formunda yayımlanmaktadır. Böylece tür analiz çalışmaları da araştırma makaleleri üzerine yoğunlaşmıştır. Araştırma makalelerinin *tartışma* ve *sonuç* bölümleri sıklıkla analiz edilmişse de analistlerin ilgisini asıl çeken *giriş* bölümleri olmuştur. Tüm dünyada bilimsel içeriklerin hızla artması ve çalışmaların nitelik yönünden zenginleşmesinden ötürü araştırma makalelerinin yayımlanmış olmasının dahi yazarlar için artık yeterli bulunmaması karşısında son yirmi yılda en azından teorik bakımdan gelişme imkanı bulan öz türü, bilimsel içeriklerin özel bir çabayla pazarlanması gerekliliğinin doğal bir sonucu olarak bugün araştırma makalelerinin *giriş* bölümleri ile birlikte üzerinde en çok çalışılan tür olmuştur.

Özler kimi zaman içerdikleri *bağlaç/geçiş unsurları (transitions)*, *yapısal belirleyiciler (frame markers)*, *metin içi referanslar (endophoric markers)*, *tanıtlama belirleyicileri (evidentials)*, *açıklayıcı/çıkarıma dönük belirleyiciler (code glosses)* gibi *etkileşimli (interactive) üstsöylem belirleyicileri* açısından, kimi zamansa retorik unsurların anlamsal işlevlerini tamamlayarak türün söylem özelliklerini belirleyen *kaçımsama ve olasılık anlamı bildiren sözler (hedges)*, *vurgu, kesinlik ya da hüküm bildiren sözler (boosters)*, *kişisel tutum belirleyicileri (attitude markers)*, *birinci şahıs anlatım özelliği (self-mentions)* ve *okura dönük etkileşimli söylem unsurları (engagement markers)* gibi *etkileşimsel (interactional) üstsöylem belirleyicileri* ve

çeşitli anlatım özellikleri yönünden analiz edilmiştir (Salager-Meyer, 1994; Hyland, 2005; Lon, Tan ve Abdullah, 2012; Ngai, Singh ve Koon, 2018; El-Dakhs, 2018; Nguyen 2018; Andika ve Safnil, 2018; Suntara, 2018; Al-shorman, Singh ve Halim, 2019). Kimi çalışmalarda özlerdeki ögelerin işlevleri bu ögelerde yazarların sıklıkla kullandıkları söz ya da söz öbeklerinin semantik işlevleri ile ilişkilendirilmiş, hangi söz ya da söz öbeklerinin hangi ögelerde tipik olduğu saptanmaya çalışılmıştır (Liddy, 1987; Mendez-Cendon, López-Arroyo, 2003; Pique-Noguera, 2012; Saeew ve Tangkiengsirisin, 2014; Omidian, Shahriari ve Siyanova-Chanturia, 2018; Khany, Malmir, 2019; Qi, Pan, 2020; Al-Shujairi ve diğerleri 2020; Li, Franken ve Wu 2020).

Özlere hâkim retorik stratejiler ve farklı ögelerde öne çıkan anlatım tercihleri sadece belirli bir söylem topluluğunca üretilen metinler üzerinden analiz edilmekle birlikte (Salager-Meyer, 1990; Salager-Meyer, 1992; Anderson ve Maclean, 1997; Martín, 2003; Mendez-Cendon, ve Lopez-Arroyo, 2003; San ve Tan, 2012; Pique-Noguera, 2012; Samar ve diğerleri, 2014; Can, Karabacak ve Qin, 2016; Khansarı ve diğerleri, 2016; Dobakhti, 2016; Gessesse, 2016; Lores-Sanz, 2016; Abdollahpour and Gholami, 2018; Andika ve Harahap, 2018; Suntara, 2018; Álvarez-Gil ve Domínguez-Morales, 2018; Kurniawan ve diğerleri, 2019; Kaya ve Yağız, 2020; Qi ve Pan, 2020; Yoon ve Casal, 2020; Rawdhan, Ebadi ve Loan, 2020; Al-Shujairi ve diğerleri, Tan ve diğerleri, 2020; Tabatabaei, Najafi ve Gobadirad, 2016; Tabatabaei ve Talebinejad, 2015) farklı disiplinlerden yazarların özlerinde ne gibi öge modellerine eğilim gösterdiklerini karşılaştırmalı olarak ele alan çalışmaların da (Samraj, 2005; Pho, 2008; Behnam, 2014; Li ve Pramoolsook, 2015; Saeew, Tangkiengsirisin, 2014; Ngai, Singh ve Koon, 2018; Omidian, Shahriari ve Siyanova-Chanturia, 2018; Khany ve Malmir, 2019; Matzler, 2020) literatürde bir hayli yer kapladığı görülmüştür. Retorik yapılanma ve dil tercihlerindeki bu karşılaştırmalı analizler bazen farklı dillerde yazılmış özler üzerinden (Martín, 2003; Vakili ve Kashani, 2012; Kafes, 2015; Lorés-Sanz, 2016; Vathanalaoha ve Tangkiengsirisin, 2018; El-Dakhs, 2020), bazense yerli ya da yerli olmayan yazarlarca aynı dilde, çoğu zaman da İngilizce yazılmış özler üzerinden (Salager-Meyer, 1994; Cao, ve Xiao, 2013; Xiao ve Cao, 2013; Zhao ve Wu, 2013; Behnam,

2014; Safnil, 2014; Al-Khasawneh, 2017; Tovar-Viera, 2018; Andika, Safnil ve 2018; Xu, 2019; Tovar-Viera, 2019; Amnuai, 2019) gerçekleştirilmiştir.

Öz analizi ülkemizde görece yeni bir alan olsa da çoğu uluslararası düzeyde olmak üzere bu alanda yaklaşık kırk yıldır yapılagelen çalışmaların öge analizine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kapsamda araştırma derlemlerindeki özlerin retorik yapılanmalarını salt istatistiksel olarak betimlemek ya da yeni bir model ortaya koyabilmek amacıyla analistler özlerin bileşenlerini kimi zaman araştırma makalelerindeki *giriş*, *yöntem*, *bulgular* ve *tartışma* bölümlerinin (*IMRaD*) retorik işlevleriyle; kimi zamansa Swales'in (1990) araştırma makalelerinin *giriş* bölümlerindeki retorik yapıyı sistematize etmede öne sürdüğü *CARS* modelinde yer alan *ana çerçeveyi çizme*, *bir niş oluşturma* ve *nişi inşa etme* adımlarıyla ilişkilendirmiş ya da karşılaştırmışlardır (Martın, 2003; Lores-Sanz, 2004; Samraj, 2005; Vakili ve Kashani, 2012; Samar ve diğerleri, 2014; Kafes, 2015; Khansarı ve diğerleri, 2016; Rawdhan, Ebadi ve Loan, 2020; Bhatti, Mustafa ve Azher, 2019; Tabatabaei, Najafi, Gobadirad, 2016; Tabatabaei ve Talebinejad, 2015). Diğer yandan analistlerin yaygın olarak referans aldığı genel kabul görmüş yapısal modellerin çoğu ana ekseninde bu iki modelden esinlenmiş/uyarlanmış; ortaya konulan yenilikler ise şemaya yeni ögeler eklenmesinden ziyade farklı kültürel arka planlardan ya da farklı disiplinlerden yazarların ürettikleri özlerde bu ögeleri oluşturan alt retorik adımların çeşitlenmesiyle sınırlı kalmıştır.

Tümüyle yeni bir teknik veya makine geliştirmeye dönük *yöntem odaklı* özler yerine *sonuç odaklı* yapılandırılmamış toplam 80 özün İngiliz ve Kuzey Amerika dergilerinden eşit sayılarda olmak üzere 4 farklı alt disiplinden toplandığı bir araştırmada özler *arka plan* (isteğe bağlı), *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerine dayalı öge modeli esas alınarak analiz edilmiştir (Weissberg ve Buker, 1990: 2). Analiz sonunda İngiliz ve Kuzey Amerika dergilerinde yayımlanan özler arasında sistematik bir farklılık tespit edilmiş olmasa da özlerin yapısal olarak alt disiplinlere (özellikle biyokimya alanı) ve araştırmanın kurgusuna göre farklılıklar gösterebildiği doğrulanmıştır (Weissberg ve Buker, 1990:1).

Bir diğ er çalışmanın (Salager-Meyer, 1990) derlemi üç temel tıbbi metin türünde (araştırma makaleleri, vaka raporları ve derleme makaleleri) 1986 ve 1989 yılları arasında yayımlanmış toplam 77 makale özünden oluşmuştur (Salager-Meyer, 1990:365). Araştırma sonuçları vaka raporu ve araştırma makalesi özlerinin derleme özleriyle karşılaştırıldığında nispeten iyi yapılandırılmış olduğunu göstermiştir (Salager-Meyer, 1990:377).

Tıbbi İngilizce araştırma makalesi özlerinde fiillerin zamanlarını ve özlerde olasılık ya da varsayım anlamı bildiren yardımcı fiilleri (modality) analiz ederek bunların semantik özelliklerinin, özlerin farklı bölümlerinin iletişimsel işlevleriyle ilişkisini açıklamak üzere yapılan başka bir araştırmada (Salager-Mayer, 1992:93) hikayeci söylem özelliğinin özellikle araştırma makalesi ve vaka raporu özlerinin *amaç, yöntem, bulgu, olgu sunumu*  gelerinde belirgin olarak yer alan geçmiş zaman fiil çekimleriyle  ne çıktığı; *sonuç, değerlendirme* ve *data sentezi*  gelerinde yazarlarca sıklıkla tercih edilen geniş zaman çekimlerinin ise özlerde eleştirel söylemin etkisini artırdığı değerlendirilmiştir (Salager-Meyer, 1992:93).

Farklı arka plan bilgisine ve farklı aşınalık düzeylerine sahip ana dili İngilizce olmayan okurların açıklayıcı kısa metinleri anlama düzeylerinin yapısal farklılıklardan ne düzeyde etkilendiğini analiz etmeyi amaçlayan bir diğ er çalışmada ileri düzey ve orta düzey İngilizce dil becerisine sahip toplam 36 İşpanyol tıp mezunu okur, eşit sayıda iki gruba ayrılmıştır (Salager-Meyer, 1994:120). Elde edilen bulgulara göre ileri düzey İngilizce dil becerisine sahip deneklerin gösterdikleri anlama performansının diğ er gruptan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Okurların sahip olduğu arka plan bilgisi ve ikinci dil olarak İngilizce yetkinliklerinin, metni okuma performanslarında özlerin yapısal özelliklerinden daha etkili olduğu değerlendirilmiştir (Salager-Meyer, 1992:120).

Deneyssel fonetik ve psikoloji alanlarında uluslararası dergilerde yayımlanmış toplam 80 İngilizce ve İşpanyolca araştırma makalesi özünü karşılaştıran araştırmanın (Martin, 2003) sonuçlarına göre ise İngilizce derlemdeki özlerde tüm yapısal ögelerin %82 ve daha sık oranda yer aldığı görülmüşken İşpanyolca derlemdeki özlerde bu oran *araştırmayı konumlandırma, yöntem* ve *tartışma*

öğelerinde ancak %72 ve üzeri düzeyde gerçekleşebilmiştir. İspanyolca derlemde *bulguları özetleme* ögesine ise ancak %42,25 oranında yer verilmiştir (Martin, 2003:29). Ayrıca İngilizce derlemdeki özlerin %67,5'inin 4 ögeyi tümüyle doğrusal içerdiği görülmüşken İspanyolca özlerin ancak %25'inin bu 4'lü öge yapısına uygun ve doğru dizilimle kurgulandığı saptanmıştır (Martin, 2003:30).

Tıbbi araştırma makaleleri ile bunların özlerindeki anlatım unsurları ve deyim öbeklerini araştıran bir başka çalışma, yazarların en yaygın kullandıkları yapıları betimleyerek anlamsal analizler gerçekleştirmiştir (Mendez-Cendon ve Lopez-Arroyo, 2003:247). Araştırma makalelerinin *giriş* bölümlerinde yazarların basit geçmiş zamanı; *yöntem* bölümlerinde edilgen anlatımı, *bulgu* bölümlerinde basit geçmiş zamanlı edilgen anlatımı ve *tartışma* bölümlerinde basit geçmiş zamanı sıklıkla kullandıkları saptanmıştır. Diğer yandan özlerin *yöntem* ögelerinde basit geçmiş zamanlı edilgen anlatımı ve *bulgu* ögelerinde basit geçmiş zamanı tercih ettikleri; *sonuç* ögelerinde ise sıklıkla basit geçmiş zaman kullandıkları saptanmıştır (Mendez-Cendon ve Lopez-Arroyo, 2003:266).

Koruma biyolojisi ve yaban hayatı davranışı alanlarındaki 48 araştırma makalesi girişlerinin ve özlerinin genel yapısını karşılaştırmayı amaçlayan çalışmada (Samraj, 2005:145) her iki disiplinden seçilen özlerin *amaç*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerini sıklıkla içerdiği (Samraj, 2005:146); *yöntem* ögesinin ise her iki grupta da diğer geleneksel ögeler kadar sık yer almadığı saptanmıştır (Samraj, 2005:147). Koruma biyolojisi alanındaki araştırma makalesi giriş bölümleri ile özlerinin, yaban hayatı davranışı alanındakilere göre işlev ve organizasyon açısından daha büyük bir benzerlik taşıdığı görülmüştür. Böylece akademik yazımdaki disiplinler farklılığın sadece türsel yapıda değil, türler arasındaki ilişkide de ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır (Samraj, 2005:141).

Uygulamalı dilbilim ve eğitim teknolojisi alanlarında yazılan özlerin ögelerini, bunlardaki anlatım tercihlerini ve gözlenen farklı yazar tutumlarını keşfetmeyi amaçlayan bir diğer çalışmanın derlemi dilbilim ve uygulamalı dilbilim alanlarındaki dergilerinden 10'ar adet ve eğitim teknolojisi alanında da 10 adet olmak üzere toplam 30 özden oluşmuştur (Pho, 2008). Dilbilim ve uygulamalı dilbilim

alanlarındaki özlerin çoğunda 4 ya da 5 ögenin, eğitim teknolojileri alanındaki özlerde ise çoğunlukla 3 ya da 4 ögenin yer aldığı; her üç derlemde alınan özlerde de *araştırmayı sunma*, *yöntem* ve *bulguları özetleme* ögelerinin en yaygın bileşenler olduğu, hatta bunların neredeyse eksiksiz kullanıldıkları saptanmıştır (Pho, 2008:236). Özlerin çoğunlukla standart dizilim biçimine uygun yapılandırıldığı görülmüştür (Pho, 2008:237). Yazarların literatürdeki çalışmaların sonuçlarına ya da önceki araştırmacılara gönderme yaparken geçmiş zamanı; önceki genel araştırma konularına gönderme yaparken ise geniş zamanı kullanma eğiliminde olduğu görülmüştür (Pho, 2008:239).

Toplam 207 konferans özünü analiz etmeyi amaçlayan bir başka araştırmada (Nkemleke, 2010:173) özler, tekrarlayan şematik desenleri belirlemek amacıyla manuel olarak taranmıştır. Analiz sonunda Regensburg ve Birmingham'daki konferanslar için sunulan özlerin, Yaounde (Kamerun) konferanslarına kıyasla daha iyi yapılandırıldığı değerlendirilmiştir (Nkemleke, 2010:177).

Bir araştırmada, özün etkinliği, *etkileşimli* ve *etkileşimsel üstsöylem belirleyicileri* ile özlerde yer alan kelime ve deyimlerin türün gereklerine uygun olması ve ögelerin de yerli yerinde ve bir ana bağlam çerçevesinde kurgulanması koşuluna bağlanmıştır (Lon, Tan ve Abdullah, 2012:56). 100 özün seçildiği çalışmada özler öge yapıları ve *üstsöylem belirleyicileri* bakımından analiz edilmiştir. Derlemdeki kimi özlerde ögelerin doğru sıralanmadığı; hatta derlemdeki özlerden hareketle geleneksel beş ögeli yapının yazarlarca bir kural olarak değil, isteğe bağlı istisnalar olarak algılandığı değerlendirilmiştir (Lon, Tan ve Abdullah, 2012:63). *Üstsöylem belirleyicileri* açısından ise derlemdeki özlerin fazlaca çeşitlilik göstermediği saptanmıştır (Lon, Tan ve Abdullah, 2012:64).

2003-2008 yılları arasında yayımlanmış 5 Farsça ve 5 İngilizce makalenin özlerini ve giriş bölümlerini retorik ögeler bakımından incelemeyi amaçlayan bir diğer çalışmada (Vakili ve Kashani, 2012) 5 Farsça dilbilim makale özünde *giriş* ve *sonuç* ögelerine sadece birer defa yer verildiği; her beş makale özünün de *amaç* ögesini eksiksiz içerdiği ve sadece bir özde *ürün* ve iki özde *yöntem* ögelerinin ihmal edildiği saptanmıştır. Diğer yandan 5 İngilizce dilbilim makale özünde *giriş*, *amaç* ve

ürün ögelerinin hiç ihmal edilmediği; sadece bir özde *sonuç* ögesine ve 3 özde ise *yöntem* ögesine yer verilmediği görülmüştür (Vakili ve Kashani, 2012:134).

Dilbilim ve uygulamalı dilbilim özlerinin öge yapılarını analiz etmeyi amaçlayan bir başka araştırmanın derlemi 200 özden oluşmuştur (Suntara ve Ushara, 2012:84). Analiz sonunda her iki disiplinde de *giriş* ögesinin isteğe bağlı olduğu, uygulamalı dilbilim alanında geleneksel olan *sonuç* ögesinin dilbilim alanında isteğe bağlı görüldüğü değerlendirilmiştir (Suntara ve Ushara, 2012:87). En yaygın dizilim biçimlerinin sırasıyla *amaç-yöntem-ürün-sonuç*, *amaç-yöntem-ürün* ve *giriş-amaç-yöntem-ürün* biçiminde gerçekleştiği saptanmıştır (Suntara ve Ushara, 2011:97). Yazarların birinci şahıs anlatım özelliğini öne çıkaran kişi zamirlerini en sık biçimde sırasıyla *yöntem*, *ürün*, *amaç*, *sonuç* ögelerinde; en az da *giriş* ögelerinde kullandıkları görülmüştür (Suntara ve Ushara, 2013:97).

Bilgisayar ve iletişim sistemleri mühendisliği alanlarında yapılmış toplam 30 dönem ödevi ile uzmanlarca yazılmış 30 makale özündeki retorik yapıyı analiz etmeyi amaçlayan araştırma (San ve Tan, 2012:40) uzman makale özlerinde *araştırmayı konumlandırma* ve *araştırmayı sunma* ögelerinin zorunlu olduğunu, *yöntem*, *bulguları özetleme* ve *tartışma* ögelerinin ise isteğe bağlı oldukları göstermiştir. Dönem ödevleri özlerinde ise *araştırmayı konumlandırma* ve *yöntem* ögelerinin zorunlu ögeler olarak görüldüğü, diğer ögelerin isteğe bağlı oldukları değerlendirilmiştir (San ve Tan, 2012:46). Sadece bir veya iki ögeye sahip olması halinde özün içeriğinin net olarak anlaşılamadığı; beş ögeyle kurgulanan özlerin ise mesajını kısa ve öz bir biçimde başarıyla verebildiği değerlendirilmiştir (San ve Tan, 2012:49).

İş iletişimi alanındaki araştırma makalesi özlerini inceleyen bir başka çalışmanın derlemi iki dergiden (JBC ve BCQ) eşit sayıda alınmış toplam 160 araştırma makalesi özünden oluşmuştur (Pique-Noguera, 2012:211). JBC derleminden alınan özlerin özellikle *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* ögeleri başta olmak üzere çalışmada esas alınan modele uygun olduğu (Pique-Noguera, 2012:221); BCQ derleminden alınan özlerin ise *bulgular* ögesinin kullanımı dışında modelden

uzaklaştığı saptanmıştır. Her iki derlemde de *arka plan* ve *sonuç* ögelerinin görece daha az yer aldığı izlenmiştir.

Farklı disiplinlerde sunulan 5 bildiri özünü karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi amaçlayan araştırmada (Fartousi ve Dumaning, 2012) ise birinci özde *amaç-yöntem-bulgular* ögelerinin doğrusal dizilim gösterdiği; ikinci özün sadece *amaç* ögesini içerdiği; üçüncüde *amaç- yöntem-bulgular* ögelerinin doğrusal dizilim gösterdiği; dördüncü özün *amaç, yöntem, bulgular* ögelerinden oluştuğu ve son olarak beşinci özde ise *arka plan-amaç-yöntem-bulgular* ögelerinin doğrusal dizilim gösterdiği gözlenmiştir (Fartousi ve Dumaning, 2012:516-517). Sadece *arka plan* ögesinin isteğe bağlı olduğu saptanmıştır (Fartousi ve Dumaning, 2012:518).

Ana dili İngilizce ve Çince olan yazarlar tarafından yazılmış İngilizce araştırma makalesi özlerini anlatım özellikleri bakımından inceleyen başka bir çalışma, özlerde 163 tipik dilsel özellikten toplam 47'sini tespit etmiştir (Cao ve Xiao, 2013:209). Her iki gruptaki özlerde *bulgu* ögesine %100 oranında yer verildiği; *giriş, yöntem ve sonuç-tartışma* ögelerine yer vermede ise iki grup öz arasında anlamlı farklılıklar görülmediği saptanmıştır. *Arka plan* ögesine ana dili Çince olan yazarlarca sadece %46,5 oranında yer verilirken bu oranın ana dili İngilizce olan yazarların makale özlerinde %76,1 oranında gerçekleştiği saptanmıştır (Xiao ve Cao, 2013:120).

Uluslararası bir tıp dergisindeki İngilizce özler ile Çince bir dergideki özlerin yapısal özelliklerini analiz etmeyi amaçlayan araştırmada (Zhao ve Wu, 2013) toplam 100 İngilizce araştırma makalesi özü analiz edilmiştir (Zhao ve Wu, 2013:61). Analiz sonunda tüm özlerin 4 semantik bölümden oluştuğu (Zhao ve Wu, 2013:62); 2, 3, ve 4. bölümlerin tüm özlerde sırasıyla *yöntem, bulgular ve sonuç* ögelerini karşıladığı saptanmıştır. İngiliz derlemindeki cümlelerin çoğunda (%73) etken anlatım özelliğinin hakim olduğu görülse de yazarların edilgen anlatım özelliğini hala yoğun olarak kullandıkları saptanmıştır (Zhao ve Wu, 2013:63).

Araştırma makalesi özlerinde öne çıkan anlatım tercihlerinin, disiplin farklılıklarından nasıl etkilendiğini araştıran bir başka çalışmada, sosyal bilimler ve fen bilimlerinden altı akademik disipline ait toplam 120 araştırma makalesi özünden

oluşan bir derlem analiz edilmiştir (Baklouti, 2011:503). Fen bilimleri alanındaki özlere basit cümle yapılarının daha sık görüldüğü; oysa sosyal bilimlerdeki özlere birleşik cümle yapılarının sıklıkla tercih edildiği saptanmıştır. Ayrıca birleşik cümle yapılarında *bağlaçlı (hypotaxis)* birleşimlerin *bağlaçsız (parataxis)* birleşimlere göre daha sık görüldüğü ortaya konulmuştur (Baklouti, 2011:503).

Uygulamalı dilbilim alanındaki 160 konferans özünü yapısal bakımdan analiz etmeyi amaçlayan araştırmanın derlemi, uygulamalı dilbilim alanında Amerika, Avrupa, Doğu Asya ve İran’da yayımlanmış toplam 1.500’den fazla konferans makale özünden oluşmuştur (Samar ve diğerleri, 2014). Özlere ana öğelerin üçünün de (*giriş, yöntem, bulgular*) büyük oranda yer aldığı ve bunların konferans öz yazarları tarafından zorunlu öğeler olarak görüldüğü saptanmıştır (Samar ve diğerleri, 2014:778). Ayrıca konferans özlünün bir bilgiyi aktarmaktan ziyade makalenin tanıtımını yapmaya, onu “pazarlamaya” dönük olduğu değerlendirilmiştir (Samar, ve diğerleri, 2014:780).

Endonezyalı akademisyenler tarafından İngilizce yazılmış araştırma makalesi özlünde öne çıkan dil özelliklerini, eğitim, ekonomi ve yönetim ile insanlık tarihi (humanity) alanlarındaki toplam 30 makale özü üzerinden analiz etmeyi amaçlayan bir diğer araştırmada (Arsyad, 2014) özlere hangi iletişimsel unsurlara ve öğelere daha sık başvurulduğu analiz edilmiştir (Arsyad, 2014:198). Analiz sonunda özlünün genellikle *amaç, yöntem/materyal/prosedür* ve *bulgular* öğelerinden oluştuğu; *yöntem/materyal/prosedür* ögesi dışındaki tüm öğelerde geniş zamanın öne çıktığı; dolaylı anlatım özelliğinin *bulgular* ögesini karakterize ettiği saptanmıştır (Arsyad, 2014:192).

Başlı başına karmaşık bir yapı olan öz türünü altta yatan dil mekanizmalarıyla birlikte anlamada ilk adım olarak kabul edildiğinden dilbilim alanındaki özlere bir başka çalışmanın ana odağı olarak seçilmiştir (Lores-Sanz, 2004:281). Analiz sonunda bu alandaki makale özlünün, özlere has uluslararası *kanonik* organizasyona uygun yapıda olduğu saptanmış (Lores-Sanz, 2004:298); *bağlamsal çerçevenin* rastgele oluşmadığı, tersine yazarların belirli öğeleri kullanma eğiliminde oldukları görülmüştür. *Bağlamsal çerçeveyi* okuyuculara metin boyunca rehberlik eden bir

kavram olarak tanıtan çalışma, yazar müdahalesinin özellikle *bir niş oluşturma* ve *nişi inşa etme* ile *bulgular* ve *tartışma* ögelerinde görülür olduğunu saptamıştır (Lores-Sanz, 2004:299).

İranlı öğrenciler ve ana dili İngilizce olanlar tarafından matematik ve uygulamalı dilbilim alanlarında yazılan özleri karşılaştırmayı amaçlayan araştırmada, her bir disiplinden 20’şer öz seçilmiştir (Behnam ve Golpour, 2014). Analiz sonunda dilbilim özlerinin geleneksel bir şema izlediği, ancak matematik özlerinin olağan normlar sergilemediği saptanmıştır (Behnam ve Golpour, 2014:177). Matematik alanındaki özlerde ana dili İngilizce olan yazarların *amaç-yöntem* kurgusuna, İranlı yazarların ise *yöntem-bulgular* kurgusuna eğilimli oldukları saptanmıştır (Behnam ve Golpour, 2014:177). İngiliz derleminden alınan özlerin sıklıkla *kanonik* yapı içerdiği, İran derleminden alınan özlerde ise öge ihmalinin daha fazla olduğu izlenmiştir (Behnam ve Golpour, 2014:179).

Yönetim ve pazarlama alanlarında toplam 64 araştırma makalesi özündeki öge yapısını ve kişisel/öznel söyleyiş özelliğine ilişkin tercihleri analiz etmeyi amaçlayan bir diğer çalışmanın (Li ve Pramoolsook, 2015:54) bulgularına göre en baskın dizilim biçiminin *giriş-amaç-ürün* biçiminde gerçekleştiği; *ürün* ve *amaç* ögelerinin her iki grupta da aşağı yukarı eşit sıklıkta yer aldığı saptanmıştır (Li ve Pramoolsook, 2015:52). Buna karşılık, pazarlama alanındaki özler *giriş* ve *yöntem* ögelerini yönetim alanındakilere göre çok daha sıklıkla içerirken, yönetim alanındaki özlerde *ürün* ögesinin varlığı görece öne çıkmıştır (Li ve Pramoolsook, 2015:61).

Çevre bilimleri ve uygulamalı dilbilim alanlarındaki araştırma makalesi özlerini 200 araştırma makalesi özü üzerinden analiz eden başka bir araştırma (Saeew, Tangkiengsirisin, 2014) *giriş* ögesi dışındaki tüm ögelerin her iki disiplinde de geleneksel olduğunu ortaya koymuştur (Saeew, Tangkiengsirisin, 2014:81). Çevre bilimleri alanında sırasıyla *giriş-amaç-yöntem-ürün-sonuç*, *amaç-yöntem-ürün-sonuç*, *amaç-yöntem-ürün* diziliminin; uygulamalı dilbilim alanında ise *amaç-yöntem-ürün-sonuç*, *giriş-amaç-yöntem-ürün-sonuç* ve *amaç-yöntem-ürün* (13%) diziliminin belirgin olduğu saptanmıştır (Saeew, Tangkiengsirisin, 2014:90).

Türk akademik yazarlarca eğitim alanında yazılan Türkçe ve İngilizce özler ile Amerikalı akademik yazarlarca aynı alanda yazılmış toplam 600 araştırma makalesi özünün karşılaştırmalı bir analizini sunmayı amaçlayan çalışmada, bu üç grup araştırma makalesi özünün tür yapısı analiz edilmiştir (Kafes, 2015:240-241). Hem Amerikalı ve Türk akademik yazarların İngilizce özlerinde hem de Türk akademik yazarların Türkçe özlerinde öge diziliminin neredeyse tümüyle doğrusal olarak gerçekleştiği; ayrıca her üç gruptan öзде *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* ögelerine neredeyse aynı sıklıkta yer verildiği (her grupta %96'dan daha sık) saptanmıştır (Kafes, 2015:247). Makro yapısal analiz sonunda Türk akademik yazarların İngilizce özlerinin %96'sından fazlasında *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* ögelerinin yer aldığı, yalnızca %33'ünde *sonuç/tartışma/değerlendirme* ögesinin bulunduğu; ayrıca sadece %18'inde *arka plan/giriş* ögesine başvurulduğu tespit edilmiştir. Türk akademik yazarların yazdıkları Türkçe özlerin ise %45'inde *sonuç/tartışma/değerlendirme* ögesine yer verilmişken sadece %20'sinin *arka plan/giriş* ögesini içerdiği saptanmıştır (Kafes, 2015:251). Dil özellikleri bakımından Türk akademik yazarların Türkçe ve İngilizce özlerinde kişisel/öznel bir söylem geliştirmekten kaçınarak kişisel olmayan bir anlatım biçimini tercih ettikleri, Amerikalı akademik yazarların ise birinci şahıs anlatım özelliği ile seslerini okura duyurmayı seçtikleri değerlendirilmiştir. Diğer yandan tüm özlerin *arka plan/giriş* ve *sonuç/tartışma/değerlendirme* ögelerinde yazarların birinci tekil şahıs zamirlerini hissedilir oranda kullandıkları; *yöntem* ve *bulgular* ögelerinde birinci şahıs zamirlerini, etken anlatımı ve *kışisel tutum belirleyicilerini* kullanmaktan ise kaçındıkları saptanmıştır (Kafes, 2015:252).

İngilizce öğretmenliği, çeviri ve kimya bölümlerinde öğrenim gören İranlı yüksek lisans öğrencilerinin yazdığı 90 yüksek lisans tez özünü analiz eden bir diğer çalışmanın (Tabatabaei ve Talebinejad, 2015) bulguları, *nişi inşa etme* adımının her üç disiplinde de en sık yer verilen adım olduğunu ortaya koymuştur (Tabatabaei ve Talebinejad, 2015:718). Ayrıca İngilizce öğretmenliği ve çeviri alanlarındaki özlerde tüm adım ve alt adımlar az veya çok yer alırken kimya alanındaki özlerde *bir niş oluşturma* adımına hiç yer vermemiştir. Yine bu alandaki özlerde diğerlerinin tersine

çalışmanın amacının belirtildiği bileşen (*amaçları özetleme*) kendisine oldukça nadir yer bulabilmiştir (Tabatabaei ve Talebinejad, 2015:725).

Türk Kütüphaneciliği (TK) ve Bilgi Dünyası (BD) dergilerinde 2009-2013 yılları arasında yayımlanmış toplam 162 hakemli makalenin özlerini temel öz öğeleri, dil ve anlaşılabilirlik, sözcük ve tümce sayısı açısından analiz etmeyi amaçlayan araştırmada (Bitri ve Keseroğlu, 2015:241) *giriş* ögesinin *araştırmanın sorunu*, *önemi*, *amacı* ve *kapsamı* adımlarına TK makale özlerinde görece daha yüksek oranda olsa da her iki gruptan yazarlarca sıklıkla yer verildiği saptanmıştır. Diğer yandan *çalışmanın hipotezi-soruları* adımının BD makale özlerinde çok daha sıklıkla ihmal edilmiş olmakla birlikte her iki grup özde büyük oranda yer almadığı görülmüştür. *Yöntem* ögesinin iki alt adımı sayılan *yöntem* ve *veri toplama teknikleri* adımlarına yer verilme oranı TK makale özlerinde sırasıyla %46 ve %51 olarak; BD makale özlerinde ise sırasıyla %32 ve %59 olarak bulunmuştur. *Bulgular* ögesine TK ve BD özlerinde sırasıyla %67 ve %54 oranlarında; *çalışmanın sonuçları* ögesine ise yine sırasıyla %69 ve %59 oranlarında yer verildiği saptanmıştır (Bitri ve Keseroğlu, 2015:250). Araştırma, her iki derlemde özlerin bir özde bulunması gereken belirli özellikleri taşımadıkları sonucuna varmıştır (Bitri ve Keseroğlu, 2015:241).

Uygulamalı dilbilim özlerindeki öge yapılarını inceleyen ve derlemi 2011-2013 yılları arasında yayımlanmış 50 özden oluşan bir diğer çalışmada özler *giriş*, *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *tartışma* öğelerine eklenen *sözde tartışma* öğeleri üzerinden analiz edilmiştir (Can, Karabacak, Qin, 2016). Uygulamalı dilbilim alanında *amaç*, *yöntem* ve *bulgular*ın sıklıkla yer aldığı; yaklaşık yarısında *giriş* ve *tartışma* öğelerinin atlandığı saptanmıştır (Can, Karabacak, Qin, 2016). *Giriş* ögesinin, uygulamalı dilbilim özlerinde isteğe bağlı tek öge olduğu; diğer yandan *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* öğelerinin geleneksel olduğu saptanmıştır. Diğer yandan birçok yazarın sonuçlar üzerine tartışmaktan kaçındığı görülmüştür. Yanı sıra uygulamalı dilbilim yazarlarının genellikle yönteme ilişkin açıklamalarını, çalışmalarının amacı veya bulgularıyla *iç içe girişik* formda sunduğu; bu nedenle *yöntem* ögesinin özlerde en geniş yeri kapladığı saptanmıştır (Can, Karabacak, Qin, 2016:22).

Araştırma makalelerinin *giriş*, *yöntem*, *bulgular* ve *tartışma* (IMRD) bölümleriyle yapılandırılması geleneğinin bir uzantısı olarak özleri de bu ögele üzerinden analiz etmeyi amaçlayan çalışmanın derlemi uygulamalı ve teorik dilbilim alanlarında 2008-2014 arasında yayımlanmış 12 dergiden muhtelif adetlerde alınan toplam 130 araştırma makalesi özünden oluşmuştur (Khansarı ve diğerleri, 2016:41). Özlerin %63,84'ünün ana metnin yapısını yansıtmak üzere öngörülen yapıya uygun olduğu saptanmış, okura etkin bilgi akışının sağlanmasında önemli bulunan ideal kurguya ilişkin bazı pedagojik önerilerde bulunulmuştur (Khansarı ve diğerleri, 2016:39).

Halk sağlığı, İngilizce öğretmenliği, İngiliz edebiyatı, matematik, biyoloji, psikoloji, müfredat çalışmaları, eğitim liderliği ve eğitim planlaması ve yönetimi bölümlerinden toplam 87 makale özünü *giriş*, *amaç*, *yöntem*, *ürün* ve *sonuç* ögeleri üzerinden analiz eden bir diğer çalışmada (Gessesse, 2016:1) halk sağlığı ile eğitim liderliği ve eğitim planlaması ve yönetimi alanları dışındaki diğer alanlardan özlerde gözlenen öge veya örgütlenme yapılarının karmaşık olduğu sonucuna varılmıştır (Gessesse, 2016:19).

Prestijli İspanyol dergilerinde yayımlanmış İspanyolca özler ile bunların İngilizce çevirileri ve Anglofon akademisyenler tarafından sosyoloji alanında İngilizce yayımlanmış toplam 90 araştırma makalesi, bir çalışmada her üç gruptan eşit sayıda derlenmiştir (Lores-Sanz, 2016:135). Özlerde *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *yorum/çıkarım/değerlendirmelerin* aktarılmasında soyut/görünmez anlatıcıların edilgen formlarla inşa ettikleri kişisel olmayan formların belirgin olduğu saptanmıştır. Diğer yandan İngilizce yazılmış özlerde aracısız formlar öznel anlatım formlarından daha sık görülse bile birinci şahıs anlatım özelliği bu özlerde, özellikle *bulgular* ögesinde görece sıklık kazanmıştır (Lores-Sanz, 2016:150-153.)

Dilbilim alanında yazılmış betimleyici ve bilgilendirici araştırma makalesi özlerindeki öge yapılarını, ögelerin işlevlerini ve bunlardaki dil özelliklerini tartışmayı amaçlayan bir başka çalışmada toplam 135 öz hem manuel ayrıştırma hem de metin analizi yazılımıyla incelenmiştir (Tanko, 2017). Özlerde *bulgular* ögesinin %87,41, *amaç* ögesinin %85,19, *arka plan* ögesinin %54,81, *yöntem*

ögesinin %53,33, *konu* ögesinin %42,96, *sonuç* ögesinin %14,81, *niş* ögesinin %11,11 ve *öneriler/değerlendirme* ögesinin %2,22 oranında bir sıklıkla yer aldığı saptanmıştır (Tanko, 2017:47). Ayrıca birkaç vaka dışında *içi içe girişik* yapıların 2 öge kaynaşmasından öte olmadığı görülmüştür (Tanko, 2017:48-49).

Öğrenci tezlerinin özlerini analiz etmeyi amaçlayan çalışma, derlemine öğrenciler tarafından yazılan 80 araştırma makalesi özünden oluşturmuş; derlemdeki her ögenin görülme sıklığını istatistiksel olarak hesaplamıştır (Siyaswati ve Rochmawati, 2017:157). 80 özün %21'inin *giriş*, %73'ünün *amaç*, %61'inin *yöntem*, %78'inin *ürün* ve yine yaklaşık %78'inin de *sonuç* ögesini içerdiği saptanmıştır. Özlerin %54'ünün standart dizilim biçimine uygun yapılandırılmadığı; en yaygın dizilimlerin *amaç-yöntem-ürün-sonuç* (22.5%), *giriş-yöntem-ürün-sonuç* (%15), *amaç-sonuç* (%15), *amaç-yöntem-ürün* (%13,75) ve *giriş-amaç-yöntem-ürün* (%11,25) olduğu görülmüştür (Siyaswati ve Rochmawati, 2017:163-164).

Üstsöylem adlarının retorik ögelerle ilişkisini vurgulamayı amaçlayan araştırmada uygulamalı dilbilim, pazarlama ve felsefe ile elektrik mühendisliği, tıp ve fizik alanlarından toplam 240 araştırma makalesi özü analiz edilmiştir (Jiang ve Hyland, 2017). Sosyal bilimlerde *üstsöylem adlarının* özellikle *amaç* ögesinde; fen bilimlerinde ise *sonuç* ögesinde kullanıldığı saptanmıştır. Bunların uygulamalı dilbilim, felsefe ve pazarlama alanlarında konunun arka planını vurgulamada ve araştırma amaçlarını açıklamada; elektrik mühendisliği, tıp ve fizik alanlarında ise sonuçları ifade etmede kullandıkları görülmüştür (Jiang ve Hyland, 2017:5).

Uygulamalı dilbilim alanında ana dili İngilizce olan ve ana dili İngilizce olmayan kişilerce yazılmış toplam 20 araştırma makalesi özünü analiz etmeyi amaçlayan bir başka çalışmanın derlemi, uygulamalı dilbilim alanındaki tanınmış dergilerden seçilen özlerden oluşmuştur (Al-Khasawneh, 2017:1). Analiz sonunda her iki grupta da en sık yer verilen ögelerin *amaç*, *yöntem* ve *ürün* ögeleri olduğu; buna rağmen tüm özlerde *giriş* ögesine daha az sıklıkta yer verildiği bulunmuştur. *Sonuç* ögesine ise ana dili İngilizce olmayan yazarların özlerinde çok az sayıda yer verilirken ana dili İngilizce olan yazarların araştırmanın sonuçlarını aktarmada görece istekli oldukları saptanmıştır (Al-Khasawneh, 2017:1).

Yönetim bilimleri alanında İngilizce ve Rusça yazılmış toplam 40 araştırma makalesi özünü karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi amaçlayan çalışmada ögeler ana yapı bakımından makro düzeyde karşılaştırılmıştır (Zanina, 2017). Analiz sonunda İngilizce özlerin çoğunun tümüyle doğrusal olduğu saptanmışken Rusça özlerin genel itibarla *amaç*, *yöntem* ve *ürün* ögelerini içeren üçlü şemada yapılandırıldığı izlenmiştir. Ayrıca açıklamalarını kısa tutan ya da aşırı genellemelere başvuran Rusça yazarların tersine uluslararası yazarların *yöntem* ve *ürün* ögelerini kesin ve ayrıntılı bir üslupla yazdıkları değerlendirilmiştir (Zanina, 2017:63).

Vietnamlı ve İngiliz yazarlar tarafından nanobilim ve nanoteknoloji alanlarında yazılmış toplam 60 araştırma makalesi özünü analiz etmeyi amaçlayan bir başka çalışma özlerde en sık kullanılan ögelerin *amaç*, *yöntem* ve *sonuç* ögeleri olduğunu saptamıştır. Ayrıca iki yazar grubunun farklı retorik kurgulara başvurmaları yazarların kültürel arka planlarıyla ilişkilendirilmiştir (Hwang, Nguyen ve Su, 2017:19). *Giriş* ve *sonuç* ögelerine İngiliz yazarların görece daha sık başvurdukları; Vietnamlı yazarların bulgularını açıklama veya araştırma sonuçlarını tartışmakla daha az ilgilendikleri saptanmıştır (Hwang, Nguyen ve Su, 2017:20-21).

Kuzey Amerika ve Ekvador dergilerinde yayımlanan 80 araştırma makalesi özünü yapı ve dil bilimsel özellikler bakımından incelemeyi amaçlayan diğer bir çalışmada beşeri bilimler (eğitim ve sosyoloji) ve fen (elektronik ve tarım bilimleri) alanlarında yazılan İngilizce araştırma makalesi özleri analiz edilmiştir (Tovar-Viera, 2018). Analiz sonunda *amaç*, *yöntem* ve *ürün* ögelerinin her iki derlemde de geleneksel olduğu; sadece tarım bilimleri özlerinin tümüyle doğrusal yapıya sahip olduğu saptanmıştır (Tovar-Viera, 2018:9). Beşeri bilimler alanındaki yazarların *amaç* ögesine sıklıkla başvurdukları, fen alanında en sık başvuru alanının ise *yöntem* olduğu görülmüştür (Tovar-Viera, 2018:9).

Beş bilimsel disiplinden toplam 500 araştırma makalesi özünü inceleyen bir başka çalışmada (Ngai, Singh ve Koon, 2018) her disiplinin kendine özgü formlarının oluşumuna katkıda bulunan makro ve mikro düzeyde bir dizi yapısal farklılıklar olduğu doğrulanmıştır (Ngai, Singh ve Koon, 2018:1). Yazarların *giriş* ve özellikle de *bulgular* ögelerine ağırlıklı olarak yer verdikleri (Ngai, Singh ve Koon,

2018:14); 500 araştırma makalesi özünden sadece 12'sinin (%2,4) beş ögeyi tümüyle içerdđđ; 117'sinin dört ögeden, 206'sının üç ögeden, 115'inin iki ögeden olduğu ve 50'sinin ise sadece bir öge içerdđđı saptanmıştır. Tüm ögeleri eksiksiz içeren 12 özden 6'sının fizik bilimlerinde olduğu görölmüştür (Ngai, Singh ve Koon, 2018:7).

Dilbilim alanındaki prestijli ve daha az prestijli dergilerde yayımlanan makale özlerinin retorik yapılarını ve *üstsöylem* özelliklerini karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi amaçlayan ve derlemi toplam 400 makale özünden oluşmuş araştırmada ögeler hem makro düzeyde hem *üstsöylem belirleyicileri* üzerinden analiz edilmiştir (El-Dakhs, 2018:47). Prestijli dergilerde 35; daha az prestijli dergilerde 38 farklı dizilim biçimi saptanmıştır (El-Dakhs, 2018:56). Yazarlara, bilimsel sahadaki katkılarını artırabilmeleri için *ürün* ögesine daha çok yer vermeleri; araştırmalarının getirdđđi yenilikleri vurgulamaları; *etkileşimsel üstsöylem belirleyicilerini* etkin kullanmaları önerilmiştir (El-Dakhs, 2018:60).

Tayland'daki altı indeksli dergide yayımlanmış araştırma makalelerinde yer alan 584 İngilizce araştırma makalesi özünü retorik yapıları ve *etkileşimli ve etkileşimsel üstsöylem belirleyicileri* açısından incelemeyi amaçlayan bir çalışmada (Loan, 2018) en yaygın öz türünün bilgilendirici özler olduğu (Loan, 2018:82) ve her türden çok sayıda özde belirli ögelerin ihmal edildiđđ gösterilmiştir (Loan, 2018:71). Bilgilendirici özlerin çoğunda *amaç*, *yöntem* ve *ürün* ögelerinin yer aldıđđ, ancak *giriş* ve *sonuç* ögelerinin sıklıkla ihmal edildiđđ; betimleyici ve bilgilendirici-betimleyici özlerde *amaç* ögesinin nadiren yer aldıđđı saptanmıştır (Loan, 2018:82).

Tıp alanındaki araştırma makalesi özlerinde en sık yer alan yapısal unsurları keşfetmeyi amaçlayan başka bir çalışmada beř veri tabanından tıp bilimleri alanındaki 1500 makale özü sečilmiřtir (Abdollahpour ve Gholami, 2018). Tıp alanındaki özlerin beř ögeden oluşan geleneksel şemaya genel olarak uygun olduğu görölmüştür. *Yöntem* ve *bulgular* ögelerinin zorunlu; *giriş*, *amaç* ve *tartışma* ögelerinin geleneksel olduğu değerlendirilmiştir (Abdollahpour ve Gholami, 2018:5).

Uygulamalı dilbilim alanında üç yazar grubuna ait İngilizce araştırma makalesi özlerini retorik yapı ve dil özellikleri yönünden incelemeyi amaçlayan araştırmanın derlemi, lisansüstü öğrenciler, ulusal ve uluslararası yazarlar tarafından yazılan toplam 60 araştırma makalesi özünden oluşmuştur (Andika, Arsyad ve Harahap, 2018:14). Nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı çalışmaya (Andika, Arsyad ve Harahap, 2018:14) göre derlemdeki özlerin baskın ögeleri *amaç, yöntem/materyal/prosedür ve bulgular*dır (Andika, Arsyad ve Harahap, 2018:23).

İngilizce ve Tayland dillerinde diş hekimliği alanındaki araştırma makalesi özlerinin jenerik yapılarını araştırmayı amaçlayan diğer bir çalışmada toplam 240 öz derlenmiştir (Vathanalaoha ve Tangkiengsirisin, 2018). Tayland derleminde *arka plan* ögesinin isteğe bağlı, İngilizce derleminde *bulgular* ögesinin zorunlu ve diğer tüm ögelerin her iki derlemde de geleneksel olduğu değerlendirilmiştir (Vathanalaoha ve Tangkiengsirisin, 2018:4). İngilizce derleminde ögelerin en sıklıkla *arka plan-amaç-yöntem-bulgular-tartışma* (%48) ve *amaç-yöntem-bulgular-tartışma* (%37) biçiminde; Tayland derleminde ise *amaç-yöntem-bulgular-tartışma* (%65.84) ve *arka plan-amaç-yöntem-bulgular-tartışma* (%19.17) biçiminde sıralandığı saptanmıştır (Vathanalaoha ve Tangkiengsirisin, 2018:11).

Gıda teknolojisi alanındaki 100 araştırma makalesi özünü oluşturan retorik yapıları *giriş, amaç, yöntem, ürün ve sonuç* ögeleri üzerine kurulu model üzerinden, özlerdeki dil özelliklerini ise Hyland (2005) tarafından öne sürülen *üstsöylem belirleyicileri* bağlamında analiz eden araştırmanın bulguları, belirli anlatım özelliklerinin belirli ögelerde tipik olduğunu göstermiştir (Suntara, 2018). *Yöntem, ürün ve sonuç* ögelerinin geleneksel, diğer iki ögenin isteğe bağlı olduğu ve en yaygın dizilimin *yöntem-ürün-sonuç* şeklinde gerçekleştiği saptanmıştır. *Giriş* ve *sonuç* ögelerine geniş zamanlı anlatımın; *amaç, yöntem ve ürün* ögelerine geçmiş zamanlı anlatımın hakim olduğu izlenmiştir (Suntara, 2018:1296). Ayrıca özellikle *yöntem* ve *ürün* ögelerinde edilgen anlatım özelliği öne çıkmıştır (Suntara, 2018:1297).

1978-2017 yılları arasında Scientometrics dergisinde yayımlanan 4214 araştırma makalesi özünü analiz etmeyi amaçlayan bir başka çalışma, özlerin yapısal

değişimlerini 10'ar yıllık periyotlardan oluşan toplam 40 yıllık bir süreçte izlemiştir (Rashidi ve Meihami, 2018:). Analiz sonunda bilginin çoğunlukla *ürün* ve *yöntem* öğelerinde toplandığı, çalışmaların sonuçlarının aktarılmasında ise bilgisel içeriğin görece azaldığı saptanmıştır. *Giriş* ve *sonuç* öğelerinin son yıllarda daha çok önemsendiği; *yöntem* ve *ürün* öğelerinin ise tüm zamanlarda en sık başvurulmuş öğeler oldukları saptanmıştır (Rashidi ve Meihami, 2018:13-16).

Turizm alanındaki makale özlerinde yer alan yardımcı fiiller ile kurallı birleşik fiil yapılarının semantik işlevlerini inceleyen ve yazarların amaç ve yaklaşımlarını metne aktarmada fiillerin kip ve yapı özelliklerinin etkisini araştıran bir diğer çalışma (Alvarez-Gil ve Morales, 2018), özlerde salt yeterlik ve gereklilik anlamı içeren türden iş ve oluş fiillerinin, olasılık anlamı içeren fiillerden ve izin ya da zorunluluk anlamı içeren fiillerden daha sık görüldüğünü ortaya koymuştur (Alvarez-Gil ve Morales, 2018:34).

Uygulamalı dilbilim alanında Iraklı öğrenciler ile uluslararası öğrencilerin yazdığı yüksek lisans tezlerinin özlerini karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlayan ve her iki gruptan 30'ar adet özün rastgele seçildiği bir araştırmada (Ebadi ve diğerleri 2019:101) Iraklı üniversite öğrencilerinin araştırma hipotezlerini ve tezlerinin yapısal bileşenlerini özlerde ana çerçevede açıklama eğiliminde oldukları; ancak bunların uluslararası öğrencilerin özlerinde bulunmadığı saptanmıştır (Ebadi ve diğerleri 2019:101). Ayrıca Iraklı öğrencilerin elde ettikleri bulguları uluslararası yüksek lisans öğrencilerine kıyasla daha sıklıkla tartıştıkları ve her iki grupta da *amaç* ve *yöntem* öğelerinin özlerde en sık yer verilen yapısal unsurlar olduğu saptanmıştır (Ebadi ve diğerleri 2019:112).

Çok boyutlu bir öge analizi rapor etmeyi ve sosyal bilimler alanında Scopus indeksli 30 makale özünü içerdikleri *üstsöylem belirleyicileri* açısından inceleyerek yazarlar tarafından kullanılan *etkileşimli üslup kaynaklarını* belirlemeyi amaçlayan başka bir çalışma özlerde *bulguları özetleme* ögesinin toplam 64, *yöntem* ögesinin 49, *araştırmayı sunma* ögesinin 44, *araştırmayı konumlandırma* ögesinin 28 ve *tartışma* ögesinin ise sadece 18 kez yer aldığını saptamıştır (Al-Shorman, Singh ve Halim, 2019:1524). *Araştırmayı konumlandırma*, *yöntem* ve *bulguları özetleme*

ögelerinin geleneksel olduğu saptanmıştır (Al-Shorman, Singh ve Halim, 2019:1533).

Akademik yazımın dil özelliklerini haritalamayı amaçlayan araştırmanın derlemi öğrenciler tarafından yazılmış 140 makale özünden oluşmuş, seçilen özer İngilizce akademik öz yazımında uzman üç eğitmen tarafından formaliteye uygunluk bakımından değerdendirilmiştir (Liardet, Black ve Bardetta, 2019). Yapılan analiz sonunda yan cümleciklerin uygun yapılandırılmamasının, dil bilgisel karmaşanın/kaosun ve özlerde kullanılan informel sözcüklerin özleri formel olmaktan uzaklaştırdığı saptanmıştır (Liardet, Black ve Bardetta, 2019:146). Formel yazımın cümle düzeyinde doğru dil bilgisi ve uygun kelime seçimi ile mümkün olduğu; yazarların deyim öbekleri ve informel tanımlama ve açıklamalardan kaçınmaları gerektiği değerdendirilmiştir (Liardet, Black ve Bardetta, 2019:157)

Tıp bilimleri alanındaki araştırma makalesi özlerinde yer alan dört kelimelik söz öbekleri ile ögeler arasındaki semantik etkileşimi incelemeyi amaçlayan bir başka çalışmada toplam 414.000 kelimelik 1.500 ampirik makale özü analiz edilmiştir (Abdollahpour ve Gholami, 2019:339). Önemli sayıda söz öbeğinin *amaç* ögesinin yapılandırılmasında kullanıldığı; diğerd yandan *giriş*, *yöntem*, *bulgular* ve *tartışma* ögelerinde daha az söz öbeğinin yer aldığı saptanmıştır. Genel söz öbeklerinin ya okumayı hızlandırıcı ya da anlamı tamamlayıcı olarak hareket ettiğı saptanmıştır (Abdollahpour ve Gholami, 2019:349).

Prestijli iki akademik dil bilim dergisinde yayımlanmış araştırma makalesi ve konferans özlerinin retorik yapılanmasını analiz etmeyi amaçlayan bir diğerd araştırmada bu iki grup özün ne düzeyde farklı yapılandırıldığı ve başvuru stratejilerin, araştırmaların pazarlanmasındaki etkisi incelenmiştir (Zibalas ve Sinkuniene, 2019:98). Derlemi her iki grupta 50’şer özden oluşan çalışmada (Zibalas ve Sinkuniene, 2019:100) *arka plan/giriş*, *amaç*, *yöntem/materyal/süreçler*, *bulgular* ögelerinin konferans özlerinde görece daha çok yer aldığı saptanmıştır (Zibalas ve Sinkuniene, 2019:98101).

Dilbilim ve edebiyat alanlarındaki toplam 40 araştırma makalesi özünütoretik karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi amaçlayan çalışmada özler uzunlukları, zaman özellikleri, alıntılar, birinci kişi adlarının kullanımı, *üstsoylem belirleyicileri* ve kısaltmalar üzerinden mikro düzeyde incelenmiştir (Bhatti, Mustafa ve Azher, 2019). Her iki tür özün *ana çerçeveyi çizme* ve *nişi inşa etme* öğelerini içerdiği, *bir niş oluşturma*nın ise özlere yer almadığı görülmüş; en sık tekrar eden adımın ise *ana sonuçların duyurulması* olduğu saptanmıştır. Dilbilim ve edebiyat özlere arasında makro düzeyde anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır (Bhatti, Mustafa ve Azher, 2019:48)

Sosyal bilimler alanından toplam 8.500 araştırma makalesi özünde yer alan üç ila dokuz kelimelik söz öbeklerini inceleyen bir başka çalışmada (Khany ve Malmir, 2019) *öge belirteçleri* analiz edilmiştir (Khany ve Malmir, 2019:8). Yazarların, araştırma hedefleri ve literatüre yaptıkları katkıları anlatmaya daha fazla önem verdikleri (Khany ve Malmir, 2019:10); *öge belirteçlerinin*, yazarların kendilerini nerede konumlandıklarını belirlemek ve sosyal bilimlerdeki araştırma makalesi özlere okuyucularla kurdukları ilişki biçimini saptamak için kayda değer bilgiler sağladığı değerlendirilmiştir (Khany ve Malmir, 2019:12). Ayrıca yazarların kişisel görüş bildirmekten kaçınarak *kaçımsama* ve *olasılık anlamı bildiren sözlerin* koruyuculuğuna sığındıkları; ulaştıkları sonuçların daha önceki bir tezi ya da kuramı somut bir şekilde destekliyor olduğunu belirtmek istediklerinde ise kesin, net ve açık bir söyleyiş geliştirdikleri saptanmıştır (Khany ve Malmir, 2019:13).

Uygulamalı dilbilim alanında yayımlanan araştırma makalesi özlere retorik organizasyonunun dili nasıl etkilediğini anlamayı amaçlayan araştırmanın derlemi, dört uygulamalı dilbilim dergisinde yayımlanmış toplam 28 özden oluşmuştur (Kurniawan ve diğerleri, 2019). *Giriş*, *amaç*, *yöntem*, *ürün* ve *sonuç* öğeleri üzerine kurulu modele göre yapılan analiz sonunda Q2, Q3 ve Q4 dergilerindeki makalelerin çoğunun bilgilendirici; Q1'deki makalelerin ise betimleyici-bilgilendirici tipolojide olduğu ve tür özelliğinin tüm öge ve adımları tutarlı olarak etkilemediği sonucuna varılmıştır (Kurniawan ve diğerleri, 2019:184).

Farklı kültür ve dil geçmişlere sahip yazarlar tarafından muhasebe alanında İngilizce yazılmış toplam 60 araştırma makalesi özü üzerine yapılan bir diğer çalışmada (Amnuai, 2019) *amaç*, *yöntem* ve *ürün* öğelerinin her iki grupta da birbirine yakın oranlarda yer aldığı saptanmıştır (Amnuai, 2019:3). Çalışmada ayrıca *giriş* ve *sonuç* öğelerine uluslararası yazarların Tayland derlemindekilere kıyasla neredeyse iki kat daha sık yer verdiklerine dikkat çekilmiştir (Amnuai, 2019:3). Ayrıca yazarların özlerini kişisel olmayan edilgen bir söyleyişle değil, doğrudan kendi seslerini duyuracak ve kendi etkilerini hissettirecek etken formlarla kurgulama eğiliminde oldukları değerlendirilmiştir (Amnuai, 2019:5).

Ana dili İngilizce olan yazarlar ve Çinli yazarlar tarafından yazılan İngilizce araştırma makalesi özlerini Retorik Yapı Teorisi (RST) çerçevesinde ele alan başka bir çalışmada (Xu, 2019) toplam 20 araştırma makalesi özünün retorik yapılanması mikro ve makro düzeyde karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. İngiliz derlemindeki özlere ana ekseninde *arka plan*, *bulgular*, *araçlar* ve *değerlendirme* öğelerinin oluşturduğu dairesel bir model ile yine ana ekseninde *değerlendirme*, *bulgular* ve *araçlar* üçlüsü etrafında örülmüş ikinci bir yapı saptanmıştır. Çinli derlemdeki özlere bir kısmının *bulgular* ve *değerlendirme* ana ekseninde ilerlediği, bir bölümünün sadece *bulgular* ana eksenini etrafında yapılandırıldığı izlenmiştir. Böylece İngiliz derlemindeki yazarların, konuyu türlü yönleriyle ileterek araştırmalarını gereği gibi tanıtılabildikleri değerlendirilmiştir (Xu, 2019:1038).

Arapça 60 patent özünün retorik yapısını incelemeyi amaçlayan çalışmada özlere beş zorunlu ve bir isteğe bağlı öğeden oluştuğu ortaya konulmuştur (Alzarieni ve diğerleri, 2019). Analiz sonunda özlere en sık görülen öğelerin sırasıyla *araştırmanın sunumu* (%98), *araştırmanın hedefi* (%93), *yarar* (%92), *teknik özellikler* (%90), *avantajlar* (%76) ve *sorunsallaştırma* (%25) olduğu saptanmıştır (Alzarieni ve diğerleri, 2019:154).

Ana dili İngilizce olan ve ana dili İngilizce olmayan ülkelerde yayımlanmış araştırma makalesi özlere retorik kurgularını analiz etmeyi amaçlayan bir başka çalışmanın derlemi beşeri bilimler (eğitim ve sosyoloji) ile fen bilimleri (elektronik ve tarım bilimleri) alanlarında 2010-2016 yılları arasında Ekvador ve Amerikan

dergilerinde yayımlanmış 80 araştırma makalesi özünden oluşmuştur (Tovar-Viera, 2019). Analiz sonunda tüm özlerin üç sabit öge (*amaç, yöntem, ürün*) ve iki değişken ögenin (*giriş, sonuç*) kompozisyonuna uygun kurgulandıkları; ayrıca yazarların *sonuç* ögesine yer vermekten kaçındıkları saptanmıştır (Tovar-Viera, 2019:81).

İngiliz Dili Eğitimi (ELT) alanında, İngilizce konuşulan ülkelerde çalışan Türk akademisyenler ile Türk olmayan bilim adamları tarafından yazılan araştırma makalesi özleri arasında karşılaştırma yapmayı ve özlerde görülen yapısal özellikleri analiz etmeyi amaçlayan araştırma kapsamında toplam 390 araştırma makalesi özü analiz edilmiştir (Kaya ve Yağız, 2020). Türkçe derlemde *amaç, yöntem* ve *ürün* ögelerinden oluşan üçlü öge yapısının; Anglofon derleminde ise dörtlü öge yapısının geleneksel olduğu tespit edilmiştir. Türkiye derleminde *sonuç* ögesinin kullanım sıklığının yabancı derleme kıyasla düşük olduğu saptanmıştır. Ayrıca Anglofon derleminden yazarların beş öge modelini kullanma eğiliminin Türkiye derlemindekilerden daha yüksek olduğu izlenmiştir; bu durumdan hareketle Türkiye derlemindeki yazarların türün yapısal özellikleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları değerlendirilmiştir (Kaya ve Yağız, 2020:399).

Eğitim alanında Arapça ve İngilizce yazılmış toplam 400 makale özünü analiz etmeyi amaçlayan bir başka çalışmanın sonuçlarına göre İngilizce özlerin geleneksel öge yapısını takip etme eğiliminde olduğu, diğer yandan Arapça özlerde yazarların sadece *amaç, yöntem* ve *ürün* ögelerine odaklanma eğilimi sergiledikleri saptanmış; İngilizce özlerde *giriş* ve *sonuç* ögelerinin görece daha uzun olduğu, Arapça özlerde ise *yöntem* ve *ürün* ögelerinin görece uzun tutulduğu görülmüştür (El-Dakhs 2020:6). İngilizce özlerde *kaçımsama* ve *olasılık anlamı bildiren sözler* ile *birinci şahıs anlatım özelliği* yoğun biçimde izlenmişken Arapça özlerde *vurgu, kesinlik ya da hüküm bildiren sözlerin* sıklıkla yer aldığı gözlenmiştir (El-Dakhs 2020:6). Okura dönük *etkileşimli üstsöylem unsurlarına* ise Arap derlemindeki makale özlerinde hiç rastlanmazken İngilizce makale özlerinde bunlara az da olsa rastlanmıştır (El-Dakhs 2020:25-26).

Araştırma alanı yaratma, araştırma yöntemini belirtme, ana bulguları açıklama, bulguları değerlendirme ögeleri ile bunlarda kullanılan dörtlü söz

öbeklerinin semantik ilişkisini keşfetmeyi amaçlayan araştırmada (Qi ve Pan, 2020) *araştırma alanı yaratma* ögesindeki söz öbeklerinin tür çeşitliliğinin diğer ögelerdekilerden daha zengin olduğu saptanmıştır. *Bulguları değerlendirme* ögesinde tür çeşitliliğinin en düşük seviyede olduğu; sadece beş istisna dışında söz öbeklerinin çoğunun yalnızca bir öge veya adımla bağlantılı olduğu değerlendirilmiştir (Qi ve Pan, 2020:1-4).

İngilizce ve Çince araştırma makalesi özlerinde öne çıkan retorik tercihleri ve Çince araştırma makalelerini İngilizceye çevirmede kullanılan stratejileri analiz eden bir diğer çalışmada 2006 ve 2016 yılları arasında üç dergide yayımlanmış araştırma makaleleri incelenmiştir (Li, 2020). İnceleme sonunda *ürün* ve *yöntem* ögelerinin İngilizce araştırma makalelerinde Çince derlemindekilere kıyasla çok daha sık yer aldığı ve Çince araştırma makalelerini İngilizceye çevirmede izlenen genel stratejinin *yerlileştirme* veya *yeniden yapılandırma* yerine *yabancılaştırma* olduğu saptanmıştır (Li, 2020:9-10).

625 konferans özünü yapısal ögeler ve bunlara ait 7 adım ve alt adımlar bakımından analiz etmeyi amaçlayan başka bir araştırmada (Yoon ve Casal, 2020) yazarların özlerde yedi adımdan beşine [sırasıyla *nişi inşa etme* (%98,7), *araştırma tasarımı* (%95,8), *ana çerçeveyi çizme* (%91,6), *bulguları tartışma* (%90,2) ve *veri analiz süreçlerini açıklama* (%74,2)] sıklıkla yer verdikleri saptanmıştır (Yoon ve Casal, 2020:1). Birçok özün ilk ögeyle (*ana çerçeveyi çizme*) başlayıp hemen sonra 6. ögeyle (*bulguları tartışma*) devam ettiği; kimi özlerin ise 3. ögeyle (*nişi inşa etme*) başlayıp 1'den 6. ögeye doğru ilerlediği ve 3. ögenin ise diğer retorik bileşenler arasında farklı kombinasyonlarla tekrarlayarak yer aldığı izlenmiştir (Yoon ve Casal, 2020:13).

Biyoloji, yer bilimleri, mühendislik ve matematik alanlarında yayımlanmış 36 araştırma makalesi özünde yer alan ögelerin dizilim biçimlerini ve yapılanmalarını analiz eden çalışmada, her bir ögenin birer kez ve doğru sıralamada yer aldığı özler *tipik öz*; sadece bir ögenin ihmal edildiği, iki kez tekrarlandığı ya da konum olarak yanlış sıralamada yer aldığı, ancak diğer ögelerin beklenen öge dizilim biçimine uygun konumlandırıldığı özler *yarı tipik öz* ve ilk iki grupta ele alınamayacak sayıda

varyasyonların izlendiği özlere ise *atipik* özlere olarak sınıflandırılmıştır (Matzler, 2021:5). Yapılan analiz sonunda 20 özlere üçünün *tipik*, onunun *yarı tipik* olduğu; Şili derlemindeki 16 özlere birinin *tipik* ve yine on tanesinin *yarı tipik* olduğu görülmüştür. Kalan toplam 12 özlere ise *atipik* olduğu saptanmıştır (Matzler, 2021:6). *Kapsam* ve *amaç* öğelerinin her iki derlemde de eksiksiz yer aldığı; *niş* öğesine 3, *araçlar* öğesine 1 ve *faydalar* öğesine ise 7 özlere hiç yer verilmediği görülmüştür. *Kapsam* ve *amaç* öğelerinin zorunlu; *niş* ve *araçlar* öğelerinin yarı zorunlu; *faydalar* öğesinin ise isteğe bağlı olduğu değerlendirilmiştir (Matzler, 2021:7-9).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE STANDARTLAR

Ulusal ve uluslararası alanda artan ve yığılarak devam eden bilimsel ve teknik bilgi başta olmak üzere her türlü bilginin içeriğinin en hızlı ve en doğru biçimde tanımlanabilir olması, bilgi çağının en önemli sorunlarından biri halini almaktadır. Bu da bizi yayımlanmış olan bir bilginin seçimi için en doğru enstrüman olan iyi hazırlanmış bir öze getirmektedir. Bu kapsamda ISO, NISO ve TSE öze ilgili çeşitli standartlar geliştirmiştir.

3.1. Dünyada Standartlar

ABD’de NISO tarafından hazırlanan “Guidelines for Abstracts” 27 Ekim 1996 yılında yayınlanmıştır. Öz, bir birincil belgenin veya sözlü bir sunumun içeriğinin kısa, nesnel bir temsilini ifade eder. Öz terimi, ilgili olduğu açıklama, alıntı, öz ve sinoptik gibi terimlerle karıştırılmamalıdır (1).

Standartta iki farklı özden bahsedilmektedir: bilgilendirici (informative) ve betimleyici (indicative) öz.

Bilgilendirici (informative) özler genellikle deneysel araştırmalar, soruşturmalar veya anketlerle ilgili belgeler için kullanılır. Bu özler, orijinal belgede sunulan amacı, metodolojiyi, bulguları ve sonuçları belirtir. Deneysel çalışmayı tanımlayan özlerin çoğu bu sırayla oluşturulabilirken, optimum sıralama, özün öncelikli olarak hedeflendiği kitleye bağlı olarak değişir. Örneğin, genel ya da en çarpıcı sonuçların ilk sıraya yerleştirildiği sonuç odaklı bir düzenleme, bazı okurlar için faydalı olabilir.

Betimleyici (indicative) özler genellikle başyazılar, denemeler, görüşler veya açıklamalar gibi daha az yapılandırılmış belgeler veya kitaplar, konferans tutanakları, rehberler, bibliyografyalar, listeler ve yıllık raporlar gibi uzun belgeler için kullanılır. Bunlar genellikle metodoloji veya sonuçlarla ilgili bilgi içermeyen belgeler için yazılır. Ancak öz, belgedeki tartışma veya açıklamaların amacını veya kapsamını açıklamalıdır. Ayrıca, temel arka plan materyalini, kullanılan yaklaşımları ve/veya metinde sunulan argümanları da açıklayabilir.

Uygulamada orijinal belgeler, betimleyici ve bilgilendirici yaklaşımı bir arada içerebilir. Örneğin, büyük ölçüde açıklayıcı bir makale, bilgilendirici bir sonuç içerebilir.

İçerik öğeleri ise şunlardır:

Amaç: Özde çalışmanın birincil amaçları ve kapsamı veya belgenin yazılma nedenleri belirtilir. Özlerin genellikle başlıkla birlikte okunması beklendiğinden, başlığın kelimesi kelimesine versiyonları olan veya buna çok benzeyen ifadelerin kullanılmasından kaçınılır. Belgenin amacının netleştirilmesi için yalnızca gerekliyse önceki araştırma literatürüne başvurulur.

Metot: Teknikler veya yaklaşımlar yalnızca anlaşılması için gerekli olduğu düzeyde tanımlanır. Orijinal belgede varsa yeni teknikler veya uygulamalar iletilir.

Bulgular: Mümkün olduğunca kısa ve bilgilendirici şekilde tanımlanır. Bunlar elde edilen deneysel veya teorik sonuçlar, toplanan veriler, not edilen ilişkiler ve korelasyonlar, gözlemlenen etkiler vb. olabilir. Sonuçların tümü dahil edilemeyecek kadar çok olduğunda, yeni ve doğrulanmış olaylarla ilgili veya önceki teorilerle çelişenlere öncelik verilmelidir.

Sonuç: Özellikle araştırmanın amacı veya belgenin hazırlanma nedeni ile bulguların etkileri tanımlanır. Sonuçlar; öneri, değerlendirme, pratik uygulama, yeni ilişkiler ve kabul edilen veya reddedilen hipotezlerle ilişkilendirilebilir.

Tamamlayıcı ve diğer bilgiler: Belgenin asıl amacına bağlı; ancak ana konu alanı dışında değeri olan bulgular veya bilgiler dahil edilebilir. Bunlar net ama ana temadan uzaklaştırmayacak şekilde bildirilir. Kaynak belgedeki göreceli önemler özde mübalağa edilmemelidir.

Varsa, belgeden arka plan bilgisi dikkatli bir şekilde alıntılanır. Belgenin kendisinde yer almayan bilgiler veya iddialar buna dahil edilmez.

Bilgi/belge erişimine kapsamlı tabloların, çizimlerin, dizinlerin varlığı ve bibliyografik referansların sayısı gibi belge hakkındaki muhtelif ayrıntılar eklenebilir.

Özün uzunluğu dokümanın türüne göre değişiklik göstermektedir. Rapor, makale, kitap bölümleri en fazla 250 kelime; notlar ve kısa haberler en fazla 100 kelime; editoryal ve editöre mektup en fazla 30 kelime ve kitaplar gibi uzun dokümanlar ve tezler en fazla 1 sayfa ve 300 kelime olmalıdır.

Mümkün olan her durumda etken fiil kullanılmalıdır. Ancak eylemden etkilenenin vurgulanması istenen hallerde edilgen anlatıma başvurulabilir.

Örneğin:

Doğru: “Demir içeren boksitler, benzinleri havanın varlığında tatlandırır.”

Yanlış: “Benzinler, havanın varlığında demir içeren boksitlerle tatlandırılır.”

Mümkün: "Eter, su ve asetilenin bağıl emme katsayıları ... ile ölçülmüştür."

Terminoloji

Bilinmeyen terimlerden, akronimlerden, kısaltmalardan ve sembollerden kaçınılmalı veya bunlar bir özde ilk kez geçtiğinde tanımlanmalı. Erişim hizmetleri içinde, elektronik aramaya yardımcı olarak belgeye atanabilecek tüm tanımlayıcılar veya tanımlayıcıları tamamlayan terimler dahil edilmeli. Tanımlayıcı veya tanımlayıcı olarak kullanılan kelimeler ve ifadeler de öze dahil edilebilir.

Metin olmayan materyaller

Kısa tablolar, denklemler, formüller ve diyagramlar yalnızca başka hiçbir alternatif olmadığına kısa ve net olması için dahil edilir (6).

ISO tarafından 1 Mart 1976 tarihinde yayımlanan “Abstracts for Publications and documentation” 1 Mart 1996 yılında güncellenmiştir. Güncellenen dokümandaki tek değişiklik eklenen üç örnek özden ibarettir.

ISO standardında öze ilişkin olarak belgede yer alan nitel veya nicel bilgilere, belgenin türü ve şeklinin izin verdiği ölçüde yer verilmesi önerilir. Bilgilendirici (informative) özler özellikle deneysel çalışmalar ve tek bir alanda yapılmış belgeler için uygundur ve bu standartta özün kullanımı ve amacı şu şekilde sıralanmıştır (2).

İlişkinin saptanması: İyi hazırlanmış bir öz, okuyucuların bir belgenin temel içeriğini hızlı ve doğru bir şekilde anlamalarına, ilgi alanlarıyla ilişkisini belirlemelerine ve böylece belgeyi bütünüyle okumaları gerekip gerekmediğine karar vermelerine olanak tanır.

Okuyucuların ilgi alanı dışında kalan metinlerin okunmasının önlenmesi: Okuyucular çoğu zaman gereksiz gördükleri belgenin tamamını okumamak için özden faydalanırlar.

Bilgisayarlı tam metin arama için kullanılabilirlik: Özler, uyarı ve bilgi erişimi için bilgisayarlı tam metin aramada da değerlidir.

Belirli birincil belgelerde kullanım: Dergiler, raporlar ve tezler, monograflar ve bildiriler ile patentler gibi belirli belge ve yayınların yazarları ve editörleri için bu standartlara uyum önemlidir.

Doküman İçeriği

Birçok disiplindeki okuyucular, orijinal belgede sunulan amacı, metodolojiyi, bulguları ve sonuçları belirten bir öze alışkındır. Deneysel çalışmayı tanımlayan çoğu belge bu unsurlara göre analiz edilebilir, ancak bunların optimum sıralaması, esas olarak özün amaçlandığı hedef kitleye bağlı olabilir. Yeni bir bilgi ile ilgilenen okuyucular, en önemli bulguların ve sonuçların verildiği, ardından destekleyici ayrıntıların, diğer bulguların ve metodolojinin yer aldığı bulgu odaklı bir özden hızlı bilgi sağlayabilir.

Aşağıdaki kurallar bilgilendirici özetler için idealdir. Betimleyici ve bilgilendirici-betimleyici özetlerin yazarları, pratik olduğu ölçüde bunları takip etmelidir.

Amaç

Çalışmanın birincil amaçları, kapsamı veya belgenin başlığından zaten açık değilse ya da özün geri kalanından türetilmiyorsa belgenin yazılma nedenleri belirtilir. Yalnızca amacın önemli bir parçasıysa önceki literatüre başvurulur.

Metot

Teknikler veya yaklaşımlar yalnızca anlamak için gerekli derecede tanımlanır. Bununla birlikte, yeni teknikler açıkça aktarılır ve temel metodolojik ilke, işlem aralığı ve elde edilebilir doğruluk tanımlanır. Deneysel olmayan çalışmalarla ilgili belgeler için veri kaynakları ve veri işleme süreçleri açıklanır.

Bulgular ve Sonuç

Bulgular ve sonuçlar açıkça sunulmalıdır. Sözü gereksiz kullanımından kaçınmak için ikisi bir arada verilebilir; ancak varsayım gerçeklerden ayırt edilmelidir.

Bulgular

Bulgular mümkün olduğunca kısa ve öz bir şekilde tanımlanır. Elde edilen deneysel veya teorik sonuçlar, toplanan veriler, not edilen ilişkiler ve korelasyonlar, gözlemlenen etkiler vb. aktarılabilir. Sayısal değerlerin ham veya türetilmiş olup

olmadığı ve bunların tek bir gözlemin veya tekrarlanan ölçümlerin sonuçları olup olmadığı netleştirilir.

Bulgular, tümü dahil edilemeyecek kadar çok olduğunda, yazarın nesnel bir problemle ilgili olduğunu bildiği yeni ve doğrulanmış olaylar, uzun vadeli değere sahip bulgular, önemli keşifler, önceki teoriler veya bulgularla çelişen bulgulardan bazılarına öncelik verilmelidir.

Sonuç

Sonuçların etkileri ve özellikle bunların araştırma veya belgenin hazırlanmasının amacı ile nasıl bir ilişkili içinde olduğu açıklanır. Sonuçlar, kabul edilen veya reddedilen öneriler ile hipotezlerle ilişkilendirilebilir.

Bu standart ayrıca mizanpaj ile ilgili standartları da belirlemektedir. 250 kelimeden daha kısa bir öz, kısa notlar için 100, tez rapor gibi uzun dokümanlar için tek bir sayfaya sığan 500 kelimelik bir öz yeterlidir.

3.2. Türkiye’de Standartlar

Ülkemizde bu alanda yayımlanmış ilk standart, 26.04.1977 tarihinde yürürlükten kaldırılan “Yayınlar ve Dokümantasyon İçin Özlerin (Abstraktların) Hazırlanması ve Sunuluşu” adlı ve 10.03.1965 tarihli standarttır.

26.04.1977 yılında yine aynı isimle güncellenen standart yürürlüğe girmiştir. Bu standartta yayınlar her türlü belge ve dokümantasyon için özlerin hazırlanması ve sunuluşuna dair bir standart getirilmiştir. Standartta öz şu şekilde tanımlanmıştır:

Yorum ve eleştiri eklemeksizin özün kim tarafından yazıldığı konusunda herhangi bir ayırım yapmaksızın bir belgenin içeriğini kısa ve doğru biçimde sunulmasıdır. Bir öz belgenin imkan verdiği ölçüde bilgi verici (informative) nitelikte olmalıdır; yani belgede yer alan niteliksel ve niceliksel bilgileri mümkün olduğu ölçüde yansıtmalıdır. Bilgi veren özler, özellikle tek bir konuyu işleyen belgeler veya deneysel çalışmaları anlatan yazılar için tercih edilmelidir. Buna karşılık, bir takım uzun ve birden fazla konuyu kapsayan belgeler (örneğin geniş inceleme yazıları ve monografiler) sadece belgenin türü, kapsadığı konular ve olayların

ele alınış biçimini belirten haber niteliğinde öz hazırlanması imkan verirler (s.1).

Bu tür belgeler için haber veren (indicative) özler tercih edilmelidir. Özün uzunluğu konusundaki sınırlamalar nedeniyle, ya da belgenin türü ve anlatım biçimi gereği bazen iki türü birleştiren bilgi-haber veren (informative-indicative) özler hazırlanması zorunlu olabilir. Bu takdirde, belgenin, temel unsurlarını belirtmek için bilgi verici bir ifade, diğer yönlerini belirtmek için ise haber verici bir ifade kullanılmalıdır (1).

Özün amacı nedir sorusunun cevabı ise standartta şu şekilde verilmiştir (2):

- *Belgenin içeriği ile okuyucunun ilgi alanı arasındaki ilişkilerin tayini:* İyi hazırlanmış bir öz, okuyucuların bir belgenin temel içeriğini çabuk ve doğru olarak kavramalarını, belgenin kendi ilgi alanları ile olan ilişkisini tayin etmelerini ve böylece belgenin bütününe okumaya gerek olup olmadığına karar vermelerini sağlar.
- *Yan konulardaki belgelerin tam metnini okuma gereğinin giderilmesi:* Okuyucu, kendisin ikinci derecede ilgilendiren yan konulardaki belgelerin özlerini okuyarak belge hakkında yeterli bilgi edinir, böylece belgenin bütününe okuma külfetinden kurtulmuş olur.

Bilgilendirici (informative) bir özde bulunması gereken öğeler ise şunlardır ():

- *Çalışmanın amacı:* Çalışmanın başlıca hedefleri, kapsamı ve hangi nedenle yazıldığı eserin adından ya özün diğer kısımlarından açıkça anlaşılmıyorsa, amaç ve kapsam açık olarak belirtilmelidir. Daha önceki yayınlar, sadece amacı belirtmek için gerekli ise anılmalıdır.
- *Çalışmanın metodolojisi:* Çalışmada kullanılan teknikler ve konuya yaklaşım biçimleri sadece konuyu anlamaya yardımcı olduğu oranda anlatılmalıdır. Buna karşılık, yeni teknikler, temel metodolojik ilkeler, yapılan işlemin içeriği (uygulama alanı) ve ulaşılabilen doğruluk oranı açıkça belirlenmelidir.

Deneysel olmayan çalışmaları kapsamayan belgeler için hazırlanacak özlerde veri kaynakları ve verilerin ele alınma biçimi anlatılmalıdır.

- *Sonuçlar ve yargılar*: Sonuçlar ve yargılar açık olarak sunulmalıdır. Özü uzatmaktan kaçınmak için sonuçlar ile yargılar birlikte özetlenebilir ancak varsayımlar ile gerçekler ayırt edilmelidir.
- Temel amaç yönünden ikinci derece olmakla birlikte esas konu alanı dışında değer taşıyan bilgiler ve bulgulara da yer verilmelidir.

Standarda göre öz, belgenin başında yer almalıdır. Bir z okuyucu için dokümanın kendisine bakmaksızın anlaşılabilir ve yeterli olmalı, orijinal bilgilere ve belgenin havasına sadık kalmalı, kısa ve zlü ifadeler kullanılmalı, üstü kapalı, anlaşılmayan bilgilere ile mevcut olmayan bilgi ve iddialara yer verilmemelidir (5).

Eğer başlık içeriği belirleyecek nitelik taşımıyorsa ze ana konuyu belirleyecek bir cümle ile başlanmalı, alışılmamış terimler, kısa adlar, kısaltmalar veya semboller kullanmaktan kaçınılmalıdır.

Etken fiil kullanılmalı, kısa tablolar, denklemler, formüller, şekiller zorunlu ve geçerli başka bir seçenek olmaması halinde kullanılmalıdır.

Makaleler ve monografilerdeki ayrı bölümler için 250 kelimenin altında, notlar ve kısa haberleşme yazıları için 100 kelimedenden daha az, editör yazıları ve editöre mektuplar içinse çoğunlukla 1 cümlelik öz yeterliyken tezler içinse öz 500 kelimenin altında olmamalı ve tek bir sayfaya sığacak şekilde hazırlanmalıdır (5).

Makale adı
Muhasebe öğretiminde yeni bir yöntem bilgisayarlı muhasebe
Yazar adı
Prof. Dr. Erkut Göktan
Öz metni
Makale metni

Şekil 3.1. : Öz'ün yeri (s.7)

05.02.1992 yılında “Sürekli yayınlarda abstrakt sayfaları” isimli yeni bir standart daha yürürlüğe girmiştir. Bu standartta ise içerikten çok şekilsel standartlara yer verilmiştir. Standartta başlıkta bloklarda verilen bilgiler dışında kalan bilgileri olmalı, koyu karakterli yazılarla sürekli yayının başlığı, ISSN (Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası), yayının tam tarihi, sınıflandırma kaynağı, bloklarda kullanılan tanımlayıcıların kaynağı ve abstrakt sayfasını çoğaltabilmek için iznin yer alması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca bu standartta boyut, kağıt, baskı şekli, mizanpaj, dil (3 resmi dilden biri İngilizce, Fransızca, Rusça) hususları da belirlenmiştir.

Tanımlayıcı bağımsız terimlerden alınmıştır.

UDK 591.4

Durmuş S. Hakan (Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir)

Baran İbrahim (Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir)

Atatür, Mehmet K. (Ege Üniversitesi, İzmir)

Doğa Türk Zooloji Dergisi 1991, C 15. N3, s.185-1994)

MERSİN-KAZANLI BÖLGESİNİN CHELEDONIA MYDAS (L.)
(Reptila: Chelonia) POPÜLASYONU HAKKINDA

ÖZET: Bu çalışmada Mersin-Kazanlı kumsalında yuva yapan Chelonia mydas popülasyonunun yuva sayıları ile yuvadan çıkan yavrular hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca ergin ve yavrulara zarar veren etkenler incelenerek, nesli azalan bu hayvanların daha fazla zarar görmemesi için bölgede alınması gereken tedbirler açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Chelonia mydas, yuva, koruma.

Şekil 3.2. : Örnek Öz

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM, MATERYAL, VERİ ANALİZİ VE SINIRLILIKLAR

4.1. Yöntem, Materyal ve Veri Analizi

Sosyal araştırmalarda sıklıkla kullanılan betimleme yöntemi, konuya uygunluğu açısından bu araştırmada tercih edilmiştir. Betimleme yöntemi;

...olayların, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan incelemelerdir. “Bunlar nedir?” sorusuna cevap bulmaya yöneliktir. Bununla mevcut durumlar, koşullar, özellikler aynen ortaya konmaya çalışılır. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak, durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedefler (Kaptan, 2000:59).

Bir araştırmanın sonuçları ne kadar fazla genellenebiliyorsa değeri de o oranda artar. Bilim, genellenebilirliği olan bilgiler bütünü olduğu için araştırmalarda geniş bir alanda genellenebilirliği olacak bilgiler elde etmeye çalışmak önemlidir (Karasar, 2005:09-110).

Araştırma için gerekli olan veriler tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak elde edilmiştir.

Örnekleme, belli kurallara göre, belli bir evrenden seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmalar çoğunlukla örneklem kümeler üzerinde yapılır ve elde edilen sonuçlar ilgili evrenlere genellenir (Karasar, 2005:110-111).

Örnekleme evrenin bir parçası olup hem araştırma hem de istatistiksel bakımdan büyük önem taşır. Örneklemin en önemli özelliği yansız ve temsili olmasıdır (Kaptan, 1983:135).

Araştırma için gerekli olan veriler tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Tabakalı örnekleme, sınırları belirlenmiş bir evrende alt tabakalar

veya alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılır. Burada önemli olan, evren içindeki alt tabakaların varlığından yola çıkarak evren üzerinde çalışmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.105). Böylelikle, elde edilecek bulguların evreni temsil etme gücü de o ölçüde artar. Saptanan alt tabakalardan örneklemeler basit tesadüfi örnekleme ile seçilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005:105).

Veriler işlenirken Ki-Kare Testi ve Kutu Grafik kullanılmıştır.

“Ki-Kare” terimi, hem istatistiksel bir dağılıma hem de yaklaşık olarak Ki-Kare dağılımı olarak dağıtılan bir istatistik üreten bir hipotez test yöntemine atıfta bulunur (Howell, 2009:28).

Ki-Kare testi, niteliksel (kesikli-kategorik) olarak tanımlanan değişkenlerde kullanılır. Ayrıca, ölçümle tanımlanan sürekli değişkenler de, belli bir değerden az veya çok olarak nitelendirilerek kesikli değişkene dönüştürülebilir ve dönüştürülen bu değişkene de Ki-Kare testi uygulanabilir. Ki-Kare testi, gözlenen frekanslar (GF) ile beklenen frekanslar (BF) arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı temeline dayanan bir testtir (Kılıç, 2016:180).

Genellikle Pearson’ın Ki-Kare olarak bilinen orijinal Ki-Kare testi, Karl Pearson’ın 1900’lerin başlarındaki makalelerine dayanmaktadır. Test, hem verilerin bir boyut boyunca kategorize edildiği bir “uyum iyiliği” testi olarak hem de kategorizasyonun iki veya daha fazla boyutta olduğu daha yaygın “olasılık tablosu” için bir test olarak hizmet eder (Howell, 2009: 28).

“Kutu Grafiği” veri yığınlarını görüntüler. Bir dizi veriden beş değer geleneksel olarak kullanılır: üst ve uçlar, üst ve alt çeyrekler ile medyan. Bu tür grafikler, keşifsel veri analizinde ve istatistikçiler ile istatistikçi olmayanlar için görsel özetler hazırlamada yaygın olarak kullanılan bir araçtır. Yazarlar tarafından tasarlanan temel ekranın üç çeşidi açıklanmıştır: birleşmiş görsel olarak ilki grup büyüklüğünün bir ölçüsüdür. İkinci birleşimler, medyanlar arasındaki farklılıkların kabaca öneminin bir göstergesidir. Üçüncüsü, ilk ikisinin özelliklerini birleştirir. (McGill, Tukey ve Larsen, 1978:12).

Kutu çizimlerinin, veri analizi için çok değerli bir araç olduğu kanıtlanmıştır. Tanımlanan varyantlar-değişken genişlik kutuları, çentikli kutular ve ikisinin kombinasyonu görünür bir ek bilgi sağlar. Umulur ki, bunlar yalnızca yorumlamayı kolaylaştırmakla kalmaz, verilere ek iç görü sağlar; aynı zamanda yersiz varsayımlardan kaynaklanan yanlış yorumlama olasılığını da azaltır (McGill, Tukey ve Larsen, 1978:16).

Bu araştırmada gerekli olan veriler tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. TÜBİTAK Ulusal Veri Tabanından Sosyal ve Beşeri Bilimler, Mühendislik ve Temel Bilimler, Yaşam Bilimleri, Tıp ve Hukuk veri tabanlarında yer alan 915 dergi tek tek incelenerek öz bölümleri paragraf (P) ve yapılandırılmış (Y) olarak ayrılmıştır. Aşağıda yapılandırılmış öz (Resim 1) ve paragraf öz (Resim 2) örnekleri verilmektedir:

Özgün araştırma makalesi

Mandibular molar dişlerde kanal duvarı kalınlığının dental volümetrik tomografi ile değerlendirilmesi

Erinç Önem ^{1*}, Güniz Baksı Şen ¹R. İrmak Turhal ², Bilge Hakan Şen ³

¹Ağız Diş ve Çene Radyolojisi Anabilim Dalı, Diş Hekimliği Fakültesi, Ege Üniversitesi, ²TC Sağlık Bakanlığı Bornova Ağız Diş Sağlığı Merkezi, ³Serbest muayenehane, Bornova, İzmir, Türkiye

ÖZET

AMAÇ: Bu çalışmanın amacı, mandibular 1. ve 2. molar dişlere ait kanalların interradiküler bölgeye olan uzaklığını dental volümetrik tomografi (DVT) üzerinde ölçmektir.

GEREÇ VE YÖNTEM: Seksen hastaya alt mandibular DVT görüntülerindeki 50 adet 1. molar ve 50 adet 2. molar diş retrospektif olarak incelendi. Aksiyel kesitlerde bifurkasyon seviyesinin 2 mm altından, tüm kanalların dış sınırından interradiküler bölgeye olan en kısa mesafe kanal duvar kalınlığı ölçülerek kaydedildi. Ölçümler 2 radyolog tarafından yapıldı ve her alan için aritmetik ortalama alındı. Gruplar arasındaki farklar iki yönlü varyans analizi kullanılarak karşılaştırıldı. İkili karşılaştırmalar için ise Tukey HSD testi kullanıldı ($p=0.05$).

BULGULAR: Mandibular 1. ve 2. molar diş kanallarına ait ölçümler grup olarak değerlendirildiğinde aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlemlendi ($p=0.009$). Buna göre, 1. molar dişlerin kanalları interradiküler bölgeye, 2. molar dişlere göre daha yakındı. Kanal duvarı kalınlıkları, her bir molar grubunun kendi içerisinde birbirleriyle ikili olarak karşılaştırıldığında, mezibukkal (MB) kanalın en düşük değere sahip olduğu gözlemlendi ($p<0.05$). Distal kanalın bifurkasyona uzaklığı MB ve mezolingual (ML) kanallardan daha fazlaydı ($p=0.000$). Distobukkal (DB) ve distolingual (DL) kanallar arasında ise herhangi bir istatistiksel fark saptanmadı ($p>0.05$).

SONUÇ: Mandibular 1. molar dişlerin kanallarının interradiküler bölgeye ortalama uzaklıkları, 2. molar dişlere göre daha azdı. Tüm mandibular molar dişlerdeki kanalların interradiküler bölgeye ortalama uzaklık değerleri açısından sıralanışları MB<ML<DL<DB<D şeklindedir. Buna göre, strip perforasyon ve vertikal kırık gibi komplikasyonları önlemek için yüksek açılı ve çaplı döner aletlerin kullanımından kaçınılmalıdır.

ANAHTAR KELİMELE: Endodonti; mandibula; molar; kök kanal tedavisi

KAYNAK GÖSTERMEK İÇİN: Önem E, Baksı Şen G, Turhal Rİ, Şen BH. Mandibular molar dişlerde kanal duvarı kalınlığının dental volümetrik tomografi ile değerlendirilmesi. Acta Odontol Turc 2021;38(1):14-8

EDİTÖR: Zühre Akarslan, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye

YAYIN HAKKI: © 2021 Önem ve ark. Bu eserin yayın hakkı Creative Commons Attribution License ile ruhsatlandırılmıştır. Sınırsız kullanım, dağıtım ve her türlü ortamda çoğaltım, yazarlar ve kaynağın belirtilmesi kaydıyla serbesttir.

FINANSAL DESTEK: Bulunmamaktadır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Bulunmamaktadır.

[The abstract in English is at the end of the manuscript]

Giriş

Başarılı bir endodontik tedavi için kök kanal anatomisini, konfigürasyonlarını ve varyasyonlarını bilmek gereklidir. Böylece, tüm kök kanallarının etkin genişletme ve şekillendirilmesi ile doldurulması da sağlanır. Ancak endodontik anatominin kompleks yapısı, gerekli faktörlere dikkat edilmezse genişletme sırasında dentin duvarlarının incelmeye ve dolayısıyla perforasyona ve uzun dönemde vertikal kök kırığı gibi komplikasyonlara yol açabilir.

Mandibular molar dişlerin özellikle mezial köklerinin furkasyona bakan distal yüzeylerinde bir içbükeylik vardır. Dentin duvarlarının kalınlığı furkasyonun yaklaşık olarak 2 mm altında oldukça azaldığı için bu bölge 'riskli bölge' olarak adlandırılır ve komplikasyon oluşmasına çok açıktır.^{1,2}

Mandibular molar dişlerin riskli bölgelerindeki özgün dentin kalınlığının bilinmesi, kök kanallarının genişletilmesinde hangi teknik ve aletlerin kullanılması gerektiği konusunda gerekli bilgiyi sağlayacaktır.³⁻⁶ Molar dişlerde dentin kalınlığını saptamaya yönelik yapılan çalışmaların birçoğunda sadece mandibular 1. molar diş köklerinin dentin kalınlıkları ölçülmüş veya 1. ve 2. molar dişlerin sadece mezial köklerinde ölçümler gerçekleştirilmiştir. Bu bölgedeki dentin kalınlığının ölçülmesi için ise periapikal film,⁷ seri kesit alma⁸ ve mikro-BT⁹ yöntemleri kullanılmıştır. Bu yöntemlerin yanında son yıllarda sıklıkla kullanılan dental volümetrik

Makale gönderiliş tarihi: 18 Mayıs 2020; Yayına kabul tarihi: 29 Temmuz 2020
*İletişim: Dr. Erinç Önem, Ege Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız Diş ve Çene Radyolojisi Anabilim Dalı, Bornova, İzmir, Türkiye
E-posta: onerinc@hotmail.com

Private Archives in Turkey

Türkiye’de Özel Arşivler

Fatih RUKANCI*, Hakan ANAMERİÇ**, Yusuf YALÇIN***

Abstract

Private archives are usually described as the archives which do not belong legally to the public. These archives are generally regarded as less important because they do not belong to public and are not accepted as legal evidence. However, researchers need to apply to the private archives when they intend to explain an event or subject in details. When the amount of the documents saved in the private archives and their complementary features for public archives are taken into consideration, it becomes apparent that they must be supervised by an official authority. At present, no "national archive law" exists for public and private archives in Turkey. The legislation that has been enacted so far is also quite inadequate in terms of inspection and accessibility to private archives. In this study, foreign archival practices in foreign countries were given with examples, the potential of special archives in Turkey is put forward and the work needed to be done are enumerated.

Keywords: Private archives, private archives in Turkey, records, archival legislations, materials of private archives

Öz

Özel arşivler genellikle, yasal olarak kamuya ait olmayan arşivler olarak tanımlanmaktadır. Bu arşivler kamuya ait olmamaları ve yasal kanıt niteliği taşımadığı genel kabulüyle daha az önemli olarak algılanmaktadır. Ancak araştırmacılar bir olay ve konunun detaylı olarak incelenmesi amacıyla özel arşivlere başvurmaktadır. Özel arşivlerdeki doküman miktarı ve bunların bütünüleyici özelliği dikkate alındığında bunların resmi bir otorite tarafından denetlenmesi gerekmektedir. Türkiye’de kamu ve özel arşivler için ulusal bir arşiv yasası bulunmamaktadır. Arşivlere ilişkin yürürlükteki mevzuat özel arşivlerin denetlenmesi ve erişimi açısından oldukça yetersizdir. Bu çalışmada yabancı ülkelerde özel arşiv uygulamalarından örnekler verilerek Türkiye’deki özel arşivlerin potansiyeli ve yapılması gereken çalışmalara değinilmiştir.

Keywords: Özel arşivler, Türkiye’de özel arşivler, resmi belge, arşiv mevzuatı, özel arşiv materyali

* Prof. Dr. University of Ankara, Faculty of Language and History - Geography, Dept. of Information and Records Management, frukanci@gmail.com

** Assoc. Prof. Dr. University of Ankara, Faculty of Language and History - Geography, Dept. of Information and Records Management, hakananameric@gmail.com

*** Dr. Izmir University, yusuf.yalcin@izmir.edu.tr

Resim 4.2. : Paragraf Öz

Daha sonra paragraf öz içeren 679 dergi evren olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu dergiler içinden tabakalı örneklem yöntemi kullanılarak %95 güven aralığı ve %5 hata payı ile 246 dergi örneklem olarak seçilmiştir. Tesadüfi olmayan tabakalı örneklem yöntemi ile tüm disiplinler için örnekleme girecek dergi sayıları aşağıda yer alan formül kullanılarak belirlenmiştir:

$$n = \frac{679 \times 1.96 \times 1.96 \times 0.5 \times 0.5}{0.05 \times 678 + 1.96 \times 1.96 \times 0.5 \times 0.5} = \frac{679 \times 1.96 \times 1.96 \times 0.5 \times 0.5}{0.05 \times 678 + 1.96 \times 1.96 \times 0.5 \times 0.5} = \frac{652.1116}{2.6554} = 652.1116 / 2.6554 = 245.57 = 246$$

ise

$$n = \frac{246}{679} = 0.3622 = \text{yani \% 36}$$

Tabakalı örneklem kullanılarak belirlenen dergi sayıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 4.1.: Veri tabalarına Göre Örneklem

Veri tabanı	Evren N	Evren %	Örneklem N
Tıp	19	3	7
Hukuk	39	5	14
Yaşam Bilimleri	73	11	26
Mühendislik ve Temel Bilimler	81	12	30
Sosyal ve Beşeri Bilimler	467	69	169
Genel Toplam	679	100	246

Tablo 4.2.: Evren, Örneklem ve Hata Payı

Güven Düzeyi	95%
Hata Payı	5%
Evren Büyüklüğü	679
Örneklem Büyüklüğü	246

Tablo 2’de veri tabanları içinde yer alan disiplinlere göre alınan örneklem dergi sayıları verilmiştir:

Tablo 4.3.: Disiplinlere Göre Örneklem Sayısı

Veri tabanı ve disiplinler	Evren	Örneklem n	Yuvarlanmış örneklem n
Tıp	19	7	7
Farmakoloji ve eczacılık	5	2	2
Temel tıp bilimleri	14	5	5
Hukuk	39	14	14
Hukuk (Genel)	39	14	14
Yaşam Bilimleri	73	26	26
Biyoloji	12	4	4
Çevre Bilimleri	7	3	3
Gıda Bilimleri ve Teknolojisi	5	2	2
Hayvancılık	4	1	1
Ormancılık	4	1	1
Sucul Bilimler ve Su Ürünleri	5	2	2
Tarım Bilimleri	22	8	8
Veteriner Hekimlik	14	5	5
Mühendislik ve Temel Bilimler	81	30	30
Bilgisayar Bilimleri ve Bilişim	3	1	1
Çok disiplinli Bilimler (Mühendislik ve Temel Bilimler)	7	3	3
Elektrik Elektronik Mühendisliği	4	1	1
Endüstri Mühendisliği	3	1	1
Fizik ve Fizik Mühendisliği	3	1	1
İnşaat Mühendisliği	2	1	1
Kimya ve Kimya Mühendisliği	4	1	1
Makine Mühendisliği	5	2	2
Malzeme Bilimleri	1	0	1
Matematik ve İstatistik	4	1	1
Mimarlık	4	1	1
Mühensilik (Genel)	27	10	10
Tekstil Mühendisliği	2	1	1
Temel Bilimler (Genel)	5	2	2
Yer Bilimleri	7	3	3
Sosyal ve Beşeri Bilimler	467	169	169
Antropoloji	17	6	6
Arkeoloji	17	6	6

Veri tabanı ve disiplinler	Evren	Örneklem n	Yuvarlanmış örneklem n
Bilişim/Belge Yönetimi	2	1	1
Coğrafya	7	3	3
Çok Disiplinli Bilimler	10	4	4
Dilbilim	26	9	9
Dini Araştırmalar	24	9	9
Edebiyat Araştırmaları	23	8	8
Eğitim Bilimleri	51	18	18
Ekonomi ve İşletme	45	16	16
Felsefe	8	3	3
İletişim	12	4	4
Kamu Yönetimi	11	4	4
Psikoloji	8	3	3
Sanat	7	3	3
Sanat Tarihi	12	4	4
Siyasal Bilimler	24	9	9
Sosyal Bilimler (Genel)	58	21	21
Sosyal ve Beşeri Bilimler (Genel)	53	19	19
Sosyoloji	11	4	4
Şehir Bölge Planlama/Mimarlık	4	1	1
Tarih	32	12	12
Turizm	5	2	2
Genel Toplam	679	246	246

Bir sonraki aşamada ise sayıları belirlenen makalelerden rastgele örneklem yöntemi ile örneklem belirlenmiştir:

Tablo 1.6. : Veri Seti

Yıllık Toplam Sayı	725
Toplam İçerik	9543
Hakemli Makale	9060
Öz Örneklem Büyüklüğü	370
Öz Örneklem Büyüklüğü Sağlama	370
Yuvarlanmış Öz Örneklem Büyüklüğü	395
Yuvarlanmış Öz Örneklem Büyüklüğü Sağlama	411

Tablo 4.4.: Veri Giriş Başlıkları

arka plan	Z A M	Et- Ed	amac	Z A M	Et - E d	yontem	Z A M	Et - E d	bulgular	Z A M	E t- E d	sonuc	Z A M	Et - E d	sıra
--------------	-------------	-----------	------	-------------	-------------------	--------	-------------	-------------------	----------	-------------	-------------------	-------	-------------	-------------------	------

Örneklem olarak belirlenen dergilerde yer alan makaleler aşağıdaki başlıklara uygun olarak ayrılmıştır:

Başlıklar

- Yıllık toplam hakemli makale
- Ayrımsız hakemli makale
- Araştırma makalesi
- Literatür Makalesi
- Literatür değerlendirmesi
- Olgu Sunumu
- Vaka sunumu
- Diğer hakemli yazılar
- Derleme
- Editör
- Editöre Mektup
- Teknik Rapor
- Kararlar
- Çeviri
- Anı Yazıları
- Hakemsiz Makaleler
- Kısa Araştırma
- Review (Değerlendirme)
- Kısa Bildiri
- Teknik Not
- Derleme Makaleleri
- Yazar İndeksi
- Hakem İndeksi
- Yazar Kılavuzu (editör)
- Katkı Belirtme (acknowledgement)
- Değerlendirme ve Tanıtmalar
- Haberler
- Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları
- Eleştiri ve Tanıtmalar
- Notlar
- Koordinatör Yazısı
- Rektörden
- Hakemli Yazılar
- Hakemli Makaleler
- Okuyucu Mektupları
- Mesleki Toplantılar
- Başkanın Mesajı
- Konuk Yazar
- Görüşler
- Kütüphaneciliğe Kanat Gerenler
- Faaliyet Raporu
- Kitap Eleştirileri
- Toplantı Sonrası
- Hatalar
- Kitap Tanıtımları
- Tanıtmalar
- Söyleşi
- Açış Konuşması
- Künye ve Dizinleme

• Panel Konuşmaları	• Dizin	• Bilimsel Toplantı
• Araştırma Notları	• Konferanslar Dizisi	Değerlendirmeleri
• Proje	• Gezi Notları	• Doktora Tez
Değerlendirmesi	• Memoriam	Özetleri
• Düşünce Yazısı	• İstanbul Gelişim	• Değerlendirme
• Kongre ve	Üniversitesi Yayınları	Makaleleri
Sempozyum	Tanıtım	• Çağrılı Yazarlardan
Duyuruları	• Ekler	• Arşiv Belgeleri
• Makale Eleştirisi	• Tartışma	• Salı Toplantıları
• Yorumlar	• Yayın	• Kitabiyat
• Değiniler	Değerlendirme	

Yapılan çalışma ile 246 derginin 2016 yılı sayıları incelenmiş; dergilerin bir senede çıkardıkları sayılar ile yukarıdaki başlıklara göre ayrılmış veriler excel tablosuna girilerek veri seti tamamlanmıştır.

Veri setinin tamamlanmasında ULAKBİM, Dergipark ve dergilerin kendi internet siteleri kullanılmış olup üçlü doğrulama ile en doğru veriye ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tablo 4.5.: Örnek Veri Girişi

	Arka plan	Z A M	Et- Ed	Amaç	Z A M	Et- Ed	Yöntem	Z A M	Et- Ed	Bulgular	Z A M	Et- Ed	Sonuç	Z A M	Et- Ed	sıra
	KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE KADIN SIĞINMA EVLERİ: Kadına yönelik şiddet temel insan hakları ve özgürlüklerin ihlali olup, kadın ve erkek arasında eşit olmayan güç ilişkilerinin sonucu ortaya çıkan toplumsal bir sorun ve önemli bir halk sağlığı problemidir. Son dönemde “Dünya Sağlık Örgütü” başta olmak üzere birçok kuruluş aile içi şiddetin kadına yönelik uygulanan en yaygın şiddet biçimi olduğunu vurgulamaktadır. Şiddet sonrası ilk başvuru alanlardan biri olmasına rağmen yazık ki ülkemizde psikiyatri alanında kadına yönelik şiddet ve sığınma evlerine dair çok az sayıda yayının olması dikkat çekicidir. Bu sebeple bu gözden geçirmede psikiyatrideki kısıtlı sayıdaki yayın dışında psikoloji ve sosyoloji alanında yapılan geniş ölçekli çalışmalar da incelenmiştir (Erim ve Yüces, 2016:536).															
Arşiv Kaynak Tarama Dergisi	Kadına yönelik şiddet temel insan hakları ve özgürlüklerin ihlali olup, kadın ve erkek arasında eşit olmayan güç ilişkilerinin sonucu ortaya çıkan toplumsal bir sorun ve önemli bir halk sağlığı problemidir. Son dönemde “Dünya Sağlık Örgütü” başta olmak üzere birçok kuruluş aile içi şiddetin kadına yönelik uygulanan en yaygın şiddet biçimi olduğunu vurgulamaktadır. Şiddet sonrası ilk başvuru alanlardan biri olmasına rağmen yazık ki ülkemizde psikiyatri alanında kadına yönelik şiddet ve sığınma evlerine dair çok az sayıda yayının olması dikkat çekicidir.	G E N - G E N - G E N	ÇY- ÇY- ÇY	Bu sebeple bu gözden geçirmede psikiyatrideki kısıtlı sayıdaki yayın dışında psikoloji ve sosyoloji alanında yapılan geniş ölçekli çalışmalar da incelenmiştir	G E Ç	ED										ar-a

4.2. Sınırlılıklar

Bu araştırmada TÜBİTAK ulusal veri tabanından Sosyal ve Beşeri Bilimler, Mühendislik ve Temel Bilimler, Yaşam Bilimleri, Tıp ve Hukuk veri tabanlarında yer alan 915 dergiden paragraf öz içeren 679’u, araştırma alanını oluşturmaktadır. Dergilerin 2016 yılına ait sayıları içinde yer alan makaleler araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÖGE ANALİZİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Çalışmamız 2016 yılında basılı ya da çevrim içi yayımlanan toplam 246 adet hakemli derginin veri tabanı ve kategorilerine göre belirli sayılarda rastgele seçimiyle başlamıştır. Çalışma kapsamına tıp veri tabanından farmakoloji ve eczacılık ile temel tıp bilimleri kategorilerinde toplam 7 dergi; hukuk veri tabanından hukuk (genel) kategorisinde toplam 14 dergi; yaşam bilimleri veri tabanından biyoloji, çevre bilimleri, gıda bilimleri ve teknolojisi, hayvancılık, ormancılık, sucul bilimler ve su ürünleri, tarım bilimleri ve veteriner hekimlik kategorilerinde toplam 26 dergi; mühendislik ve temel bilimler veri tabanından bilgisayar bilimleri ve bilişim, çok disiplinli bilimler (mühendislik ve temel bilimler), elektrik elektronik mühendisliği, endüstri mühendisliği, fizik ve fizik mühendisliği, inşaat mühendisliği, kimya ve kimya mühendisliği, makine mühendisliği, malzeme bilimleri, matematik ve istatistik, mühendislik (genel), tekstil mühendisliği, temel bilimler (genel) ve yer bilimleri kategorilerinde toplam 30 dergi; sosyal ve beşeri bilimler veri tabanından antropoloji, arkeoloji, bilgi ve belge yönetimi, coğrafya, çok disiplinli bilimler, dilbilim, dini araştırmalar, edebiyat araştırmaları, eğitim bilimleri, ekonomi ve işletme, felsefe, kamu yönetimi, psikoloji, sanat, sanat tarihi, siyasal bilimler, sosyal bilimler (genel), sosyal ve beşeri bilimler (genel), sosyoloji, şehir bölge planlama/mimarlık, tarih ve turizm kategorilerinden toplam 169 dergi dâhil edilmiştir. Çalışmanın bu aşamasında veri tabanı ve konu kategorileri ile ISSN gibi temel bilgilere ihtiyaç duyulduğundan hem ULAKBİM veri tabanına hem Dergipark veri tabanı ile dergilerin basılı ve çevrim içi içeriklerine müracaat edilmiştir.

Her bir veri tabanı ve konu kategorisinde ayrı sayılarda rastgele seçtiğimiz 246 hakemli derginin 2016 yılında kaçar sayı yayımlandıklarıyla ilgili verileri işleme aşamasında ise ULAKBİM ve Dergipark verileri arasında tutarsızlıklara ve bilgi eksikliklerine rastlanmıştır. Örneğin bir veri tabanında herhangi bir derginin 2016 yılında 2 sayı çıkardığı görülürken diğerinde aynı yıl bazen 3 sayı çıktığı, bazense hiç yayım yapılmadığı görülmüştür. Çalışmanın henüz ilk aşamasında böylesine basit bilgilere ilişkin tutarsızlıklarla karşılaşmak, veri toplama sürecinin ilerleyen

aşamalarında dergilerin basılı nüshaları ya da çevrim içi dosyalarına çok sık başvurmak zorunda olunacağına dair bir işaret sunmanın ötesinde veri tabanlarının güvenilirliği konusunda endişe verici olmuştur. Hangi derginin 2016 yılında kaç sayı yayımlandığı bilgisi dergilerin basılı nüshaları ve/veya çevrim içi uygulamalarından da teyit edilerek toplanan veriler işlerken hangi dergide toplam kaç içerik yer aldığı bilgisi de eş zamanlı olarak elde edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada da yine yararlanılan veri tabanları arasında çok sayıda tutarsız bilgiye rastlandığından ihtiyaç halinde verilerin doğruluğu basılı nüsha ya da çevrim içi uygulamalardan teyit edilmiştir.

Hangi derginin 2016 yılında kaç sayı yayımlandığı ve dergilerin her birinde kaç içerik yer aldığı verilerine ulaşıldıktan sonra içerikleri araştırma makalesi, derleme, olgu sunumu ve editöre mektup gibi alt kategorilere göre sınıflanmıştır. Bu aşamada sıklıkla örneğin ULAKBİM veri tabanında araştırma makalesi olarak sınıflandırılan bir içeriğin Dergipark veri tabanında derleme makalesi olarak sınıflandırıldığına rastlanmıştır. Bu durumlarda ise doğru bilgiye ulaşmak amacıyla yine basılı nüshalara başvurmak ve bilginin sayısallaştırılmasında derginin yaptığı sınıflamaya bakmak gerekmiştir.

Araştırmamız kapsamına giren hakemli dergilere ve bu dergilerde yayımlanan içerik adetlerine ilişkin sayısal veriler Dergipark ve ULAKBİM veri tabanları üzerinden, ihtilaf halinde ise basılı nüshalar incelenerek işlendikten sonra anlamsal ve dil bilimsel dikkat gerektiren öz analizi aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada farklı veri tabanları ve kategorilerden rastgele seçilen 246 hakemli dergiden, kategorilere göre üretilen içerik adetleri de göz önünde bulundurularak yine rastgele seçilen 411 adet özde *arka plan*, *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* ögeleri ayrıştırılmış; bunların özlerde hangi dizilim biçimiyle yer aldığı, ayrıca her bir ögenin ana yargısının zaman ve çatı bakımından hangi özelliklere sahip olduğunu incelenmiştir. Hem semantik hem dil bilimsel bir bakış açısı gerektiren çalışmanın bu ikinci kısmında karşılaşılan en büyük sorun, ilerleyen bölümlerde de üzerinde durulacağı üzere, anlamsal tutarlılık ve anlamsal devamlılık ilkelerine uygun olmayan çok sayıda öze karşı karşıya kalınmış olmasıdır. Zira ULKABİM ve Dergipark platformları arasındaki

tutarsız bilgileri basılı nüshalardan ya da çevrim içi uygulamalardan teyit edip sayısallaştırmaktan daha zorunun, anlamsal tutarlılık ve anlamsal devamlılık ilkelerine uygun olmamaları yanında dil bilimsel olarak da önemli yanlışlar içeren çok sayıdaki özü bu aşamada anlamak ve bunlardaki retorik örüntüleri analiz etmek olduğu görülmüştür. Diğer yandan araştırma derlemindeki özlerin anlamsal tutarlılık ve anlamsal devamlılık ilkeleri ile dil bilimsel kurallara aykırı kurgulanmış olmalarının aynı zamanda özün iletişimsel işlevlerine nasıl büyük zararlar verebildiği de bu aşamada tecrübe edilmiştir.

Bir metnin sadece bir ana bağlam üzerinden ilerlemesi ve metni oluşturan tüm cümlelerin bu ana yargıyla sıkı anlamsal ilişki içerisinde bulunması, metnin anlamsal tutarlılığının sağlanması bakımından zaruridir. Cümlelerin anlamsal açıdan birbirini desteklememesi; diğer bir deyişle cümlelerin işaret ettiği hükümlerin ve semantik çağrışımların aynı yönde olmaması metnin iletmeye çalıştığı düşünce ya da mesajın okura istendiği düzeyde ulaşamaması sonucunu doğurur. Tıpkı anlamsal tutarlılık gibi anlamsal devamlılık da metnin sağduyulu her okuyucu tarafından ilk okumada doğru anlaşılmasını sağlayan önemli bir anlatım ilkesidir. Bu noktada tüm cümlelerin metnin ana bağlamına dönük olması, her bir yargının bir yönüyle ana bağlamı desteklemesi, yani metnin tutarlılık ilkesine uygun yapılandırılması tek başına yeterli olmayıp cümlelerin doğru anlamsal akışta sıralanmış ve birbirine uygun bağlaçlarla ulanmış olması, yani metnin devamlılığının sağlanması da hayatidir.

Ne yazık ki *arka plan, amaç, yöntem, bulgular* ve *sonuç* öğelerinin analizi ile her bir bileşenin ana yargısının zaman ve çatı bakımından değerlendirilmesine dönük gerçekleştirilen veri işleme sürecindeki en büyük sorun pek çok özün bu iki anlatım ilkesine uygun yapılandırılmamış olmasıdır. Zira doğru yapılandırılmamış bir metni değil anlamsal bakımından analiz etmek, kimi zaman bir bütün olarak anlamak ve metnin bağlamını çözmek bile imkânsız olabilmektedir. Bu noktada bu iki anlatım ilkesine uyulmadığı için *arka plan, amaç, yöntem, bulgular* ve *sonuç* üzerine yapılan öge analizi sürecindeki zorluklara neden olan somut örneklerle önce anlamsal tutarlılık, sonra anlamsal devamlılık bağlamında yer vermekte fayda vardır. Bu anlatım ilkelerine ilişkin örnekleri takiben dil bilgisi kurallarına uyulmadığı için

okumayı ve anlamayı; dolayısıyla metinleri doğru ve etkin analiz etmeyi güçleştiren yazım, imla ve diğer bazı kural ihlallerine ilişkin örneklerle yer verilecektir. Öge ve veri analiz süreçlerinde karşı karşıya kalınan zorlukları ortaya koyması yanında örnekler üzerinden yapılacak açıklamalar, ülkemiz öz yazımında yazarların anlatım stratejilerini de detaylı olarak görmemizi sağlayacaktır.

5.1. Anlamsal Tutarlılık İlkesi

Anlamsal bakımdan tutarlı bir özden beklenen, henüz makaleyi okumamış bir okurun sadece başlık ve öze bakarak araştırmanın nelerden bahsettiğini genel hatlarıyla anlamasını sağlamak, sınırları net bir şekilde çizilmiş bir çağrışımsal alana okuru zihnen hazırlamaktır. Marmara Coğrafya Dergisi'nden alınan *Suriyeli Göçmenlerin Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Özelliklerinin Analizi: İstanbul Beyoğlu Örneği* başlıklı makale özünün ana bağlamı hem başlık hem özden anlaşıldığı kadarıyla iç savaş ve siyasi kargaşadan etkilenerek Türkiye'ye sığınan Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları ekonomik ve kültürel sorunları İstanbul'un Beyoğlu ilçesi özelinde değerlendirmek iken özün 5. cümlesinde, ana bağlamından uzaklaşılarak göçmenlerin, yerleştikleri bölgeleri ekonomik ve kültürel yönlerden etkilemiş olduklarına değinilmiştir. Oysa makale başlığı ve özün geneli düşünüldüğünde göçmenlerin yaşadıkları yerleri ekonomik ve kültürel yönlerden etkilediklerine dair başka hiçbir ifadeye rastlanmamaktadır. Makale içeriğinde konunun bu açıdan da ele alınmış olması da elbette muhtemel iken etkileşim konusuna özün ana bağlamından uzaklaşılarak; üstelik önceki ve sonraki cümleler arasındaki anlamsal bağıntıyı da engelleyecek biçimde değinilmiş olması, okurun daha en baştan makalenin içeriği hakkında tereddüde düşmesine neden olmaktadır.

“Göç, insanlığın varoluşundan bu yana devam eden, ekonomik ve siyasi olaylardan en fazla etkilenen önemli toplumsal olaylardan biridir. Nitekim Suriye'nin içinde bulunduğu iç savaş ve siyasi kargaşadan etkilenen yaklaşık 7 milyon Suriyeli ülkelerini terk etmek zorunda kalmış, başka ülkelere yerleşmişlerdir. Komşusunda iç savaş ve siyasi kriz olan Türkiye, Suriyeli göçmenlere açık kapı politikasıyla yardım etmeye çalışmış ve çeşitli illerde kamplar kurarak barınmalarını sağlamıştır.

*Suriyeli göçmenler özellikle Suriye sınırında yer alan iller, büyükşehirler ve İstanbul'da çok yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar. **Suriyeli göçmenler yerleştikleri bölgelerde, ekonomik ve kültürel olarak etkilenmiş ya da bu bölgeleri ekonomik ve kültürel olarak etkilemişlerdir.** Bu çalışmanın amacı, Suriyeli göçmenlerin kültürel ve ekonomik özelliklerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda Suriyeli göçmenlerin en fazla yaşadığı yerlerden biri olan İstanbul'un Beyoğlu İlçesi çalışma alanı olarak seçilmiş ve Suriyeli göçmenlerin ekonomik ve kültürel anlamda yaşadıkları sorunlar değerlendirilmiştir (Doğan ve Karakuyu, 2016:302)."*

İşletme Araştırmaları Dergisi'nden alınan *Bal Üreten İşletmelerde Maliyet Analizi, Türkiye Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi ve Maliyet Belirleme Üzerine Bir Örnek Uygulama* başlıklı makale özünün konusu, başlıktan da anlaşıldığı üzere, bal üreten işletmelerde üretim sürecini incelemek, üretim sürecinde yapılan giderleri ayrıştırmak; bal üreten işletmelerin maliyet sistemlerini Türkiye Muhasebe Standartları açısından incelemek ve üretimle ilgili toplam ve birim maliyetlerin belirlenmesine ilişkin örnek bir uygulama geliştirmek iken aynı kalitede balı farklı işletmelerin farklı fiyatlara satmasına bağlı olarak tüketicilerin kafasının karıştığının belirtildiği 4. cümle özün bağlamının ilk okumada doğru anlaşılabilmesine neden olmaktadır. Yapılan çalışmanın *arka planı* olarak tasarlanıp öze iliştilen bu değerlendirme genel bağlamı sınırlayıp konuyu başka bir bağlama sürüklemek yanında kendinden önceki ve hemen sonraki cümleler arasındaki anlamsal bağıntıyı da kurmaya engel niteliktedir. Bu bakımdan seçilen özün anlamsal yönden sadece tutarlılık ilkesine değil, aynı zamanda anlamsal devamlılık ilkesine de uygun yapılandırılmadığı söylenebilir.

"Bal üreten işletmelerin son yıllarda sayılarının artmasıyla ortaya çıkan rekabet ortamı, işletme sahiplerinin yaptıkları iş ile ilgili maliyetlere önem vermelerine neden olmuştur. Türkiye'de bal üreten işletmelerde ürün maliyetlerinin belirlenmesinde ve muhasebeleştirilmesinde birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Hatta bazı işletmelerin maliyet sistemlerinin

olmadığı görülmüştür. Aynı kalitede balı farklı işletmeler farklı fiyatlara satabilmekte ve bu da tüketicilerin kafasını karıştırmaktadır. Bal üreten işletmelerin balı alırken, paketlerken ve satarken yaptıkları giderlerin ayrı ayrı izlenmesi gerekirken böyle bir sistemin olmadığı görülmüştür. Bu alanda çok fazla bir çalışma bulunmamaktadır. Genelde literatürde arıcılık ve bal üretimi ile ilgili tez ve makaleler bulunmaktadır. Bal üreten işletmelerde genel kabul görmüş bir maliyet sistemini olmadığı görülmüş ve bu sebepten dolayı böyle bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ilk önce bal üreten işletmelerde üretim süreci incelenmiş ve üretim sürecinde yapılan giderler ayrıştırılmıştır. Bal üreten işletmelerin maliyet sistemleri Türkiye Muhasebe Standartları açısından incelenmiş ve üretimle ilgili toplam ve birim maliyetlerin belirlenmesine ilişkin örnek uygulama yapılmıştır” (Öztürk ve Turgut, 2016:98).

İster edebi ister bilimsel içerikli olsun, bir metnin sadece bir bağlamının olması ve metni oluşturan tüm cümlelerin semantik bir bütünlük ve tutarlılıkla bu ana bağlamı destekleyecek biçimde kurgulanması gerekir. Aksi halde okuma etkinliği sekteye uğramakla birlikte bir çırpıda okunsa dahi metin, okur zihninde sınırları belirli bir alan oluşturmaktan uzaklaşarak anlamsal bir savrulmaya neden olur. Turkish Studies dergisinden alınan *Türkiye’deki “Kadın ve Siyaset” Konulu Lisansüstü Çalışmalara Dair Bir İnceleme* başlıklı öz, çalışmanın amacının belirtilmesinin ardından çalışma yöntemi ve çeşitli bulguların aktarılmasıyla devam etmiş, kadın ve siyaset konulu araştırmaların çok çeşitli alanlarda yapılageldiğinin belirtildiği 9. cümledeki genel yargıya kadar anlamsal bütünlük içinde kurgulanmıştır. Yazar buraya kadar ana bağlamdan hiç kopmamış ve çalışmanın amacı, içeriği, sınırları, yöntemi ve arka planına ilişkin akıcı ve tutarlı bir metin kurmuştur. Oysa hemen sonraki cümle toplumsal cinsiyetçilikle alakalı olup ana yargısı kadınların kendilerini ilgilendiren konulara erkeklerden daha duyarlı olduğudur. Bu cümleden sonra okur metnin bu yeni bağlam üzerinden devam edeceğini düşünmekte iken hemen ardından gelen “Kadın ve siyaset konusu özellikle 2000’li yıllarda yükselen bir rağbet görmüştür.” yargısıyla birlikte önceki bağlama geri dönülmüş, öz sonuna kadar da tekrar bu bağlam üzerinden devam etmiştir. Bu

noktada ana bağlamdan uzak olduğu görülen 10. cümle, öge analizi esnasında *bulgular* arasına dâhil edilmiş olsa da esasen özün ana bağlamına bakıldığında makale içeriğinde kadınların kendilerini ilgilendiren konularda erkeklerden daha duyarlı olduklarına ilişkin tartışmaya yer verilip verilmediği ya da en azından bu konu üzerinde kayda değer miktarda durulup durulmadığı, makalenin tamamı okunmadıkça belirsiz kalacaktır. İşte bu örnekteki gibi, özün anlamsal bakımdan tutarsız olması okurun özü doğru anlamasına engel olmakta; dolayısıyla özün iletişimsel amacından uzaklaşmasına neden olmaktadır.

*“Bu çalışma YÖK Tez Bankası verileri üzerinden “kadın ve siyaset” konulu yüksek lisans ve doktora tezlerini incelemektedir. Çalışmada tarihsel olarak ise herhangi bir zaman kısıtlaması gözetilmemiş, Haziran 2016 sonu itibarıyla Tez Bankası’nın döktüğü tüm tezler dikkate alınmıştır. Bulunan 52 tezin 17’si doktora (33%), 35’i yüksek lisans tezidir (67%). Bu tezlerden yalnızca 8 adeti İngilizce (15%) olup geri kalanı Türkçedir (85%). Toplam araştırmacıların 4’ü erkek (8%), 48’i kadındır (92%). Erkek araştırmacılar yüksek lisans düzeyinde 2 (6%) ve doktora düzeyinde 2 (12%) kişidir. Danışmanların ise 52’sinden 12’si erkek (23%), 40’ı kadındır (77%). 52 tezin 1’i 1980lerde hazırlanmış (2%), 5’i 1990larda hazırlanmış (10%), 2000’li ve 2010’lu yıllarda ise 23’er tez hazırlanmıştır (44+44%). Yapılan çalışmalar yalnızca siyaset bilimi alanında değil de, Temel İslam Bilimlerinden Sosyal Bilgiler Öğretmenliğine farklı bilim ve anabilim dallarındandır. **Toplumsal cinsiyet eşitliğine dair dönüşümün sağlanmasında siyasetin önemi büyüktür ve kadınlar kendilerini ilgilendiren konulara erkeklerden daha duyarlıdır.** “Kadın ve siyaset” konusu özellikle 2000’li yıllarda yükselen bir rağbet görmüştür. Bu durum gerek uluslararası kuruluşların, gerekse siyasi partilerin ve medyanın konuya duyarlılığıyla ilintilendirilebilir. Konu “kadın ve siyaset” olsa da, sosyal bilimlerin farklı bilim ve anabilim dallarında tez yapılmış olması, “siyaset” konusunun hayatın içinden ve çözüm getirici olma özelliği ile açıklanabilir. Bu konudaki doktora çalışmalarının sayılarının arttırılması önerilir” (Cansun, 2016:131).*

Öge analizi aşamasında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de çok sayıda yazarın söze, özün genel bağlamının çok üzerinde eğitsel/öğretici birtakım yargılarla başlamış olmasıyla ilişkilidir. Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi'nden alınan *2014 Yılında Türkiye'de Meydana Gelen Ölümlü İş Kazalarının Analizi* başlıklı makale özü incelendiğinde ilk iki cümlelerin, araştırmada yapılmaya çalışılan analize dair olmayıp esasen çok genel ve kural koyucu bir yargı içerdiği, bunun da özün asıl bağlamını anlamayı engellediği; dolayısıyla makalenin içeriği hakkında okuru yanlış yönlendirme potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Bu anlamsal savrulma ise makaleyi pazarlama işlevi görmesi beklenen, ancak tersine okuru ana bağlamdan uzaklaştıran bir özün iletişimsel işlevinin nasıl zayıfladığını örneklemesi bakımından önemli bulunmuştur.

“İnsan hayatı her türlü ekonomik değer üzerinde. ILO'ya göre ölümlü iş kazalarının olmadığı bir dünya mümkündür. İş ile ilgili ölüm vakaları, pek çok ülke için olduğu gibi Türkiye için de önemli bir sorundur. Son yıllarda Türkiye'de iş ile ilgili ölüm vakalarının sayısında ciddi bir artış eğilimi görülmektedir. 2014 yılında Türkiye'de iş kazalarından dolayı 1857, meslek hastalıklarından dolayı 29 olmak üzere toplam 1886 çalışan hayatını kaybetmiştir. Bu veriler 2014 yılının iş kazaları ve meslek hastalıkları açısından en ölümcül yıl olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca yine 2014 yılında Türk çalışma tarihinin en çok ölüme sebebiyet veren iş kazası da meydana gelmiştir. 13 Mayıs 2014 tarihinde Manisa'nın Soma ilçesinde bir madende meydana gelen patlamada toplam 301 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu çalışmada bu önemli probleme dikkat çekmek amacıyla 2014 yılında Türkiye'de meydana gelen ölümlü iş kazaları, İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi verilerinden hareketle analiz edilmiştir. Ayrıca 2014 yılında Türkiye'de ve Dünya'da meydana gelen çoklu ölümlü iş kazaları incelenmiştir. Son olarak soruna çözüm olabilecek çeşitli öneriler de geliştirilmiştir (Ceylan, 2016:20)”

7tepeklirik dergisinden alınan *Lingual Ortodontide Mikroimplant Kullanımı* adlı makale özü, bağlam dışı ifadelerin neden olduğu anlamsal karmaşayı,

dolayısıyla anlamsal tutarsızlığından ötürü öge analizi sürecinde karşılaşılan sorunu örnekleme bakımından kayda değerdir. Estetik diş operasyonlarında kullanılan lingual ortodonti tekniğinde başvuru mikroiimplantların etkinliği üzerine bir değerlendirme yapmayı amaçlayan özün 5. cümlesinde ana bağlamdan uzaklaşarak lingual ortodontide aşılması gereken en önemli zorluklardan birinin üst ön grup dişlerin ankraj ve tork kontrolü olduğu vurgulanmıştır. Böylece spesifik olarak üst ön grup dişlerin tedavisine değinilmesi özün doğru anlaşılmasını; dolayısıyla öğeleri doğru analiz etmeyi güçleştirmiştir. Her ne kadar sonraki cümlede ana bağlama dönmüşse de aradaki bu spesifik saptama, metnin anlamsal tutarlılığını bozmaktadır.

*“Ortodontik tedavi sırasında ankrajı arttırmak amacı ile geleneksel ağız içi, ağız dışı ankraj mekaniklerinin yanı sıra mikroiimplantlar da kullanılmaktadır. Ortodontik tedavi sırasında dikkat edilmesi gereken en önemli konu ankraj kullanımıdır. Bu sayede mutlak ankrajı sağlamak ve hasta iş birliğini ortadan kaldırmak söz konusu olmaktadır. Estetik diş hekimliğinin önemli bir parçası olan lingual ortodonti tekniğinde de labial ortodontideki gibi ankraj gereksinimi için mikroiimplantlar kullanılmaktadır. **Lingual ortodontide aşılması gereken en önemli zorluklardan biri üst ön grup dişlerin ankraj ve tork kontrolüdür.** Bu derlemenin amacı lingual ortodontide mikroiimplant kullanımını incelemektir. Yapılan literatür taraması sonucu mikroiimplantların lingual ortodontik tedavide etkin bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir (Sayar, 2016: 45).”*

Anlamsal tutarlılık açısından araştırma derleminden seçilen örneklere topluca bakıldığında zihni savrulmaya neden olan cümle ya da yargıların özlerden çıkarılmasının yerinde olduğu; aksi halde metnin tek bir bağlam üzerinden ilerleyemeyeceği rahatlıkla görülmektedir. Anlamsal tutarlılık ilkesinin ihlali, ana bağlamdan uzaklaştığı değerlendirilen cümle ya da yargıları özden çıkarmakla giderilebilirken konu anlamsal devamlılık ilkesinin ihlali olduğunda çözüm bu kadar kolay olamamaktadır. Zira anlamsal devamlılık ilkesine uygun bir metin yazmak,

sözü belirli sınırlar dâhilinde ve ana bağlamdan uzaklaşmadan aktarabilmenin ötesine geçerek, özde kullanılacak her bir sözcüğün çağrışımsal alanına hâkim olmayı, sözü doğru bir sırada iletmeyi, dolayısıyla çok daha derin ve karmaşık bir zihinsel aktivitede bulunmayı ve dil bilgisi kurallarına da hakim olmayı gerektirir.

5.2. Anlamsal Devamlılık İlkesi

Bir metnin bağlamının ve okura verdiği mesajın doğru anlaşılması; art arda gelen cümlelerin birbirlerini anlamsal bakımdan tamamlayıcı nitelikte olmaları ve benzer doğrultuda cümlelerin birbiri ardında yer almalarını, yani metnin devamlılığını gerekli kılar. Anlamsal bakımdan birbiriyle ilintili olmayan cümlelerin art arda okunması okumada duraksamaya, metne odaklanamamaya ve sonunda ana bağlamdan uzaklaşmaya neden olurken birbiriyle aynı paralelde iki cümlelerin önceki ve sonraki yargılarla ilintisiz halde metnin muhtelif kısımlarına dağılmış olması da özün doğru anlaşılmasını engeller. Tüm bunlar, söz konusu bir akademik özü olduğunda araştırma makalenin *arka planı, amacı, yöntemleri, bulgu ve sonuçlarının* doğru anlaşılmasına; diğer bir deyişle özün iletişimsel görevini yerine getirmekten uzaklaşmasına neden olur.

Milli Eğitim Dergisi'nden alınan *Millî Eğitim Bakanlığı Toplam Kalite Yönetimi Ödül Süreci ve Sonrası Üzerine Nitel Bir Değerlendirme* başlıklı aşağıdaki makale özünün girişinde yazar toplam kalite yönetiminin örgütsel gelişimdeki önemine ilişkin açıklamada bulunduktan sonra 3. cümlede bu kavrama dönük olumlu ve olumsuz görüşlerin olduğundan bahsetmiş, hemen sonra bunun Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda ne zaman uygulanmaya başladığına dair bilgiler aktarmıştır. Makale başlığı ile birlikte değerlendirildiğinde özün bağlamı esasen toplam kalite yönetimine ilişkin olumlu ve olumsuz görüşleri tartışmak olmayıp bu kavramın Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bir değerlendirmesini yapmaktır. Nitekim devam eden 4 ve 5. cümlelerde de konu bu ana bağlamda ilerlemiş; ne var ki 6. cümlede bir önceki tartışma konusuna, yani toplam kalite yönetimi felsefesine yönelik olumlu/olumsuz tartışmalara değinilerek yine aynı cümle içerisinde tekrar ana bağlamına dönmüştür. Şu halde toplam kalite yönetimine ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlerin varlığına ana bağlamdan uzaklaşmak pahasına değinmek istediği

anlaşılan yazarın bu görüşlere dönük yargıları metnin anlamsal devamlılığını bozmayacak biçimde arka arkaya vermesi metnin akıcı okunması ve doğru anlaşılmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla bu özde “TKY felsefesine ilişkin olumlu ve olumsuz görüşler bulunmaktadır.” cümlesinden hemen sonra “Bu çalışmada TKY felsefesine yönelik olumlu/olumsuz tartışmaların ötesinde ödül süreci araştırılmıştır.” cümlesine yer verilmesi, hem farklı bir konu alanını çağrıştıran bu iki yargının anlamsal devamlılığını hem de diğer tüm yargıların birbirini duraksama olmaksızın takip etmesini sağlayacaktır.

“Kalite insanların, örgütlerin yaşamlarında sürekli istedikleri bir yaşam biçimi olarak durmaktadır. Bir yönetim yaklaşımı olarak ortaya çıkan Toplam Kalite Yönetimi (TKY) bu isteğin teorik alt yapısını oluşturmaktadır. **TKY felsefesine ilişkin olumlu ve olumsuz görüşler bulunmaktadır.** Türkiye’de TKY felsefesi Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı kurumlarda yasal mevzuat çerçevesinde 1999 yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Bu çerçevede her öğretim yılında ekip ve kurum bazlı ödül yarışmaları düzenlenmiştir. **Bu çalışmada TKY felsefesine yönelik olumlu/olumsuz tartışmaların ötesinde ödül süreci araştırılmıştır.** Ödül alan kurumlar açısından ödül öncesi, ödül süreci ve ödül sonrası çalışmaların ödül alanlar açısından nitel bir değerlendirilmesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılarak incelenmiştir. Bu amaçla maksimum çeşitleme örnekleme çerçevesinde Türkiye’de yedi okul/kurum temsilcisiyle görüşme yapılmıştır. İçerik analizi yöntemiyle yapılan çözümlemede TKY ödül sürecinin kurumlara iç ve dış yansımalarının olumlu olduğu görülmektedir. Ödül sonrasında çalışmaların devam ettiği dolayısıyla başarının sürdürülme eğilimi görülmektedir. Eğitim gibi insana yönelik hizmette niteliğin artırılması için TKY ödül sürecine devam edilmesi, farklı adlarla da olsun yaşatılması gerekmektedir (Yıldırım, 2016:211)..”

EKEV Akademi Dergisi’nden alınan *Öğrenme ve Stres Arasındaki İlişki* başlıklı aşağıdaki makale özü incelendiğinde ilk 11 cümlede stresin neden yaygın olduğu ve nelere neden olabileceği üzerine genel açıklamalar yapıldığı görülmektedir. Çalışmanın amacı, 5. sınıf öğrencilerinin yaşadığı stres durumunun öğrenme süreçlerine etkisini incelemek olarak belirtildikten sonra çeşitli soru cümleleriyle araştırmanın kapsamı somutlaştırılmıştır. Ardından ilköğretim düzeyindeki çocuklarda stresin nedenleri ve sonuçları üzerine değerlendirmeler yapıp *“Bunun başarılabilmesi için de hem öğretmenlerin hem de velilerin bilgilendirilmeleri gerekmektedir.”* cümlesiyle konuya ilişkin bir de öneride bulunulmuştur. Esasen buraya kadar tüm cümleler birbirini anlamsal devamlılıkta takip etmişken yazar daha önce yer ilettiği amaç yargısından farklı olarak özün son cümlesinde çalışmanın amacının bu defa öğrencilerde strese sebep olan durumları tespit etmek olduğunu belirtmiştir. Amaç yargısının metnin sonunda tekrar edilmesi öge analizi esnasında sadece duraksamaya neden olmamış, yargının önceki amaç yargısından farklı bir yöne doğru olması metne hâkimiyeti de engellemiştir. Bu durumda metnin orta kısımlarında yer verilen amaç yargısına tekrar dönerek çalışmanın asıl amacının teyit edilmesi gerekmiştir. Tamamına bakıldığında anlamsal açıdan metnin genelinden uzak düşmeyen bu ikinci amaç yargısının sonda değil de ilk amaç cümlesiyle birleştirilerek *“Bu çalışma Kars İli Atatürk ilköğretim Okulu ve Şehit Albay İlköğretim Okulu 5.Sınıf öğrencilerine yapılan anketler yardımıyla ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinde strese sebep olan durumları tespit etmek ve yaşadığı stres durumunun öğrenme süreçlerine etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.”* biçiminde tek cümle halinde kurgulanmasının metnin devamlılığı ve anlaşılır olması bakımından gerekli olduğu; böylece özün, ilgili olduğu araştırma makalesini daha etkin tanıtılabileceği değerlendirilmektedir.

“Stres, yoğun ve/veya tehdit edici uyarıcılara maruz kalan organizmanın verdiği bir olan stres, sıklıkla yaşanan ve günümüzde herkesin hayatında yaygın olarak var olan bir durumdur. Teknolojinin gelişmesi, sosyal hayatın karmaşıklaşması, iş yoğunluğunun artması, hayat beklentilerinin yükselmesi, iş ve yaşam alanlarının giderek karmaşıklaşması, sağlık sorunlarının artması, sorumlulukların

fazlalaşması ve kentleşme gibi çeşitli unsurlar insanların günlük hayatında stresle karşılaşma olasılığını artırmaktadır. Stres günümüz toplumun bir yaşam gerçeği olmuştur. Son yıllarda insanların hayatlarından beklentileri artmakta, üstlenilen sorumluluklar fazlalaşmaktadır. Tabi bu durum da bireysel anlamda “kritik başarı faktörlerinin” artmasına sebep olmaktadır. Kritik başarı faktörleri tatmin edilemeyen bireyler çeşitli engellemeler yaşamakta ve bu durum da bireyde çeşitli psikolojik ve fizyolojik gerilim durumlarına neden olmaktadır. Son yıllarda stersin aşırı derecede yaygınlaşmasında ve bireyde üzerindeki tahrip gücünün artmasında temel faktör şüphesiz bireyin önüne konulan hedefler ve bu hedeflere ulaşmadaki engellerdir. Bu hedefler iş hayatından eğitim hayatına kadar birçok alanda mevcuttur. Ayrıca kent yaşamının getirdiği sosyal engeller, aile içi problemler, eğitim imkânları ve çeşitli toplumsal baskılar da strese sebep olan faktörler olarak sayılabilir. Söz konusu durum birey üzerinde genellikle olumsuz etkiler yaratmakta, bireyin davranışlarını kontrol etmesinde engel olmaktadır. Dolayısıyla stresle başa çıkma yollarını bilmek ve uygulayabilmek hem psikolojik ve fizyolojik sorunlardan kurtulmayı sağlamakta hem de başarıyı artırmaktadır. **Bu çalışma ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin yaşadığı stres durumunun öğrenme süreçlerine etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.** Bu amaca ulaşmak için de aşağıda verilen soruların cevabı aranmıştır. 1) Öğrencilerin fiziksel özelliklerinin stres yaşamalarında etkileri nelerdir? 2) Öğrencilerin duygusal durumlarının stres yaşamalarında etkileri nelerdir? 3) Öğrencilerin düşünsel durumlarının stres yaşamalarında etkileri nelerdir? Öğrencilerin maruz kaldıkları olumsuz fiziksel şartlar ile yaşadıkları olumsuz duygu ve düşünce durumları stres yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu durum da eğitim başarılarına doğrudan etki etmektedir. Dolayısıyla bu durumların tespit edilip yeniden düzenlenmesi öğrenci başarısında olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bunun başarılabilmesi için de hem öğretmenlerin hem de velilerin bilgilendirilmeleri gerekmektedir. **Bu çalışmada Kars İli Atatürk**

ilköğretim Okulu ve Şehit Albay İlköğretim Okulu 5.Sınıf öğrencilerine yapılan anketler yardımıyla, öğrencilerde strese sebep olan durumlar tespit etmeye çalışılmıştır (Engin ve diğerleri 2016:66) ”.

Aşağıdaki örnekte somutlaştırıldığı üzere aynı doğrultuda cümlelerin metnin muhtelif bölümlerinde tekrarlanmış olmasının özleri iletişimsel hedeflerinden uzaklaştırdığı görülmüştür. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi’nden alınan *Kerbela Olayı’nı Konu Alan Müstakil Eserler Üzerine Bir İnceleme* başlıklı özün ilk üç cümlesinde yazar Kerbela Olayı’nın siyasi, sosyal ve edebi etkilerini genel ifadelerle aktardıktan sonra “*Bu sebeple Kerbela Olayı, kimi zaman edebi metinlerde telmihte bulunulan kimi zaman da müstakil olarak ele alınan bir hadise haline gelmiştir.*” cümlesiyle çalışmasının arka planını daha somut ifade etmiştir. Ardından 5. cümlede çalışmanın asıl konusunun Kerbela Olayı ve bu olay etrafında oluşturulmuş edebi eserleri ortaya koymak olduğu ifade edilmiş; hemen sonra paragrafın ilk bölümünde değinilen *arka plan* farklı şekillerde aktarılmaya devam edilmiştir. Çağrışımsal yönden tutarlı ve akıcı bir anlatım olmaması yanında çalışmanın konusunun belirtildiği cümleden hemen önceki ve hemen sonraki cümlelerin anlamsal açıdan birbiriyle paralel olmaması metnin akıcılığını engellemiştir. Metnin başlarında *arka plana* ilişkin olarak zihnimizde zaten yaratılmış olan çağrışımların *amaç* ögesinden sonra aynen tekrar edilmesi geriye dönüşlere neden olarak metni hızlı ve doğru anlamayı güçleştirmiştir. Bu durum okur zihninde çağrışımsal bir savrulmaya da neden olmaktadır. Oysa “*Bu çalışma ile Kerbela Olayı ve bu olay etrafında oluşturulmuş edebi eserler ortaya konmuştur.*” cümlesinin “*Elektronik ortam arşivlerindeki tespitler ve fişlemeler doğrultusunda yaptığımız bu çalışma, katalog araştırması niteliği taşımaktadır.*” cümlesinden hemen önce getirilmesiyle hem *amaç* ögesinin öncesi ve sonrasındaki aynı yönde yargılar anlamsal devamlılık ilkesi gereği birbirini takip etmiş olacak hem de öz, olması gerektiği üzere önce *arka planı*, ardından *amacı* aktarmış olacağından anlatımda devamlılık sağlanabilecektir.

“Kerbela Olayı, siyasi olarak ortaya çıkmasının yanında her muharrem hatırlanması gereken elzem bir hadise olarak kabul görmüştür. İslam coğrafyasının farklı bölgelerinde değişik zihniyetlerce de bu olayın her

an hatırlanmasıyla bazı özel uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu uygulamaların varoluşu insan duygusunun temeli olan sanat mefhumu etrafındaki edebi eserleride şekillendirmiştir. Bu sebeple Kerbela Olayı, kimi zaman edebi metinlerde telmihte bulunulan kimi zaman da müstakil olarak ele alınan bir hadise haline gelmiştir. **Bu çalışma ile Kerbela Olayı ve bu olay etrafında oluşturulmuş edebi eserler ortaya konmuştur.** Alevi Bektaşî geleneği içerisinde oluşturulan ve edebi değer taşıyan her eserde Kerbela Olayı'nın ele alındığı görülmektedir. Bu durum eserlerde bazen telmihlerle bazen de doğrudan doğruya Kerbela Olayı'nı anlatma şeklinde olmuştur. Bu bağlamda “kerbela-nâme”, “vak'â-i kerbela”, “maktel-i Hüseyin” “muharrem-nâme”, “dâstân-ı kerbela” gibi müstakil eserler oluşturulmuştur. Bu eserlerde “Ehl-i Beyte övgü”, “Yezid'e lanet” ve “matem” asıl konu çerçevesini çizmiştir. Elektronik ortam arşivlerindeki tespitler ve fişlemeler doğrultusunda yaptığımız bu çalışma, katalog araştırması niteliği taşımaktadır (Gürbüz, 2016:219).”

Turkish Studies dergisinden alınan *Mesnevî'nin Türkçe Şerhleri* başlıklı makale özündeki her bir cümle ana yargılarıyla anlamsal bakımdan analiz edildiğinde özdeki zihni savrulma somut biçimde görülmektedir. Metnin 1, 2, 3, 4 ve 5. cümlelerinde Mesnevî'nin Türk edebiyatında çokça şerh edilmesine rağmen altı defterin tamamının çok az şerh edildiği ve eserin tamamı veya bazı kısımlarına dair yapılan Türkçe şerhlerin sayısı; 6 ve 7. cümlelerde Mesnevî-yi Ma'nevî'nin Türkçe şerhlerinin bir araya getirilmesi ve Türkçe şerhler üzerine bir tasnif denemesinin yapılmasına dair çalışmanın amaçları; 8. cümlede Mesnevî özelinde daha önce yapılan bir tasnif denemesinin olduğu; 9. cümlede yazarın, Mesnevî'nin Türkçe şerhlerinin tasnifi için bir öneride bulunma isteği; 10. cümlede Mesnevî'nin tamamını şerh etmenin her şarihe nasip olmaması; 11. cümlede Mesnevî'den bazı seçmeleri şerh eden birçok şarihin bulunduğu; 12. cümlede şarihlerin Mesnevî'nin tamamını şerh etmek isteseler de onu ancak kısmen şerh etmiş/edebilmiş oldukları; 13. cümlede intihap yoluyla yapılan şerhlerin belli bir bölüm veya altı ciltten yapılan seçme beyitleri

içermesi; 14. cümlede bazı şarihlerin Cezîre-yi Mesnevî adlı eserde yer alan beyitleri yorumladıkları ve son olarak 15. cümlede yazarın, Mesnevî'nin Türkçe şerhlerinin benzer ve farklı yönlerini göz önünde bulundurarak çeşitli başlıklar altında tasnif etmeye dönük duyduğu istek dile getirilmiştir. Numaralanmış cümlelerin bağlamlarına bakıldığında makalenin konusuna dair birbiriyle aynı yönde olan yargıların 6, 7, 9 ve 15. cümlelerde tekrarlandığı, aralarda ise muhtelif *arka plan* bilgilerine yer verildiği görülmektedir. Anlatımdaki bu dağınıklık ise özün sadeliğini ve anlaşılabilirliğini engellemektedir. Bu noktada metni akıcı ve kolay anlaşılır kılmak için amaca dönük yargıların yer aldığı bu dört cümlelerin içerdiği anlamsal çağrışımların, özün sonunda tek bir cümleyle verilmesinin özün iletişimsel işlevine katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

*“Mevlânâ'nın yaklaşık 26 bin beyit ve altı defterden meydana gelen Mesnevî-yi Ma'nevî adlı eseri, Türk edebiyatında çok şerh edilen eserlerden biridir. Geçmişten günümüze Mesnevî-yi Ma'nevî'ye muhtelif hacimlerde pek çok şerh kaleme alınmıştır. Fakat Mesnevî'nin altı defterini tamamen şerh eden eser sayısı oldukça azdır. 1260-1267 yılları arasında telif edilen Mesnevî'nin yazılışının üzerinden 749 yıl geçmesine rağmen, bu eserin tamamını kapsayan Türkçe şerh sayısı bugünkü tespitlerle altıdır. Bunun yanı sıra Mesnevî'nin bir bölümünün veya Mesnevî'den yapılan seçme kısımların şerh edildiği eser sayısı ise kırkın üzerindedir. **Biz bu makalemizde öncelikle Mevlânâ'nın Mesnevî'sine yapıldığını tespit ettiğimiz Türkçe şerhleri bir araya getirmeye çalışacağız. İkinci olarak Mesnevî'nin Türkçe şerhleriyle ilgili bir tasnif denemesi yapmaya gayret edeceğiz.** Mevlânâ'nın Mesnevî'si özelinde daha önce yapılmış bir tasnif denemesi mevcuttur. **Bu yazıda bizden önce yapılan tasnif çalışmalarını da göz önünde bulundurarak Mesnevî'nin Türkçe şerhlerinin tasnifi için bir öneride bulunmak istiyoruz.** Mesnevî gibi hacimli bir eserin tamamını şerh etmek her şarihe nasip olmamıştır. Fakat Mesnevî'nin bir kısmını veya Mesnevî'den yaptığı seçmeleri şerh eden birçok şarih bulunmaktadır. Mesnevî'nin bir*

*kısmına yapılan şerhlerde şarihler, bazen altı cildin tamamını şerh etmek düşüncesiyle işe başlamalarına rağmen çeşitli sebeplerle bu şerhleri tamamlayamamışlar bazen de ihtiyaca göre Mesnevî'nin bir cildini veya bir bölümünü şerh etmişlerdir. Mesnevî'den intihap yoluyla yapılan şerhlerde ise şarihler, belli bir bölümden veya altı ciltten yaptıkları seçme beyitleri şerh etmişlerdir. Bazı şarihler ise Yûsuf-ı Sîneçâk'ın Mesnevî'den seçtiği beyitlerle oluşturduğu Cezîre-yi Mesnevî adlı eserde yer alan beyitleri yorumlamışlardır. **Biz bu çalışmada Mesnevî şerhlerini benzer ve farklı yönlerini göz önünde bulundurarak çeşitli başlıklar altında tasnif etmeye gayret edeceği** (Uçar, 2016:920). ”*

Bir metnin anlamsal yönden devamlı olabilmesi, dolayısıyla anlamsal açıdan bütünlüklü olması metnin duraksamadan ve geri dönmeye gerek bırakmadan okunmasını gerekli kılar. Art arda gelen cümlelerin anlamsal bakımdan birbirleriyle sıkı ilişki içinde olması ve aynı yönde yargılar içeren cümlelerin birbiri ardına gelmesi bu gerekliliği bir noktaya kadar karşılasa da tek başına yeterli değildir. Zira kimi özlere art arda gelen ve birbiriyle sıkı anlamsal ilişki içinde bulunan yargıların yanlış bir bağlaçla bağlanması sonucu aradaki anlamsal ilişkinin kavranması güçleşmektedir. Bu bakımından “Yarın anneler günü. Gelgelelim bugün hediyelik eşya mağazaları oldukça yoğun.” biçiminde ulanmış iki cümle değerlendirilebilir. Herkes tarafından bilinir ki önemli gün ve gecelerin arifesi genellikle alışveriş aktivitelerinin yoğun olmasıyla meşhurdur. Dolayısıyla esasen anneler gününden bir önceki günün hediyelik eşya alışverişi bakımından hareketli olması beklenir. Oysa cümlede birbiriyle sıkı bir sebep-sonuç ilişkisi içinde bulunan bu iki yargı yanlış bir bağlaçla bağlandığından iki cümlelerin kurmaya çalıştığı olumlu sebep-sonuç ilişkisinin ilk seferde kolaylıkla kavranmasını engellemiştir. İlk cümleyi okuduktan sonra karşımıza çıkan “gelgelelim” bağlacı, okurda ikinci cümlelerin vermeye çalıştığı anlamsal göndermenin tersine bir beklenti yaratmakta, bağlaçla birlikte savrulan okur mecburen iki cümle arasındaki anlam ilişkisi üzerine tekrar düşünmeye zorlanmaktadır. İşte bu örnekte görüldüğü üzere metnin devamlılığı, yani duraksamaya ve geri dönüşlere gerek bırakmadan okunup doğru anlaşılır olması metinde kullanılan bağlaçlarla da sıkı sıkıya ilişkilidir.

İşletme Araştırmaları Dergisi'nden alınan *Tükenmişlik Düzeyinin Girişimcilik Niyeti Üzerine Etkisi* adlı makalenin özünde girişimciliğin zaman içerisinde öneminin arttığından bahseden ilk cümleden hemen sonraki cümleye “öyle ki” bağlacıyla başlanmıştır. Kullanılan bu bağlaç düşüncenin akışına göre okurda girişimcilik kavramının etkisinin daha da arttığına yönelik bir yargıyla ya da buna ilişkin çarpıcı örneklerle devam edileceği beklentisi oluşturmaktadır. Oysa yazar cümlede bu yönde bir yargıda bulunmak yerine tamamen yeni bir konuya geçerek girişimciliğin birçok değişkenden etkilendiği belirtilmiştir. Anlamsal yönden uygun bağlacın kullanılmamış olması okumada duraksamaya, hatta okurun bir önceki cümleye tekrar dönmesine neden olmaktadır.

“Girişimcilik ortaya çıktığı ilk zamanlardan itibaren önem kazanmış zamanla küreselleşme ve teknoloji ile birlikte meydana gelen belirsizlik ortamında önemini daha da çok artıran bir kavram olmuştur. Öyle ki ülkelerin gelişmişlik düzeyini etkileyen önemli bir kavram olan girişimcilik birçok değişkenden etkilenmektedir. Girişimciliği başlatacak olan potansiyel girişimcilerin niyetidir. Dolayısıyla geleceğin girişimcileri olarak üniversitede okuyan öğrenciler ve onların girişimcilik niyetini etkileyecek bir değişken olarak tükenmişlik oldukça önemlidir. Bir üniversitede eğitim alan 359 öğrenci üzerinde gerçekleştirilen bu araştırmaya göre kişisel başarı hissi yükseldikçe öğrencilerin girişimcilik niyeti de yükselmektedir. Ayrıca tükenmişliğin diğer bir boyutu olan duygusal tükenmişlik ile girişimcilik niyetini arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır (Yıldırım, Naktiyok ve Kula, 2016:15).”

Birbiri ardına sıralanmış yargıların anlamsal ilişki içinde olması ve bu ilişkinin doğru bağlaçlarla kurgulanması gerekliliği yanında metnin anlamsal devamlılığının sağlanması için kullanılan işaret (gösterme) belirteçlerinin de anlaşılır olması beklenir. İşaret belirteçleri, sözü edilen yargı ya da kavramı metin içerisinde sık tekrarlamamak amacıyla kullanılır. İşaret belirteçlerinin hangi yargı ya da kavramı

karşıladığının ilk okumada duraksamadan anlaşılabilmesi ise çoğu zaman ilgili olduğu kavram ya da yargıya yakın konumlanmasıyla mümkündür.

Turkish Studies dergisinden aldığımız *Mehmed İzzî'nin Muhibbî'nin Şiirlerine Yazılan Nazireler Mecmuası* başlıklı makale özü, bir işaret belirtecinin okumayı nasıl duraksamaya uğratabildiği bakımından açıklayıcıdır. Özün ilk cümlesinde rekabet etme içgüdüsünün medeniyetin oluşum ve gelişimine katkısına değinen yazar, ardından üç cümle boyunca edebi ürünlerin hangi motivasyonla ortaya çıktığından ve bir şairin kendisini geliştirirken aynı zamanda dilin ifade yeteneğini de geliştirdiğinden söz etmiştir. Metnin 5. cümlesi ise “bu yarışın” gösterme belirteciyle başlamıştır. Metnin öncesinde bir yarıştan açıkça bahsedilmemiş; ancak ilk cümlede anlamdaş olabilecek “rekabet” sözcüğünün kullanıldığı fark edilmiştir. Oysa dikkatli bir okurun dahi buradaki belirtecini esasen başta bahsedilen “rekabet”i ifade ettiğini ilk esnada anlaması gayet güçtür. Şu halde özde iletmeye çalışılan mesajın veya düşüncenin herhangi bir tereddüde mahal vermeden anlaşılması, ancak ve ancak okurun başa dönerek işaret belirtecinin ifade ettiği kavramı teyit etmesiyle mümkün görünmektedir. Okura bu nevi bir teyit etme ihtiyacı hissettiren işaret belirteçlerinin varlığı ise özün devamlılık ilkesine uygun kurgulanmadığını göstermektedir.

*“Medeniyetin oluşum ve gelişiminde en önemli yönlendiricilerden ikisi insanın yaratılışındaki güzel ve güzele erişme tutkusu ile beraber diğerleriyle rekabet etme ve onları geçme içgüdüsüdür denilebilir. İnsan hayatına ait herşeyin kendisine yansıdığı edebi ürünlerin gelişip çoğalması da aynı arayışın sonucudur. Edebiyat tarihimizde bu gelişmeyi destekleyen en önemli anlayışın nazire geleneğinin kendisi olduğu söylenilebilir. Bu sayede bir şiirin içeriğine daha güzel nasıl karşılık verebileceğinin beyin fırtınasını yaşayan şair kendisini geliştirdiği, yeni hayal ve düşünceler ürettiği kadar dilin ifade yeteneğini de geliştirmiş oluyordu. **Bu yarışın** edebiyat tarihimizde en canlı yaşandığı dönemin 16. YY olduğu söylenilebilir. Nazireleri toplayan dört büyük eserden üçünün bu yüzyılda ortaya çıkması bunun göstergesi olmalıdır. Bu dört büyük nazire mecmuasının dışında irili ufaklı nazire mecmuaları da gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Burada üzerinde çalışılan Mehmed İzzî'nin*

sadece Kanuni Sultan Süleyman'ın şiirlerine yazılan nazireleri bir araya getirmeyi amaçladığı anlaşılan Mecmua'sı da bunlardan birisidir. Bu çalışmada önce nazire geleneğinin dikkati çeken bazı yönleri üzerinde durulacak, daha sonra bu Mecmua'nın Muhibbî'ye yazılan nazirelerin tespitiyle beraber edebiyat tarihimize yaptığı katkılar ifade edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca bu eserde görülen özel yapıların nazire geleneği açısından gündeme getirdiği sorulara dikkat çekilecektir. Çalışmanın devamında Mecmua'nın metnine yer verilecektir (Bayak, 2016:207).”

Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi'nden alınan *Okul Öncesi Dönem Çocukları İçin Geliştirilen Araştırma Temelli Matematik Eğitim Programlarının İncelenmesi* başlıklı makale özünde metnin akıcılığını sekteye uğratan neden, işaret ettiği yargıdan yine fiziksel olarak ayrı düşmüş bir gösterme belirtecinin yarattığı duraksamadır. Öz incelendiğinde araştırmanın amacını içeren ve “*bu amaca ulaşmak için*” gösterme belirteciyle birbirini tamamlayan “*Bu çalışmanın amacı, okul öncesi dönem çocukları için geliştirilmiş ve araştırma temelli olan matematik eğitim programlarını incelemektir.*” ve “*Bu amaca ulaşmak için programların temel özellikleri ile deneysel çalışmalardan elde edilen veriler ışığında etkileri ve benzer ve farklı yönleri tartışılmıştır.*” cümleleri arasında matematik eğitim programlarının türlerinden, amaca dönük hiçbir yargı aktarılmaksızın, bahsedildiği görülmektedir. Bu noktada hem düşüncenin akışının bozulduğu hem işaret ettiği yargıdan uzak düşmüş olan belirtecin okumayı önemli ölçüde duraksattığı değerlendirilmektedir.

*“Son yıllarda erken çocukluk döneminde matematik eğitime yönelik ilgide bir artış gözlemlenmektedir. Verilen bu önemden hareketle nitelikli matematik eğitiminin özellikleri tartışılmakta ve çocukların matematikle ilişkili öğrenmelerini daha etkin bir şekilde desteklemek amacıyla çeşitli matematik eğitim programları geliştirilmektedir. Bu programlar farklı dillere uyarlanmakta ve etkinliklerini değerlendirmek amacıyla deneysel çalışmalara yer verilmektedir. **Bu çalışmanın amacı, okul öncesi dönem çocukları için geliştirilmiş ve araştırma temelli olan matematik eğitim***

programlarını incelemektir. Bu programlar; Yapı Taşları (Building Blocks), Küçük Çocuklar İçin Büyük Matematik (Big Math for Little Kids) ve Anaokulu-Anasınıfı Matematik (Pre-K Mathematics) Eğitim Programlarıdır. Bu amaca ulaşmak için programların temel özellikleri ile deneysel çalışmalardan elde edilen veriler ışığında etkileri ve benzer ve farklı yönleri tartışılmıştır. Bu bağlamda, incelenen eğitim programlarının Türkiye’deki okul öncesi eğitimde kullanılabilirliklerine yönelik bazı önerilere de yer verilmiştir (Ersan, ve İvrendi, 2016:39).”

5.3. Noktalama ve Yazım Kuralları

Bir metnin sağduyulu herkes tarafından aynı doğrultuda anlaşılması ve yazarın düşüncelerini okura doğru biçimde aktarabilmesi için metnin bir ana bağlam üzerine oturması ve anlam akışının belirli bir sistem dahilinde ilerlemesi gerekir. Diğer yandan metnin duraksamadan okumaya olanak vermesi ise art arda gelen cümleler arasındaki ilişkileri kavramada, böylece bir bütün olarak metnin bağlamını çözmede son derece önemlidir. Bu noktada bir metnin noktalama ve yazım kuralları bakımından eksiksiz olması metne duraksamadan okunma özelliği katmakta ve bu da metnin bağlamının ve mesajının etkin biçimde anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bu katkı, bilimsel bir faaliyetin tamamlanması bakımından sahip olduğu akademik ve iletişimsel işlevler düşünüldüğünde, özler için daha önemli olmaktadır.

Öge analizi en çok karşılaşılan zorluklardan biri araştırma derlemindeki özlerde çok sayıda noktalama ve yazım yanlışının bulunmasıdır. Her ikisi de cümlelerin kimi zaman yanlış anlaşılmasına neden olmuş; bazen de okumada duraksamalara yol açarak metinden kopup bağlamdan uzaklaşılmasına yol açmıştır.

Semantik açıdan önemli bir sorun yaratmasa da noktalama ve yazım yanlışlarının okumada kimi zaman gereksiz duraksamalara neden olduğu ve metnin akıcılığını engellediğine ilişkin örneklere aşağıda yer verilerek her bir örnek doğru noktalama ve yazımla tekrar edilmiştir:

Yanlış: ... Tüketici işlemi niteliğindeki bu hukukî işlemlere istinaden banka ve finans kuruluşları, yaptıkları bu işlemler karşılığında **bir takım** ücret ve masraflar talep etmektedirler (Uyumaz ve Akdağ, 2016:423).

Doğru: ... Tüketici işlemi niteliğindeki bu hukukî işlemlere istinaden banka ve finans kuruluşları, yaptıkları bu işlemler karşılığında **birtakım** ücret ve masraflar talep etmektedirler.

Yanlış: ... Firma özellikleri açısından **ise**, turizm sektörü ile ilişkili olan tedarikçi **firmaların**; daha büyük firmalar olduğu ve daha fazla sayıda tedarikçi ile bağlantılı olduğu görülmüştür (Salihoğlu ve Korten, 2016:89).

Doğru: ... Firma özellikleri açısından **ise** turizm sektörü ile ilişkili olan tedarikçi **firmaların** daha büyük firmalar olduğu ve daha fazla sayıda tedarikçi ile bağlantılı olduğu görülmüştür.

Yanlış: Suyu olan talep her geçen yıl katlanarak artmaktadır. Buna karşılık su kaynakları hem nitelik hem de nicelik **açısından** bozulmaktadır. ... Türkiye gibi bor elementi bakımından zengin ülkelerin özellikle maden yatakları civarındaki **yeraltı** ve yer üstü su kaynaklarında yüksek oranda bor elementi bulunabilmektedir (Taş ve diğerleri, 2016:46).

Doğru: Suyu olan talep her geçen yıl katlanarak artmaktadır. Buna karşılık su kaynakları hem nitelik hem de nicelik **açısından** bozulmaktadır. ... Türkiye gibi bor elementi bakımından zengin ülkelerin özellikle maden yatakları civarındaki **yer altı** ve yer üstü su kaynaklarında yüksek oranda bor elementi bulunabilmektedir.

Yanlış: Bu **araştırma**; Diyarbakır ili merkez ilçelerinde faaliyet gösteren sığır besiciliği işletmelerindeki hayvan besleme uygulamaları ve kullanılan yem kaynaklarının çeşitleri ile kalitelerinin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür. **Araştırmada**; Diyarbakır ili merkez Bağlar, Sur

ve Yenişehir ilçelerinde sığır besiciliği yapan 60 adet işletme ziyaret edilerek, işletme sahipleriyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş, işletmelerde kullanılan yem kaynaklarından örnekler alınarak laboratuvarında besin madde analizleri gerçekleştirilmiştir (Denli ve Demirel, 2016:495).

Doğru: Bu **araştırma**, Diyarbakır ili merkez ilçelerinde faaliyet gösteren sığır besiciliği işletmelerindeki hayvan besleme uygulamaları ve kullanılan yem kaynaklarının çeşitleri ile kalitelerinin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür. **Araştırmada** Diyarbakır ili merkez Bağlar, Sur ve Yenişehir ilçelerinde sığır besiciliği yapan 60 adet işletme ziyaret edilerek, işletme sahipleriyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş, işletmelerde kullanılan yem kaynaklarından örnekler alınarak laboratuvarında besin madde analizleri gerçekleştirilmiştir.

Yanlış: *Arap şiirinde göz imgesi, en eski dönemlerden beri aşk şiirlerinin vaz geçilmez imgelerinden biri olmuştur (Yanık, 2016:114).*

Doğru: Arap şiirinde göz imgesi, en eski dönemlerden beri aşk şiirlerinin **vazgeçilmez** imgelerinden biri olmuştur.

Yanlış: ... Ulaşılabilirlik boyutu **kapsamında**; gelir dağılımı ve genel gıda fiyatları indekslerine dair incelemeler yapılmıştır. Kullanılabilirlik boyutu **altında**; kişi başına kullanım ve kalori miktarları ile gıda güvenliği konuları hakkında bilgi verilmiştir (Niyaz ve İnan, 2016:1).

Doğru: ... Ulaşılabilirlik boyutu **kapsamında** gelir dağılımı ve genel gıda fiyatları indekslerine dair incelemeler yapılmıştır. Kullanılabilirlik boyutu **altında**, kişi başına kullanım ve kalori miktarları ile gıda güvenliği konuları hakkında bilgi verilmiştir.

Yanlış: ... *Meşruiyetini Kur'an'ın muhtelif yerlerinde “misliyle karşılık verme” ifadelerinden ve Hz. Peygamber'in bu yönde uygulamalarından alan bu kavram, mutlak anlamda uygulanmayarak insanî ahlâkî ve*

*hukukî bakımdan **bir takım** sınırlandırmalara tabi tutulmuştur (Topçuoğlu, 2016:205).*

Doğru: ... Meşruiyetini Kur'an'ın muhtelif yerlerinde “misliyle karşılık verme” ifadelerinden ve Hz. Peygamber'in bu yönde uygulamalarından alan bu kavram, mutlak anlamda uygulanmayarak **insanî**, ahlâkî ve hukukî bakımdan **birtakım** sınırlandırmalara tabi tutulmuştur.

Yanlış: ... Mevcut çalışmada, bu ön kabullerden yola **çıkılarak**; kısa öykü çevirisinde karşılaşılan çeviri sorunları ele alınmıştır... Bu bağlamda, kaynak metin ve **çevirisi** Christiane Nord'un 'çeviri amaçlı metin çözümlemesi modeli' esas alınarak çözümlenmiştir. **Sonuç olarak**; kültürel farkların ve Alman okur ile Türk okurun artalan bilgisinin farklı olmasının çeşitli çeviri sorunlarına sebep olduğu tespit edilmiştir (Erbek, 2016:681).

Doğru: ... Mevcut çalışmada, bu ön kabullerden yola **çıkılarak** kısa öykü çevirisinde karşılaşılan çeviri sorunları ele alınmıştır... Bu bağlamda kaynak metin ve **çevirisi**, Christiane Nord'un 'çeviri amaçlı metin çözümlemesi modeli' esas alınarak çözümlenmiştir. **Sonuç olarak** kültürel farkların ve Alman okur ile Türk okurun artalan bilgisinin farklı olmasının çeşitli çeviri sorunlarına sebep olduğu tespit edilmiştir.

Noktalama işaretlerinin yanlış kullanımı ya da eksikliği ile yazım yanlışlarının yarattığı semantik sorunlara ilişkin örneklerle ise aşağıda yer verilmiştir.

Yanlış: **Nitrat ve nitrit et ürünlerinde**; karakteristik renk ve lezzetin gelişimine katkıda bulunması, lipid oksidasyonunu kontrol altına alması ve başta Clostridium botulinum olmak üzere patojen mikroorganizmalar üzerine antimikrobiyal etki göstermesi nedenleriyle yaygın olarak kullanılmaktadır (Turp ve Sucu 2016:231).

Doğru: **Nitrat ve nitrit**, et ürünlerinde karakteristik renk ve lezzetin gelişimine katkıda bulunması, lipid oksidasyonunu kontrol altına alması

ve başta Clostridium botulinum olmak üzere patojen mikroorganizmalar üzerine antimikrobiyal etki göstermesi nedenleriyle yaygın olarak kullanılmaktadır.

Yanlış: ... Analiz sonucunda karanlık liderliği oluşturan **davranışlar**; bezdirici, narsistik, samimiyeysiz ve zorbaca davranış temaları ile; karanlık liderliğin çalışanlar üzerindeki **etkileri**; psikolojik etkiler ve fizyolojik etkiler temaları **ile**, karanlık liderliğe verilen tepkiler **ise**; aktif tepkiler ve pasif tepkiler temaları ile açıklanmıştır (Başar, Sığrı ve Basım, 2016:65).

Doğru: ... Analiz sonucunda karanlık liderliği oluşturan **davranışlar** bezdirici, narsistik, samimiyeysiz ve zorbaca davranış temaları ile; karanlık liderliğin çalışanlar üzerindeki **etkileri**, psikolojik etkiler ve fizyolojik etkiler temaları **ile**; karanlık liderliğe verilen tepkiler **ise** aktif tepkiler ve pasif tepkiler temaları ile açıklanmıştır.

Yanlış: ... **İngiltere’de** en büyük sömürgesi olan Hindistan’a giden yolların güvenliğini sağlamak istemekteydi (Özsezer, 2016:71).

Doğru: ... **İngiltere de** en büyük sömürgesi olan Hindistan’a giden yolların güvenliğini sağlamak istemekteydi.

Yanlış: ...Bu çalışmada literatür bilgileri ışığında atık kağıtların değerlendirilmesiyle elde edilebilecek olumlu faydaların yanında, muhtemel olarak oluşabilecek ve üzerinde fazla durulmayan bazı olumsuz **durumlarda** açıklanmıştır (Sahin, 2016:31).

Doğru: ... Bu çalışmada literatür bilgileri ışığında atık kağıtların değerlendirilmesiyle elde edilebilecek olumlu faydaların yanında, muhtemel olarak oluşabilecek ve üzerinde fazla durulmayan bazı olumsuz **durumlar da** açıklanmıştır.

Yanlış: ... Yeniden üretim ve bunun sonlandırılmasının farklı şekillerde ortaya çıkabileceğini göstermek sadece **kadın fetüs ilişkisine** odaklanmıştır

kürtaj tartışmalarının çerçevesinin eksik belirlenmiş olduğunu gösterecektir (Çelik, 2016:145).

Doğru: ... Yeniden üretim ve bunun sonlandırılmasının farklı şekillerde ortaya çıkabileceğini göstermek sadece **kadın-fetüs ilişkisine** odaklanmış kürtaj tartışmalarının çerçevesinin eksik belirlenmiş olduğunu gösterecektir.

Yanlış: ... Stres günümüz **toplumun** bir yaşam gerçeği olmuştur. Son yıllarda insanların hayatlarından beklentileri artmakta, üstlenilen sorumluluklar fazlalaşmaktadır... Son yıllarda **stresin** aşırı derecede yaygınlaşmasında ve **bireyde** üzerindeki tahrip gücünün artmasında temel faktör şüphesiz bireyin önüne konulan hedefler ve bu hedeflere ulaşmadaki engellerdir.... Söz konusu bu durum birey üzerinde genellikle olumsuz etkiler yaratmakta, bireyin davranışlarını kontrol **etmesinde** engel olmaktadır (Engin ve diğerleri; 2016:107).

Doğru: ... Stres günümüz **toplumunun** bir yaşam gerçeği olmuştur. Son yıllarda insanların hayatlarından beklentileri artmakta, üstlenilen sorumluluklar fazlalaşmaktadır... Son yıllarda **stresin** aşırı derecede yaygınlaşmasında ve **bireyler** üzerindeki tahrip gücünün artmasında temel faktör şüphesiz bireyin önüne konulan hedefler ve bu hedeflere ulaşmadaki engellerdir.... Söz konusu bu durum birey üzerinde genellikle olumsuz etkiler yaratmakta, bireyin davranışlarını kontrol **etmesine** engel olmaktadır.

5.4. Anlatım ve İfade Bozuklukları

Araştırmanın öge analizi ve veri işleme aşamalarında karşılaşılan en büyük zorluklardan biri de derlemdeki özlerde gramer veya söz dizimine bağlı çok sayıda anlatım bozukluğu ile karşılaşılmasıyla ilişkilidir. Anlatım bozuklukları temelde iki nedenden kaynaklanır. Kimi zaman cümlenin kurgusu ve söz dizimi doğru yapılandırılır; ancak sözcükler ek düzeyinde yanlış yapılandırıldığında anlatım bozulur. Bunlar çoğunlukla gramer kurallarına uyulmamasıyla ilgilidir. Bu nevi

durumlarda okur cümlelerin vermeye çalıştığı anlamı kavrar; ancak okuma esnasında yaşanan duraksama metnin devamlılığını engeller. Kimi cümleler ise dil bilgisel kurallara uygundur; fakat söz dizimsel bazı hatalar cümlelerin açıklığına ve berraklığına engel olur. Cümle öğelerinin yanlış dizilimi ya da söz öbeklerinin yanlış yapılandırılmış olması cümlelerin yanlış anlaşılmasına neden olmakla kalmaz; çoğu zaman ikircikli, belirsiz, hatta hiç anlaşılmayan yargıların ortaya çıkmasına yol açar. İster dil bilgisel ister söz dizimsel olsun, cümleler doğru yapılandırılmadığında metnin tamamına dair bir bağlam oluşturmak güçleşmekte; bu da bir bütün olarak metnin iletisinin okura doğru ve etkin biçimde ulaşamaması sonucunu doğurmaktadır.

Aşağıdaki cümleler farklı özlerden alıntılanmıştır. Bu cümlelerde kimi zaman dil bilgisel yanlışlar özlerin akıcılığını sekteye uğratmış; kimi zaman da farklı okurlar tarafından farklı şekillerde anlaşılmaya müsait ikircikli anlamlarıyla özün anlamsal tutarlılığına ve berraklığına zarar vermiştir.

Yanlış: ... *İdare işlerde Yüksek Komisere yardımcı olunması için Kavanin ve İcra adli iki meclis **kurarak ada'da uyguladıkları** yeni yönetimi **pekiştirmeye** çalışıldı* (Özsezer, 2016: 71).

Doğru: ... *İdare işlerde Yüksek Komisere yardımcı olunması için Kavanin ve İcra adli iki meclis **kurularak adada uygulanan** yeni yönetim pekiştirilmeye çalışıldı.*

Yanlış: ... *Aşı etkisi randomize kontrollü çalışmalar ile ideal koşullar altında hesaplandığında aşı etkinliği, gözlemsel çalışmalar ile ideal olmayan saha koşullarında hesaplandığında ise aşı etkinliği elde edilir...* (Hekimoğlu, 2016:55)

Doğru: Cümle hiç anlaşılamadığı için herhangi bir öneride bulunulamamıştır.

Yanlış: ... *Çalışmanın ana hedefi, sanayide **özellikle imalat sektöründe** sıklıkla kullanılan elle gazaltı kaynak **yöntemi için**, ark akımı ve ark*

***geriliminin** bağlantının çekme mukavemeti üzerindeki etkisini görmektir* (Akın ve Ersoyoğlu, 2016:237).

Doğru: ... Çalışmanın ana hedefi, sanayide **-özellikle imalat sektöründe-** sıklıkla kullanılan elle gazaltı kaynak **yönteminde** ark akımı ve ark **geriliminin**, bağlantının çekme mukavemeti üzerindeki etkisini görmektir.

Yanlış: ... *Karacaoğlan'da pek çok halk şairinin ulaşamadığı bir seviyede âşık edebiyatının en belirgin özelliklerinden biri olan irticali söyleyiş yeteneği bulunmaktadır* (Atik, 2016:69).

Doğru: ... Âşık edebiyatının en belirgin özelliklerinden biri olan irticali söyleyiş yeteneği, Karacaoğlan'da, pek çok halk şairinin ulaşamadığı bir seviyede bulunmaktadır.

Yanlış: ... *Bu açıdan özellikle bilginin çok arttığı ve bilgi yarı ömrünün çok kısaldığı bir dönemde **evrimsel biyolojinin tıp eğitimi içinde kapsanması** gerektiği gündeme gelmiştir* (Sayek, 2016:238)

Doğru: ... Bu açıdan özellikle bilginin çok arttığı ve bilgi yarı ömrünün çok kısaldığı bir dönemde tıp **eğitiminin evrimsel biyolojiyi kapsamı** gerektiği gündeme gelmiştir.

Yanlış: ... *Ekonomik durumunu yüksek olarak belirten **katılımcıların**, iş ve yaşam doyumu alt ölçeklerinden aldıkları **puan**, ekonomik durumu düşük olan katılımcıların iş ve yaşam doyumundan aldıkları **puanlarından** daha yüksek olduğu saptanmıştır* (Gökçearslan ve diğerleri; 2016:9).

Doğru: ... Ekonomik durumunu yüksek olarak belirten **katılımcıların** iş ve yaşam doyumu alt ölçeklerinden aldıkları **puanın**, ekonomik durumu düşük olan katılımcıların iş ve yaşam doyumundan aldıkları **puanlardan** daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Yanlış: ... Bu gelişmeden sonra Kıbrıs'taki Türk halkı ümitsizliğe kapılsa **da**, Anadolu'daki **Milli Mücadele'nin** Kıbrıs Türklerine büyük bir umut ışığı oldu (Özsezer, 2016:71).

Doğru: ... Bu gelişmeden sonra Kıbrıs'taki Türk halkı ümitsizliğe kapılsa **da** Anadolu'daki **Milli Mücadele**, Kıbrıs Türklerine büyük bir umut ışığı oldu.

Yanlış: ... Çocukları **eğlenme**, boş zamanları değerlendirme, oyalama, eğitime, düşünmeye yöneltme, yaratıcılık yönlerini geliştirme, sosyalleştirme ve gelecekte alacağı rollere hazırlama gibi birçok işlevi yerine getirmektedir (Begiç, 2016:217).

Doğru: ... Çocukları **eğlendirme**, boş zamanları değerlendirme, oyalama, eğitime, düşünmeye yöneltme, yaratıcılık yönlerini geliştirme, sosyalleştirme ve gelecekte alacağı rollere hazırlama gibi birçok işlevi yerine getirmektedir.

Yanlış: ... Örneklerde yapılan analizler **sonucunda; protein** % 15.21-28.8 aralığında, toplam yağ **içeriği** % 6.96-24.08, toplam **asitlik** % 0.83-1.21, peroksit **değeri** 4.94-6.57 meq/kg, **nişasta** % 39.75-61.06 ve Beta-sitosterol **içeriği** % 3.19-7.86 olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada 3. kalite olarak değerlendirilen ürünlerin protein değeri (km'de) %18, toplam yağı (km'de) %12'nin altında ve **nişasta** %50'den fazla olup Beta-sitosterol %15'lere kadar çıkmaktadır... (Uçurum, Kaygısız ve Uğur, 2016:221).

Doğru: ... Örneklerde yapılan analizler **sonucunda proteinin** %15.21-28.8; toplam yağ **içeriğinin** % 6.96-24.08; toplam **asitlik miktarının** % 0.83-1.21; peroksit **değerinin** 4.94-6.57 meq/kg; **nişastanın** %39.75-61.06 ve Beta-sitosterol **içeriğinin** %3.19-7.86 aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada 3. kalite olarak değerlendirilen ürünlerin protein değeri (km'de) %18, toplam yağı (km'de) %12'nin altında ve

nişastası %50'den fazla olup Beta-sitosterolü %15'lere kadar çıkmaktadır.

Yanlış: *Türkiye’de tüketimi yok denecek kadar az olan **kurbağalar**, su ürünleri işleme ve değerlendirme tesisleri tarafından başta Fransa olmak üzere, İtalya, İsviçre, Lübnan, Yunanistan ve **İspanya’ya**, beş firma tarafından, canlı kurbağa, soğutulmuş kurbağa bacağı ve dondurulmuş kurbağa bacağı şeklinde ihracatı yapılmaktadır (Sereflisan ve Alkaya, 2016:600).*

Doğru: Türkiye’de tüketimi yok denecek kadar az olan **kurbağaların**, su ürünleri işleme ve değerlendirme tesisleri tarafından başta Fransa olmak üzere İtalya, İsviçre, Lübnan, Yunanistan ve **İspanya’ya**; beş firma tarafından canlı kurbağa, soğutulmuş kurbağa bacağı ve dondurulmuş kurbağa bacağı şeklinde ihracatı yapılmaktadır.

Yanlış: *Çalışma, yasadışı trol avcılığının yoğun olduğu İzmir Orta **Körfezi’ni** “örnek olay” biçiminde derinlemesine incelenmesini ve çözüm için planlanan ön hazırlıkları kapsamaktadır (Ulugöl ve Düzbastılar, 2016:27).*

Doğru: Çalışma, yasadışı trol avcılığının yoğun olduğu İzmir Orta **Körfezi’nin** “örnek olay” biçiminde derinlemesine incelenmesini ve çözüm için planlanan ön hazırlıkları kapsamaktadır.

Yanlış: *Bu tesiste üretilen **biyogaz**, tesisin ısı enerjisi ihtiyacının tamamını karşıladığı belirlenmiştir (Özgüven, Dilmaç ve Özgüven, 2016:28)*

Doğru: Bu tesiste üretilen **biyogazın**, tesisin ısı enerjisi ihtiyacının tamamını karşıladığı belirlenmiştir.

Yanlış: *Resmi tarih eleştirilerinin odağında yer alan temel sorunsallardan biri de Cumhuriyet’in kronolojik olarak da mecazen de*

hemen arkasında duran 1908'in yok sayılması yer almaktadır (Sungur, 2016:99).

Doğru: Resmi tarih eleştirilerinin odağında yer alan temel sorunsallardan biri de Cumhuriyet'in kronolojik olarak da mecazen de hemen arkasında duran 1908'in yok **sayılmasıdır**.

5.5. Eylemde Çatı Özelliği

Cümlede özne-yüklem ilişkisinin türüne veya yargının akuzatif özellik taşıyıp taşımadığı ayırımına dayanan fiilde çatı kavramı, gerek cümlelerin dil bilgisi bakımından doğru olup olmadığı gerekse metnin örüntü bakımından devamlılık ve tutarlılık kurallarına göre kurgulanıp kurgulanmadığı açısından üzerinde durulan bir dizi kural içerir. Araştırmamızda çatı özelliği sadece özne-yüklem ilişkisiyle sınırlandırılmış olup daha özelde ise özleri oluşturan cümleler etken veya edilgen olarak sınıflanmıştır. Dolayısıyla veri işleme sürecinde çatı özelliği bakımından güçlük yaşanan örneklerle de burada sadece özne-yüklem uyumsuzluğu bakımından yer verilecektir.

Yukarıda belirtildiği üzere özne ve yüklem çatı bakımından uyumlu olmaması ya da aynı cümle içerisinde aynı özne tarafından gerçekleştirilen birden çok yargının farklı çatı özellikleri göstermesi cümlelerin dil bilgisi yönünden sorunlu olmasına yol açabilmektedir. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi'nden alınan *Örgütsel Sessizliğin İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Belirleyici Rolü* başlıklı makale özünden alıntılanan cümlede “değinererek” yargısı etken çatı özelliği gösterirken “geliştirilmiştir” ana yargısı edilgen çatı özelliği göstermekte ve bu da metni anlamayı değilse de okumayı güçleştirmektedir. Oysa burada dil kuralları gereği sözcük edilgen çatıda yapılandırılarak (*değinerilerek* biçiminde) kullanılmalıdır.

... *Örgütsel sessizliğe yönelik yanlış anlaşılmalara da değinererek, bu bulgular üzerinden çeşitli öneriler geliştirilmiştir* (Tayfun, Işın, ve Küçükergin, 2016., s.35).

Çalışma boyunca çok sayıda özde rastlanan bir başka çatı uyumsuzluğu da bu defa dil bilgisi kuralları gereği olmasa bile anlatımın akışını bozması nedeniyle veri

analiz zorluklara neden olmuştur. Araştırma makalesi özlerinin hedefi araştırmacıları makalenin içeriği hakkında bilgilendirmek iken uzunca bir metnin ana kurgusunu bir bakıma kısa bir şekilde özetlemektir. Bunu yaparken yazarın kendisini ya birinci anlatıcı ya da ikinci anlatıcı olarak konumlandırması ve böylece anlam akışını doğru biçimde kurgulaması, okura duraksama olmaksızın metni bir seferde okuyup anlama imkanı vermesi beklenir. Özellikle metin kısa olduğunda anlatıcının kendisini konumlandığı yerin tutarlı olması daha da önemli hale gelmektedir. Ancak Turkish Studies dergisinden alınan *Bingöl'de Evlenme Âdetleri* başlıklı özde de örneği görüleceği üzere kimi zaman yazarlar kısa bir parçada bile yargıları farklı çatı özellikleri ile yapılandırmaktadır. Konu özellikle özne-yüklem bağlamında çatı özellikleri açısından değerlendirildiğinde, yani işi yapanın kim olduğu sorgulandığında, aynı anlatıcı tarafından gerçekleştirildiği halde farklı öznelere gerçekleştirilmiş gibi görünen yargılar arasında okurun savrulma yaşamaması kaçınılmaz olmaktadır. Örnek olarak seçilen özde *arka planı* aktardıktan sonra yazar 7. cümleden itibaren çalışmanın içeriğiyle ilgili bilgilere yer vermiştir. Bu kısımdaki yargıların sırasıyla “...değerlendirmelerde bulunduk.”, “...kaynaklardan da yararlandık”, “...üç aşamada değerlendirilmektedir” ve “... nasıl bir değişim-dönüşüm geçirdikleri irdelenmektedir.” olduğu görülmektedir. Bir bütün olarak bakıldığında metnin esasen birinci ağızdan kurgulandığı görülürken, yani tüm yargıların anlatıcı olarak bizzat yazar tarafından gerçekleştirildiği anlaşılırken, cümleler arka arkaya okunduğunda ise işin kim tarafından yapıldığı yer yer belirsizleşmektedir. Diğer bir deyişle okur yargılardaki çatı özelliklerinden ötürü özdeki ilk iki işi, yani “değerlendirmelerde bulunma” ve “kaynaklardan yararlanma” işlerini bizzat ve doğrudan yazarın; diğer iki işi, yani “evlilik adetlerini üç aşamada değerlendirme” ve “adetlerin nasıl bir değişim-dönüşüm geçirdiklerini irdeme” işlerini ise bir başkasının yapmış olduğu izlenimine kapılmaktadır. Bu nevi bir çatı kullanımının, semantik devamlılık bir yana metnin berraklığını dahi engelleyici olduğu değerlendirilmiştir.

İnsan hayatının en önemli geçiş dönemlerinden birini teşkil eden evlilik, kavram olarak; belirlenmiş hak ve sorumluluklar dâhilinde bir erkek ile kadının birlikte yaşama kararlılığını gösteren bir anlaşma aracı olarak

tanımlanabilmektedir. Ancak evlilik salt bireysellikle gelişen ve onunla şekillenen bir olgu olmayıp aynı zamanda ait olduğu toplumun kültürel öğelerini de beraberinde getiren bir sosyal kurum olarak da dikkati çekmektedir. Bu bakımdan evlilik olgusu insanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren günümüze değin sürekli değişerek gelişen bir dizi ritüelle gelmektedir. Bir toplumun kültürel dokusu, sosyolojik yapısı, değerler dünyası böylelikle o toplumun evlenme âdetlerini de belirlemektedir. Evlenme âdetleri de düğünlerde, inanış, gelenek ve birtakım pratikler olarak gerçekleştirilir. Böylece toplumda halk kültürünün ve folklorunun zengin bir uygulama alanı olan evlenme âdetleri geçmişten günümüze aktarılabilir. Bu çalışmada Doğu Anadolu bölgesinin Yukarı Fırat bölümünde yer alan Bingöl ili ve yöresinde evlenme âdetleri üzerine bir inceleme yaparak konuya dair somut veriler ışığında değerlendirmelerde **bulunduk**. Bu bağlamda çalışma esnasında kendi gözlem, inceleme ve araştırmalarımızın yanı sıra sözlü ve yazılı kaynaklardan da **yararlandık**. Evlilik âdetleri; düğün öncesi, düğün zamanı ve düğün sonrası olmak üzere üç aşamada **değerlendirilmektedir**. Her üç aşamada zaman ve mekâna bağlı olarak tespit edilen olgu, inanç ve pratikler tespit edilerek yöre kültüründeki yansımaları ele alınmakta ve söz konusu uygulamaların geçmişten günümüze doğru nasıl bir değişim-dönüşüm geçirdikleri **irdelenmektedir** (Alay, 2016, 67).

Yukarıda yer verilen durumun bir benzeri Ortadoğu Etütleri dergisinden alınan *Haçlıları Beklerken: Hatıraları Çerçevesinde Bernard Lewis'in Düşünsel ve Siyasal Portresi* adlı makalenin son kısmında da görülmektedir. Özde öncelikle araştırmanın arka planına uzunca yer verilmiş, ardından özden alıntılanan aşağıdaki parçanın ikinci ve üçüncü cümlelerinde yargılar -esasen aynı kişi tarafından gerçekleştirilmiş olduğu halde- farklı kişilerce gerçekleştirilmişçesine yapılandırılmıştır. Oysa özde sözü edilen tartışmaları *Lewis'in Tarihçinin Notları* başlığıyla yayımlanan hatıraları çerçevesinde ele alanın da; hemen ardından Bernard Lewis'nin düşünsel angajmanlarını analiz etmeyi amaçlayanın da özü kaleme alan kişiden, yani yazarın

kendisinden başkası olmadığı öz ancak ekstra bir dikkatle okunduğunda anlaşılabilir. Bu noktada bir özün ancak uzun çabalar sonunda anlaşılabilir olmasının öz analizi yapılan bu çalışmada bizleri çok yormadığı varsayılsa dahi bilginin alabildiğine hızla arttığı günümüz dünyasında zamanı etkin kullanmak zorunda olan bir okurun böylesi uzun çaba gerektirecek bir özü okuyup ardından ana içeriği okumaya karar vermesi hayli zor görünmektedir. Bu ise özü akademik ve iletişimsel işlevlerini gerçekleştirmekten uzaklaştıran önemli bir sorundur.

*... Bush yönetiminin Ortadoğu'ya yönelik politikalarının belirlenmesinde oldukça etkili olan Lewis Arap dünyasına bakışı dolayısıyla Edward Said tarafından yaşayan oryantalistlerin en önemlilerinden birisi olarak nitelenmiştir. Makalede bu tartışmalar Lewis'in Tarihçinin Notları başlığıyla yayınlanan hatıraları çerçevesinde ele **alınmıştır**. Bu makalede 80 yaşından sonra bir anda Orta Doğu-İslâm çalışmalarında duayenliğe terfi ettirilen Bernard Lewis'in düşünsel angajmanlarını analiz etmeye **çalışacağım** (Buçukçu, 2016, 96).*

ALTINCI BÖLÜM

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

6.1. Bulgular

6.1.1. Öz Örüntüleri

Veri tabanı veya disiplin ayrımı yapmaksızın araştırma kapsamındaki tüm özlerde (n = 411) yer alan öğelere (*arka plan, amaç, yöntem, bulgular ve sonuç*) ilişkin betimleyici istatistik Tablo 6.1.'de yer almaktadır. Tablo 6.1. incelendiğinde, %84,2 oranıyla en sık yer verilen öz öğesinin *amaç* olduğu, bu öğeyi %72 oranıyla *arka plan* öğesinin takip ettiği görülmektedir. Özlerde en az yer verilen öğeler ise *yöntem* (%60,8), *sonuç* (%65,9) ve *bulgular* (%64). Standartlara göre *arka plan* öğesi zorunlu olmamasına karşın bu öğeye özlerde yüksek oranda (%72) yer verilmesi dikkat çekicidir. Diğer taraftan özlerde yer verilmesi zorunlu olan *yöntem, bulgular ve sonuç* öğelerine %60'ın üzerinde yer verilmemiştir. Uygulanan Ki-Kare testi sonucuna göre öz öğeleri ile öz öğelerine yer verilip verilmemesi (Var-Yok) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\chi^2(4, N = 411) = 358,555$; $p = 0,000$). Bu ilişkinin öz öğeleri bakımından veri tabanlarına göre ayrıntılı biçimde incelenmesinde yarar vardır.

Tablo 6.1.: Tüm özlerde (n = 411) yer alan öğelere ilişkin betimleyici istatistik

Öz öğeleri	Var		Yok	
	N.	%	N.	%
Arka plan	296	72	115	28
Amaç	346	84,2	65	15,8
Yöntem	161	39,2	250	60,8
Bulgular	148	36	263	64
Sonuç	140	34,1	271	65,9

Öz öğelerinden *arka plan*ın veri tabanlarında bulunma durumuna ilişkin betimleyici istatistik Tablo 6.2.'de yer almaktadır. Tablo 6.2.'de yer alan verilere göre, özlerde *arka plan* öğesinin yer aldığı veri tabanlarının başında %100 oranıyla

hukuk gelmektedir. Hukuk veri tabanını tıp (%88,9), sosyal ve beşerî bilimler (%76,7) ile mühendislik ve temel bilimler (%60) veri tabanları takip etmektedir. *Arka plan* ögesine %50'den daha az oranda yer veren tek veri tabını ise yaşam bilimleridir (%43,4). Uygulanan Ki-Kare testi sonucuna göre veri tabanları ile *arka plan* öz ögesine yer verilip verilmemesi (Var-Yok) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\chi^2(4, N = 411) = 37,252; p = 0,000$).

Tablo 6.2.: Veri tabanlarına göre özlerde *arka plan* ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği

Veri tabanı	Var		Yok	
	N.	%	N.	%
Hukuk	21	100	0	0
Mühendislik ve temel bilimler	27	60	18	40
Sosyal ve beşerî bilimler	217	76,7	66	23,3
Tıp	8	88,9	1	11,1
Yaşam bilimleri	23	43,4	30	56,6

Özlerde *amaç* ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği Tablo 6.3.'te yer almaktadır. Tablo 6.3.'te yer alan verilere göre, *amaç* ögesinin özlerde en sık yer aldığı alan %88,9 oranıyla mühendislik ve temel bilimlerdir. Mühendislik ve temel bilimler alanını %84,9 oranıyla yaşam bilimleri; %84,8 oranıyla ise sosyal ve beşerî bilimler alanları takip etmektedir. *Amaç* ögesine en az yer verilen alanlar ise hukuk ve tıp alanlarıdır ki bunlarda ögenin bulunma oranları sırasıyla %66,7 ve %77,8 olarak görülmektedir. Uygulanan Ki-Kare testi sonucuna göre veri tabanları ile *amaç* öz ögesine yer verilip verilmemesi (Var-Yok) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($\chi^2(4, N = 411) = 5,969; p = 0,202$).

Tablo 6.3.: Veri tabanlarına göre özlerde amaç ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği

Veri tabanı	Var		Yok	
	N.	%	N.	%
Hukuk	14	66,7	7	33,3
Mühendislik ve temel bilimler	40	88,9	5	11,1
Sosyal ve beşerî bilimler	240	84,8	43	15,2
Tıp	7	77,8	2	22,2
Yaşam bilimleri	45	84,9	8	15,1

Veri tabanlarına göre özlerde yöntem ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği Tablo 6.4.'te yer almaktadır. Tablo 6.4.'te yer alan verilere göre, yöntem ögesine özlerde en sık yer veren alan %73,6 oranıyla yaşam bilimleridir. Bunu %66,7 ile mühendislik ve temel bilimler takip ederken sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin ise ancak %31,8'inde araştırma yöntemlerinin aktarıldığı saptanmıştır. Yöntem ögesine en az yer verilen veri tabanlarının ise %4,8 ve %11,1'lik oranlarla sırasıyla hukuk ve tıp olduğu görülmektedir. Uygulanan Ki-Kare testi sonucuna göre veri tabanları ile yöntem öz ögesine yer verilip verilmemesi (Var-Yok) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\chi^2(4, N = 411) = 60,478; p = 0,000$).

Tablo 6.4.: Veri tabanlarına göre özlerde yöntem ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği

Veri tabanı	Var		Yok	
	N.	%	N.	%
Hukuk	1	4,8	20	95,2
Mühendislik ve temel bilimler	30	66,7	15	33,3
Sosyal ve beşerî bilimler	90	31,8	193	68,2
Tıp	1	11,1	8	88,9
Yaşam bilimleri	39	73,6	14	26,4

Veri tabanlarınca özlerde *bulgular* ögesine yer verilip verilmediğine ilişkin betimleyici istatistik Tablo 6.5.'te yer almaktadır. Tablo 6.5.'te yer alan verilere göre, *bulgu* ögesinin görülme sıklığı bakımından ilk sırada %84,9 oranıyla yaşam bilimleri alanı gelmektedir. Yaşam bilimleri alanını %40 oranıyla mühendislik ve temel bilimler alanı takip etmiştir. Bunu %29 ve %22,2 oranlarıyla sosyal ve beşeri bilimler ile tıp alanları izlemektedir. *Bulgular* ögesinin en az yer aldığı alan ise %4,8 oranıyla hukuk alanıdır. Uygulanan Ki-Kare testi sonucuna göre veri tabanları ile *bulgular* öz ögesine yer verilip verilmemesi (Var-Yok) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\chi^2(4, N = 411) = 71,002; p = 0,000$).

Tablo 6.5.: Veri tabanlarına göre özlerde *bulgular* ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği

Veri tabanı	Var		Yok	
	N.	%	N.	%
Hukuk	1	4,8	20	95,2
Mühendislik ve temel bilimler	18	40	27	60
Sosyal ve beşerî bilimler	82	29	201	71
Tıp	2	22,2	7	77,8
Yaşam bilimleri	45	84,9	8	15,1

Veri tabanlarına göre özlerde *sonuç* ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği Tablo 6.6.'da yer almaktadır. Tablo 6.6.'da yer alan verilere göre, *sonuç* ögesine özlerde yer verme konusunda %60,4 oranıyla yaşam bilimleri alanı ilk sırada gelmektedir. Mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin %42,2'si *sonuç* ögesi içermektedir. Sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin %30,4'ünün ve tıp alanındaki özlerin ise %22,2'sinin *sonuç* ögesi içermekte olduğu görülmüştür. Özlerde *sonuç* ögesinin en az olduğu veri tabanı ise %4,8 oranıyla hukuktur. Uygulanan Ki-Kare testi sonucuna göre veri tabanları ile *sonuç* öz ögesine yer verilip verilmemesi (Var-Yok) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\chi^2(4, N = 411) = 27,964; p = 0,000$).

Tablo 6.6.: Veri tabanlarına göre özlerde *sonuç* ögesinin bulunma durumunun betimleyici istatistiği

Veri tabanı	Var		Yok	
	N.	%	N.	%
Hukuk	1	4,8	20	95,2
Mühendislik ve temel bilimler	19	42,2	26	57,8
Sosyal ve beşerî bilimler	86	30,4	197	69,6
Tıp	2	22,2	7	77,8
Yaşam bilimleri	32	60,4	21	39,6

Araştırma kapsamındaki tüm özlerde ($n = 411$) ögelerin ideal dizilime (*arka plan => amaç => yöntem => bulgular => sonuç*) uygunluğu analiz edilirken en sık 15 dizilim biçiminin betimleyici istatistiği Tablo 6.7.'de, tüm dizilimler ise ayrıntılı olarak Tablo 6.33.'te sunulmuştur. Tablo 6.33. incelendiğinde özlerin tamamında 60 farklı öge diziliminin olduğu görülmektedir. En yaygın 15 öge dizilimini betimleyen Tablo 6.7. incelendiğinde ise özlerde sırasıyla en sık uygulanan dizilimin *arka plan => amaç* (%28) biçiminde gerçekleştiği; bunu sadece *arka plandan* (%10,7) oluşan özlerin izlediği görülmektedir. Öte yandan öz hazırlama standartlarına uygun eksiksiz öge dizilişleri [*amaç => yöntem => bulgular => sonuç* (%9) ve *arka plan => amaç => yöntem => bulgular => sonuç* (%4,4)] ise sadece %13,4 oranındadır. Diğer bir ifadeyle ögeler, tüm özlerin %86,6'sında standartların gerektirdiği eksiksiz ve doğrusal dizilime uygun örüntülenmemiştir. Öge dizilimlerinin öz standartlarıyla uyumsuzluğu çoğunlukla öge eksikliklerinden (örneğin *amaç => sonuç* dizilimi veya *amaç => yöntem => sonuç*); kimi zamansa öge tekrarlarının neden olduğu karmaşık dizilimlerden (örneğin *amaç => yöntem => arka plan => yöntem => bulgular*) kaynaklanmıştır.

Tablo 6.7.: Tüm özlerde (n=411) en sık yapılan 15 öge dizilişine ilişkin betimleyici istatistik

Öz öğeleri	N.	%
Arka plan => Amaç	115	28
Arka plan	44	10,7
Amaç => Yöntem => Bulgular => Sonuç	37	9
Amaç => Yöntem => Bulgular	21	5,1
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular => Sonuç	18	4,4
Arka plan => Amaç => Sonuç	17	4,1
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular	14	3,4
Amaç => Yöntem => Sonuç	13	3,2
Arka plan => Amaç => Yöntem => Sonuç	10	2,4
Arka plan => Amaç => Yöntem	10	2,4
Amaç	8	1,9
Arka plan => Amaç => Bulgular	8	1,9
Amaç => Sonuç	6	1,5
Amaç => Arka plan => Amaç	6	1,5
Arka plan => Sonuç	6	1,5
Diğerleri (45)	78	17,7
Toplam	411	100

Farklı veri tabanlarında en sık gerçekleşen 15 öge dizilimine ilişkin betimleyici istatistik Tablo 6.8.'de, tüm dizilimler ise Tablo 6.34.'te yer almaktadır. Tablo 6.8. incelendiğinde, standartlara uygun eksiksiz öge diziliminin [(*arka plan*) => *amaç* => *yöntem* => *bulgular* => *sonuç*] sırasıyla yaşam bilimleri (%41,5), tıp (%11,1), sosyal ve beşeri bilimler (%10,6) ile mühendislik ve temel bilimler (%4,4) alanlarındaki özlerde gerçekleştiği saptanmış; hukuk veri tabanında ise standartlara uygun ve eksiksiz öge dizilimine rastlanmamıştır.

Tablo 6.8. hukuk alanındaki özlerde en yaygın öge dizilimlerinin %47,6 oranıyla *arka plan* => *amaç* ve %28,6 oranıyla sadece *arka plan* şeklinde olduğu göstermektedir. *Amaç* => *arka plan* => *amaç*, *arka plan* => *amaç* => *yöntem* =>

bulgular ve *arka plan* => *sonuç* şeklindeki diğer dizilimlerin oransal toplamı ise %19,1'dir. Hukuk alanındaki özlerde Tablo 6.8.'de yer verilmeyen muhtelif öge dizilimlerinin oransal toplamı %4,7 olarak ortaya çıkmaktadır. Bu alandaki özlerde standartlara uygun ve eksiksiz öge dizilimine rastlanmamıştır.

Mühendislik ve temel bilimler veri tabanındaki özlerde en yaygın öge dizilimleri %15,6 oranıyla *arka plan* => *amaç* ile %11,1 oranıyla *arka plan* => *amaç* => *yöntem* => *sonuç* şeklindedir. En yaygın 15 dizilimi gösteren Tablo 6.8.'deki diğer dizilimlerin oransal toplamı %37,7; burada yer verilmeyen muhtelif dizilimlerin oransal toplamı ise %35,6 olarak hesaplanmaktadır. Mühendislik ve temel bilimler veri tabanındaki özlerin sadece %4,4'ünde standartlara uygun ve eksiksiz öge dizilimine rastlanmıştır.

Sosyal ve beşeri bilimler veri tabanındaki özlerde en yaygın öge dizilimlerinin %31,4 oranıyla *arka plan* => *amaç* ve %12,4 oranıyla sadece *arka plan* olduğu görülmektedir. Tablo 6.8.'de yer verilen diğer öge dizilimlerinin oransal toplamı %41,5 iken burada yer almayan dizilimlerin oransal toplamının %14,7 olduğu görülmektedir. Sosyal ve beşeri bilimler veri tabanındaki özlerin ancak %10,6'sında standartlara uygun eksiksiz öge dizilimine rastlanmaktadır.

Tıp alanındaki özlerde en yaygın öge dizilimleri %44,4 oranıyla *arka plan* => *amaç* ve %22,2 oranıyla sadece *arka plan* şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu alandaki özlerin yalnızca %11,1'i standartlara uygun eksiksiz öge dizilimi gösterirken Tablo 6.8.'de yer verilen diğer dizilimlerin oransal toplamı %22,2'dir. Tıp alanındaki özlerde Tablo 6.8.'de yer verilenden başka herhangi bir öge dizilimine rastlanmamıştır.

Yaşam bilimleri veri tabanındaki özlerde en yaygın öge dizilimlerinin %30,2 oranıyla *amaç* => *yöntem* => *bulgular* => *sonuç* ve %11,3 oranıyla da *arka plan* => *amaç* => *yöntem* => *bulgular* => *sonuç* olduğu görülmektedir ki bu veri tabanındaki özlerin %41,5'i standartlara uygun eksiksiz öge dizilimine sahiptir. Tablo 6.8.'de yer alan diğer dizilimlerin oransal toplamı ise %22,7 olup burada yer verilmeyen dizilimlerin oransal toplamı %35,8 olarak hesaplanmıştır.

Veri tabanlarına göre en sık gerçekleşen 15 öge dizilimine ilişkin betimleyici istatistiğin yer aldığı Tablo 6.8. incelendiğinde, çalışmanın göze çarpan en önemli verileri yaşam bilimleri ve hukuk alanlarında ortaya çıkmaktadır. Zira standartlara uygun eksiksiz öge dizilimi bakımından beş farklı veri tabanı arasında en yüksek orana sahip alan yaşam bilimleri iken standart dizilime en uzak alanın hukuk olduğu görülmüştür.

Standartlara uygun eksiksiz öge dizilimi yönünden orataya çıkan bir başka önemli sonuç, yaşam bilimlerini uzak ara takip eden hukuk ve tıp alanlarındaki özlerde öge dizilimlerinin görece homojen dağılım gösterdiğiidir. Tüm veri tabanlarındaki öge dizilimlerinin yer aldığı Tablo 6.34. incelendiğinde hukuk alanında 6, tıp alanında ise yalnızca 5 farklı dizilim görülmüştür. Diğer alanlarda ise öge dizilim biçimlerinin çok daha çeşitli olduğu görülmektedir. Bunda farklı veri tabalarından araştırma derlemine alınan öz adetlerinin etkili olduğu değerlendirilebilir. Diğer yandan en yaygın öge dizilimlerinin veri tabanları arası karşılaştırmalı analizini ortaya koyan Tablo 6.8. sosyal ve beşeri bilimler ile mühendislik ve temel bilimler alanlarındaki özlerin öge diziliminde oldukça çeşitlendiğini; yaşam bilimleri veri tabanındaki özlerin ise bu konuda görece daha kararlı yapılandırıldığını ortaya koymuştur. Bu açıdan bakıldığında öge örüntüsü yönünden yaşam bilimleri veri tabanında daha geleneksel dizilim modellerinin benimsendiği; diğer yandan sosyal ve beşeri bilimler ile mühendislik ve temel bilimler alanlarında ise henüz yaygın kabul edilmiş bir metin kurgu geleneğinin gerçekleşmediği akla gelmektedir.

Tablo 6.8.: Veri tabanlarına göre en sık yapılan 15 öge dizilişine ilişkin

betimleyici istatistik

Öz ögeleri	Hukuk		Mühendislik ve temel bilimler		Sosyal ve beşerî bilimler		Tıp		Yaşam bilimleri	
	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%
Arka plan => Amaç	10	47,6	7	15,6	89	31,4	4	44,4	5	9,4
Arka plan	6	28,6	0	0	35	12,4	2	22,2	1	1,9
Amaç => Yöntem										
=> Bulgular => Sonuç	0	0	1	2,2	19	6,7	1	11,1	16	30,2
Amaç => Yöntem										
=> Bulgular	0	0	3	6,7	16	5,7	0	0	2	3,8
Arka plan => Amaç										
=> Yöntem => Bulgular => Sonuç	0	0	1	2,2	11	3,9	0	0	6	11,3
Arka plan => Amaç										
=> Sonuç	0	0	1	2,2	15	5,3	1	11,1	0	0
Arka plan => Amaç										
=> Yöntem => Bulgular	1	4,8	2	4,4	9	3,2	0	0	2	3,8
Amaç => Yöntem										
=> Sonuç	0	0	3	6,7	10	3,5	0	0	0	0
Arka plan => Amaç										
=> Yöntem => Sonuç	0	0	5	11,1	5	1,8	0	0	0	0
Arka plan => Amaç										
=> Yöntem	0	0	3	6,7	7	2,5	0	0	0	0
Amaç	0	0	1	2,2	6	2,1	0	0	1	1,9
Arka plan => Amaç										
=> Bulgular	0	0	1	2,2	5	1,8	1	11,1	1	1,9
Amaç => Sonuç	0	0	1	2,2	5	1,8	0	0	0	0
Amaç => Arka plan										
=> Amaç	2	9,5	0	0	4	1,4	0	0	0	0
Arka plan => Sonuç										
=> Sonuç	1	4,8	0	0	5	1,8	0	0	0	0

Veri tabanlarına göre özlerdeki öge dizilimlerinin doğruluk ve yanlışlıklarına ilişkin betimleyici istatistik Tablo 6.9.'da yer almaktadır. Tablo 6.9.'da yer alan verilerde öge eksikleri görmezden gelinmiş, standartların gerektirdiği kimi ögeler eksik olsa da özü oluşturan mevcut ögelerin nasıl sıralandığı analiz edilmiştir (hatalı diziliş örneği: *amaç => arka plan => amaç => sonuç*). Tablo 6.9.'da sunulan verilere göre tıp alanında yanlış dizilime rastlanmamışken öge diziliminin diğer veri tabanlarında %11,3 ile %14,3 arasındaki oranlarda yanlış olduğu saptanmıştır. Ne var ki uygulanan Ki-Kare testi sonucuna göre veri tabanları ile öz ögelerinin dizilimleri (Doğru-Yanlış) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ($\chi^2(4, N = 411) = 1,565; p = 0,815$).

Tablo 6.9.: Veri tabanlarına göre özlerin öge dizilişlerinin doğruluk ve yanlışlıklarına ilişkin betimleyici istatistik

Veri tabanı	Doğru		Yanlış	
	N.	%	N.	%
Hukuk	18	85,7	3	14,3
Mühendislik ve temel bilimler	39	86,7	6	13,3
Sosyal ve beşerî bilimler	245	86,6	38	13,4
Tıp	9	100	0	0
Yaşam bilimleri	47	88,7	6	11,3

Veri tabanlarına göre özlerde yer verilen öge sayılarına ilişkin betimleyici istatistik Tablo 6.10.'da yer almaktadır. Veri tabanı ayrımı yapmaksızın araştırma kapsamında yer alan tüm özler göz önüne alındığında ($N = 411$) özlerde en az 1, en fazla 5 öge bulunmuştur. Tablo 6.10. incelendiğinde, hukuk ve tıp veri tabanlarında ortalama 2 (Ortc. = 2, SS. = 1); diğer veri tabanlarında ise ortalama 3 öz ögesine yer verilmiştir. Mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerde ortalama 3 (Ortc. = 3, SS. = 1) ögeye; sosyal ve beşerî bilimler alanındaki özlerde ortalama 3 (Ortc. = 2, SS. = 1) ögeye ve yaşam bilimleri alanındaki özlerde ise ortalama 3 (Ortc. = 4, SS. = 1) ögeye yer verilmiştir. Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda normal dağılım sergilemeyen ($D(411) = 0,236, p = 0,000$) öz ögesi sayılarına uygulanan Kruskal-Wallis testine göre veri tabanları ile öz ögesi sayıları arasında istatistiksel olarak

anlamli bir farka ulaşılmıştır ($H(4) = 54,433$, $p = 0,000$). Farkın hangi veri tabanlarından kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan Mann-Whitney U testlerinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Yaşam bilimleri (Ortc. = 4) ile mühendislik ve temel bilimler (Ortc. = 3) veri tabanları arasında öz ögesi sayıları bakımından istatistiksel olarak anlamli bir fark vardır ($U = 832,000$, $p = 0,007$).
- Yaşam bilimleri (Ortc. = 4) ile sosyal ve beşerî bilimler (Ortc. = 2) veri tabanları arasında öz ögesi sayıları bakımından istatistiksel olarak anlamli bir fark vardır ($U = 3967,500$, $p = 0,000$).
- Yaşam bilimleri (Ortc. = 4) ile Tıp (Ortc. = 2) veri tabanları arasında öz ögesi sayıları bakımından istatistiksel olarak anlamli bir fark vardır ($U = 93,500$, $p = 0,003$).
- Yaşam bilimleri (Ortc. = 4) ile hukuk (Ortc. = 2) veri tabanları arasında öz ögesi sayıları bakımından istatistiksel olarak anlamli bir fark vardır ($U = 124,500$, $p = 0,000$).
- Mühendislik ve temel bilimler (Ortc. = 3) ile hukuk (Ortc. = 2) veri tabanları arasında öz ögesi sayıları bakımından istatistiksel olarak anlamli bir fark vardır ($U = 139,500$, $p = 0,000$).
- Mühendislik ve temel bilimler (Ortc. = 3) ile sosyal ve beşeri bilimler (Ortc. = 2) veri tabanları arasında öz ögesi sayıları bakımından istatistiksel olarak anlamli bir fark vardır ($U = 4616,000$, $p = 0,002$).
- Mühendislik ve temel bilimler (Ortc. = 3) ile tıp (Ortc. = 2) veri tabanları arasında öz ögesi sayıları bakımından istatistiksel olarak anlamli bir fark vardır ($U = 113,500$, $p = 0,029$).
- Sosyal ve beşerî bilimler (Ortc. = 2) ile hukuk (Ortc. = 2) veri tabanları arasında öz ögesi sayıları bakımından istatistiksel olarak anlamli bir fark vardır ($U = 1789,000$, $p = 0,001$).
- Hukuk (Ortc. = 2) ile tıp (Ortc. = 2) veri tabanları arasında öz ögesi sayıları bakımından istatistiksel olarak anlamli bir fark yoktur ($U = 70,500$, $p = 0,214$).

- Tıp (Ortc. = 2) ile sosyal ve beşerî bilimler (Ortc. = 2) veri tabanları arasında öz ögesi sayıları bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($U = 1082,000$, $p = 0,420$).

Tablo 6.10.: Veri tabanlarına göre özlerde yer verilen öge sayılarına ilişkin betimleyici istatistik

Veri tabanı	N.	Min.	Max.	Ortl.	Ortc.	SS.
Hukuk	21	1	4	2	2	1
Mühendislik ve temel bilimler	45	1	5	3	3	1
Sosyal ve beşerî bilimler	283	1	5	3	2	1
Tıp	9	1	4	2	2	1
Yaşam bilimleri	53	1	5	3	4	1

6.1.2. Öz Ögelerinde Zaman ve Çatı

Veri tabanı ayrımı yapmaksızın öz ögelerini oluşturan cümlelerde kullanılan zamanlar Tablo 6.11.'de yer almaktadır. Tablo 6.11.'e göre *arka plan*, *amaç*, *yöntem* ve *sonuç* öz ögelerinde geniş ve geçmiş yanında ve gelecek zamanın da tercih edildiği; *bulgular* ögesinde ise sadece geniş ve geçmiş zamanın kullanıldığı görülmektedir.

Arka plan ögelerinin %69,8'i geniş zamanla, %28,8'i geçmiş zamanla ve %1,3'ü ise gelecek zamanla aktarılmıştır. *Amaç* ögelerinin %36,5'inde geniş zaman ve %51,3'ünde geçmiş zaman tercih edilmişken %12,3'ünde ise gelecek zaman kullanılmıştır. *Yöntem* ögelerinin %8,3'ünde geniş zaman, sadece %0,9'unda gelecek zaman kullanılmışken %90,7'sine geçmiş zamanlı anlatım hakimdir. *Bulgular* ögelerinin %21,8'inde geniş zamanlı, %78,2'sinde geçmiş zamanlı anlatım öne çıkmışken bu ögede gelecek zaman hiç kullanılmamıştır. *Sonuç* ögelerinin ise sadece %1,4'ünde gelecek zaman, %43,5'inde geniş zaman kullanılmış; %55,1'inde geçmiş zamanlı anlatım öne çıkmıştır.

Tablo 6.11.: Öz ögeleri cümlelerinde kullanılan zamanlar

Öz ögesi	Geniş zaman (%)	Geçmiş zaman (%)	Gelecek zaman (%)
Arka plan	69,8	28,8	1,3
Amaç	36,5	51,3	12,3
Yöntem	8,3	90,7	0,9
Bulgular	21,8	78,2	-
Sonuç	43,5	55,1	1,4

Veri tabanlarına göre özlerin *arka plan* ögelerini oluşturan cümlelerde öne çıkan zamanlar Tablo 6.12.'de yer almaktadır. Buna göre hukuk alanındaki özlerde *arka plan* ögelerinin %69,4'ünde geniş zaman, %27,2'sinde geçmiş zaman ve %3,3'ünde gelecek zaman kullanılmıştır. Mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerde *arka plan* ögelerinin %83,9'una geniş zaman hakimken, sadece %15,7'sinde geçmiş zaman ve %0,4'ünde gelecek zaman kullanılmıştır. Sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde yer alan *arka plan* ögelerinin %65,1'inde geniş zaman, %33,6'sında geçmiş zaman ve sadece %1,3'ünde gelecek zaman tercih edilmiştir. Tıp alanındaki özlerde *arka plan* ögelerinin %88,1'inde geniş zaman öne çıkmış; sadece %11,9'unda geçmiş zaman kullanılmışken gelecek zamanlı anlatıma hiç rastlanmamıştır. Yaşam bilimleri alanındaki özlerde *arka plan* ögelerinin %91,9'unda geniş zaman öne çıkmış; sadece %6,7'sinde geçmiş zaman ve %1,4'ünde ise gelecek zaman kullanılmıştır.

Tablo 6.12.: Veri tabanlarına göre *arka plan* öz ögesi cümlelerinde kullanılan zamanlar

Veri tabanı	Geniş zaman (%)	Geçmiş zaman (%)	Gelecek zaman (%)
Hukuk	69,4	27,2	3,3
Mühendislik ve temel bilimler	83,9	15,7	0,4
Sosyal ve beşerî bilimler	65,1	33,6	1,3
Tıp	88,1	11,9	0
Yaşam bilimleri	91,9	6,7	1,4

Veri tabanlarına göre özlerin *amaç* ögelerini oluşturan cümlelerde öne çıkan zamanlar Tablo 6.13.'te yer almaktadır. Tabloya göre hukuk alanındaki özlerin *amaç* ögelerinde %32,1 oranında geniş zaman, %31 oranında geçmiş zaman ve %36,9 oranında gelecek zaman kullanılmıştır. Mühendislik ve temel bilimler veri tabanında *amaç* ögelerinin %15'i geniş zamanla ve %85'i geçmiş zamanla; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde ise %43,4'ü geniş zaman, %41'i geçmiş zaman ve sadece %15,5'i gelecek zamanla aktarılmıştır. Tıp alanındaki özlerde araştırma *amaç*larının aktarılmasında %57,1 oranında geniş zaman ve %42,9 oranında geçmiş zaman; yaşam bilimleri alanında ise %16,7 oranında geniş zaman ve %83,3 oranında geçmiş zaman tercih edilmiştir. Mühendislik ve temel bilimler, tıp ve yaşam bilimleri veri tabanlarındaki *amaç* ögelerinde gelecek zamanlı anlatıma hiç rastlanmamıştır.

Tablo 6.13.: Veri tabanlarına göre *amaç* öz ögesi cümlelerinde kullanılan zamanlar

Veri tabanı	Geniş zaman (%)	Geçmiş zaman (%)	Gelecek zaman (%)
Hukuk	32,1	31	36,9
Mühendislik ve temel bilimler	15	85	0
Sosyal ve beşerî bilimler	43,4	41	15,5
Tıp	57,1	42,9	0
Yaşam bilimleri	16,7	83,3	0

Veri tabanlarına göre özlerin *yöntem* ögelerini oluşturan cümlelerde tercih edilen zamanlar Tablo 6.14.'te yer almaktadır. Tabloya göre hukuk ve tıp alanlarındaki tüm özlerde araştırma *yöntem*leri geniş zamanla aktarılmışken yaşam bilimleri veri tabanındaki *yöntem* ögelerinin %99'unda geçmiş zaman ve sadece %1'inde geniş zaman kullanıldığı görülmektedir. Mühendislik ve temel bilimler veri tabanındaki özlerin *yöntem* ögelerinde %3,4 oranında geniş zaman ve %96,6 oranında geçmiş zaman tercih edilmiştir. Sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde araştırma *yöntem*lerinin aktarımı %13,3 oranında geniş zamanla, %85 oranında geçmiş zamanla ve sadece %1,7 oranında gelecek zamanla sağlanmıştır. Sosyal ve

beşeri bilimler alanındaki özler dışında *yöntem* ögelerinde gelecek zaman kullanımına rastlanmamıştır.

Tablo 6.14.: Veri tabanlarına göre yöntem öz ögesi cümlelerinde kullanılan zamanlar

Veri tabanı	Geniş zaman (%)	Geçmiş zaman (%)	Gelecek zaman (%)
Hukuk	0	100	0
Mühendislik ve temel bilimler	3,4	96,6	0
Sosyal ve beşerî bilimler	13,3	85	1,7
Tıp	0	100	0
Yaşam bilimleri	1	99	0

Veri tabanlarına göre özlerin *bulgular* ögelerinde öne çıkan zamanlar Tablo 6.15.'te yer almakta olup diğer ögelerin tersine *bulgu* ögelerinde gelecek zaman hiç tercih edilmemiştir. Tabloya göre hukuk alanındaki özlerde araştırma *bulguları* tümüyle geniş zamanlı anlatımla aktarılmışken mühendislik ve temel bilimler veri tabanındaki özlerde *bulgular* ögelerinin %15,3'ünde geniş zaman ve %84,7'sinde geçmiş zaman kullanılmıştır. Sosyal ve beşeri bilimler veri tabanındaki özlerde araştırma *bulgularının* aktarımında %32,6 oranında geniş zaman, %67,4 oranında geçmiş zaman tercih edilmiştir. Tıp alanındaki özlerde *bulgular* ögelerinin %16,7'sinde geniş zaman, %83,3'ünde geçmiş zaman kullanılırken yaşam bilimleri veri tabanındaki özlerde araştırma *bulgularının* %5,4'ünde geniş zaman ve %94,6'sında geçmiş zamanlı anlatım öne çıkmıştır.

Tablo 6.15.: Veri tabanlarına göre bulgular öz ögesi cümlelerinde kullanılan zamanlar

Veri tabanı	Geniş zaman (%)	Geçmiş zaman (%)
Hukuk	0	100
Mühendislik ve temel bilimler	15,3	84,7
Sosyal ve beşerî bilimler	32,6	67,4
Tıp	16,7	83,3

Yaşam bilimleri	5,4	94,6
-----------------	-----	------

Veri tabanlarına göre özlerin *sonuç* ögelerini oluşturan cümlelerde kullanılan zamanlar Tablo 6.16.'da yer almaktadır. Tabloya göre hukuk alanındaki özlerde *sonuç* ögelerinin tamamında sadece geniş zaman kullanılmıştır. Mühendislik ve temel bilimler veri tabanındaki özlerde *sonuç* ögelerinin %5,3'ü geniş zamanla ve %94,7'si geçmiş zamanla yapılanmıştır. Sosyal ve beşeri bilimler veri tabanındaki özlerde araştırma *sonuç*larının sadece %1,7'sinde gelecek zamanın, %47,3'ünde geçmiş zamanın ve %51'inde geniş zamanın öne çıktığı saptanmıştır. Tıp alanındaki özlerde *sonuç* ögelerinin %50'sinde geniş zaman ve %50'sinde ise geçmiş zaman kullanılmıştır. Yaşam bilimleri veri tabanındaki araştırma *sonuç*larının aktarımında %43,8 oranında geniş zaman, %54,7 oranında geçmiş zaman ve sadece %1,6 oranında ise gelecek zaman tercih edilmiştir. Hukuk, mühendislik ve temel bilimler ile tıp veri tabanlarındaki *sonuç* ögelerinde ise gelecek zaman anlatımına rastlanmamıştır.

Tablo 6.16.: Veri tabanlarına göre sonuç öz ögesi cümlelerinde kullanılan zamanlar

Veri tabanı	Geniş zaman (%)	Geçmiş zaman (%)	Gelecek zaman (%)
Hukuk	100	0	0
Mühendislik ve temel bilimler	5,3	94,7	0
Sosyal ve beşerî bilimler	51	47,3	1,7
Tıp	50	50	0
Yaşam bilimleri	43,8	54,7	1,6

Öz ögelerinin çatı yönünden analizinde yerleşik dil bilgisi kurallarının da öngördüğü üzere yüklemli fiil ya da fiil öbeği olan cümleler etken ya da edilgen çatılı olarak sınıflanmış; yüklemi ad türünden söz ya da söz öbeği olan cümlelerde çatı özelliği bulunmadığı düşünülmüştür. Bu nevi cümlelerle kurulan ögeler “Çatı Yok” olarak sınıflanmıştır.

Öz ögelerinde öne çıkan çatı özelliklerine veri tabanı ayrımı yapılmaksızın Tablo 6.17.'de yer verilmiştir. Analiz sonunda *arka plan* ögelerinin %26,5'inde etken, %12,1'inde edilgen; *amaç* ögelerinin %4,9'unda etken, %58,8'inde edilgen; *yöntem* ögelerinin %3,6'sında etken, %88,4'ünde edilgen; *bulgular* ögelerinin %16'sında etken, %62,5'inde edilgen ve *sonuç* ögelerinin ise %18'inde etken, %53,3'ünde edilgen çatının tercih edildiği saptanmıştır. *Arka plan* ögelerinin %61,3'ünde, *amaç* ögelerinin %36,2'sinde, *yöntem* ögelerinin %8'inde, *bulgular* ögelerinin %21,5'inde ve *sonuç* ögelerinin ise %28,7'sinde ise çatı özelliği görülmemiştir. Tabloya göre *arka plan* ögeleri hariç diğer tüm ögelerde en çok edilgen çatı görülmüştür.

Tablo 6.17.: Öz ögeleri cümlelerinde kullanılan çatılar

Öz ögesi	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Arka plan	26,5	12,1	61,3
Amaç	4,9	58,8	36,2
Yöntem	3,6	88,4	8
Bulgular	16	62,5	21,5
Sonuç	18	53,3	28,7

Veri tabanlarına göre özlerin *arka plan* ögelerindeki çatı özellikleri Tablo 6.18.'de yer almaktadır. Tabloya göre hukuk alanındaki özlerde *arka plan* ögelerinin %20,3'ü etken, %16,9'u edilgen çatılı; mühendislik ve temel bilimler veri tabanındaki özlerde *arka plan* ögelerinin %22,3'ü etken ve %6,8'i edilgen çatılı; sosyal ve beşeri bilimler veri tabanındaki özlerde *arka plan* ögelerinin %30,4'ü etken, %12,9'u edilgen çatılı; tıp alanındaki özlerde *arka plan* ögelerinin %14,2'si etken ve %16,6'sı edilgen çatılı ve son olarak yaşam bilimleri veri tabanındaki özlerde *arka plan* ögelerinin %5,1'i etken ve %4,9'u edilgen çatılıdır. *Arka plan* ögelerinin hukuk alanındaki özlerin %62,8'inde, mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin %70,9'unda; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin %56,6'sında; tıp alanındaki özlerin %56,6'sında ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin ise %90'ında çatı özelliği göstermediği belirlenmiştir.

Tablo 6.18.: Veri tabanlarına göre *arka plan* öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar

Veri tabanları	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Hukuk	20,3	16,9	62,8
Mühendislik ve temel bilimler	22,3	6,8	70,9
Sosyal ve beşerî bilimler	30,4	12,9	56,6
Tıp	14,2	16,6	69,2
Yaşam bilimleri	5,1	4,9	90

Veri tabanlarına göre özlerin *amaç* ögelerindeki çatı özellikleri Tablo 6.19.'da yer almaktadır. Tabloya göre hukuk alanındaki özlerde *amaç* ögelerinin %4,8'inin etken, %63,1'inin edilgen; mühendislik ve temel bilimler veri tabanındaki özlerde *amaç* ögelerinin %3,8'inin etken, %80'inin edilgen; sosyal ve beşeri bilimler veri tabanındaki özlerde *amaç* ögelerinin ise %6,2'sinin etken, %51,1'inin edilgen çatılı olduğu görülmektedir. *Amaç* ögelerinin tıp alanındaki özlerde %42,9'u; yaşam bilimleri veri tabanındaki özlerde %82,2'si edilgen çatılı olup bu iki alandan özlerin *amaç* ögelerinde etken çatı özelliği tercih edilmemiştir. *Amaç* ögelerinin hukuk alanındaki özlerin %32,1'inde, mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin %16,3'ünde; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin %42,7'sinde; tıp alanındaki özlerin %57,1'inde ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin ise %17,8'inde çatı özelliği göstermediği anlaşılmıştır.

Tablo 6.19.: Veri tabanlarına göre *amaç* öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar

Veri tabanları	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Hukuk	4,8	63,1	32,1
Mühendislik ve temel bilimler	3,8	80	16,3
Sosyal ve beşerî bilimler	6,2	51,1	42,7
Tıp	0	42,9	57,1
Yaşam bilimleri	0	82,2	17,8

Veri tabanlarına göre özlerin *yöntem* ögelerindeki çatı özellikleri Tablo 6.20.'de yer almaktadır. Tabloya göre hukuk ve tıp alanlarındaki özlerde *yöntem* ögelerinin tamamının edilgen çatılı olduğu görülmektedir. Mühendislik ve temel

bilimler veri tabanlarından özlerde *yöntem* öğelerinin %1,7'si etken, %94,9'u edilgen çatılıdır. Sosyal ve beşeri bilimler veri tabanındaki *yöntem* öğelerinin %5,3'ü etken, %81,9'u edilgen çatılı iken yaşam bilimleri veri tabanındaki özlerde *yöntem* öğelerinin %1,3'ü etken çatılı ve %97,7'si edilgen çatılıdır. *Yöntem* öğelerinin mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin %3,4'ünde; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin %12,7'sinde ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin ise %1'inde etken ya da edilgen çatılı olmadıkları görülmüştür.

Tablo 6.20.: Veri tabanlarına göre *yöntem* öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar

Veri tabanları	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Hukuk	0	100	0
Mühendislik ve temel bilimler	1,7	94,9	3,4
Sosyal ve beşerî bilimler	5,3	81,9	12,7
Tıp	0	100	0
Yaşam bilimleri	1,3	97,7	1

Veri tabanlarına göre özlerin *bulgular* öğelerindeki çatı özellikleri Tablo 6.21.'de yer almaktadır. Tabloya göre hukuk alanındaki özlerde *bulgular* öğelerinin tamamının edilgen çatılı olduğu görülmektedir. Mühendislik ve temel bilimler veri tabanındaki özlerde *bulgular* öğelerinin %,15,1'i etken, %69,9'u edilgen çatılıdır. *Bulgular* öğelerinin sosyal ve beşeri bilimler veri tabanındaki özlerde %10,7'si etken, %57,2'si edilgen çatılı iken tıp alanındaki özlerde %25'inin etken çatılı, %58,3'ünün edilgen çatılı olduğu görülmektedir. Yaşam bilimleri alanındaki özlerde ise *bulgular* öğelerinin %26'sı etken çatılı ve %68,6'sı edilgen çatılıdır. *Bulgular* öğelerinin mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin %15'inde; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin %32,1'inde; tıp alanındaki özlerin %16,7'sinde ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin ise %5,4'ünde etken ya da edilgen çatılı olmadıkları saptanmıştır.

Tablo 6.21.: Veri tabanlarına göre *bulgular* öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar

Veri tabanları	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Hukuk	0	100	0
Mühendislik ve temel bilimler	15,1	69,9	15
Sosyal ve beşerî bilimler	10,7	57,2	32,1
Tıp	25	58,3	16,7
Yaşam bilimleri	26	68,6	5,4

Veri tabanlarına göre özlerin *sonuç* ögelerindeki çatı özellikleri Tablo 6.22.'de yer almaktadır. Tabloya göre hukuk ve tıp alanlarındaki özlerde *sonuç* ögelerinin hiçbirisi etken çatılı değildir. Mühendislik ve temel bilimler veri tabanındaki özlerde *sonuç* ögelerinin %18,4'ü etken, %78,9'u edilgen çatılıdır. Sosyal ve beşeri bilimler veri tabanındaki özlerde *sonuç* ögelerinin %18,9'u etken, %44,3'ü edilgen çatılı iken tıp alanındaki özlerde *sonuç* ögelerinin %50'sinin edilgen çatılı olduğu görülmektedir. Yaşam bilimleri veri tabanındaki özlerde ise *sonuç* ögelerinin %17,2'si etken ve %64,1'i edilgen çatılıdır. *Sonuç* ögelerinin mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin %2,6'sında; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin %36,8'inde, tıp alanındaki özlerin %50'sinde ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin ise %18,8'inde etken ya da edilgen çatı özelliğine rastlanmamıştır.

Tablo 6. 22.: Veri tabanlarına göre *sonuç* öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar

Veri tabanları	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Hukuk	0	0	100
Mühendislik ve temel bilimler	18,4	78,9	2,6
Sosyal ve beşerî bilimler	18,9	44,3	36,8
Tıp	0	50	50
Yaşam bilimleri	17,2	64,1	18,8

6.1.3. Ögelerin Çatı Özelliklerinin Anlamsal Açıdan Yeniden Değerlendirilmesi

Öz öğelerini oluşturan cümlelerin çatı özellikleri bakımından incelendiği bir önceki bölümde yapılan analizde yüklemelerin çatı özelliği gösterip göstermediği ayrımı, sadece yerleşik Türk dil bilgisi kurallarına dayanılarak gerçekleştirilmiştir. Yerleşik dil bilgisi kuralları yüklemi fiil olmayan türden cümleleri ad cümlesi olarak sınıflar ve bu türden cümlelerde çatı özelliği aranmayacağını öngörür. Arşiv Kaynak Tarama Dergisinden alınan bir özde yer alan “*Çiğneme sistemi rahatsızlıkları içerisinde değerlendirilen bruksizm, psikofizyolojik kökenli parafonksiyonel bir davranış biçimidir.*” cümlesi, yüklem türü bakımından bir ad cümlesidir. Dolayısıyla bu cümledeki yüklemi durumundaki “*psikofizyolojik kökenli parafonksiyonel bir davranış biçimidir*” söz öbeğinde çatı özelliği aranmayacağı tüm dil bilimciler tarafından üzerinde mutabık olunan bir durumdur. Bu türden yargıların yüklem olduğu tüm haller, çalışmamızda çatı özelliği konusunda tereddüt duyulmadan “Çatı Yok” sınıflamasına dâhil edilmiştir. Ne var ki iş, oluş ya da durum anlamları barındırdığı için kimi dil bilimcilerin fiil türünden saydığı, ancak dilimizin yerleşik kuralları tarafından ad soylu sözcükler sınıfına dâhil edilen *ad-eylem (mastar)*, *sıfat-eylem (ortaç)* ve *bağ-eylem (ulaç)* türünden sözcük ya da söz öbeklerinin çalışma derleminde yüklem görevi üstlendiği çok sayıda cümle olduğundan, çatı yönünden yapılan incelemede bu sözcük türüne dair farklı görüşlerin dikkate alınması gereği ortaya çıkmıştır. Somutlaştırmak gerekirse, yukarıda verilen örneğin alıntılandığı özün devamındaki “*Bruksizmin tedavisinde amaç dişlerde ve çene ekleminde oluşabilecek kalıcı zararları önlemek ve ağrıyı ortadan kaldırmaktır.*” cümlesi bir önceki bölümde çatı yönünden yerleşik dil bilgisi kurallarına göre analiz edilerek “Çatı Yok” sınıfına dâhil edilmişken bu bölümde yüklem görevindeki “*dişlerde ve çene ekleminde oluşabilecek kalıcı zararları önlemek ve ağrıyı ortadan kaldırmaktır*” söz öbeklerinde yer alan ve ana yargıyı yüklenen “*önlemek*” ve “*kaldırmaktır*” ad-eylemlerinin sahip olduğu yargı değeri göz önüne alınarak cümledeki çatı özelliği gösterdiği öne sürülecek ve çatı yönünden “Etken” sınıfında değerlendirilecektir. Yine somut örnekten ilerleyerek aynı cümledeki “*Bruksizmin tedavisinde amaç dişlerde ve çene ekleminde oluşabilecek kalıcı zararların önlenmesi ve ağrının ortadan kaldırılmasıdır.*” biçiminde karşımıza çıktığını varsaydığımızda ise bu bölümde çatı yönünden yapılacak leksikogramatik

değerlendirme ile cümle yine “Çatı Yok” sınıfına değil, bu defa “Edilgen” sınıfına dâhil edilecektir.

Öz ögelerinde yazarlarca tercih edilen çatı özelliklerine ilişkin olarak salt biçimsel bir bakışla değil, biçimle anlamın ayrılmazlığı ilkesine dayanılarak yapılan alternatif analizin sonucu Tablo 6.23.’te yer almaktadır. *Ad-eylem*, *sıfat-eylem* ve *bağ-eylem* türünden söz ve söz öbeklerinin sahip olduğu önerme anlamları göz önüne alınarak yapılan analiz sonunda *arka plan*, *amaç*, *yöntem* ve *sonuç* öz ögelerini oluşturan cümlelerin etken ve edilgen çatı özelliği gösterme oranında önemli bir artış olduğu izlenmiştir. Yapılan bu yeni analiz sonunda *arka plan* ögelerinin %50,17’sinin etken, %23,18’inin edilgen çatılı (bir önceki bölümde sırasıyla %26,5 ve %12,1); *amaç* ögelerinin %4,92’sinin etken, %58,84’ünün edilgen çatılı (bir önceki bölümde sırasıyla %4,9 ve %58,8); *yöntem* ögelerinin %9,60’ının etken, %89,23’ünün edilgen çatılı (bir önceki bölümde sırasıyla %3,6 ve %88,4); *bulgular* ögelerinin %25,97’sinin etken, %65,96’sının edilgen çatılı (bir önceki bölümde sırasıyla %16 ve %62,5) ve *sonuç* ögelerinin ise %29,58’inin etken, %62,83’ünün edilgen (bir önceki bölümde sırasıyla %18 ve %53,3) çatılı özelliği gösterdiği bulunmuştur. Bir önceki bölümde yapılan analize göre *arka plan* ögelerinin %61,3’ünde çatı özeliği yok iken leksikogramatik analiz sonunda bu oranın %26,65’e; *amaç* ögelerinin %36,3’ünde çatı özeliği yok iken bu oranın %36,24’e; *yöntem* ögelerinin %8’inde çatı özeliği yok iken bu oranın %1,18’e; *bulgular* ögelerinin %21,5’inde çatı özeliği yok iken bu oranın %8,07’ye ve *sonuç* ögelerinin ise %28,7’sinde çatı özeliği yok iken bu oranın %7,59’a düştüğü izlenmiştir. Ögelerin çatı özellikleri üzerine yapılan leksikogramatik analiz sonunda değişmeyen en önemli sonuç, bir önceki bölümde olduğu gibi *arka plan* ögeleri hariç diğer tüm ögelerde yazarlarca en çok tercih edilen anlatım özelliğinin edilgen anlatım olduğudur.

Tablo 6.23.: Öz öğeleri cümlelerinde kullanılan anlam bakımından çatılar

Öz ögesi	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Arka plan	50,17	23,18	26,65
Amaç	4,92	58,84	36,24
Yöntem	9,60	89,23	1,18
Bulgular	25,97	65,96	8,07
Sonuç	29,58	62,83	7,59

Veri tabanlarına göre özlerin *arka plan* ögelerini oluşturan cümlelerde yer alan çatı özelliklerine ilişkin leksikogramatik analizin sonucu Tablo 6.24.'te yer almaktadır. Tabloya göre hukuk alanındaki özlerde yer alan *arka plan* ögelerinin %50,29'u etken, %25,9'u edilgen çatılı; mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerde yer alan *arka plan* ögelerinin %40,78'i etken ve %26,34'ü edilgen çatılı; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde yer alan *arka plan* ögelerinin %53,3'ü etken, %22,1'i edilgen çatılı; tıp alanındaki özlerde yer alan *arka plan* ögelerinin %26,7'si etken ve %31,4'ü edilgen çatılı ve son olarak yaşam bilimleri alanındaki özlerde yer alan *arka plan* ögelerinin %39,86'sı etken ve %24,23'ü edilgen çatılıdır. Bir önceki bölümde yapılan analize göre hukuk alanındaki özlerin *arka plan* ögelerinin %62,8'inde çatı özelliği yok iken bu oranın yapılan yeni analiz sonunda %23,82'ye; mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin *arka plan* ögelerinin %70,9'unda çatı özelliği yok iken bu oranın %32,88'e; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin *arka plan* ögelerinin %56,6'sında çatı özelliği yok iken bu oranın %24,6'ya düştüğü; bir önceki bölümde yapılan salt dil bilgisel temelli analiz sonunda *arka plan* ögeleri tıp alanındaki özlerin %56,6'sında ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin ise %90'ında etken ya da edilgen çatı özelliği göstermezken leksikogramatik analiz sonunda bu oranların sırasıyla %41,9 ve %35,92'ye gerilediği görülmüştür.

Tablo 6.24.: Veri tabanlarına göre *arka plan* öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar

Veri tabanları	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Hukuk	50,29	25,90	23,82
Mühendislik ve temel bilimler	40,78	26,34	32,88
Sosyal ve beşerî bilimler	53,30	22,1	24,6
Tıp	26,7	31,4	41,9
Yaşam bilimleri	39,86	24,23	35,92

Veri tabanlarına göre özlerin *amaç* ögelerini oluşturan cümlelerde yer alan çatı özelliklerine ilişkin leksikogramatik analizin sonucu Tablo 6.25.'te yer almaktadır. Tabloya göre hukuk alanındaki özlerde yer alan *amaç* ögelerinin %22,62'si etken, %63,1'i edilgen çatılı; mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerde yer alan *amaç* ögelerinin %11,25'i etken ve %86,25'i edilgen çatılı; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde yer alan *amaç* ögelerinin %16,67'si etken, %61,94'ü edilgen çatılı; tıp alanındaki özlerde yer alan *amaç* ögelerinin %14,29'u etken ve %42,86'sı edilgen çatılı ve son olarak yaşam bilimleri alanındaki özlerde yer alan *amaç* ögelerinin %6,67'si etken ve %84,44'ü edilgen çatılıdır. Bir önceki bölümde yapılan analize göre hukuk alanındaki özlerin *amaç* ögelerinin %32,1'inde çatı özelliği saptanamamışken bu oranın leksikogramatik analiz sonunda %14,29'a; mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin *amaç* ögelerinin %16,3'ünde çatı özelliği saptanamamışken burada yapılan analiz sonunda bu oranın %2,5'e; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin *amaç* ögelerinin %42,7'sinde çatı özelliği saptanamamışken yeni analiz sonunda bu oranın %21,39'a; bir önceki bölümde yapılan salt dil bilgisel analiz sonunda *amaç* ögeleri tıp alanındaki özlerin %57,1'inde ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin ise %17,8'inde etken ya da edilgen çatı özelliği göstermezken leksikogramatik analiz sonunda bu oranların sırasıyla %42,86 ve %8,89'a düştüğü görülmüştür.

Tablo 6.25.: Veri tabanlarına göre amaç öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar

Veri tabanları	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Hukuk	22,62	63,1	14,29
Mühendislik ve temel bilimler	11,25	86,25	2,5
Sosyal ve beşerî bilimler	16,67	61,94	21,39
Tıp	14,29	42,86	42,86
Yaşam bilimleri	6,67	84,44	8,89

Veri tabanlarına göre özlerin *yöntem* ögelerini oluşturan cümlelerde yer alan çatı özelliklerine ilişkin leksikogramatik analizin sonucu Tablo 6.26.'da yer almaktadır. Tabloya göre bir önceki bölümde olduğu gibi buradaki analiz sonunda da hukuk ve tıp alanındaki özlerde yer alan *yöntem* ögelerinin tamamının edilgen çatılı olduğu görülmektedir. Diğer yandan mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerde yer alan *yöntem* ögelerinin %2,33'ü etken ve %97,67'si edilgen çatılı; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde yer alan *yöntem* ögelerinin %15,39'u etken, %82,5'i edilgen çatılı ve son olarak yaşam bilimleri alanındaki özlerde yer alan *yöntem* ögelerinin %2,31'i etken ve %97,69'u edilgen çatılıdır. Bir önceki bölümde yapılan analize göre sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin *yöntem* ögelerinin %12,1'inde çatı özelliği saptanamamışken bu oranın leksikogramatik analiz sonunda %2,1'e düştüğü izlenmiştir. Ayrıca daha önce mühendislik ve temel bilimler ile yaşam bilimleri alanlarındaki özlerin *yöntem* ögelerini oluşturan cümlelerin bir kısmında çatı özelliği saptanamamışken leksikogramatik yaklaşımla yapılan bu yeni analiz sonunda cümlelerin esasen tamamında etken ya da edilgen çatı özelliğine rastlanmıştır.

Tablo 6.26.: Veri tabanlarına göre yöntem öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar

Veri tabanları	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Hukuk	0	100	0
Mühendislik ve temel bilimler	2,33	97,67	0
Sosyal ve beşerî bilimler	15,39	82,5	2,1
Tıp	0	100	0
Yaşam bilimleri	2,31	97,69	0

Veri tabanlarına göre özlerin *bulgular* ögelerini oluşturan cümlelerde yer alan çatı özelliklerine ilişkin leksikogramatik analizin sonucu Tablo 6.27.'de yer almaktadır. Tabloya göre hukuk alanındaki özlerde yer alan *bulgular* ögelerinin tamamı edilgen çatılıdır. Diğer yandan mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerde yer alan *bulgular* ögelerinin %20,37'si etken ve %70,98'i edilgen çatılı; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde yer alan *bulgular* ögelerinin %26,87'si etken, %62,58'i edilgen çatılı; tıp alanındaki özlerde yer alan *bulgular* ögelerinin %25'i etken ve %58,33'ü edilgen çatılı ve son olarak yaşam bilimleri alanındaki özlerde yer alan *bulgular* ögelerinin %27,2'si etken ve %69,69'u edilgen çatılıdır. Hukuk alanındaki özlerde yer alan *bulgular* ögelerinin çatı özelliğinde iki ayrı analiz yöntemi arasında bir farklılık izlenmemiştir. Diğer yandan bir önceki bölümde yapılan analize göre mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin *bulgular* ögelerinin %15'inde çatı özelliği saptanamamışken bu oranın yeni analiz sonunda %8,65'e; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin *bulgular* ögelerinin %32,1'inde çatı özelliği saptanamamışken yeni analiz sonunda bu oranın %10,55'e düştüğü görülmüştür. Ayrıca bir önceki bölümde yapılan salt dil bilgisel analiz sonunda *bulgular* ögeleri tıp alanındaki özlerin %16,7'sinde ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin ise %5,4'ünde etken ya da edilgen çatı özelliği göstermezken leksikogramatik analiz sonunda bu oranların sırasıyla %16,67 ve %3,11'e düştüğü saptanmıştır.

Tablo 6.27.: Veri tabanlarına göre *bulgular* öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar

Veri tabanları	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Hukuk	0	100	0
Mühendislik ve temel bilimler	20,37	70,98	8,65
Sosyal ve beşerî bilimler	26,87	62,58	10,55
Tıp	25	58,33	16,67
Yaşam bilimleri	27,2	69,69	3,11

Veri tabanlarına göre özlerin *sonuç* ögelerini oluşturan cümlelerde yer alan çatı özelliklerine ilişkin leksikogramatik analizin sonucu Tablo 6.28.'de yer almaktadır. Tabloya göre hukuk alanındaki özlerde yer alan *sonuç* ögelerinin hiçbirinde, bir önceki bölümde de olduğu gibi çatı özelliğine rastlanmamıştır. Mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerde yer alan *sonuç* ögelerinin %19,74'ü etken ve %78,95'i edilgen çatılı; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde yer alan *sonuç* ögelerinin %35,07'si etken, %55,19'u edilgen çatılı ve son olarak yaşam bilimleri alanındaki özlerde yer alan *sonuç* ögelerinin %23,44'ü etken ve %73,44'ü edilgen çatılıdır. Hukuk alanındaki özlerin *sonuç* ögelerinde görülen çatı özelliği bir önceki bölümde elde edilen verilerle farklılık göstermemiştir. Diğer yandan bir önceki bölümde yapılan analize göre mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin *sonuç* ögelerinin %2,6'sında çatı özelliği saptanamamış bu oranın leksikogramatik analiz sonunda %1,32'ye; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin *sonuç* ögelerinin %36,8'inde çatı özelliği saptanamamışken yeni analiz sonunda bu oranın %9,75'e ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin *sonuç* ögelerinin %36,8'inde çatı özelliği saptanamamışken bu oranın %9,75'e düştüğü görülmüştür. Ayrıca bir önceki bölümde yapılan salt dil bilgisel içerikli analiz sonunda tıp alanındaki özlerin *sonuç* ögelerinin %50'sinde etken ya da edilgen çatı özelliğine rastlanmamışken leksikogramatik bakışla yapılan analiz sonunda bu alandaki özlerin *sonuç* ögelerinin tamamının aslında edilgen anlatımla kurgulandığı bulunmuştur.

Tablo 6.28.: Veri tabanlarına göre sonuç öz ögesi cümlelerinde kullanılan çatılar

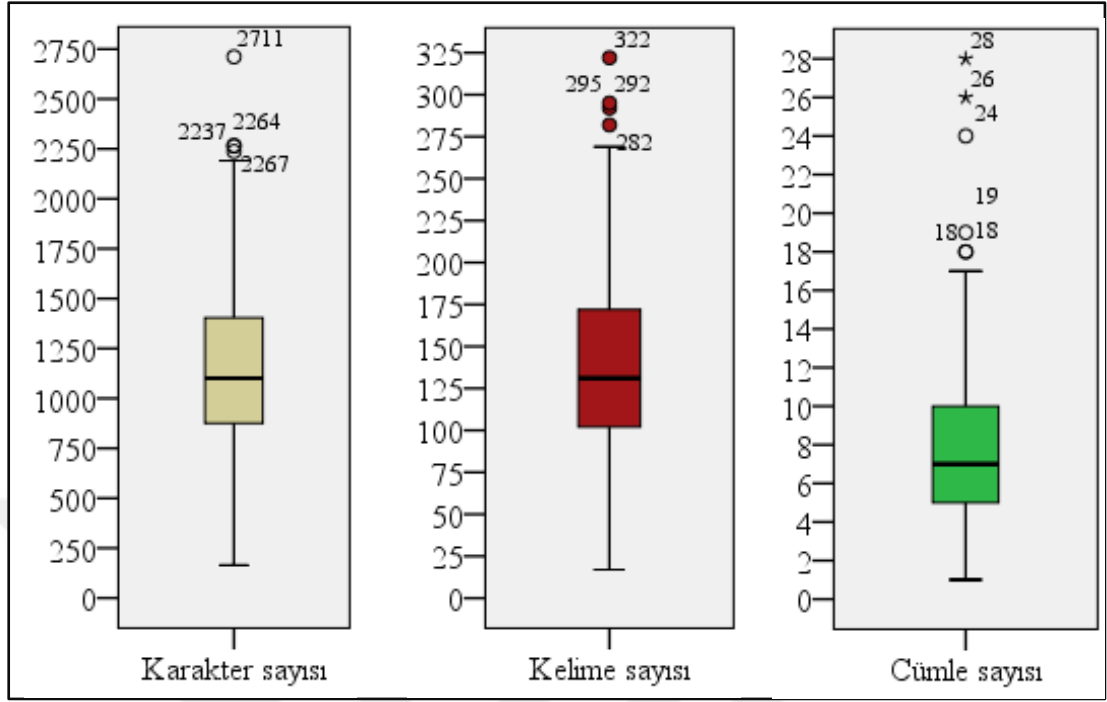
Veri tabanları	Etken (%)	Edilgen (%)	Çatı yok (%)
Hukuk	0	0	100
Mühendislik ve temel bilimler	19,74	78,95	1,32
Sosyal ve beşerî bilimler	35,07	55,19	9,75
Tıp	0	100	0
Yaşam bilimleri	23,44	73,44	3,13

6.1.4. Özlerin Karakter, Kelime ve Cümle Sayıları

Tez örnekleminde yer alan tüm bilimsel araştırma makalesi özlerinin (n = 411) karakter, kelime ve cümle sayılarına ilişkin betimleyici istatistik Tablo 6.29.'da, kutu grafikler ise Şekil 6.1.'de yer almaktadır. Tablo 6.29. ile Şekil 6.1. incelendiğinde, özlerin karakter sayısının 164 ile 2711 arasında değiştiği, ortalama karakter sayısının 1153 (ortanca = 1101) olduğu görülmektedir. Kelime sayılarının ise 17 ile 322 arasında değiştiği, ortalama kelime sayısının ise 139 (ortanca = 131) olduğu saptanmıştır. Toplam 411 özün sadece 15'i (%3,6) standartlara göre en yüksek limit olan 250 kelimeyi aşmıştır. Cümle sayıları incelendiğinde ise özlerin 1 ile 28 cümle arasında değiştiği, ortalama cümle sayısının 8 (ortanca = 7) olduğu, görülmektedir. Bu genel bulguların bilim alanlarına (veri tabanlarına) göre değerlendirilmesinde, bunun sonucunda da disiplinler arasındaki benzerlik veya farkların saptanmasında yarar vardır.

Tablo 6.29.: Tüm Özlerin Karakter, Kelime ve Cümle Sayılarına İlişkin Betimleyici İstatistik

Uzunluklar	N.	Min.	Max.	Ortl.	Ortc.	SS.
Karakter sayısı	411	164	2711	1153	1101	415
Kelime sayısı	411	17	322	139	131	52
Cümle sayısı	411	1	28	8	7	4

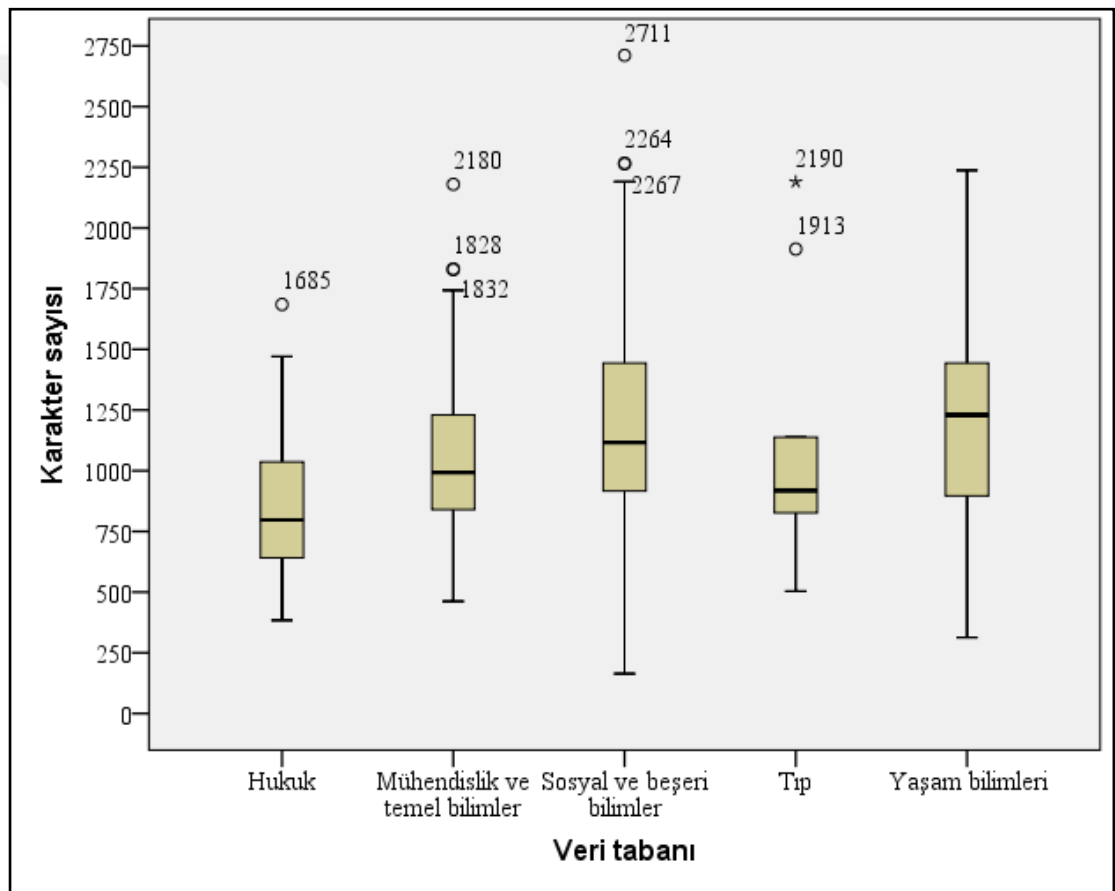

Şekil 6.1.: Tüm Özlerin Karakter, Kelime ve Cümle Sayılarına İlişkin Kutu Grafik

Veri tabanlarına göre özlerin karakter sayılarına ilişkin betimleyici istatistik Tablo 6.30.'da, kutu grafik ise Şekil 6.2.'de yer almaktadır. Tablo 6.30. ile Şekil 6.2. incelendiğinde, hukuk alanındaki özlerin karakter sayısı 384 ile 1685 arasında; mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin karakter sayısı 462 ile 2180 arasında; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin karakter sayısı 164 ile 2711 arasında; tıp alanındaki özlerin karakter sayısı 504 ile 2190 arasında ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin karakter sayısı ise 313 ile 2237 arasında değişmektedir. Hukuk alanındaki özlerde ortalama karakter sayısı 900 (ortanca = 797); mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerde ortalama karakter sayısı 1055 (ortanca = 993); sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde ortalama karakter sayısı 1178 (ortanca = 1116); tıp alanındaki özlerde ortalama karakter sayısı 1130 (ortanca = 918) ve yaşam bilimleri alanındaki özlerde ortalama karakter sayısı ise 1207 (ortanca = 1230) olarak görülmektedir.

Tablo 6.30.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Karakter Sayılarına İlişkin**Betimleyici İstatistik**

Veri tabanı	N.	Min.	Max.	Ortl.	Ortc.	SS.
Hukuk	21	384	1685	900	797	343
Mühendislik ve temel bilimler	45	462	2180	1055	993	377
Sosyal ve beşerî bilimler	283	164	2711	1178	1116	417
Tıp	9	504	2190	1130	918	559
Yaşam bilimleri	53	313	2237	1207	1230	400

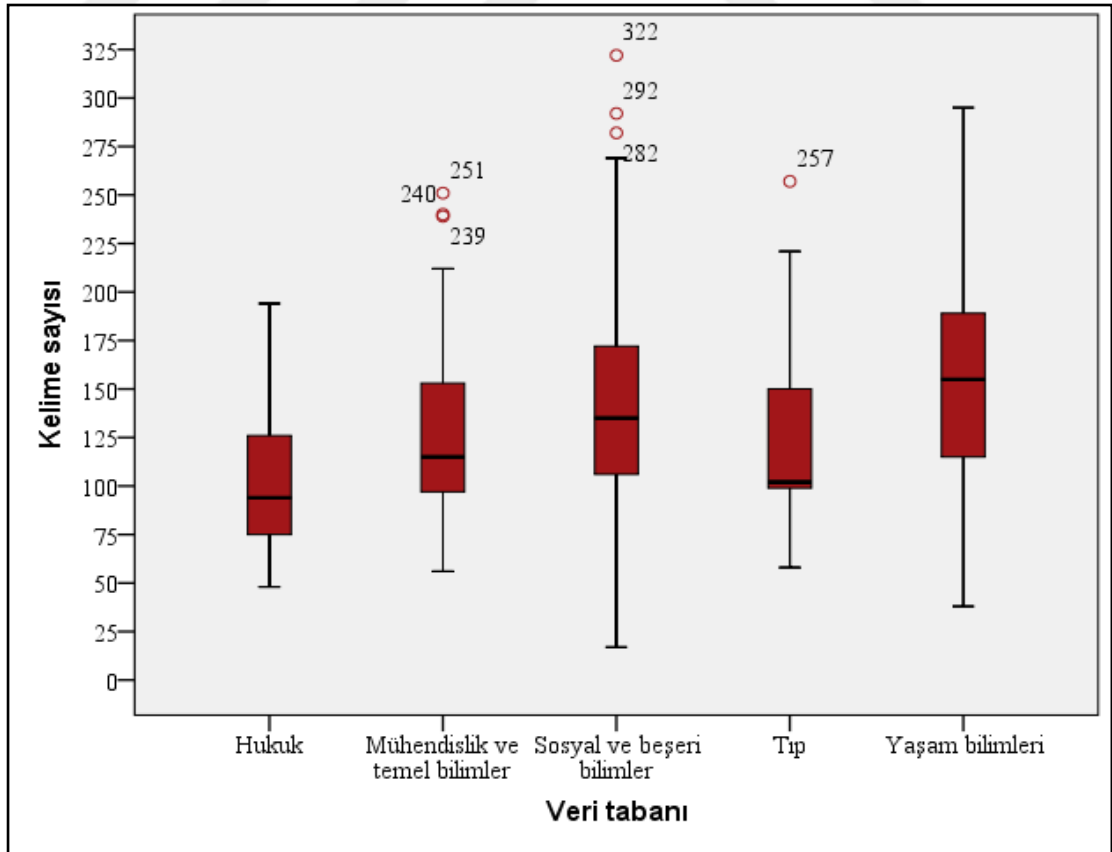
Şekil 6.2.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Karakter Sayılarına İlişkin Kutu Grafik

Veri tabanlarına göre özlerin kelime sayılarına ilişkin betimleyici istatistik Tablo 6.31.'de, kutu grafik ise Şekil 6.31.'de yer almaktadır. Tablo 6.31. ile Şekil 6.3. incelendiğinde, hukuk alanındaki özlerin kelime sayısı 48 ile 194 arasında; mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin kelime sayısı 56 ile 251 arasında; sosyal ve beşerî bilimler alanındaki özlerin kelime sayısı 17 ile 322 arasında; tıp

alanındaki özlerin kelime sayısı 58 ile 257 arasında ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin kelime sayısı ise 38 ile 295 arasında değişmektedir. Hukuk alanındaki özlerde ortalama kelime sayısı 107 (ortanca = 94); mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerde ortalama kelime sayısı 127 (ortanca = 115); sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde ortalama kelime sayısı 142 (ortanca = 135); tıp alanındaki özlerde ortalama kelime sayısı 133 (ortanca = 102) ve yaşam bilimleri alanındaki özlerde ortalama kelime sayısı ise 153 (ortanca = 155) olarak görülmektedir.

Tablo 6.31.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Kelime Sayılarına İlişkin Betimleyici İstatistik

Veri tabanı	N.	Min.	Max.	Ortl.	Ortc.	SS.
Hukuk	21	48	194	107	94	40
Mühendislik ve temel bilimler	45	56	251	127	115	48
Sosyal ve beşerî bilimler	283	17	322	142	135	52
Tıp	9	58	257	133	102	65
Yaşam bilimleri	53	38	295	153	155	54

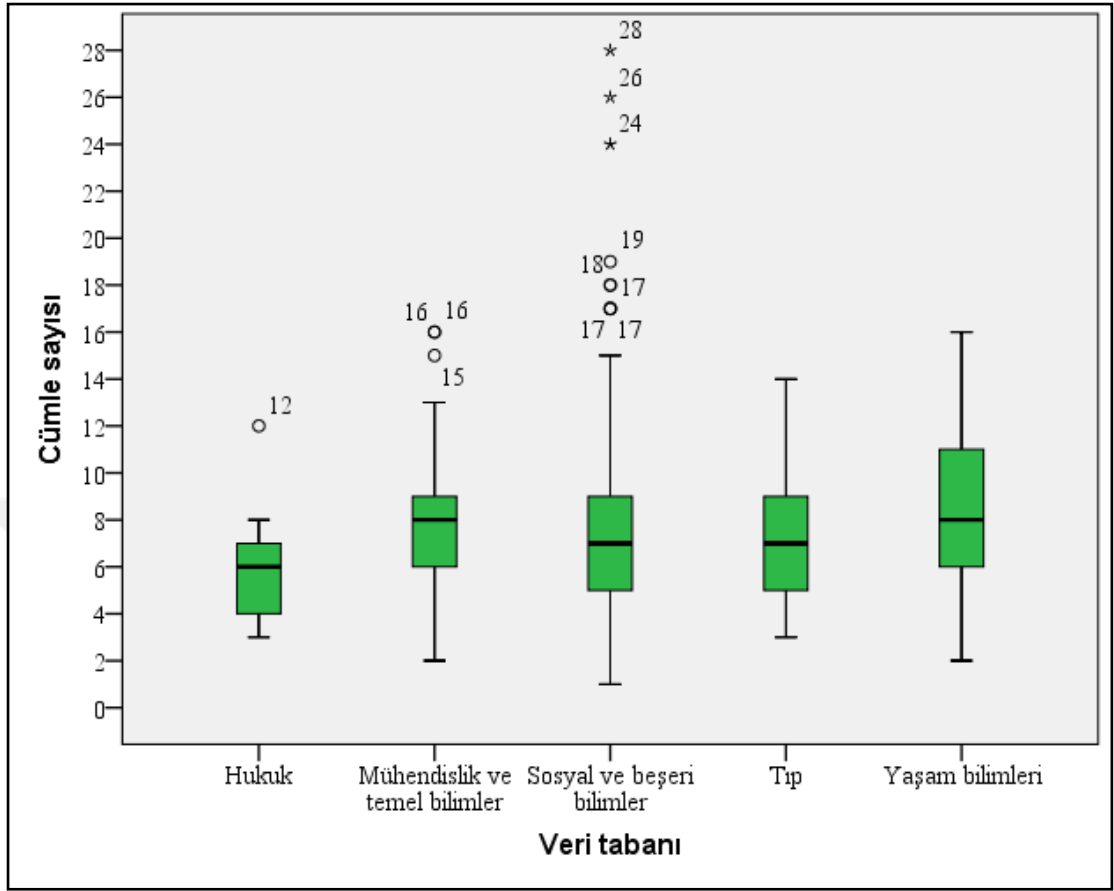

Şekil 6.3.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Kelime Sayılarına İlişkin Kutu Grafik

Veri tabanlarına göre özlerin cümle sayılarına ilişkin betimleyici istatistik Tablo 6.32’de, kutu grafik ise Şekil 6.4.’te yer almaktadır. Tablo 6.32. ile Şekil 6.4. incelendiğinde, hukuk alanındaki özlerin cümle sayısı 3 ile 12 arasında; mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerin cümle sayısı 2 ile 16 arasında; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin cümle sayısı 1 ile 28 arasında; tıp alanındaki özlerin cümle sayısı 3 ile 14 arasında ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin cümle sayısı ise 2 ile 16 arasında değişmektedir. Hukuk alanındaki özlerde ortalama cümle sayısı 6 (ortanca = 6); mühendislik ve temel bilimler alanındaki özlerde ortalama cümle sayısı 8 (ortanca = 8); sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde ortalama cümle sayısı 8 (ortanca = 7); tıp alanındaki özlerde ortalama cümle sayısı 7 (ortanca = 7) ve yaşam bilimleri alanındaki özlerde ortalama cümle sayısı ise 8 (ortanca = 8) olarak görülmektedir.

**Tablo 6.32.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Cümle Sayılarına İlişkin
Betimleyici İstatistik**

Veri tabanı	N.	Min.	Max.	Ortl.	Ortc.	SS.
Hukuk	21	3	12	6	6	2
Mühendislik ve temel bilimler	45	2	16	8	8	3
Sosyal ve beşeri bilimler	283	1	28	8	7	4
Tıp	9	3	14	7	7	4
Yaşam bilimleri	53	2	16	8	8	3

Şekil 6.4.: Veri Tabanlarına Göre Özlerin Cümle Sayılarına İlişkin Kutu Grafik

Tablo 6.33.: Tüm z (n:411) gelerinin dizilimi

z geleri	N.	%
Arka plan => Amaç	115	28
Arka plan	44	10,7
Amaç => Yöntem => Bulgular => Sonuç	37	9
Amaç => Yöntem => Bulgular	21	5,1
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular => Sonuç	18	4,4
Arka plan => Amaç => Sonuç	17	4,1
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular	14	3,4
Amaç => Yöntem => Sonuç	13	3,2
Arka plan => Amaç => Yöntem => Sonuç	10	2,4
Arka plan => Amaç => Yöntem	10	2,4
Amaç	8	1,9
Arka plan => Amaç => Bulgular	8	1,9
Amaç => Sonuç	6	1,5
Amaç => Arka plan => Amaç	6	1,5
Arka plan => Sonuç	6	1,5
Arka plan => Amaç => Bulgular => Sonuç	6	1,5
Amaç => Bulgular => Sonuç	5	1,2
Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç	4	1,0
Yöntem => Bulgular => Sonuç	3	0,7
Amaç => Bulgular	3	0,7
Amaç => Yöntem => Amaç => Bulgular => Sonuç	3	0,7
Arka plan => Yöntem => Bulgular => Sonuç	3	0,7
Arka plan => Yöntem => Bulgular	3	0,7
Arka plan => Amaç => Yöntem => Amaç	3	0,7
Arka plan => Amaç => Arka plan	3	0,7
Yöntem => Bulgular	2	0,5
Yöntem => Amaç => Yöntem => Bulgular	2	0,5
Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Bulgular	2	0,5
Amaç => Yöntem	2	0,5
Amaç => Arka plan => Sonuç	2	0,5
Amaç => Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç	2	0,5

Öz öğeleri	N.	%
Arka plan => Bulgular => Amaç	2	0,5
Bulgular	1	0,2
Yöntem => Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Bulgular	1	0,2
Yöntem => Amaç	1	0,2
Amaç => Bulgular => Sonuç => Amaç	1	0,2
Amaç => Bulgular => Amaç	1	0,2
Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Sonuç	1	0,2
Amaç => Yöntem => Amaç => Bulgular	1	0,2
Amaç => Yöntem => Amaç	1	0,2
Amaç => Yöntem => Arka plan => Yöntem => Bulgular	1	0,2
Amaç => Arka plan => Bulgular	1	0,2
Amaç => Arka plan => Yöntem => Bulgular => Sonuç	1	0,2
Amaç => Arka plan => Yöntem => Amaç	1	0,2
Amaç => Arka plan => Yöntem	1	0,2
Amaç => Arka plan => Amaç => Sonuç	1	0,2
Amaç => Arka plan => Amaç => Bulgular => Sonuç	1	0,2
Amaç => Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç	1	0,2
Amaç => Arka plan	1	0,2
Arka plan => Bulgular => Sonuç	1	0,2
Arka plan => Bulgular	1	0,2
Arka plan => Yöntem => Sonuç	1	0,2
Arka plan => Amaç => Bulgular => Sonuç => Amaç	1	0,2
Arka plan => Amaç => Bulgular => Amaç => Sonuç	1	0,2
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Bulgular => Sonuç	1	0,2
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Bulgular	1	0,2
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem	1	0,2
Arka plan => Amaç => Yöntem => Amaç => Yöntem	1	0,2
Arka plan => Amaç => Arka plan => Sonuç	1	0,2
Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç	1	0,2
Toplam	411	100

Tablo 6.34.: Veri tabanlarına göre tüm öz (n=411) öğelerinin dizilimi

Öz öğeleri	Hukuk		Mühendislik ve temel bilimler		Sosyal ve beşeri bilimler		Tıp		Yaşam bilimleri	
	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%
Arka plan => Amaç	10	47,6	7	15,6	89	31,4	4	44,4	5	9,4
Arka plan	6	28,6	0	0	35	12,4	2	22,2	1	1,9
Amaç => Yöntem => Bulgular => Sonuç	0	0	1	2,2	19	6,7	1	11,1	16	30,2
Amaç => Yöntem => Bulgular	0	0	3	6,7	16	5,7	0	0	2	3,8
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular => Sonuç	0	0	1	2,2	11	3,9	0	0	6	11,3
Arka plan => Amaç => Sonuç	0	0	1	2,2	15	5,3	1	11,1	0	0
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular	1	4,8	2	4,4	9	3,2	0	0	2	3,8
Amaç => Yöntem => Sonuç	0	0	3	6,7	10	3,5	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Yöntem => Sonuç	0	0	5	11,1	5	1,8	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Yöntem	0	0	3	6,7	7	2,5	0	0	0	0
Amaç	0	0	1	2,2	6	2,1	0	0	1	1,9
Arka plan => Amaç => Bulgular	0	0	1	2,2	5	1,8	1	11,1	1	1,9
Amaç => Sonuç	0	0	1	2,2	5	1,8	0	0	0	0
Amaç => Arka plan => Amaç	2	9,5	0	0	4	1,4	0	0	0	0
Arka plan => Sonuç	1	4,8	0	0	5	1,8	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Bulgular => Sonuç	0	0	1	2,2	3	1,1	0	0	2	3,8
Amaç => Bulgular => Sonuç	0	0	2	4,4	1	0,4	0	0	2	3,8
Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç	1	4,8	0	0	3	1,1	0	0	0	0
Yöntem => Bulgular => Sonuç	0	0	1	2,2	0	0	0	0	2	3,8
Amaç => Bulgular	0	0	0	0	1	0,4	0	0	2	3,8
Amaç => Yöntem => Amaç => Bulgular => Sonuç	0	0	0	0	2	0,7	0	0	1	1,9
Arka plan => Yöntem => Bulgular => Sonuç	0	0	1	2,2	0	0	0	0	2	3,8
Arka plan => Yöntem => Bulgular	0	0	1	2,2	0	0	0	0	2	3,8
Arka plan => Amaç => Yöntem => Amaç	0	0	0	0	3	1,1	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Arka plan	0	0	0	0	3	1,1	0	0	0	0
Yöntem => Bulgular	0	0	1	2,2	0	0	0	0	1	1,9
Yöntem => Amaç => Yöntem => Bulgular	0	0	1	2,2	1	0,4	0	0	0	0
Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Bulgular	0	0	1	2,2	0	0	0	0	1	1,9
Amaç => Yöntem	0	0	2	4,4	0	0	0	0	0	0
Amaç => Arka plan => Sonuç	0	0	0	0	2	0,7	0	0	0	0
Amaç => Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç	0	0	0	0	2	0,7	0	0	0	0
Arka plan => Bulgular => Amaç	0	0	0	0	2	0,7	0	0	0	0
Bulgular	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Yöntem => Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Bulgular	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1,9
Yöntem => Amaç	0	0	1	2,2	0	0	0	0	0	0

Öz öğeleri	Hukuk		Mühendislik ve temel bilimler		Sosyal ve beşeri bilimler		Tıp		Yaşam bilimleri	
	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%	N.	%
Amaç => Bulgular => Sonuç => Amaç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Amaç => Bulgular => Amaç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Sonuç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Amaç => Yöntem => Amaç => Bulgular	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1,9
Amaç => Yöntem => Amaç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Amaç => Yöntem => Arka plan => Yöntem => Bulgular	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Amaç => Arka plan => Bulgular	0	0	1	2,2	0	0	0	0	0	0
Amaç => Arka plan => Yöntem => Bulgular => Sonuç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Amaç => Arka plan => Yöntem => Amaç	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1,9
Amaç => Arka plan => Yöntem	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Amaç => Arka plan => Amaç => Sonuç	0	0	1	2,2	0	0	0	0	0	0
Amaç => Arka plan => Amaç => Bulgular => Sonuç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Amaç => Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Amaç => Arka plan	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Arka plan => Bulgular => Sonuç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Arka plan => Bulgular	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Arka plan => Yöntem => Sonuç	0	0	1	2,2	0	0	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Bulgular => Sonuç => Amaç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Bulgular => Amaç => Sonuç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Bulgular => Sonuç	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1,9
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem => Bulgular	0	0	1	2,2	0	0	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Yöntem => Bulgular => Yöntem	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Yöntem => Amaç => Yöntem	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Arka plan => Sonuç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0
Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç => Arka plan => Amaç	0	0	0	0	1	0,4	0	0	0	0

6.2. Değerlendirme

6.2.1. Öğelerin Tüm Özlerdeki Varlığı Bakımından

Bir özde *arka plan* ögesine çalışma konusunun önemini belirtme, konuyu genel bir bağlama oturtma, çalışmada geçen anahtar kelimelere ilişkin açıklamalarda bulunma ve çalışmayı literatürde konumlandırma amacıyla; *amaç* ögesine çalışmanın sorunsalı ile amaç ve hedeflerini belirtmek üzere; *yöntem* ögesine çalışmada başvuru alan veri kaynakları ve araçlar ile çalışmanın süreç ve tekniklerini açıklamak amacıyla; *bulgular* ögesine çalışmadan elde edilen veri ve sonuçları aktarmak amacıyla ve *sonuç/tartışma* ögesine elde edilen bulgulardan kimi çıkarımlar yapmak, araştırmanın literatürde varsa boşlukları nasıl doldurduğunu okura göstermek, elde edilen bulguların sınırlarını belirlemek ve gelecekteki çalışmalara ilişkin öneri ve öngörülerde bulunmak amacıyla yer verilmesi özün gerçek işlevini tamamlamasını sağlar. Gerek ulusal ve uluslararası standartlar gerekse de söylem topluluklarının genel kabulleri göz önüne alındığında iyi yapılandırılmış bir özden beklenen esasen özün bu beş unsuru tümüyle içermesidir. Diğer yandan bugüne kadar yapılan pek çok araştırma, bu öğeleri özlerde yer alma sıklığına göre zorunlu, geleneksel ve isteğe bağlı olarak sınıflayagelmıştır (San ve Tan, 2012:46; Abdollahpour ve Gholami, 2018:5; Vathanalaoha ve Tangkiengsirisin, 2018:4; Al-Shorman ve diğerleri, 2019:1533). Bu kapsamda yapılan tür analizleri her bir derlem grubunda %60'tan daha az sıklıkta yer alan öğeleri isteğe bağlı; %60 üzerinde bir sıklıkla izlenen öğeleri geleneksel olarak nitelemiş ve bir derlem grubunda eksiksiz görülen öğeleri ise zorunlu saymıştır. Böylece literatürdeki bazı araştırmalar *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç/tartışma* öğelerinin (Saeew ve Tangkiengsirisin, 2014:81; Can, Karabacak ve Qin, 2016: 22); bazıları *giriş*, *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* öğelerinin (Tovar-Viera, 2018:9; Zibalas ve Šinkūnienė, 2019:101; Amnuai, 2019:3); bir kısmı *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* öğelerinin geleneksel olduğunu ve *arka plan* ile *sonuç/tartışma* öğelerinin ise isteğe bağlı olduğunu saptamış (Suntara, 2018:1290; Kaya ve Yağız, 2020:399), kimi sonuçlar ise *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* öğelerinin öz yazımında zorunlu olduğunu (Pho, 2008:231; Behnam ve Golpour, 2014:175; Fartousi ve Dumanig, 2012:514; Arsyad, 2014:205; Gessesse, 2016:20) değerlendirmiştir. Diğer yandan gerek ulusal (TSE, 1977:2) gerekse de uluslararası standartlar (ANSI/NISO

Z39.14-1997, R2009):4) bilimsel içerikli bir özde *amaç, yöntem, bulgular* ve *sonuç/tartışma* öğelerinin mutlaka bulunması gerektiğini öngörür.

Araştırma derlemimizdeki özlerde sırasıyla %72 ve %84,2 oranlarıyla yer verilen *arka plan (giriş)* ve *amaç* öğelerinin ülkemiz bilimsel akademik öz yazarlarınca geleneksel öğeler olarak algılandığı; özlerde %40'ın dahi altındaki bir oranla seyreden *yöntem, bulgular* ve *sonuç* öğelerinin ise isteğe bağlı görülerek yazarlarca sıklıkla ihmal edildiği saptanmıştır. Araştırma makalesi özleri ile öz öğeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu hipotezimizi doğrulayan bulgular literatürle karşılaştırıldığında benzer ve ayrışan sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Araştırmamız derleminde yer alan özlerin, içerdikleri öğeler bakımından büyük oranda iyi yapılandırılmış olmadığı ve etkin bir özün niteliklerini çoğunlukla karşılamadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Tablo 6.1.'de yer alan verilere bakıldığında özlerin %65,9'unda *sonuç*, %64'ünde *bulgular* ve %60,8'inde *yöntem* öğelerinin yazarlarca ihmal edildiği görülmektedir. Sadece bu bulgular ele alındığında Türkçe araştırma makalesi özlerinin %34,1'inin iyi yapılandırılmış bir özde bulunması beklenen beş öğeyi birden içerdiği düşünülebilir; ancak daha dikkatli bakıldığında anlatım zenginliği bakımından genel tablonun bundan çok daha kötü durumda olduğu görülmüştür. Zira derlemdeki tüm özlerin öge dizilimlerine ilişkin sayısal verileri içeren Tablo 6.33. incelendiğinde, öge tekrarları ya da yanlış öge dizilimleriyle de olsa tüm özlerin sadece %4,8'inin beş öğeyi birden içerdiği; %18,9'unun dört öğeden oluştuğu ve yalnızca üç öğeden örülü özlerin tüm özlere oranının %25,4 olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan tüm özlerin %49,6'sının sadece bir ya da iki öğeyle yapılandırıldığı görülmüştür. Şu halde iyi yapılandırılmış etkin bir özde yer alması beklenen beş öğeyi birden içeren Türkçe özlerin derlemdeki tüm özlere oranının %5'i geçmediği söylenebilir.

Her ne kadar araştırmamızda bir özün iyi yapılandırılmış sayılması, özü oluşturan beş ögenin, doğru dizilim, anlamsal tutarlılık ve devamlılık içinde örüntülenmesine bağlanmışsa da ulusal ve uluslararası standartlar, iyi yapılandırılmış bir özde beş değil, asgari dört öğeyi yeterli saymıştır. Diğer yandan hem TSE hem

NISO, bilimsel özlerde yer alması gerekli unsurların işlevlerini aynı sırayla maddeleyerek açıkça bir kural koymasa da ideal bir öge dizilimine zımnen de olsa işaret etmiştir. Bilimsel bir özde *amaç*, *yöntem*, *sonuç* ve *yorumlar* ögelerini gerekli gören TSE standartları ile *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerini gerekli gören NISO standartlarında kimi ögeler birbirinden farklı sözcüklerle karşılanmış olsa da esasen her iki standardın öngördüğü ögelerin, araştırmamızdaki *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerine isabet ettiği anlaşılmaktadır. Yine her iki standart, *amaç* ögesini araştırmamızda yer alan *arka plan* ögesinin işlevine doğru genişletmiş olsa da her iki standartta da konuyu genel bir bağlama oturtma, çalışmada geçen anahtar kelimelere ilişkin açıklamalarda bulunma ve çalışmayı literatürde konumlandırma amaçlarına hizmet eden *arka plan* ögesinden açıkça bahsedilmemiş, dolayısıyla bu unsurun zorunlu olmadığına işaret edilmiştir. Şu halde ulusal ve uluslararası standartlarda hem *amaç-yöntem-bulgular-sonuç* şeklindeki öge diziliminin hem *arka plan* ögesinin öz örüntülemeye zorunlu olmadığı varsayımından hareketle araştırmamız derlemindeki özlerin retorik yapılanması tekrar değerlendirildiğinde sadece %14,7'sinin *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* zorunlu ögelerini -farklı dizilimlerle de olsa- bir şekilde içerdiği görülmektedir. Son tahlilde akademik özlerin retorik örüntüsüne ilişkin olarak araştırmamızın temsil gücü yüksek derleminden ortaya çıkan bulgulardan bir genellemeye varılmak istenirse ulusal ve uluslararası standartlarda açıkça belirtilen kural ve çerçeveler ışığında Türkçe bilimsel özlerin en az % 85'inin; araştırmamızda esas alınan geleneksel retorik örüntü modeli üzerinden bakıldığında ise en az %95'inin iyi yapılandırılmadığı sonucuna varılabilir.

Yöntem ve *bulgular* ögelerinin sıklıkla ihmal edildiğini gösteren araştırma bulgumuzun, Türk akademisyenler tarafından uygulamalı dilbilim ve eğitim teknolojileri alanlarında yazılan Türkçe özlerdeki ögeleri İngilizce yazılmış özlerdeki retorik yapılanmayla karşılaştırmalı olarak analiz eden ve her iki derlemde de *giriş*, *yöntem* ve *bulgular* ögelerinin en sık yer verilen ögeler olduğunu bulan Coşmuş'un ulaştığı sonuçlarla (2011:34) uyumsuz olduğu görülmektedir. Benzer şekilde bulgularımız, eğitim alanındaki Türkçe ve İngilizce makale özlerini retorik yapıları bakımından karşılaştırarak Türkçe derlemde *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* ögelerinin oldukça sık; *arka plan* (*giriş*) ögesinin görece daha az ve *sonuç* ögesinin ise çok

nadiren yer aldığını bulan Kafes'in (2015:240) ulaştığı sonuçlarla hayli farklıdır. Ayrıca İngilizce dil eğitimi alanındaki Türk öz yazarlarının retorik eğilimlerinin İngilizce konuşan akademik yazarlarınkıyla karşılaştırıldığı ve yine Türk yazarlarca özlere en sık yer verilen öğelerin *amaç, yöntem ve bulgular (ürün)* olduğu sonucuna varan bir başka çalışmanın (Kaya ve Yağız, 2020:399) sonuçları ile araştırma bulgularımız arasında anlamlı farklar vardır. Anılan çalışmalarda *yöntem ve bulgular (ürün)* öğelerine Türk ya da Türkçe derleminde sıklıkla yer verildiği saptanmışken araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular Türkçe özlere bu iki ögenin yer alma sıklığının sırasıyla %39,2 ve %36 oranlarında seyrettiğini ortaya koymuştur. Bu çelişik sonucun, anılan çalışmalarla araştırmamızın derlemlerindeki farklılıktan kaynaklandığı söylenebilir. Zira sözü edilen çalışmaların derlemi sadece eğitim, uygulamalı dilbilim ve eğitim teknolojileri alanlarıyla sınırlıyken araştırmamız daha geniş disiplinler arası karşılaştırmaya olanak tanıyan bir derlem üzerinden ilerlemiştir. Çok sayıda alandan elde edilen özlere öge analizi sonunda araştırmamız daha önce yapılan çalışmalardaki sonuçlardan hayli farklı verilere ulaşmıştır.

6.2.2. *Yöntem, Bulgular ve Sonuç Öğelerinin İhmal Edilmesi*

Ülkemiz akademik öz yazımında *yöntem ve bulgular* öğelerinin yazarlarca neden sıklıkla ihmal edildiğini açıklamakta fayda görülmüştür. İyi yapılandırılmış bir özde mutlaka yer alması gerekli bu iki ögenin Türkçe yazan bilim insanlarınca ihmali temelde yazarların uluslararası bilimsel akademik yazma kurallarından habersiz olmalarına bağlanabilir. Yanı sıra görece daha kısıtlı bir rekabet ortamı içinde bulunan Türkçe öz yazarlarının, çalışmalarını uluslararası dizinlerde tanıtmaya motivasyonları da Batılı yazarlara göre düşüktür. Bu kısıtlı rekabet, Türkçe yazılan özlere zorunlu öğelerin sıklıkla ihmal edilmesine neden olmaktadır. Diğer yandan tür analizi çalışmalarının ülkemizde henüz sayı ve nitelik bakımından yeterince gelişmemiş olması da araştırmacıların türün gereklerine ilişkin bilgi ve deneyimden yoksun kalabilmelerine neden olmaktadır.

Türkçe öz yazarlarının *yöntem ve bulgular* gibi zorunlu iki ögeyi sıklıkla ihmal etmelerinin altında, diğer tüm nedenlerden daha esaslı olarak, özlere ancak kendilerine has yapısal bileşenlerle var olabildiği gerçeğinin farkında olunmaması ve

yazarların, hakkında henüz yeterince bilgi sahibi olmadıkları bu türün akademik tanınırlık ve bilimsel gelişmedeki işlevini hafife almaları yatmaktadır. Akademik puan baskısıyla baş gösteren çok sayıda içerik üretme isteği de kimi araştırmacıların özü var eden zorunlu bileşenler üzerinde yeterince düşünememelerine neden olmaktadır. Ayrıca editörler ve hakem kurullarının kendilerine gönderilen ve bir yığın halini alan özlere yeterince ilgilenemedikleri, bunun ise araştırmacılar üzerinde bir rehavete neden olabildiği değerlendirilmektedir. Diğer yandan akademik rekabetin Batılı gelişmiş ülkelere kıyasla henüz Türk akademisyenler üzerinde hissedilir bir baskı kuramamış olmasının da ülkemizde üretilen içeriklerin retorik örüntüleri üzerine kafa yormayı akademisyenler için bir lükse dönüştürdüğü söylenebilir.

Dergi yönetimleri ya da dijital platformların özlere ilişkin getirdiği bazı kelime ve karakter kısıtları da Türkçe öz yazarlarının *yöntem* ve *bulgular* öğelerini ihmal etmelerine neden olmaktadır. Yıllar içerisinde oturmuş yazma alışkanlıklarından kurtulamayan ya da ele aldıkları konunun giriftliğinden ötürü *arka plana* ve kimi zaman da *amaç* öğelerine gereğinden daha çok yer ayıran yazarlar kelime ya da karakter sınırlamalarıyla karşı karşıya kaldıklarında araştırma *yöntem* ve *bulgularını* aktarmaktan vazgeçebilmektedir.

Araştırma teknik ve araçları ile araştırma süreçlerinin genel okur kitlesinin ilgisini çekmeyeceği endişesi de Türkçe özlere *yöntem* öğesinin sıklıkla ihmal edilmesine zemin hazırlamaktadır. Oysa bilimsel bir araştırmanın birinci derece muhatabı genel okuyucu değil, araştırmanın konusuyla yakından ilgili olan uzman kişilerdir. Bu kitle içinse bir araştırmanın vardığı sonuçlar yazarın ancak bu sonuçlara hangi yöntemler ve araçlarla ulaştığını açıklamasıyla anlam kazanır. Şu halde iletişimsel etkisinin azalması bir yana, araştırma yöntemlerinden bahsetmeyen çok sayıda Türkçe araştırma makalesi özünün akademik değeri de tartışmaya açılmaktadır.

Araştırma *yöntem*lerinin genel okuru içerikten uzaklaştıracak endişesine kapılan yazarların araştırma *bulgularına* yer vermekten de kaçındıkları değerlendirilmektedir. Ayrıca özde araştırma bulgularını genel hatlarıyla bile olsa

açıklanmanın okuru araştırma makalesinin geri kalan kısımlarını okumaktan alıkoyabileceği kaygısı da yazarları, bulgularını daha en baştan açık etmek konusunda isteksizliğe itiyor olabilir. *Bulguların* açık edilmesindeki bu isteksizlik, akademik rekabetin görece az olduğu diğer ülkelerde de yaygındır.

Araştırma *bulgularını* sıklıkla ihmal etmeleri, Türkçe öz yazarlarının Batılı akademisyenlere kıyasla daha kapalı ve küçük, hatta kimi zaman daha tutucu bir akademik çevrede ürün vermeleriyle de açıklanabilir. Araştırmacıların önceki sonuçlarla ya da üyesi bulundukları söylem topluluklarının beklentileriyle; hatta sisyasi otoritenin öncelikleriyle veya genel toplumsal değerlerle çatışabilecek türden bulgu ve sonuçları araştırma makalelerinin bir nevi vitrini olan özlerde açıklamaktan kaçındıkları değerlendirilmektedir.

Türkçe araştırma makalesi özlerinde en sık ihmal edilen retorik bileşen sonuç/*tartışma* ögesidir. Araştırmanın vardığı sonuçları ele almaktan kaçınmak ya da buna gerek görmemek esasen Türkçe öz yazarlarına has bir tutum da değildir. Özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yaşayan ve uluslararası akademik söylem topluluklarına uzak ya da bunlar tarafından yeni yeni tanınmaya başlayan; İngilizce okuma ve yazma becerileri henüz olgunlaşmamış akademik topluluklarda bu eğilim yaygındır.

Ülkemiz özelinde ayrıca dil bilimi sahasının çok yeni oluşu ve tür analizi çalışmalarının en azından sayıca yetersizliği, Türk bilim insanlarının öz yazımında retorik öğeleri doğru ve etkin kullanamamalarına neden olmaktadır. Bu durum, araştırma *sonuçlarının* duyurulmasında en etkili araç olabilecek özlerin ülkemizde çoğu zaman uluslararası gereklerden habersiz yazılmasına; hatta bir formalite olarak algılanmasına yol açmaktadır. Diğer yandan akademik yazma teknikleri üzerine ülkemizde lisans dönemindeki öğrencilere yeterli eğitim verilmemesi ve bu alandaki teorik eğitimin pek çok disiplinde ancak lisansüstü öğrenim döneminde sunulmasından ötürü akademik kariyer sahibi pek çok araştırmacı “Araştırma ne buldu?” sorusuyla “Araştırma nereye vardı?” sorularının bilimsel ayrımını dahi yapmakta zorlanmaktadır. Şu halde uluslararası öz yazım stratejilerinden bir şekilde haberdar olabilen ve bunları dikkate alan; ne var ki akademik yazma kültürünü çok

ileri yaşlarda edinebilmiş pek çok araştırmacı, akademik yazma kültürünü içselleştiremediğinden olsa gerek, araştırma *sonuç*larını açıklamayı araştırma *bulgularını* aktarmaktan ibaret görebilmektedir.

Öz yazarlarının *sonuç/tartışma* ögesine yer vermeye istekli olmamalarında şüphesiz kültürel arka planın da etkisi vardır. Türk anlatı kültürüne dinleyicinin sonunu heyecanla beklediği hikâyeci anlatı hakimdir. Edebi metinler söz konusu olduğunda bu heyecan verici ve gizlerle dolu anlatım avantajlı bulunsa da bu tarz, bilimsel içerikler için işlevsel değildir. Araştırmamızın özellikle sosyal ve beşeri bilimler derleminde analiz edilen çok sayıda öz, araştırmacının hangi *sonuç*lara vardığını kestiremediğimiz muhtelif *arka plan* bilgileriyle sonlanmıştır. Bu yazma alışkanlığı, araştırmacıların her şeyi önceden söylemeyi okuru kaybetme nedeni olarak görmelerinden de beslenmektedir. Birçok yazar araştırma sonuçlarını dile getirdiğinde okurun metnin devamını okumayacağını düşünür. İşte bu düşünce Türk bilim insanlarının, tıpkı Vietnamlı meslektaşları gibi (Chiou-shu, Nguyen ve Su, 2017:22) araştırma *sonuç*larını açıkça belirtmeyip okuru ipuçları ve kapalı göndermelerle karşı karşıya bırakmalarına neden olmaktadır. Türkçe öz yazarları bu bağlamda “yazar-sorumlu” Batılı meslektaşlarının tersine “okur-sorumlu” (El-Dakhs, 2020:26) bir profil sergilemekte, okurun bulgulardan hareketle araştırma sonuçlarına kendi çabasıyla ulaşmasını beklemektedir.

6.2.3. *Arka Plan ve Amaç Ögelerinin Sıklığı*

Beslendikleri anlatı kültürü -*sonuç/tartışma* ögesinin tersine bir etkiyle- Türkçe öz yazarlarının *arka plan (giriş)* ögesine sıklıkla yer vermelerine neden olmuştur. Nitekim çalışma konusunun önemini belirtme, konuyu genel bir bağlama oturtma, çalışmayı literatürde konumlandırma amacıyla yazılan ve çalışmanın hedeflerine dönük ipuçları veren *arka plan (giriş)* ögesi, işlevi bakımından Türk anlatı geleneğinde köklü bir kavram olan “mukaddime” ile ilişkilendirilebilir. Sözlü ve yazılı birçok metinde yer alan ve okuru ana içeriğe hazırlamak, metne ve yazara/anlatıcıya bağlamak ve okurda öğrenme motivasyonu yaratmak için vazgeçilmez görülen “ön söz, bir olayın başlangıcı” (TDK) anlamındaki bu

bölümlerin bugünkü Türkçe akademik özlerde de sıklıkla tercih edilmesinin bu anlamda bir tesadüf olmadığı söylenebilir.

Bilimsel bir içeriğin özellikle çevrim içi ortamlarda kolaylıkla bulunmasını sağlayarak daha çok sayıda okuyucuya ulaşmasını temin eden *amaç* ögesi, araştırma derlemindeki yazarlarca en sık yer verilen öz ögesidir. Ulusal ve uluslararası standartların öz örüntülemeye zorunlu öge olarak tarif ettikleri bu bileşenin yazarlarca yüksek oranda önemsenmesi, özün tanıtıcı işlevine yaptığı katkının büyük oranda farkında olduğunu düşündürmektedir. Araştırmanın kapsamı, hedefleri ve sorularına ilişkin ipuçları veren bu öge, başlığın hemen altında konumlanan özleri daha işlevsel hale getirmiştir.

Diğer yandan ister bilinçli bir tercihin ister kültürel bir alışkanlığın sonucu olsun, Türkçe öz örüntülerinde yazarların sıklıkla yer verdiği *arka plan (giriş)* ve *amaç* ögelerinin bilimsel içerikleri etkin hale getirmeye yetmediğini, öz örüntülerinin diğer unsurlarıyla da desteklenmesi gerektiğini ayrıca belirtmek gerekir.

6.2.4. Ögelerin Disiplinlerdeki Varlığı Bakımından

Akademik öz yazımında saptanan yetersizliğin nedenlerini daha isabetli analiz edebilmek için derlemdeki özlerin retorik örüntüleri disiplinler arası bir karşılaştırmayla incelenmiştir. Nitekim hangi disiplin ya da bilimsel alanda özlerin ortalama kaç ögeyle yapılandırıldığını veya bir disiplinden diğerine hangi unsurların önemsenip hangilerinin yazarlarca göz ardı edildiğini bilmek, detayda sağlayacağı bakış açısıyla ülkemiz öz yazarlarının tutumlarına ve öz yapılandırma stratejilerine dönük doğru genellemeler yapma olanağı sağlamaktadır.

Araştırma derlemindeki özlerde yer alan öge sayılarının disiplinler arası karşılaştırılması sonunda yaşam bilimleri (Ortc.=4) ile mühendislik ve temel bilimler (Ortc.=3) alanları, yaşam bilimleri (Ortc.=4) ile sosyal ve beşerî bilimler (Ortc.=2) alanları, yaşam bilimleri (Ortc.=4) ile Tıp (Ortc.=2) alanları, yaşam bilimleri (Ortc.=4) ile hukuk (Ortc.=2) alanları, mühendislik ve temel bilimler (Ortc.=3) ile hukuk (Ortc.=2) alanları, mühendislik ve temel bilimler (Ortc.=3) ile sosyal ve beşerî bilimler (Ortc.=2) alanları, mühendislik ve temel bilimler (Ortc.=3) ile tıp

(Ortc. =2) alanları ve sosyal ve beşerî bilimler (Ortc. =2) ile hukuk (Ortc.= 2) alanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu; diğer yandan hukuk (Ortc.=2) ile tıp (Ortc.=2) ve tıp (Ortc.=2) ile sosyal ve beşerî bilimler (Ortc.=2) alanları arasında ise anlamlı bir farkın olmadığı değerlendirilmiştir.

Derlemdeki her bir disiplinde hangi ögelerin önemsenip hangilerinin farklı disiplinlerde ihmal edildiğinin analiz edilmesi, Türkçe özlerin retorik zenginliklerinin doğru saptanabilmesi yanında, söylem topluluklarındaki hâkim beklentilerin de anlaşılmasını sağlamıştır.

Elimizdeki bulgular, *arka plan* ögesine derlemdeki yazarlarca en çok önem verilen disiplinlerin sırasıyla hukuk (%100), tıp (%88,9), sosyal ve beşeri bilimler (76,7), mühendislik ve temel bilimler (%60) ve yaşam bilimleri (%43,4) olduğunu ortaya koymuştur. Böylece *arka plan* ögesinin hukuk alanında zorunlu; yaşam bilimleri alanında isteğe bağlı ve diğer üç disiplinde ise geleneksel olduğu görülmüştür. Diğer yandan veri tabanları ile özlerde *arka plan* ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu da doğrulanmıştır.

Arka plan ögesinin hukuk alanındaki özlerde hiç ihmal edilmemiş olması, hukuk disiplininin temel prensipleri ve bu alandaki kabullerle açıklanabilir. Çoğu zaman güncel mevzuatta yer alan usul, kural ya da emredici hükümlerin uygulamada işlevsel olup olmadığını tartışan ya da uygulamaların sıhhat ve geçerliliğini sağlamak adına yeni usuller, kurallar veya emredici hükümler öneren bu alandaki araştırma makaleleri, tartışıkları konunun *arka planına* özde sıklıkla yer verir. Böylece pratikte yaşanan aksaklılara değinilerek tartışılan konu *arka planda* bir zemine oturtulmuş, somutlaştırılmış veya gerekçelendirilmiş olur. Mevcut ya da önerilen bir kuralı gerekçelendirme alışkanlığı, hukuk alanında çalışanlara lisans öğrenimlerinin daha ilk yıllarında kazandırılır. Disipline mensup akademisyenlerdeki bu alışkanlık, *arka plana* ilişkin açıklamalar yapma ihtiyacını körükler. *Arka plan* ögesinin bu ihtiyaca en iyi cevap veren öge olarak hukuk söylem topluluğu için vazgeçilmez oluşu bu bakımdan oldukça anlamlı bulunmuştur.

Arka planın karakteristik özelliklerinden biri, eski ile yeniye okurun aynı düzlemde karşılaştırabilmesini sağlamasıdır. Bu özelliği onu, tıp alanındaki araştırma makalesi özleri açısından da önemli kılmıştır. Zira çoğunlukla bir tedavi yönteminin etki ya da etkinliğinin tartışıldığı tıp alanındaki makalelerde okurun sıklıkla yeni bir tıbbi cihaz ya da henüz tanınmaya başlayan bir tedavi yöntemi ile tanıştırılması hedeflenmekte, bu ise yazarları özlerinde eski ile yeni arasında karşılaştırmalı bir girizgâh yapmaya, detaylı bir *arka plan* yazmaya motive etmektedir.

Arka plan ögesinin özlerde en sık yer aldığı bir diğer alan sosyal ve beşeri bilimlerdir. Bu durum, ögenin karakteristik bir başka özelliği ile ilişkilendirilebilir. Yazarın ana içerikte ele aldığı konuya ilişkin önemli anahtar kelimeleri ya da soyut kavramları okura tanıtabileceği en uygun yer *arka plan* ögesidir. Özlerde çoğunlukla italik ya da tırnak içinde aktarılan bu anahtar kelime ya da soyut kavramları, konuya ilişkin *arka plan* aktarımı esnasında okura tanıtan yazarların, bu sayede okurda ana içerikleri okumaya dönük heyecan ve motivasyonu da artırmayı hedeflediği söylenebilir. Diğer yandan kavramsal yoğunluğun ve disiplinler arası etkileşimin hâkim olduğu sosyal ve beşeri bilimler alanında çalışan yazarlar, fen bilimleri alanındaki meslektaşlarının tersine, sınırları çok da net olmayan geniş bir kavram sahasında gezinmek zorundadır. Bu durum, yazarları, ele aldıkları spesifik konunun çerçevesini net bir şekilde çizerek konuyu okurun zihninde sınırları ve bağlamı belirli bir yerde konumlandırma zorunluluğuna iter. Bu konumlandırma çabası tam da *arka plan* ögesinde gerçekleştirilebilecek önemli bir adım olarak sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerde öne çıkmıştır.

Araştırma derlemimizdeki tüm özlerde yazarlarca en sık yer verilen ögenin *amaç* ögesi olması yanında, bu ögenin disiplinler arası analizi sonunda tüm söylem toplulukları için geleneksel olduğu saptanmıştır. Hukuk alanında %66,7 oranında, mühendislik ve temel bilimler alanında %88,9 ve sosyal ve beşeri bilimler alanında %84,8 oranında bir sıklıkla yer verilen *amaç* ögesinin, tıp alanındaki özlerin %77,8'inde ve yaşam bilimleri alanındaki özlerin ise %84,9'unda yer aldığı bulunmuştur. Bu bulgu veri tabanları ile *amaç* ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu hipotezimizle uyumsuz

bulunmuştur. Diğer yandan ulusal ve uluslararası standartların öz örüntülemeye zorunlu öge olarak tarif ettikleri *amaç* ögesinin araştırma derlemimizdeki tüm yazarlarca yüksek oranda önemsenmesinden hareketle yazarların *amaç* ögesi sayesinde makale başlığının tanıtıcı ve iletişimsel rolünü detaylandırıp somutlaştırabildikleri söylenebilir.

Bilimsel bir çalışmada başvuru alan veri kaynakları, kullanılan araçlar ve çalışmanın süreç ve tekniklerinin açıklanması amacıyla özde yer alması ulusal ve uluslararası standartlarda zorunlu olarak görülen *yöntem* ögesine araştırmamız derlemindeki disiplinlerin büyük kısmında oldukça az veriliyor olması ise diğer yandan dikkat çekicidir. Analiz sonunda *yöntem* ögesine sadece mühendislik ve temel bilimler (%66,7) ile yaşam bilimleri alanlarındaki (%73,6) yazarlarca geleneksel olarak yer verildiği; sosyal ve beşeri bilimler alanındaki özlerin yalnız %31,8’inde araştırma *yöntemlerine* ilişkin ipuçlarının aktarıldığı; ancak tıp (%11,1) ve özellikle hukuk (%4,8) alanlarında ise bu zorunlu ögenin yazarlarca neredeyse tümüyle ihmal edildiği saptanmıştır. Bu bakımdan araştırma hipotezimizle de uyumlu olarak veri tabanları ile *yöntem* ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel yönden anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Özde *arka plan* ve *amaçlara* yer verilirken araştırma *yöntemlerine* ilişkin açıklamalardan kaçınılmış olması, okurun araştırma süreçlerine, kullanılan veri kaynakları ve araçlara yabancı bırakılmasına neden olmakta; bu ise ana içeriği bilimsel söylem topluluklarına pazarlaması beklenen özün hem bilimsel hem iletişimsel yönünü zayıflatmaktadır. Nitekim bir araştırmanın ne gibi bir *arka planının* ve amacının olduğunu bilmek okura sadece ana içeriğin kendi uğraş alanıyla ilgi olup olmadığına karar verme imkanı sağlar. Bir dizinde ya da bir dergide rastladığı bilimsel bir içeriğin kendi alanıyla ilgili olduğunu araştırma makalesi özünden anlayan okurun ana içeriği okumasını sağlayacak ikinci önemli husus, araştırmanın hangi bilimsel *yöntemlerle* gerçekleştirildiğini bilmesidir. Aksi durumda araştırmanın pazarlanması süreci yazar açısından tamamlanmış sayılmaz. Diğer yandan, yapılan bilimsel bir araştırmanın amacı, bulguları, hatta sonuç ve değerlendirmeleri tüm detaylarıyla belirtilse dahi araştırma *yöntemlerinin* ihmal

edilmesi, araştırma sonuçlarının bilimselliğini tartışmaya açar. Şu halde bulgularımızdan bir genellemeyle, ülkemiz bilimsel akademik metin yazımında *yöntem* ögesine oldukça seyrek yer verilen sosyal ve beşeri bilimler, tıp ve hukuk alanlarındaki özlerin iletişimsel açıdan yetersiz oldukları ileri sürülebilir.

Diğer yandan araştırma yöntem, araç ve süreçlerine özlerinde geleneksel olarak yer verdiği görülen mühendislik ve temel bilimler ile yaşam bilimleri alanlarındaki yazarların bu eğilimleri disiplinlerin doğasıyla ilişkilendirilebilir. Araştırmalarında çoğunlukla deneysel bulgulara ulaşmayı ya da yeni teknik ve araçları tanıtmayı hedefleyen bu iki söylem topluluğunun araştırma *yöntemlerine* ilişkin bilgilere verdikleri yüksek önemden hareketle *yöntem* ögesinin bu iki veri tabanında tipik olduğu söylenebilir.

Bulgular ögesinin en sıklıkla yer aldığı alan yaşam bilimleridir. Özlerde *yöntem* ögesine yer verme sıklığı bakımından yapılan sıralamaya paralel olarak yaşam bilimleri sırasıyla mühendislik ve temel bilimler, sosyal ve beşeri bilimler, tıp ve hukuk veri tabanları izlemiştir. *Yöntem* ögesi deneysel sonuçlara ulaşmayı amaçlayan yaşam bilimleri ile mühendislik ve temel bilimler alanlarında geleneksel öge olarak ortaya çıkmışken *bulgular* ögesine sadece yaşam bilimleri alanındaki yazarlarca (%84,9) geleneksel olarak yer verildiği saptanmıştır. Diğer yandan Martin'in (2003:29) İspanyol derlem üzerinden ulaştığı sonuçlara paralel olarak mühendislik ve temel bilimler (%40), sosyal ve beşeri bilimler (%29), tıp (%22) ve hukuk (%4,8) alanlarındaki yazarların araştırma *bulgularından* özlerde bahsetmekten çoğunlukla kaçındıkları ya da bu unsuru ihmal ettikleri değerlendirilmiştir. Analiz sonunda, veri tabanları ile *bulgular* ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu doğrulanmıştır.

Bu noktada her ikisi de deneysel sonuçlar elde etmeye odaklandıkları halde mühendislik ve temel bilimler ile yaşam bilimleri alanlarındaki yazarların *yöntem* ve *bulgular* ögelerine yer vermede hayli farklı bir tutum içinde olmaları dikkat çekicidir. Nitekim özlerinde *yöntem* ögesine sıklıkla yer veren mühendislik ve temel bilimler alanındaki yazarlar aynı istekliliği, aynı bilimsel tutumu *bulguları* aktarmada göstermemiştir. Şu halde mühendislik ve temel bilimler söylem topluluğuna mensup

ya da aday yazarların akademik yazımında bu iki bileşenin işlevlerinden esasen habersiz olduklarını ve özlerinde *yöntem* ögelerine de basit bir tesadüf eseri ya da sadece önceki araştırma makalesi özlerini taklit ederek yer verdiklerini söylemek çok iddialı görülmektedir. Kesin sonuç ise bu alandaki yazarlar *bulgularını* özde aktarmaktan bir nedenle kaçınmakta, bu ögeyi bir sebeple ihmal etmektedirler. Bu noktada *bulgular* ögesinin mühendislik ve temel bilimler alanındaki yazarlarca ihmal edilmesi, ileri tahminlerden kaçınırsak, yazarların öz yazımında kelime sınırlamalarına takılmış olabilmeleriyle açıklanabileceği gibi bulguları aktardıklarında ana içeriğin tüm sırlarını okura vermiş olmaktan endişe duymalarıyla da ilişkilendirilebilir.

Yöntem ögesinde olduğu gibi, *bulgular* ögesinin de bir araştırmanın pazarlanmasında, dolayısıyla bir özün hitap ettiği söylem topluluğu tarafından etkili bilimsel bir içerik olarak kabul edilip edilmemesinde hayati işleve sahip olduğu açıktır. Diğer yandan özlerde retorik yapılanmalara ilişkin literatürde kabul gören modellerin önerileri düşünüldüğünde, araştırmanın *amaçlarına*, *yöntemlerine* ve *bulgularına* özde yer verilmesi, özün asgari gerekleri sağladığını göstermektedir. Şu halde araştırma bulgularından hareketle, *amaç* ögesiyle birlikte her iki ögeye de özlerinde sıklıkla yer veren yaşam bilimleri alanındaki, bir dereceye kadar da mühendislik ve temel bilimler alanındaki yazarların öz yazımında görece daha bilimsel bir tutum benimsedikleri ve özün iletişimsel işlevlerini daha iyi kavradıkları genellemesine varılabilir. Ne var ki ulusal ve uluslararası standartlar bu üç ögenin yanında araştırma *sonuçlarının*, yani *bulguların* değerlendirilmesinin de özü tamamlayıcı bir adım olduğunu ifade ettiğinden, derlemimizdeki disiplinlerin *sonuç* ögesine yer verme sıklıkları değerlendirilmeksizin bu genelleme doğru bir yere oturmayacaktır.

Araştırma derlemimizdeki özlerin makro düzeydeki retorik yapılanmaları, son olarak, yazarların bir araştırmadan elde ettikleri bulgulardan kimi çıkarımlarda bulundukları, araştırmanın literatürde varsa boşlukları nasıl doldurduğunu okura gösterdikleri, çalışma bulgularının sınırlarını belirledikleri ve gelecekteki çalışmalara ilişkin öneri ve öngörülerde bulundukları *sonuç/tartışma* ögesine yer verme sıklıkları

bakımından analiz edilmiştir. Farklı disiplinlerde *sonuç* ögesine yer verme eğilimlerinin, *yöntem* ve *bulgular* ögelerindekine benzer olduğu görülmüştür. Araştırma *sonuç*larına özde değinme sıklığı bakımından veri tabanları yaşam bilimleri (%60,4), mühendislik ve temel bilimler (%42,2), sosyal ve beşeri bilimler (%30,4), tıp (%22,2) ve hukuk (%4,8) biçiminde sıralanmıştır. Bulgularımız veri tabanları ile *sonuç* ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğunu doğrulamıştır. Tıpkı *bulgular* ögesinde olduğu gibi, yaşam bilimleri dışındaki yazarların araştırma *sonuç*larının aktarılmasında isteksiz oldukları saptanmış; hatta bu ögenin hukuk alanında neredeyse gereksiz görüldüğü değerlendirilmiştir.

Bu noktada bir dereceye kadar mühendislik ve temel bilimler; ama özellikle sosyal ve beşeri bilimler, tıp ve hukuk alanlarındaki öz yazarlarının araştırma *sonuç*larını aktarmaktan kaçınmaları, *bulgular* ögesine yaklaşım biçimlerinin bir uzantısı olarak görülebilir. Nitekim özlerde çoğunlukla çalışma *bulgularının* yorumlanması, elde edilen bulguların zaman ya da yer bakımından sınırlanması ve bunların gelecekteki araştırmalara ne yönde işaretler sunabileceğinin açıklanması işlevlerine hizmet eden *sonuç* ögesinin araştırma bulgularına değinilmeyen bir özde somut bir zemine oturmayaacağı açıktır. Böylece *bulgular* ögesini sıklıkla ihmal eden bu dört söylem topluluğuna mensup yazarların *sonuç* ögesine de istikrarlı biçimde yer vermemeleri ya da bu bileşeni gereksiz görmeleri sebep-sonuç bakımından da şaşırtıcı değildir. Ne var ki bu yazarların, ulusal ve uluslararası standartlarca zorunlu görülen retorik ögeleri kullanmaya karşı gösterdikleri ortak belirgin direnç, akademik öz örüntülemeye ülkemiz yazarlarının oldukça yetersiz kaldıklarına ilişkin varsayımımızı doğrulamıştır.

Öz ögelerinin derlemdeki yazarlarca ne sıklıkla ihmal edildiğinin disiplinler arası bakışla karşılaştırılması, özlerin hangi disiplinlerde daha işlevsel olduğunun ya da hangi söylem topluluklarının akademik öz yazımında henüz emekleme döneminde bulunduğu değerlendirilmesini sağlamıştır. Araştırma verileri ayrıca üzerinde durulmaya değer, dikkat çekici bazı bilgiler de sunmuştur. Tablo 6.2, Tablo 6.4, Tablo 6.5 ve Tablo 6.6. birlikte incelendiğinde, *arka plan* ögesinin en çok hukuk ve

tıp alanlarındaki yazarlarca önemsendiği görülmüştür. Akademik öz yazımına ilişkin hiçbir standart ya da uluslararası kabulde zorunlu sayılmayan *arka plan* ögesine gösterdikleri yoğun ilgiye rağmen bu iki veri tabanından yazarların, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* zorunlu ögelerini kullanmada diğer üç veri tabanından yazarlara kıyasla gayet isteksiz olmaları kayda değerdir. Hukuk ve tıp alanlarındaki yazarların bilimsel bir çalışmayı “pazarlayabilecek” en kıymetli unsurları büyük oranda görmezden gelerek özlerde araştırmalarının *arka planı* ve *amaçlarını* anlatmakla yetinmiş olmalarından hareketle bu alanlardaki yazarların makale özlerini sırf şekilsel bir zorunluluktan ibaret gördüklerini söylemek fazlaca öznel bir değerlendirme olacaktır. Ancak eldeki veriler en azından doğru retorik örüntülemenin öneminin bu söylem topluluklarınca henüz fark edilmediğini çekinmeden ve açıklıkla belirtmemize imkân vermektedir.

Ortaya çıkan dikkat çekici bir başka sonuç ise *arka plan* ögesini sıklıkla ihmal eden yaşam bilimleri ile mühendislik ve temel bilimler alanlarındaki yazarların, tersine bir eğilimle araştırma *yöntem*, *bulgular* ve *sonuçlarına* yer vermede gösterdikleri yüksek motivasyondur. Tümüyle somut varlıklarla ilgilenen ve somut sonuçlara ulaşarak pratik fayda üretmeyi amaçlayan bu yazarların *yöntem*, *bulgular* ve *sonuçlara* yer vermedeki isteklilikleri anlaşılabilir görünmektedir. Diğer yandan bu yazarların, iletişimsel işlevleri gereği çoğunlukla soyut kavramlar ya da düşünsel çağrışımlardan beslenerek bir araştırmayı genel bir bağlama oturtma ve onu literatürde konumlandırarak okur tarafından önemsenmesini sağlama amaçlarına hizmet eden *arka plan* ögesini ihmal etmeleri de şaşırtıcı değildir. Tersine sosyal ve beşeri bilimler ile hukuk gibi deneysellikten görece uzak ve daha soyut kavramlar üzerinden ilerleyen disiplinlerin okura daha somut bir *arka plan* sunma eğiliminde olmaları anlamlı görülmüştür. Ne var ki amaçları, araçları ve sonuçları bakımından fen ve mühendislik bilimlerine daha yakın olan tıp alanındaki yazarların *arka plan* ve *amaç* ögelerine yer vermede istekli olup araştırma *yöntem*, *bulgular* ve *sonuçlarını* aktarmamaları şaşırtıcı bulunmuştur.

6.2.5. Öğelerin Tüm Özlerdeki Dizilimi Bakımından

İyi yapılandırılmış bir özün ulusal ve uluslararası standartlarda yer verilen unsurları içermesi gerekliliği yanında öğelerin okura net ve anlaşılır bir zihin haritası sunmak üzere doğru bir dizilimle birbirini takip etmesi, metnin anlaşılabilirliği ve etkisi açısından önemlidir. İyi yapılandırılmış özlerde öğelere doğrusal bir dizilimle yer verilmesi gerektiği çoğunlukla bilinmekle birlikte hakem kurullarınca getirilen bazı fiziksel kısıtların yanında yazarların dili kullanma becerilerinin zayıflığı, iç içe girişik öge yapılanmalarına başvurmaları (Nkemleke, 2010:183; Can, Karabacak ve Qin, 2016:22; Khansari ve diğerleri, 2016:50; Vathanalaoha, 2018:12; Suntara, 2018:1293) ve öğeleri gereksiz biçimde tekrar etmeleri (Saeew ve Tangkiengsirisin, 2014:91) gibi nedenlerle kimi zaman beklenen öge diziliminden uzaklaşıldığı bilinmektedir. Daha önceki çalışmaların elde ettiği bulgulara benzer biçimde mevcut araştırmamızda da öz yazarlarının çok çeşitli öge dizilimlerine başvurduğu saptanmıştır.

Her beş öz ögesinin birbirlerini ideal sırada takip ettikleri (*arka plan-amaç-yöntem-bulgular-sonuç*) dizilim modeli *tümüyle doğrusal dizilimli*; kimi öğelerin eksik olduğu ancak var olanların ideal sırada yer aldığı dizilim modeli *yarı doğrusal dizilimli*; retorik çeşitlilikten bağımsız olarak öğelerin ideal dizilimde konumlandırılmadığı kaotik yapılar *karmaşık dizilimli* olarak tasnif edilirse (Can, Karabacak ve Qin, 2016:11) derlemimizdeki tüm özlerin sadece %4,4'ünün *tümüyle doğrusal*; %82,4'ünün *yarı doğrusal* ve %13,2'sinin ise *karmaşık dizilimde* yapılandırıldığı söylenebilir.

Derlemde en sık yer verilen iki öz ögesiyle uyumlu olarak Türkçe öz yazarlarının uyguladığı en yaygın öge diziliminin *arka plan-amaç* dizilimi (tüm özlerde %28) olduğu; bunu sadece *arka plandan* oluşan özlerin izlediği (tüm özlerde %10,7) saptanmıştır. *Amaç-yöntem-bulgular-sonuç* diziliminin %9 oranında; *amaç-yöntem-bulgular* diziliminin %5,1 oranında ve nihayet *tümüyle doğrusal dizilim* olan *arka plan-amaç-yöntem-bulgular-sonuç* diziliminin ise sadece %4,4 oranında olduğu görülmüştür. Diğer yandan araştırma bulgularımız *tümüyle doğrusal* olanlarla birlikte literatürde yaygın olarak gözlenen *amaç-yöntem-bulgular-sonuç/tartışma* dizilimi

(Saeew ve Tangkiengsirisin, 2014:81; Can, Karabacak ve Qin, 2016:22); *giriş-amaç-yöntem-bulgular* dizilimi (Tovar-Viera, 2018:9; Zibalas ve Šinkūnienė, 2019:101; Amnuai, 2019:3) ya da *amaç-yöntem-bulgular* dizilimi (Suntara, 2018:1290; Kaya ve Yağız, 2020:399; Pho, 2008:231; Behnam ve Golpour, 2014:175; Fartousi ve Dumanig, 2012:514; Arsyad, 2014:205; Gessesse, 2016:20) üzerinden değerlendirildiğinde, derlemdeki özlerin yalnızca %21,9'unun *tümüyle doğrusal* ya da yaygın üç dizilim modeline uygun olduğu görülmüştür.

Diğer yandan araştırma bulgularımız, Türkçe ya da ana dili Türkçe olan yazarlarca İngilizce yazılan özlerdeki retorik örüntüyü analiz ederek en yaygın dizilimin *arka plan (giriş)-yöntem-bulgular* (Coşmuş, 2011:35) ve %38 oranıyla *amaç-yöntem-bulgular* biçiminde (Kaya ve Yağız, 2020:399) gerçekleştiğini bulan önceki çalışmaların verilerinden anlamlı biçimde farklıdır. Türkçe ya da ana dili Türkçe olan yazarlarca İngilizce yazılan özler üzerine kurulu bu çalışmaların sonuçlarıyla kıyaslandığında ortaya çıkan farklılık, araştırma derlemleri sadece uygulamalı dilbilim, eğitim teknolojileri, eğitim ve İngilizce dil eğitimi alanlarıyla sınırlanmış olan önceki araştırmaların tersine mevcut derlemin birbirinden çok farklı disiplinlere ait özlerden oluşmasıyla açıklanabilir.

Öge dizilimi tüm veri tabanların üzerinden analiz edilirken eksik ögeler göz önünde bulundurulmamış, mevcut ögelerin sıralamasındaki hatalar dikkate alınarak doğru-yanlış dizilimler saptanmıştır (Tablo 6.9.). Araştırma bulgularımızın aktarılmasında öz ögelerinin *tümüyle* ya da *yarı doğrusal* dizilimleri doğru dizilim olarak nitelenmiştir. Diğer yandan sadece *karmaşık dizilimlerin* yanlış olduğu varsayılmıştır. Böylece tıp alanındaki tüm özlerde ögelerin doğru dizilimde olduğu, bunu sırasıyla yaşam bilimleri (%88,7), mühendislik ve temel bilimleri (%86,7), sosyal ve beşeri bilimler (%86,6) ve hukuk (%85,7) alanlarının takip ettiği saptanmıştır. Eldeki bilgiler veri tabanları ile öz ögelerinin doğru-yanlış dizilişleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu hipotezimizle uyumsuz bulunmuştur.

Araştırmamızda *tümüyle doğrusal* dizilimlerin yanında *yarı doğrusal dizilimli* özler öge dizilimi bakımından “Doğru” sayılmışsa da yazarların kimi zaman

literatürde ve ulusal ve uluslararası hiçbir standartta yeri olmayan ve bir bağlamdan diğerine savrularak metnin ana bağlamını anlaşılmaz ya da bulanık hale getiren öge tekrarlarına düştüklerine rastlanmıştır. Öz ögelerinin birbirini doğru bir sırayla takip etmediği ve en kötüsü ana bağlama hizmet etmeyen yargılara metinlerin muhtelif kısımlarında yer verildiği bu kaotik yapılar dikkat çekici bulunmuştur. İspanyol derlemindeki özlerin ancak %75'inin doğru öge dizilimiyle yapılandırılmadığını bulan Martín'in (2003:30) ulaştığı sonuçlara benzer biçimde araştırma derlemimizdeki tüm özlerin %13,2'sinin bu türden kurgu yanlışlarıyla dolu olduğu görülmüştür. Yazarların dili kullanmadaki yetersizliklerinden ya da bir düşünceyi, bilgiyi gereğinden çok önemseyip defalarca kez tekrar etme isteğinden kaynaklanabilen bu öge tekrarları masum görünse de tekrar eden yargılar ve anlamsal geri dönüşler metnin akıcılığını, devamlılığını ve anlam birliğini olumsuz etkilediği sürece özün karakteristiğine aykırıdır. Bu tekrarlar ve geri dönüşler cümle düzeyinde olmayıp ancak söz veya söz öbeği düzeyindeki önermeler veya metnin akıcılığını bozmayan ad, önad veya belirteç öbeklerinin bir başka ögeyle iç içe girişik halde verilmesiyle kabul edilebilir ki içeriksel analizlerimizde metnin bağlamına aykırı olmayıp akıcılığını da bozmayan bu nevi girişik yargı ya da söz öbekleri görmezden gelinmiştir. Şu halde dizilimlerin söz ya da yargı öbekleri üzerinden değil, cümle düzeyinde analiz edildiği araştırmamızda sözü edilen %13,2 oranındaki *karmaşık diziliimli* özlerin tamamına yakınının, bilimsel akademik yazım kurallarıyla bağdaşmayan, yanlış yapılandırılmış ya da savruk içerikler olduğu söylenebilir.

6.2.6. Ögelerin Disiplinlerdeki Dizilimi Bakımından

Öz ögelerinin dizilim biçimlerine ilişkin olarak ulusal ve uluslararası standartlarda her ne kadar açıkça belirtilmiş bir kurala yer verilemese de araştırma derlemimizdeki özlerin örüntülenme biçimlerine dair elde ettiğimiz bulgular, Türkçe yazılmış araştırma makalesi özlerinin çok büyük bir kısmının *yarı doğrusal dizilim*de olduğunu, diğer bir deyişle özlerin kahir ekseriyetinde ihmal edilen unsurlara rağmen öz ögelerinin birbirlerini en azından beklenen sıralamaya uygun takip ettiğini ortaya koymuştur. Bulgularımız diğer yandan özlerin çok azının tümüyle *doğrusal dizilim* içerdiğini, yani ögelerin eksiksiz ve doğru zihinsel akışta yapılandırıldığını

göstermiş; önemli bir kısmının ise zihinsel savrulma ya da bağlamdan kopmaların kaçınılmaz olduğu *karmaşık dizilim*de yapılandırıldığı genellemesine ulaşmamıza neden olmuştur. Ne var ki öge dizilimlerini disiplinler arası bir karşılaştırmayla da analiz etmek resmi daha doğru anlamamıza katkı sağlayacaktır.

Araştırmamıza konu veri tabanlarındaki öge dizilimleri her bir özde yer verilen öge sayısından bağımsız olarak, sadece ögelerin ideal dizilime uygun olup olmaması bakımından analiz edilmiştir. Sadece bu bakış açısıyla ele alındığında tıp alanındaki özlerin tamamının, diğer disiplinlerdeki özlerin ise en az %85'inin doğru öge dizilişi içerdiği; dolayısıyla ögelerin sıralanması açısından disiplinler arasında belirgin bir fark olmadığı saptanmıştır. Ne var ki tüm disiplinlerde özlerin büyük oranda doğru dizilimlerle yapılandırılmış olması bu söylem topluluklarına mensup ya da aday yazarların öz örüntülemeye büyük oranda başarılı olduğunu söylememiz için tek başına yeterli değildir. Nitekim öge diziliminin ideal kurguya uygun olması yanında, bir özün asıl işlevini yerine getirebilmesi özde yeterince sayıda ögenin varlığına da bağlıdır. Bu bakımdan her ne kadar öge dizilimleri üzerine yapılan analiz sonunda disiplinler arasında birbirine çok yakın sonuçlar elde edilmişse de bir özün iyi örüntülenmiş olup olmadığı içerdiği öge zenginliği ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu bakışla genel olarak çok daha az sayıda ögenin kullanıldığı tıp alanındaki özler, örüntünün başarısı yönünden yaşam bilimleri alanındakilerle; hukuk alanındaki özler mühendislik ve temel bilimler alanındakilerle bir tutulamaz.

6.2.7. Özlerin Karakter, Kelime ve Cümle Sayıları

Ulusal ve uluslararası öz standartları, bir özde kullanılacak kelime sayısının özün hangi amaçla ve ne tür bir bilimsel içeriği tanıtmak üzere yazıldığıyla ilişkili olduğunu belirtir. Diğer yandan gerek TSE gerekse NISO standartlarına göre bir öz yazarı, 250 kelime ile özün tüm retorik işlevlerini gerçekleştirebilir. Ancak her durumda öz bir sayfadan uzun olmamalıdır. Elbette bu sınırlamayı sadece şekilsel bir gereklilik olarak görmek doğru olmaz. Yoğunlaştırılmış karakteristiğinden ötürü araştırma makalesi özleri için öngörülen 250 kelime uzunluğu esasen bir üst sınırdır. İdeal olan, yazarın özdeki tüm retorik işlevleri gerçekleştirebileceği anlatım ve kurgulama becerilerini ortaya koymasıdır.

Araştırma derlemimizdeki özler, sözcük ve cümle sayıları bakımından disiplinlerden bağımsız analiz edildiğinde tüm özlerde yer alan sözcük sayılarının ortalama 131 olduğu; ayrıca özlerin ortalama 7 cümleden oluştuğu saptanmıştır. Ortalamada en çok sözcüğün yaşam bilimleri alanındaki özlerde (ortalama 155 sözcük), ardından sosyal ve beşeri bilimler özlerinde (135 sözcük); daha sonra mühendislik ve temel bilimler (ortalama 115 sözcük), tıp (ortalama 102 sözcük) ve hukuk (ortalama 94 sözcük) alanındaki özlerde yer aldığı izlenmiştir. Diğer yandan özlerde yer alan cümle sayıları analiz edildiğinde yaşam bilimleri ile mühendislik ve temel bilimler alanındaki özleri (ortalama 8 cümle) sosyal ve beşeri bilimler ile tıp alanındaki özlerin (ortalama 7 cümle) izlediği; hukuk alanındaki özlerin ise sözcük düzeyinde olduğu gibi cümle düzeyinde de en kısa özler olduğu saptanmıştır. Sözcük ve cümle sayılarına ilişkin verilerin özlerdeki karakter sayılarına da büyük oranda yansıdığı, en çok kelimenin yer aldığı yaşam bilimleri alanındaki özlerin karakter sayılarının en fazla; en az sözcük ve cümleden oluşan hukuk alanındaki özlerde yer alan karakter sayılarının ise diğer disiplinler içinde en az olduğu görülmüştür.

Özlerde yer alan cümle sayılarına ilişkin bu sayısal verilerin en dikkat çekici yanı, dört ögenin geleneksel olduğu yaşam bilimleri ile üç ögenin geleneksel olduğu mühendislik ve temel bilimler alanlarındaki özlerde cümle sayılarının diğerlerine göre daha fazla oluşudur. Öz öğelerine yer vermede bu iki alandan hemen sonra gelen sosyal ve beşeri bilimler veri tabanındaki özlerde de yine ortalamada daha çok cümlelerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tersine geleneksel olarak en az öğeyle – neredeyse sadece *amaç* ve *arka plan* öğeleriyle– karakterize olan hukuk alanındaki özlerin ise tüm derlemde ortalama en az sayıda cümleden oluştuğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan özü oluşturan öğeler her ne kadar birden çok cümleden oluşma ya da tersine iç içe *girişik* halde bulunma eğilimi gösterebilseler de, bir başka deyişle özü oluşturan cümlelerin sayısı ile özün içerdiği anlatım zenginliği arasında zorunlu doğrusal bir ilişki olmasa da araştırmamızın ulaştığı genel tablo, farklı disiplinlerdeki özlerde yer alan ortalama cümle sayılarının, bu özlerin öge zenginliği ile bir tür doğrusal ilişki içinde olduğu anlaşılmıştır.

Özlerde yer alan sözcük sayılarına ilişkin bulgular, araştırma derlemindeki disiplinlere mensup yazarların dili kullanma eğilimlerine ışık tutması bakımından değerlidir. Tablo 6.31. analiz edildiğinde yaşam bilimleri ile sosyal ve beşeri bilimler veri tabanlarındaki ortalama kelime sayılarının görece daha çok olduğu saptanmıştır. Bunda özellikle yaşam bilimleri veri tabanındaki yazarların özlerinde çok sayıda retorik ögeye başvurmalarının ve bunları birbirine ilintilemek adına bağlaçlar ve geçiş öbeklerine sıklıkla başvurmak zorunda olmalarının neden olduğu değerlendirilmiştir. Sosyal ve beşeri bilimler özlerinde de yazarların soyut ya da kavramsal açıklamaları birleşik cümle yapılarıyla aktarırken uzun cümleler kurma eğiliminde oldukları söylenebilir.

6.2.8. Özlerin Zaman Özellikleri

Öz yazımına ilişkin ulusal ve uluslararası standartlarda, öze hâkim fiil zamanlarıyla ilgili herhangi bir öneride bulunulmamakla birlikte akademik söylem topluluklarının ögelerde hangi zaman özelliklerini kullandıkları birçok çalışmada (Salager-Meyer, 1992; Anderson ve Maclean, 1997; Martín, 2003; Méndez-Cendón, 2003; Pho, 2008; Arsyad, 2014; Saeew ve Tangkiengsirisin, 2014; Tovar-Viera, 2018; Andika, Arsyad ve Harahap, 2018; Suntara, 2018; Amnuai, 2019) analiz edilmiştir. Yapılan değerlendirmeler, öze hâkim zaman özelliklerinin, çoğunlukla yazarın anlatım tercihlerini açığa çıkardığını ortaya koymuştur. Ögelerde öne çıkan zaman özellikleri, yazarın metne nasıl yaklaştığına ilişkin işaretler vermek yanında okurun hem metinle hem araştırmanın bizzat kendisiyle ilgili algılarını da etkiler. Bu bakımdan araştırma derlemimizdeki özlerde yazarların fiil zamanlarını kullanma eğilimlerini hem öz ögeleri hem disiplinler arası bir karşılaştırmayla analiz etmek araştırmamızın sonuçları açısından önemli görülmüştür.

Özleri oluşturan ögelerde yazarlarca tercih edilen zaman özelliğinin disiplinlerden bağımsız analizi, geçmiş zaman kullanımının *amaç* ve *sonuç* ögelerinin yarısından fazlasına (sırasıyla %51,3 ve %55,1); *yöntem* ve *bulgular* ögelerinin ise çok daha büyük bir kısmına (sırasıyla %90,7 ve %78,2) hakim olduğunu göstermiştir. Veriler diğer yandan Pho (2008:235) ve Suntara (2018:1290) tarafından ulaşılan sonuçlara benzer biçimde yazarların *arka plan/giriş* ögesinde

büyük oranda geniş zamanlı fiiller kullandığını (%69,8) ortaya koymuştur. *Amaç* ögelerinin sadece %12,3'ünde öne çıkan gelecek zaman anlatımına ise diğer ögelerde önemsiz oranlarda rastlanmıştır.

Öz ögelerinde öne çıkan zamanlara ilişkin elde ettiğimiz bulgular daha önceki çalışmalardan bir yönüyle belirgin biçimde ayrılır. Nitekim hem mevcut araştırmamıza hem daha önceki pek çok çalışmaya göre araştırma makalesi özlerinin *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* ögelerinde geçmiş zaman kullanımı belirginken daha önceki birçok çalışmada yazarların *sonuç* ögelerinde geniş zaman kullanmaya görece daha istekli oldukları (Salager-Meyer, 1992:93; Anderson ve Maclean, 1997:17; Martin, 2003:38; Pho, 2008:244; Saeew ve Tangkiengsirisin, 2014:91) bilinmektedir. Uluslararası yazarlar araştırma *yöntem* ve *bulgular*ının tamamlayıcısı konumundaki *sonuç* ögesini, okura araştırma bulgularından hareketle bir genellemeye vardıklarını düşündürmek ve bulgularını evrensel kılmak için daha çok geniş zamanda kurgulamış olsalar da (Pho, 2008:244) araştırmamız derlemindeki yazarların bu ögede Salager-Meyer'in (1992:93) de ulaştığı sonuçların tersine çoğunlukla geçmiş zamanlı anlatıma eğilimli oldukları görülmüştür. Bu tercih farkı, savlarını ya da bulgularını daha açık genellemelerle aktarmaya motive olmuş uluslararası yazarların tersine daha dar bir akademik söylem topluluğuna hitap eden ve bilimsel rekabeti görece daha az hisseden Türkçe öz yazarlarının evrensellik iddialarını öne çıkarmada uluslararası meslektaşları kadar istekli olmamalarıyla ilişkilendirilebilir. Diğer yandan *sonuç* ögesinde çoğunlukla geniş zamanın kullanılması, eğer basit bir alışkanlıktan ileri gelmiyorsa, yazarların kendini koruma stratejilerinin bir parçası olarak da yorumlanabilir. Nitekim geniş zamanla öne çıkan evrensellik iddiası bir araştırmacı için arkasında durulması güç bir kararlılığı gerektirir.

Araştırma bulgularımız *sonuç* ögesinde öne çıkan zaman özelliği bakımından önceki çalışmalardan farklı olsa da geçmiş zamanın derlemimizdeki tüm özlerin *yöntem* ve *bulgular* ögelerinde yazarlarca yoğunlukla tercih edilmiş olması daha önceki pek çok çalışmanın (Suntara, 2018:1296; Salager-Meyer, 1992:93; Anderson ve Maclean, J. 1997:14; Martin, 2003:36; Pho, 2008:242-244; Saeew ve

Tangkiengsirisin, 2014:91) sonuçlarıyla uyumludur. *Yöntem* ve *bulgular* ögelerinin daha ziyade geçmiş zaman çekimleriyle kurgulanmış olması, okura özde tanıtılan araştırma faaliyetinin geride kaldığını düşündürme çabasının ürünü olarak değerlendirilebilir (Anderson ve Maclean, 1997:14). Ayrıca geniş zamanlı ve genelleyici anlatımın neden olabileceği öznel müdahale ihtimaline karşı yazarların özellikle araştırma *bulgularını* geçmiş zamanla aktarmayı; Pho'nun (2008:243) bulduğu sonuçlarla uyumlu biçimde bu öz ögesini geçmiş zamanlı anlatımın tarafsızlığıyla kurmayı yeğledikleri ileri sürülebilir. Diğer yandan, araştırma *yöntem* ve *bulgularını* geçmiş zamanın hikâyeci karakteristiğiyle aktaran yazarların bu vesileyle, okura elinde tuttuğu kâğıdın uzun bir araştırma ve inceleme faaliyetinin bir “ürünü” olduğu hissini de iletmiş söylenebilir.

6.2.9. Disiplinler Arası Zaman Özellikleri

Tüm derlem üzerinden ögelere hâkim fiil zaman çekimlerinin analizi, ülkemiz akademik öz yazımındaki genel eğilimleri bir yönüyle ortaya koymamızı sağlarken disiplinlerin zaman unsurunu öz ögelerinde kullanma biçimleri bu konuda daha detaylı değerlendirmeler yapma olanağı tanımaktadır. Disiplinler arası analiz sonunda derlemimizdeki tüm veri tabanlarında *arka plan* ögelerinin ağırlıklı olarak geniş zaman anlatımıyla kurgulandığı; *yöntem* ve *bulgular* ögelerinin ise geçmiş zaman çekimleriyle karakterize olduğu saptanmıştı.

Bir tesadüften öte anlam taşıyan bu genel eğilimler; *arka plan*, *yöntem* ve *bulgular* ögelerinin işlevsel yönleriyle fiil zamanlarının semantik göndermeleri arasındaki yakın ilişkiyi ülkemiz akademik söylem topluluklarının büyük oranda kavramış olduklarını düşündürmektedir. Diğer yandan, veri tabanlarının bu üç ögedeki fiil zaman çekimleri konusunda sergiledikleri benzerlik, *amaç* ve *sonuç* ögelerinde söz konusu olmamıştır.

Farklı veri tabalarından yazarların öz ögelerinde tercih ettikleri zaman özelliklerinin analizi sonunda sosyal ve beşeri bilimler ile hukuk alanlarındaki yazarların araştırma *amaçlarını* neredeyse eşit oranlarda geniş ve geçmiş zamanla aktardıkları; yaşam bilimleri ile mühendislik ve temel bilimler alanlarındaki özlerin *amaç* ögelerinde ise geçmiş zamanlı anlatımın yoğun biçimde tercih edildiği ortaya

konulmuştur. Diğer yandan tıp alanındaki yazarların *amaç* ögesini iletişimsel işlevine çok daha uyumlu olarak büyük oranda geniş zamanda yapılandıkları görülmektedir. *Amaç* ögelerinde gelecek zaman çekimlerine diğer hiçbir disiplinde rastlanmamışken sosyal ve beşeri bilimler ile hukuk alanlarındaki özlerde gelecek zamanlı anlatımın hissedilir oluşu da ayrıca dikkat çekici bulunmuştur. Pozitif bilimlerden üç disiplinin tersine, gelecek zamanlı anlatımların sadece bu iki veri tabanında hissedilir oluşu, farklı söylem topluluklarının farklı anlatım gelenekleri geliştirdiklerine bir kanıt olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma *amaç*larının aktarımındaki zaman tercihlerinde olduğu gibi *sonuç* ögesinde de disiplinlerin farklı eğilimler içinde olduğu görülmektedir. Analiz sonunda tıp, sosyal ve beşeri bilimler ile yaşam bilimleri alanlarındaki özlerin, araştırma *sonuç*larını birbirine yakın oranlarda geniş zaman ve geçmiş zamanla aktarmış olmalarından yola çıkılarak bu söylem topluluklarında ögenin zaman özelliğine ilişkin belirgin ve yerleşik bir tutum oluşmadığı ileri sürülebilir. Diğer yandan araştırma *sonuç*larını tümüyle geniş zamanda aktaran hukuk alanındaki yazarlar ile bu ögeyi %94,7 oranında geçmiş zamanla kurgulayan mühendislik ve temel bilimler alanındaki yazarların, kendi söylem topluluklarıncı kabul edilen ortak bir tavır ya da anlatım geleneği benimsedikleri değerlendirilmektedir.

Öz ögelerinin iletişimsel işlevleri ile yargıların zaman özellikleri arasındaki sıkı semantik ilişkiye ve uluslararası akademik söylem topluluklarının sergiledikleri genel eğilime bakıldığında özlerin *arka plan* ve *sonuç* ögelerinin geniş zamanla; *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* ögelerinin ise geçmiş zaman anlatımlarıyla karakterize olduğu söylenebilir. Araştırmamız derlemindeki disiplinlere mensup yazarların öz ögelerinde hangi zaman özelliklerini öne çıkardıklarının ortaya konulduğu Tablo 6.12, Tablo 6.13., Tablo 6.14., Tablo 6.15. ve Tablo 6.16. birlikte incelendiğinde, tüm disiplinlerin *arka plan*, *yöntem* ve *bulgular* ögelerinin zamanları konusunda uluslararası akademik söylem topluluklarıyla benzer bir tavır içinde oldukları görülmüştür. Diğer yandan *amaç* ögesinin zamanı konusunda sadece mühendislik ve temel bilimler ile yaşam bilimleri alanlarındaki yazarlar arasında ögenin iletişimsel işleviyle örtüşen bir yazım geleneğinin geliştiği; *sonuç* ögesi söz konusu olduğunda

ise sadece hukuk alanındaki özlerde uluslararası söylem topluluklarınca benimsenen zaman tercihleriyle örtüşen bir geleneğin net biçimde ortaya çıktığı değerlendirilmiştir.

Öz öğelerinde öne çıkan zaman özelliklerinin disiplinler arası karşılaştırmayla analiz edilmesi sonunda hangi söylem topluluklarının belirgin bir geleneği inşa ettikleri ya da hangilerinin bir gelenek yaratma yolunda olukları görülür olmuştur. Bu noktada *yöntem* ve *bulgular* öğelerinin tümüyle geçmiş zamanla ve *sonuç* ögesinin ise tümüyle geniş zamanla kurgulandığı hukuk alanı ile *yöntem* ögesinin tümüyle geçmiş zamanla kurgulandığı tıp alanında, sayılan bu öğelere hâkim zamanlar bakımından uluslararası söylem topluluklarına da paralel, belirgin bir geleneğin oluştuğu değerlendirilmiştir. Diğer yandan *amaç*, *yöntem* ve *bulgular* öğelerinin büyük oranda geçmiş zamanla kurgulandığı mühendislik ve temel bilimler ile yaşam bilimleri alanlarında; yine *bulgular* ögesinin çoğunlukla geçmiş zamanla kurgulandığı tıp veri tabanı ile *yöntem* ve *bulgular* öğelerinin büyük oranda geçmiş zamanla kurgulandığı sosyal ve beşeri bilimler alanında birçok uluslararası araştırmanın sonuçlarına da uygun, ortak bir anlatım geleneğinin oluştuğu görülmüştür. Ayrıca literatür araştırmamızda aktarılan birçok araştırmanın sonuçlarına uygun olmasa da mühendislik ve temel bilimler alanındaki yazarların araştırma *sonuç*larını daha çok geçmiş zamanlı anlatımla aktardıkları saptanmıştır. Nihayet tüm disiplinlerde özlerin *arka plan* öğelerinin büyük çoğunlukla geçmiş zamanla kurgulanmış olması, araştırma derlemindeki tüm söylem topluluklarının *arka plan*ın zamanı konusunda ortak bir geleneği benimsediklerini düşündürmektedir.

6.2.10. Disiplinler Arası Çatı Özellikleri

Araştırma derlemimizdeki özleri çatı özellikleri yönünden analiz edip sayısal veriler üretirken, ilgili bölümde de açıklandığı üzere, Türkçenin yerleşik dil bilgisi kuralları ile leksikogramatik yaklaşımın çatışmasından ötürü önemli bir sorun ortaya çıkmıştır. Türkçenin yerleşik dil bilgisi kurallarına göre sadece fiil türünden söz ya söz öbekleri ana yargı yüklendiğinde, yani ana yargının yüklemi fiil ya da fiil grubu olduğunda etken ya da edilgenlik özelliğinden söz edilebilir. Dolayısıyla ad türünden

söz ya da söz öbeklerinin ana yargıyı yüklediği hallerde cümle ad cümlesi olarak nitelenir ve bu nevi cümlelerde çatı özelliği aranmaz. Diğer yandan tek başlarına dahi iş, oluş ya da durum anlamı belirten; ancak sırf yapısal eklerden ötüü fiil olarak değil, fiilimsi olarak anılan sözcükler de dil bilgisel açıdan ad soylu sayılmaktadır. Dolayısıyla yerleşik dil bilgisi kuralları bu türden sözcüklerin ana yargıya yüklem olduğı durumlarda da cümlede çatı özelliği aranmayacağını öne sürer. Ne var ki bu değerlendirmenin, dil bilimin temel ilkelerine aykırı olduğı düşünölmüştür. Nitekim modern dil bilim, dil ile ilgili her konuda olduğı gibi bir sözcük ya da söz öbeğinin türünün saptanmasına dönük gerekçelendirmelerde de biçimin anlamla ayrılmazlığı ilkesini esas alır.

Etken kavramı yapısal olarak “et-“ fiil kökünden türemiş olup yargıda belirtilen iş, oluş veya durumu aktif, etkin, faal bir öznenin gerçekleştirdiğini ifade eder. Edilgenlik ise aynı sözcüğün “e(t)-il-gen” biçiminde iki defa türetilmesiyle oluşmuş bir kavramdır ve yargıda belirtilen iş veya durumun pasif, edilgin, faal olmayan bir özne tarafından gerçekleştirildiğini belirtir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde edilgenlik salt dil bilgisel açıdan tanımlanmış; “Türkçede ünsüz ile biten fiillere -(I) eki, son sesi -I olan veya ünlü ile biten fiillere -(I)n- eki getirilerek kurulan, sözde özne ile kullanılan fiil çatısı” olarak açıklanmıştır. Ülkemizde etken ve edilgen çatı özelliğinin lisans düzeyindeki öğrenciler tarafından dahi yeterince anlaşılamamasının altında yatan neden, kavramların ölkemizde bu türden sert biçimsel kurallarla tarif edilmesidir. Hâlbuki bir cümleinin etken ya da edilgenlik özelliğı, uluslararası çalışmalarda salt dil bilgisel açıdan değil, sözcüklerin semantik çağrışımlarıyla ön plana çıkarılmış; İngilizcede etken çatı “voiced” (sesli), edilgen çatı ise “non-voiced” (sessiz) sözcükleriyle karşılanmıştır. Şu halde etken ve edilgenlik özelliklerini şekli dil bilgisel tariflere bağı kalmadan kavramların semantik çağrışımlarıyla birlikte ele aldığımızda sadece yapısal eklerle ortaya çıkmış basit bir çatı özelliğinden değil, daha ötesinde yazarın söyleyiş özelliğinden, kendisini nerede konumlandığından, metne yaklaşımından, okur ve metinle ne tür bir etkileşim içinde olduğundan bahsetmeye başlayabiliriz. Bu bağlamda metni etken çatı ile kurgulayan bir yazarın “sesini” okura duyurmaktan kaçınmadığını, metinde görünür olmayı seçtiğini, okurla daha yakın iletişim halinde olmayı hedeflediğini; diğer yandan edilgen anlatımı

tercih eden yazarın ise sesini duyurmaktan kaçındığını, metnin arkasına gizlendiğini, kendisini -aslında istemese de- hem metinden hem okurdan uzak bir yerlerde konumlandığını söyleyebiliriz. İşte ulusal ve uluslararası standartların, akademik bir özde yazarlara etken anlatımı öneriyor olmaları, bu açıklamalar eşliğinde düşünüldüğünde daha anlamlı hale gelmektedir. Zira standartlar, özde etken anlatım özelliğini kullanmayı önerirken esasen biçimsel birtakım kurallar öne sürmüş olmaktan ziyade, akademik yazarlara, seslerini okura duyurmalarını telkin etmektedir. Diğer yandan etken anlatım özelliğinin birçok çalışmada öznel anlatım ve *üstsöylem belirleyicileri* ile ilişkilendirilerek analiz edilmiş olması da (Pho, 2008; Arsyad, 2014; Kafes, 2015) bu anlatım özelliğinin yazara, metin boyunca sesini okura duyurabilme olanağı vermesiyle ilintilendirilebilir.

Mevcut araştırmamızda ögelerin çatı özellikleri önce salt dil bilgisel kurallar, ardından anlam bakımından ayrıca analiz edilmiştir. Böylece ögelerde öne çıkan çatı özellikleri konusunda iki ayrı veri grubu oluşturulmuştur. Ne var ki elde edilen bulguların dar ve ezbere dayalı dil bilgisi kurallarıyla değil, biçimle anlamın ayrılmazlığı ilkesini gözeten leksikogramatik yaklaşımla değerlendirilmesi; bu bakımdan özlerin çatı özelliklerine ilişkin değerlendirmelerin anlam odaklı yapılması uygun görülmektedir.

Öz ögelerinde yazarların tercih ettikleri çatı özelliklerinin disiplinlerden bağımsız analizi sonunda, etken anlatım özelliğinin sadece *arka plan* ögesinde baskın olduğu, diğer ögelerde edilgen anlatımın belirgin olduğu saptanmıştır. Öz ögelerinde çatı özelliği etken anlatımda *arka plan* (%50,17), *sonuç* (%29,58), *bulgular* (25,97), *yöntem* (%9,60) ve *amaç* (%4,92); edilgen anlatımda ise *yöntem* (%89,23), *bulgular* (%65,96), *sonuç* (%62,83), *amaç* (%58,84) ve *arka plan* (%23,18) sıralamasıyla ortaya çıkmıştır. Böylece Türkçe öz yazarlarının, daha önceki bazı çalışmalardan elde edilen sonuçlarla da uyumlu olarak (Suntara, 2018:1297; Anderson, Maclean, 1997:14; Martín, 2003:36; Méndez-Cendón, 2003:266; Pho, 2008:242; Kafes, 2015:252) özellikle *yöntem* ve *bulgular* ögelerinde edilgen anlatıma belirgin biçimde eğilimli oldukları ortaya konulmuştur.

Akademik öz yazımına ilişkin ulusal ve uluslararası standartlar, yazarların metinlerini olabildiğince etken anlatımla kurmalarını önerirken; ancak sadece ana yargıdan etkilenen nesnenin vurgulanmak istendiği türden betimleyici veya açıklayıcı cümlelerde edilgen bir anlatımın tercih edilebileceğini öngörür (NISO, 1997:6; TSE, 1977:5). Bu önerilerin aksine yazarların özellikle *yöntem* ve çoğunlukla da *bulgular*, *sonuç* ve *amaç* ögelerini edilgen bir söyleyişle yapılandırmış olmaları bazı akademik, kültürel, psikolojik ve sosyolojik nedenlerle açıklanabilir.

Tıpkı uluslararası pek çok meslektaş gibi Türkçe öz yazarları da edilgen anlatım sayesinde daha bilimsel, nesnel bir söyleyiş geliştirdiklerine inanmaktadır. Nesnellik ve evrensellik iddiası özde bulunması tercih edilen bir özelliktir. Ne var ki bunun yolu edilgen söyleyişten değil, bilimsel bir tutum benimsemekten ve bilimsel sonuçlar ortaya koymaktan geçer. Şu halde etken anlatımın metni nesnellikten uzaklaştırdığı büyük bir ön yargıdır. Diğer yandan özlerin iletişimsel işlevi, okuru karşılaştığı araştırma makalesini okumaya ikna etmektir. Bu ikna işlevi de okurla mesafe koymayı değil; söyleyeni belli, etken anlatımla okura yakın olmayı, araştırma sonuçlarını birinci ağızdan duyurmayı gerektirir. Etken anlatımın iletişimsel işlevinin tersine, edilgenlik kuru ve soğuk anlatımıyla yazarı okurdan uzaklaştırarak özün iletişimsel işlevine zarar verir. Ne var ki ülkemizde akademik rekabet görece kısıtlı olduğundan yazarlar okurla etkin iletişim kurma ve araştırma sonuçlarını birinci ağızdan duyurmada yeterince motive olamamaktadır.

Yazarların özlerini büyük oranda edilgen anlatımla kurmalarında kültürel nedenlerin de payı büyüktür. Özellikle Batılı olmayan diğer pek çok toplumda olduğu gibi Türk kültüründe de birey karşısında topluluk kutsanır; dolayısıyla sözlü ya da yazılı anlatıda bireyin “ben”li söyleyişle kendisini öne çıkarması uygun bulunmaz. Diğer yandan kültürün önemli bir unsuru olan dini değerlerin de kimi zaman bilimsel içerik üreten akademik yazarları metnin arkasına saklanıp kendilerini gizlemeye, etken anlatımdan kaçınarak edilgen anlatımın belirsizliğine sığınmaya sevk ettiği söylenebilir.

Türkçe öz yazarlarının edilgen anlatım özelliğini tercih etmelerinde psikolojik ve sosyolojik etkenlerin de rol oynadığı düşünülmektedir. Elde ettikleri bulgular ya

da ulaştıkları sonuçların bilimselliğinden emin olmayan yazarların edilgen anlatımı bir tür kalkan olarak kullandıkları değerlendirilmiştir. Otoritelerin bulguları ve tezleriyle çelişik görülen, toplumsal kabullerin ya da mensubu bulundukları akademik söylem topluluklarının değer ve kabulleriyle bağdaşmayan sonuçlara ulaşan yazarların özellikle araştırma *bulgu* ve *sonuç*larını birinci ağızdan aktarmaktan kendisini geri çekerek edilgen anlatımın koruyuculuğuna sığınmayı tercih etmeleri sadece ülkemizde değil, Batılı olmayan pek çok toplumda gözlenen bir vakıadır. Bu *kaçımsama* disiplinler arası yaklaşımla yapılacak başka bir araştırmada üzerinde durulmaya değer niteliktedir.

Özleri oluşturan öğelere hâkim çatı özelliklerinin veri tabanlarından bağımsız analizi sonunda üzerinde durmaya değer bir başka sonuç, *arka plan* ve *amaç* öğelerinde etken ya da edilgenlik sınıfına girmeyen (Çatı Yok) anlatım özelliğinin (sırasıyla %26,65 ve %36,24) tercih edilmiş olmasıdır. Şu halde kayda değer sayıda yazarın bu iki öğeyi salt ad cümleleriyle yapılandırdıkları söylenebilir. Bir kavramı tanıtmak, kavram ya da olgu üzerine betimleyici ya da bilgilendirici tariflerde bulunmak, bir başkasıyla karşılaştırmak ya da ilişkilendirme işlevleri düşünüldüğünde ad cümlelerinin özellikle *arka plan* öğelerinin retorik işlevlerine hizmet ettiği değerlendirilmiştir. Ne var ki “eylem”in öne çıkması beklenen *amaç* öğelerinin retorik işlevleriyle ad cümlelerinin bu yönleri arasında sıkı bir ilişkinin olduğu söylenemez. Diğer yandan anlatım etken ya da edilgen olsun, son tahlilde derlemimize dahil yazarların çoğunun eylemi/hareketi öne çıkarması, özün akademik yayıncılıktaki işlevinin bir yönüyle anlaşılmış olması bakımından değerli görülmektedir.

Genel olarak nesnel anlatıma hizmet ettiği düşünülen edilgenlik özelliğinin (Pho, 2008:242) araştırma derlemimizdeki *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* öğelerinde daha hissedilir oluşu, yazarların aynı zamanda bu öğeleri neden çoğunlukla geçmiş zamanla kurguladığına tekrar değinmeyi gerektirmiştir. Öz öğelerinde öne çıkan zamanların ve çatı özelliklerinin analiz edildiği Tablo 6.11. ve Tablo 6.23. karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, öznel üsluba hizmet eden ve evrensellik iddiasını öne çıkaran geniş zamanlı anlatımın *arka plan* öğelerinde etken

anlatımla; geçmiş zamanlı anlatımın ise diğer dört ögede yazarın nesnel tavrını güçlendiren edilgen anlatımla karakterize olması dikkat çekici bulunmuştur. Bu durum basit bir tesadüften öte, yazarların *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerini kurgularken kimi zaman bilinçli kimi zaman ön yargılarla dolu ama en azından kendi içinde tutarlı bir nesnellik iddiası içinde olmalarıyla açıklanabilir. Şu halde yazarların edilgen anlatımın nesnel söyleyiş özelliğini, kendilerine genellemeler yapma ve geleceğe dair öngörülerde bulunma olanağı vermeyen hikâyecî anlatım özelliğiyle destekleme eğiliminde oldukları değerlendirilmektedir. Akademik söylem topluluklarının ortak bir söylem ve anlatım tarzında mutabık olmaları bir yönüyle değerli görülebilir. Ancak yine de etken anlatımın nesnellik ve bilimsellikten uzak olduğu ön yargısına kapılmaksızın, tanıtıcı ve pazarlayıcı özelliklerinden ötürü özlerin ulusal ve uluslararası standartlara da uygun olarak daha ziyade etken anlatımla kurgulanmasında fayda olduğu düşünülmektedir.

Araştırma derlemindeki özlerin çatı özellikleri iki ayrı veri grubuyla analiz edilmiştir. Araştırma derlemindeki tüm ögeler çatı bakımından öncelikle salt yerleşik dil bilgisi kurallarına göre sınıflanmış; fiilimsi ya da fiilimsi öbekleri de dahil, ad türünden sözcüklerin yüklem olduğu yargılarda çatı özelliğinin bulunmadığı belirtilmiştir. İkinci veri grubu ise yaygın olarak “fiil+mAsI” ve “fiil+mAktA” türemeleriyle ortaya çıkan fiilimsi ya da fiilimsi öbeklerinin de çatı özelliği gösterebileceğini düşündüren leksikogramatik yaklaşımla oluşturulmuştur. Bu ikili yaklaşımla ortaya çıkan veriler karşılaştırıldığında, yazarların farklı ögelerde yüklemeleri farklı biçimlerde yapılandırma eğilimi gösterdikleri anlaşılmış; bu ise bulgularımızı daha detaylı değerlendirmemize imkan vermiştir.

Bu çerçevede öz ögelerindeki çatı özelliğine ilişkin ortaya çıkan ilk veri grubuna göre -salt dil bilgisel kurallara göre- tüm özlerin *arka plan* ögelerinin ancak %38,7’sinde, *amaç* ögelerinin %63,7’sinde, *yöntem* ögelerinin %92’sinde, *bulgular* ögelerinin %78,5’inde ve *sonuç* ögelerinin ise %71,3’ünde çatı özelliği tespit edilebilmiştir. Katı dil bilgisel kuralların tersine anlamla biçimi aynı anda gözetilen analiz ise -leksikogramatik yaklaşım- tüm özlerin *arka plan* ögelerinin %73,35’inde, *amaç* ögelerinin %63,76’sında, *yöntem* ögelerinin %98,82’sinde, *bulgular* ögelerinin

%91,93'ünde ve *sonuç* ögelerinin ise %92,41'inde çatı özelliğinin saptanabileceğini ortaya koymuştur. İki veri grubu karşılaştırmalı olarak analiz edildiğinde, *amaç* ögeleri dışındaki tüm ögelerde “fiil+mAsI” ve “fiil+mAktA” biçimindeki yapılanmaların yaygın olduğu ortaya konulmuştur. Resme başka bir açıdan bakıldığında *amaç* ögelerinin ana yargılarında yazarların çok daha az sayıda fiilimsi ya da fiilimsi öbeğine yer verdikleri söylenebilir.

Ögelerdeki çatı özelliklerinin disiplinler arası analizi sonunda, etken ya da edilgen anlatım özelliğinin hiçbir disiplindeki *arka plan* ögesinde tipik olmadığı; bu noktada herhangi bir veri tabanında *arka plan*ın çatısıyla ilgili belirgin bir geleneğin oluşmadığı saptanmıştır. Çalışmanın *amaç*, *yöntem* ve *bulgular*ının aktarılmasında ise tüm disiplinlerden, ayrıca *sonuç*ların aktarılmasında ise hukuk hariç yine tüm disiplinlerden yazarların büyük oranda edilgen anlatıma başvurdukları görülmüştür. Bu noktada özellikle araştırma *yöntem*lerinin aktarılması esnasında hukuk ve tıp alanlarındaki özlerin tamamında ve yaşam bilimleri, mühendislik ve temel bilimler ile sosyal ve beşeri bilimler alanlarındaki özlerin çok büyük kısmında (sırasıyla %97,69, %97,67 ve %82,5) edilgen anlatımın tercih edilmiş olması, üzerinde durulmaya değer bir bulgudur. Edilgen anlatımın yazarı metinde görünmez kıldığı ve metnin nesnellik iddiasına hizmet ettiği varsayılırsa yazarların özellikle araştırma *yöntem*lerini neden edilgen anlatımla kurmaya bu denli istekli oldukları daha anlaşılabilir hale gelmektedir. Böylece yazarlar araştırma sonuçlarının nesnel, bilimsel yöntemlerle ortaya çıktığını vurgulamaktadırlar. Benzer şekilde *amaç*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerinde de hukuk hariç diğer tüm disiplinlerden yazarların edilgen anlatımı tercih etmeleri yine nesnellik kaygısıyla açıklanabilir. Diğer yandan edilgen anlatıma has görünmez kılma özelliğinin, bilhassa araştırma *bulgu* ve *sonuç*larının bilimselliğinden ya da bunların otoritelerce öne sürülen tezlerle çelişmesinden endişe eden yazarlar için bir tür koruma kalkanı olarak işlev gördüğü de muhakkaktır.

Veri tabanlarına göre *yöntem* ve *bulgular* ögelerinde öne çıkan zaman özelliklerinin yer aldığı Tablo 6.14., 6.15. ile veri tabanlarına göre *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerinde öne çıkan çatı özelliklerinin yer aldığı Tablo 6.26., 6.27. ve

6.28. karşılıklı olarak analiz edildiğinde hukuk ve tıp alanlarındaki yazarların tümüyle ve yaşam bilimleri ile mühendislik ve temel bilimler alanlarındaki yazarların ise tamamına yakınının araştırma *yöntemlerini* geçmiş zamanın edilgen formuyla aktardıkları saptanmıştır. Ayrıca yine hukuk alanındaki yazarların araştırma *bulgularını* tümüyle geçmiş zamanın edilgen formuyla; tıp alanındaki tüm yazarların araştırma *sonuçlarını* edilgen anlatımla kurgulamış olmaları dikkat çekicidir. Özlerdeki bu belirgin tercihler, anlatımın ulusal ve uluslararası standartlarda yer alan önerilere uygun olup olmadığı tartışmasından ziyade, bazı genellemelere ulaşmamıza olanak vermiştir. Bu noktada hukuk, tıp, yaşam bilimleri ve mühendislik ve temel bilimler veri tabanlarından yazarların, kimi öğelerin iletişimsel işlevleri ile zaman ve çatı özellikleri arasında sıkı bir ilişki kurarak kendi söylem topluluklarına özgü ortak bir dil geliştirebildikleri söylenebilir. Diğer taraftan bu disiplinlerdeki yazarların nesnellik iddialarını öne çıkararak ve araştırma süreçlerinin geride kaldığına da gönderme yaparak özellikle *yöntem* öğelerinde uluslararası topluluklardaki yaygın tavrı eksiksiz ya da önemli düzeyde benimsedikleri düşünülmektedir. Lores-Sanz'ın (2004:299) ulaştığı sonuca benzer biçimde bu veri tabanlarından yazarların rastgele bir söylem yerine belirli bir bağlamsal çerçeveyi bilinçli olarak kurma eğiliminde oldukları değerlendirilmiştir. Diğer yandan öz öğelerine hakim zaman ve çatı özelliklerini disiplinler arası karşılaştırmayla elde edilen tüm bulgulara birlikte bakıldığında, sosyal ve beşeri bilimler alanındaki yazarlar arasında böylesi belirgin bir mutabakatın, belirli bir bağlamsal çerçevenin henüz oluşmadığı görülmüştür.

SONUÇ

Bilimsel araştırmanın temel aşamaları genellikle araştırma sorunsalını belirlemek, bununla ilgili gözlem ve deneyler yapmak ve bilimsel veriler toplamak, verileri hem diğer araştırma sonuçlarıyla hem mevcut araştırmanın hipotezleriyle karşılaştırarak analiz edip elde edilen bulguları değerlendirmek ve araştırma sorunsalına ilişkin çeşitli çözümler/yenilikler getirmek olarak tarif edilir. Oysa “bilimsel faaliyet” bilimsel araştırmanın bir adım ilerisini ifade eder. Nitekim bir araştırmanın bilimsel bir faaliyet niteliği kazanması tüm araştırma süreçlerinin ardından elde edilen bulgu, sonuç ve önerilerin bir şekilde yayımlanmasına, bir başka deyişle “ortaya çıkmasına” bağlıdır. Tüm dünyada büyük bir hızla yığılarak ilerleyen bilimsel çalışmalar ile bunların sonuçlarının basılı ve dijital platformlarda yayımlanmasıyla ortaya çıkan bilgi ve yayım “bombardımanı” karışığında ise araştırmacıların bilimsel faaliyetin gerektirdiği döngüyü tamamlaması her geçen gün zorlaşmaktadır. Bir dergide ya da dijital ortamlarda, bir sempozyum ya da bilimsel içerikli herhangi bir platformda araştırma sonuçlarını kamuya sunabilen araştırmacıların bu anlamda bilimsel faaliyetin tüm aşamalarını bir şekilde tamamladığını söyleyebiliriz. Ne var ki onları bekleyen bir başka zorluk, yayımladıkları araştırma sonuçlarının son okura ulaşmasını sağlamak, bir bakıma okuru araştırma sonuçlarını okumaya ikna etmektir.

Araştırma makaleleri yoğunlaştırılmış yapıları sayesinde bilimsel araştırma sonuçlarını duyurmada en sık başvurulanan türdür. Dolayısıyla bilimsel sonuçların etkin taşıyıcısının araştırma makaleleri olduğu bilinir. Retorik yapılanma bakımından araştırma makalesinin daha da yoğunlaştırılmış formu olarak kabul edilen ve araştırma sonuçlarının dizinlenme ihtimalini artırmayı; okura araştırma makalesini tanıtmayı, bir anlamda pazarlamayı, okuru tüm içeriği okumaya ikna etmeyi amaçlayan özler ise kendine has yapı ve söylem özelliklerine sahip ayrı bir tür olarak analistlerin dikkatini çekmektedir. Bu dikkat çekici özelliğinden ötürü, farklı veri tabanlarında Türkçe yayımlanan araştırma makalesi özlerini retorik örüntüleri ve öz öğelerinde öne çıkan bazı dil eğilimleri bakımından karşılaştırmalı olarak analiz ettiğimiz araştırmamızda, Türkçe akademik öz yazarlarının özü oluşturan kimi

öğeleri ihmal ederken tersine bazılarını öne çıkarabildikleri; farklı veri tabanlarından yazarların öz öğelerine yer verme eğilimlerinin ve bunları birbirine ilintileme stratejilerinin birbirinden ayrıştığı görülmüştür. Ayrıca öz öğelerine hakim anlatım özelliklerinin bir söylem topluluğundan diğerine belirgin biçimde değiştiği saptanmış; nihayet temsil gücü yüksek ve erişilebilir geniş bir derlem üzerinden istatistiksel tahminlemeyle Türkçe araştırma makalesi özlerinin ulusal ve uluslararası standartlarda öngörülen öz örüntüsüne uygun yapılandırılmadığı sonucuna varılmıştır.

Özlerde hangi öğelerin zorunlu ya da geleneksel olup hangilerinin yazarlarca ihmal edildiğine ilişkin veri tabanlarından bağımsız gerçekleştirilen analiz sonunda, Türkçe öz yazarlarının *arka plan* ve *amaç* öğelerine özlerinde sıklıkla yer verdikleri (sırasıyla %72 ve %84,2); diğer yandan araştırma *yöntemlerini*, elde ettikleri *bulguları* ve ulaştıkları *sonuçları* açıklamaktan çoğunlukla kaçındıkları (sırasıyla %39,2, %36, %34,1) ortaya konulmuştur. Eldeki veriler, ülkemiz akademik öz yazımında özü oluşturan öğeler ile bu öz öğelerine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu varsayımımızı doğrulamıştır.

Türkçe öz yazarlarının *arka plan* ögesine yer vermede gösterdikleri yüksek motivasyonun (%72) yazarlara ilk ve ortaöğretimde kazandırılan yazma alışkanlıklarıyla ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Zira ilk ve ortaöğretim süresince okutulan kompozisyon derslerinde, genelden özele bir akış içinde ilerleyip konuyu sınırları belirli bir alanda konumlandırarak güzel bir giriş cümlesi kurmak en önemli kompozisyon yazma stratejileri arasında öğretilenlerdendir. Benzer dersler belirli seviyelerde olmak kaydıyla tüm lisans ve lisansüstü öğrenimleri süresince de öğrencilere okutulmaktadır. Diğer yandan akademik yazma becerilerinin kazandırılması amacıyla lisans ve özellikle lisansüstü derslerinde ciddi okumalar yapılmaktadır.

Yazarların *arka plan* ögesine yer vermede gösterdikleri yüksek motivasyon içinde büyüdüğü kültürel ortamla da ilişkilendirilebilir. *Arka plan* ögesinin çalışma konusunun önemini belirtme, konuyu genel bir bağlama oturtma, çalışmada geçen anahtar kelimelere ilişkin açıklamalarda bulunma ve çalışmayı literatürde

konumlandırma işlevleri ile “mukaddime/girizgah” geleneği benzer amaçlara hizmet etmektedir. Bu gelenek Türkçe öz yazarlarının yazma stratejilerini bir yönüyle şekillendirmiştir. Son tahlilde küçük yaşlardan gelen bir alışkanlığın mı, lisans ve lisansüstü seviyede edinilen bir akademik becerinin mi, yoksa kültürel arka planın mı daha etkili olduğu tartışmasından öte elimizdeki verilerin ortaya koyduğu açık sonuç, Türkçe öz yazımında araştırmanın *arka planına* ilişkin açıklamalarda bulunmanın geleneksel olduğudur.

Türkçe akademik özlerde en yaygın retorik ögenin *amaç* (%84,2) olduğu saptanmıştır. Farklı veri tabanlarından yazarların özlerde araştırma *amaçlarına* %66,7 ile %88,9 oranlarında yer verdiği; dolayısıyla araştırmamıza konu tüm söylem topluluklarınca bu ögenin geleneksel olduğu saptanmıştır. Bu durum hipotezimizin tersine veri tabanları ile *amaç* öz ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığını ortaya koymuştur. Önceki birçok araştırma da yazarların bu ögeyi nadiren ihmal ettikleri tespit etmiş olup bu benzeşiklik uluslararası meslektaşları gibi Türkçe öz yazarlarının da eylemin değerinin, onun amacından kaynaklandığı ya da eylemin amacıyla mütecanis olduğu bilincine sahip olduğunu düşündürmektedir. Başka bir deyişle uluslararası meslektaşları gibi Türkçe öz yazarları da yaptıkları araştırmanın *amaçlarını* ortaya koymaksızın yazacakları bilimsel bir içeriğin uçsuz bir boşlukta sürükleneceğine büyük oranda inanmış görünmektedirler.

Tüm veri tabanlarından yazarların özlerde *amaç* ögesine sıklıkla yer vermeleri basılı ya da dijital bir içerikte özün fiziksel olarak konumlandığı yerle de açıklanabilir. Gerek öz yazım standartlarında gerekse de yayın kurullarınca duyurulan rehberlerde özlerin araştırma makalesi başlıklarının hemen altında konumlanması öngörülür. Başlıklar bir araştırma makalesindeki *yöntem*, *bulgu* ve *sonuçlara* ilişkin ipuçları içerebilir. Araştırmanın konusuna, kapsamına ve amacına yönelik olarak açık ya da üstü kapalı, ama her zaman kimi semantik göndermeler yapar. Zira aksi bir durum ilgili araştırmanın dizinlerde yer bulmasını neredeyse imkansız kılar. Şu halde araştırma makalesinin konusu, kapsamı ve amacına dönük kimi çağrışımları okura taşıyan başlığın altını, yazarların psikolojik bir itimle özde

doldurmaya özel bir çaba gösterdikleri, *amaç* ögesi sayesinde başlığı belirgin hale getirdikleri ve genişlettikleri düşünülmüştür.

Öz ögelerinin veri tabanlarından bağımsız analizi sonunda elde edilen önemli bir başka bulgu, gerek ulusal ve uluslararası standartlarda uzun uzadıya tarif edilen gerekse de analistlerin geleneksel ya da zorunlu ögeler olarak niteledikleri *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerinin Türkçe öz yazarlarınca sıklıkla ihmal edilmiş olmasıdır. Bu noktada derlemimizdeki tüm özlerin %39,2'sinde *yöntem*, %36'sında *bulgular* ve yalnızca %34,1'inde *sonuç* ögesine yer verildiği saptanmıştır. Hem öz yazım standartlarıyla hem uluslararası söylem topluluklarının alışkanlıklarıyla büyük oranda uyumsuz olduğu görülen bu veriler, ülkemiz öz yazımında yazarların retorik örüntülemekten habersiz oldukları ya da retorik kurguda çok önemli bu ögeleri bir sebeple ihmal ederek özlerini doğru yapılandıramadıkları varsayımımızı desteklemiştir.

Bilimsel bir araştırmanın elde ettiği bulguları ve ulaştığı sonuçları anlamlı kılan; araştırma süreçlerinde hangi araçların kullanıldığının, hangi yöntemlere başvurulduğunun ve ne tür deneysel çalışmalar yapıldığının açıklanmasıdır. Aksi halde yazarın bildirdiği hiçbir bulgu ve sonucun bilimsel değeri yoktur. Diğer yandan araştırma *yöntem*lerinden özde bahsedilmediği için bir araştırma makalesinin bilimsel olmadığını söylemek de elbette büyük bir yanılğı olacaktır. Ancak eldeki veriler şunu açıkça göstermektedir ki Türkçe öz yazarlarının büyük kısmı (%60,8) *yöntem* ögesinin öz örüntüsündeki ve özün iletişimsel amacına ulaşmasındaki retorik işlevinden gerçek anlamda haberdar değildir. Bunun *bulgular* ve *sonuç* ögeleri için de geçerli olduğu görülmektedir. Diğer yandan kimi öz yazarlarının araştırma *bulgularını* ve ulaştıkları *sonuçları* genel hatlarıyla da olsa ana içerikten önce açıklamayı, ana içeriğin değerini düşüren bir adım olarak gördükleri değerlendirilmiştir. Bir filmin sonunda olacakları özenle saklarcasına elde ettiği bulguları, varacağı hükmü, yapacağı öneriyi ya da ortaya koyduğu bilimsel bir yeniliği özde açıklamaktan kaçınan ve böylece okurda fazladan bir merak duygusu uyandıracağını sanan bir yazarın makalesi, yeterince sert bir akademik rekabetin yaşanmadığı ülkemizde yayım fırsatı bulabilir. Ne var ki bu bile bilimsel faaliyetin

varoluşsal döngüsünün araştırmacı ve araştırma bulguları açısından tümüyle tamamlandığını göstermez. Döngü ancak araştırma sonuçlarının muhataba ulaşmasıyla tamamlanacağına göre akademik yazarlara bu fantastik hayalleri terk ederek araştırma *bulgularından* ve *sonuçlarından* özlerinde bir iki cümleyle de olsa bahsetmeleri; böylece zaten bir içerik yığınıyla karşı karşıya olan okuru nereye varacağı belirsiz bir yolculuğa davet etmekten vazgeçmeleri önerilebilir.

Türkçe öz yazarlarının bilhassa *sonuç* ögesini sıklıkla ihmal etmelerinde özel bir etkenin rolü olduğu düşünülmektedir. *Bulgular* ve *sonuç* ögeleri retorik işlevleri birbiriyle neredeyse aynı gibi görünen, ancak esasen biri diğerinin hazırlayıcısı niteliğindeki iki farklı ögedir. Oysa araştırma derlemimizdeki özlerin ögelere ayrıştırılması sürecinde de çok sayıda yazarın bu iki ögenin ayırımına varamadığı görülmüştür. Pek çok defa yazarların araştırma *bulgularını* özetledikten sonra *sonuç* ögesine karakterize bağlaç ya da bazı *üstsöylem belirleyicilerini* kullanarak araştırma sonuçlarını aktarmaya giriştikleri; halbuki yaptıklarının bulgularını genişletmekten ya da tekrar özetlemekten öte olmadığı izlenmiştir. Bu durum, akademik yazma stratejilerinin -özelde de yoğunlaştırılmış öz yazım tekniklerinin ve öz örüntüsünü kuran ögelerin retorik işlevlerinin- sadece lisansüstü seviyesinde değil, lisans seviyesinde de üstelik dil bilimsel kuramlarla desteklenerek öğretilmesinde elimizi çabuk tutmamız gerektiğini göstermiştir.

Özlerde *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerinin sıklıkla ihmal edilmesinde, şüphesiz, yayın kurullarınca getirilen bazı fiziksel sınırlamaların da etkili olduğu söylenebilir. Diğer yandan derlemdeki kimi özlerde yazarların araştırma konularına ilişkin aktardıkları *arka plan* bilgisini ya da araştırma *amaçlarını* gereğinden uzun tuttuklarına şahit olunmuştur. Bu durumun, belirli bir kelime ve karakter sayısı ile sınırlanmış özlerde yazarları kimi zaman diğer ögelere yer vermekten alıkoyduğu düşünülebilir. Ancak esasen bu basit bir bahanedir; zira öz yazımı yoğunlaşmış anlatımı gerektirir ve bu yoğunlaştırma da akademik yazım yetkinliğine sıkı sıkıya bağlıdır. Şu halde bir öz yazarının kimi ögeleri kelime sınırlamasına ilişkin kurallardan ihmal ettiğini öne sürmesi, esasen akademik yazma yetkinliğine erişemediğinin bir tür itirafıdır denebilir.

Türkiye ve dünyada akademik yayıncılığın durumuna ilişkin aktarılan istatistiklere bakıldığında ülkemiz akademik yayıncılığının, hiçbir okurun zamanını boşa harcama ihtimalini bile göze alamadığı rekabetçi bir dünyaya entegre olma arifesinde bulunduğu görülmektedir. Böylesi bir rekabetin eşiğindeki -akademik veya genel- yeni nesil okurların kendi ihtiyaçlarına cevap verdiğini ilk bakışta gördükleri içerikleri açıp okurken nereye varacağı belirsiz içerikleri ise bir tuşla kapatmaları anlaşılabilir bir durumdur. Bu noktada muhataplarının bu yeni tavrını doğru okuyabilen ve özlerinde araştırma *yöntem*, *bulgu* ve *sonuç*larına ilişkin bazı ipuçları veren yazarların okura ulaşma ihtimalinin daha yüksek olduğu bilinen bir gerçektir.

Özün iletişimsel işlevini hakkıyla yerine getirebilmesi, farklı retorik işlevlere hizmet eden ögelerin uyumlu bir kompozisyonuyla mümkündür. Her bir ögenin özde aktarılmaya çalışılan bilgi ve mesajları bir yönüyle desteklemesi gerekir. Ögelerin uyum ve iş birliği, okurun sınırları belirli bir düşünsel zeminde ilerleyerek metni tek seferde doğru anlamasını sağlar. Bu noktada her bir öz ögesinin kendi retorik işlevlerini yerine getirmesi yeterli olmayıp ögelerin birbirlerini doğru bir sıralamayla takip etmesi özün iletişimsel işlevini tamamlamasında önemli koşullardan biridir. İç içe girişik retorik bileşimlerin yarattığı istisnalar dışarıda bırakılırsa sağduyulu bir okurun zihni takibini mümkün kılacak ideal dizilimin ise (*arka plan*)-*amaç-yöntem-bulgular-sonuç* biçiminde gerçekleşmesi gerektiği, tüm söylem topluluklarının ortak kabulüdür. Buradan hareketle özlerde ögelerin dizilimlerine ilişkin disiplinlerden bağımsız yapılan analizler sonunda özlerin yalnızca %13,4'ünün ulusal ve uluslararası standartlarda zorunlu öge olarak tarif edilen her dört ögeyi tümüyle doğrusal dizilimle içerdiği saptanmıştır. Ne var ki araştırmamızda öge dizilimlerinin doğru ya da yanlış sınıflanması özün içerdiği öge sayısı ile değil, mevcut ögelerin doğru konumlanıp konumlanmamasıyla ölçülmüştür. Bu bakımdan araştırma derlemimizdeki tüm veri tabanlarında öz ögelerinin büyük oranda doğru dizilimde olduğu saptanmış, bulgularımız araştırma hipotezimizin tersine, veri tabanları ile öz ögelerinin doğru-yanlış dizilişleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığını ortaya koymuştur.

Öz ögelerinin veri tabanları üzerinden karşılaştırmalı analizi sonunda araştırma bulgularımız *amaç* ögesine tüm söylem topluluklarınca birbirine yakın oranlarda geleneksel olarak yer verildiğini ortaya koymuştur. Bu durum, araştırma hipotezimizin tersine, veri tabanları ile *amaç* ögesine yer verilip verilmemesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermiştir. Bulgularımız *arka plan* ögesine, yaşam bilimleri hariç, diğer tüm disiplinlerden yazarların belirgin oransal farklarla da olsa geleneksel olarak yer verdiklerini ortaya koymuştur. Özde araştırma *yöntemlerine* yüksek motivasyonla yer veren yaşam bilimleri ile mühendislik ve temel bilimler alanlarındaki yazarların tersine; tıp, hukuk ve sosyal ve beşeri bilimler veri tabanlarından yazarlar bu ögeyi çoğunlukla ihmal etmiştir. Araştırma *bulguları* ve *sonuçlarına* sadece yaşam bilimleri veri tabanından yazarların geleneksel olarak yer verdiği; ne var ki bu ögeyi diğer dört disipline mensup yazarların büyük oranda ihmal ettikleri ortaya konulmuştur. *Arka plan, yöntem, bulgular* ve *sonuç* ögelerine yer verilip verilmemesi ile veri tabanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu varsayımımızı doğrulayan araştırma bulgularımız aynı zamanda özü oluşturan ögelerin retorik işlevlerinin farklı söylem topluluklarına mensup yazarlarca farklı düzeylerde önemsendiği ya da ögelerin retorik işlevlerinden farklı düzeylerde haberdar olduğunu göstermiştir. Bir söylem topluluğuna mensup yazarlar öz örüntülemeye herhangi bir ögeyi geleneksel olarak kullanırken onlarla aynı dili konuşan ve aynı ya da benzer kültürel arka plandan beslenen bir başka disipline mensup yazar grubunun bu öz ögesine yer vermekten bilinçli bir tercih ya da basit bir alışkanlık sonucu kaçındıkları anlaşılmıştır. Son tahlilde elimizdeki bulgular, araştırma makalesi özünü doğru yapılandırma konusunda ülkemizdeki henüz hiçbir söylem topluluğunun standartlarda tarif edilen yetkinliğe kavuşamadığı genellemesine varmamıza olanak vermektedir.

Dil/anlatım tercihlerinin okur zihninde yarattığı çağrışımlar öz ögelerinin farklı iletişimsel işlevleriyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Yazarın retorik örüntüye hakim kıldığı zaman ve çatı özellikleri kendisini ve araştırmayı nerede konumlandığını ve okura ne mesafede olduğunu belirleyerek metnin iletişimsel başarısını etkiler. Bu gerçeklerden hareketle, araştırmamız derlemindeki özlerin farklı ögelerinde öne

çıkan dil/anlatım tercihleri, anlatıma hakim zaman ve çatı özellikleri yönünden disiplinler arası bir karşılaştırmayla analiz edilmiştir.

Öz ögelerine hakim zaman ve çatı tercihleri disiplinlerden bağımsız değerlendirildiğinde tüm yazarların *arka plan* ögelerini büyük oranda geniş zamanın etken formuyla kurguladıkları; tersine *amaç*, *bulgular*, *sonuç* ve özellikle de *yöntem* ögelerini çoğunlukla geçmiş zamanın edilgen formuyla yapılandırıdıkları görülmüştür.

Araştırmalarının *arka plan*larını aktarırken yazarların neden farklı anlatım tercihlerinde bulundukları açıklanmaya değer görülmüştür. Yazarların *arka plan* ögesinde geniş zamanlı anlatıma belirgin eğilim göstermeleri literatürdeki pek çok araştırmanın sonuçlarıyla uyumludur. Bu anlamda uluslararası meslektaşları gibi Türkçe öz yazarlarının da geniş zamanlı anlatım sayesinde *arka plan* ögesinde ileri sürülen merkezîlik iddiasını güçlendirmeyi hedefledikleri ve daha önemlisi *arka plan*ın yarattığı geniş çağrışım alanıyla geniş zamanlı anlatımın karakteristik özelliğini bir şekilde ilişkilendirdikleri değerlendirilmiştir. Ayrıca özlerin *arka plan* ögesinde etken anlatımın tercih edilmesi yazarların metnin başında varlıklarını açık ederek okurla doğrudan ve sıcak bir ilişki kurmayı hedeflemeleriyle de açıklanabilir.

Türkçe öz yazarları *amaç*, *yöntem*, *bulgular* ve *sonuç* ögelerinde farklı oranlarla da olsa çoğunlukla geçmiş zamanlı anlatımı tercih etmiş; ne var ki standartlara rağmen bu ögelerde edilgen anlatıma belirgin bir eğilim göstermişlerdir. Yazarların bu eğilimlerinde kültürel, sosyolojik ve psikolojik bazı etkenlerin rol oynadığı değerlendirilmektedir. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan diğer pek çok ülkedeki meslektaşları gibi görece kapalı, dar ve bazen tutucu dahi olabilen bir akademik ortamda Türkçe öz yazarlarının, elde ettikleri *bulguları*, araştırma *sonuçlarını* hatta kimi zaman araştırma *amaçlarını* bile birinci kişi anlatımıyla aktarmayıp edilgen anlatımın koruyuculuğuna sığındıkları; bu yolla toplumdaki ya da üyesi oldukları akademik söylem topluluklarındaki genel kabul ve eğilimlerle ya da önceki araştırmaların sonuçlarıyla doğrudan çatışıyor olmaktan kaçındıkları değerlendirilmiştir. Ayrıca bilimsel bir içerikte nesnel anlatımın ancak edilgen anlatımla mümkün olduğu ön yargısı da Türkçe öz yazarlarının özellikle araştırma

yöntem, bulgu ve sonuçlarını edilgen anlatım özelliğiyle kurgulamalarına neden olmaktadır. Oysa hangi anlatım özelliğinin daha bilimsel olduğu tartışması bir yana, özlerin iletişimsel hedeflerinin bir gereği olarak okurla sıkı bağların kurulabilmesi ve hızla artan akademik rekabet içindeki yazarın metindeki varlığını açıkça/cesurca göstermesi, bir özün retorik bakımdan doğru yapılandırılması kadar önemli olabilmektedir.

Türkçe araştırma makalesi özlerinin öz örüntülerinin disiplinler arası bakışla karşılaştırılarak farklı söylem topluluklarının öz öğelerine yer vermede ve öğeleri ulamada belirgin biçimde ayrışabildiği ve temsil gücü yüksek derlemimizden genellemeyle ülkemiz öz yapılandırma stratejilerinin henüz ulusal ve uluslararası standartlarda öngörülen yetkinliğe ulaşamadığının doğrulandığı araştırmamızın bilgi ve belge yönetimi ile uygun bir zeminde ilişkilendirilebilmesi için özler sadece yapısal yönden değil, bileşenlerinde öne çıkan dil/anlatım stratejileriyle birlikte analiz edilmiştir. Bu yaklaşım sayesinde öncelikle özün hangi öğelerle kurulması gerektiği, öğelerin birbirini ne tür anlamsal ilintilerle takip etmesinin beklendiği, her bir ögenin özün iletişimsel işlevine katkısı; bilimsel faaliyetin tamama ermesinde, bir başka deyişle araştırma makalesindeki bulgu ve sonuçların hedefe ulaşmasında özün nasıl kilit rol oynadığı ortaya konulmuştur. Diğer yandan özü oluşturan öğelerde öne çıkan dil/anlatım stratejilerinin, özün iletişimsel amacıyla ilişkisi somutlaştırılmıştır. Böylece hızla büyüyen bilgi yığını içinde bilimsel araştırma sonuçlarının önce yayıncı veya hakem kurullarınca kabul edilmesini, ardından bir şekilde yayımlanmasını ve sonuçların ulusal ya da uluslararası dizinlerde kendisine yer bulabilmesini mümkün kılarak araştırma sonuçlarına atıf yapma potansiyeline sahip bir başka araştırmacıyı ana içeriğin tümünü okumaya ikna edebilen doğru yapılandırılmış etkin bir özün, bilgi yönetimindeki ve bilgiye erişimdeki yadsınamaz rolü ortaya konulmuştur.

Akademik rekabetin tüm dünyada hızla geliştiği günümüzde bilimsel sonuçların duyurulması ve muhatabına ulaşması, araştırma makalesi özlerinin akademik ve iletişimsel işlevlerini hakkıyla yerine getirmesine bağlıdır. Bunun yazarlar için bir tür zorunluluk olduğu açıkken özlerin diğer yandan alıcı

konumundaki genel okurlar, alanda araştırma yapan öğrenci ve akademisyenler ile bunların ihtiyaç duyduğu bilgiyi yöneten kütüphaneciler için en önemli araçlarından biri olduğu değerlendirilmektedir.

Ortaya konulan bulgular ve yapılan değerlendirmeler ışığında araştırmamızın, lisans öğrenimleri boyunca öğrencilere bilimsel içerik üretme stratejilerine ilişkin daha ciddi teorik ve uygulamalı eğitimler verilmesini, akademik tür analizlerinin lisans döneminde ders olarak okutulmasını ve özlerin iletişimsel öneminin ülkemiz akademik söylem topluluklarına mensup ya da aday araştırmacılarca gereğince kavranmasını teşvik etmesi; daha özelde ise kataloglama, dizinleme ve koleksiyon yönetimi alanlarında üniversite kütüphaneleri, ihtisas kütüphaneleri ve halk kütüphanelerinde çalışmalar yapan kütüphaneci ve uzmanlara teorik faydalar sunması ve kütüphanelerimizdeki tüm çalışmaların hızla ilerleyen bilimsel yayıncılık karşısında yeni tekniklerle gerçekleştirilmesine katkı sağlaması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABDOLLAHPOUR, Z., GHOLAMI, J.: 2018** “Building blocks of medical abstracts: Frequency, functions and structures of lexical bundles.” **The Asian ESP Journal**, 14(1), 83-111.
- ABDOLLAHPOUR, Z., GHOLAMI, J.: 2019** “Embodiment of rhetorical moves in lexical bundles in abstracts of the medical sciences.” **Southern African Linguistics And Applied Language Studies**, 37(4), 339–360.
- AKIN, A., ERSOYOĞLU, A.S.: 2016** “Ark Akımı Ve Ark Geriliminin Bağlantı Mukavemeti Üzerine Etkilerinin Araştırılması.” **Selçuk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi**, c.4, 237-254.
- AL-KHASAWNEH, F. M.: 2017** “A genre analysis of research article abstracts written by native and non-native speakers of English.” **Journal of Applied Linguistics and Language Research**, 4(1), 1-13.
- AL-SHORMAN, A., SINGH, M. K. S., HALIM, H. B. A.: 2019** “Multidimensional structural linguistic analysis of moves in abstracts: A corpus-based approach” [Análisis lingüístico estructural multidimensional de movimientos en resúmenes: Un enfoque basado en corpus]. **Opcion**, 35 (SpecialIssue19), 1515–1546.
- AL-SHUJAIRI, Y. B. J., TAN, H., ABDULLAH, A. N., NIMEHCHISALEM, V., LEE, G. I.: 2020** “Lexical bundles in the discussion section moves of high impact medical research articles.” **Pertanika Journal of Social Science and Humanities**, 28 (3). 2043 - 2061.

- ALAY, O.:2016** "Bingöl'de Evlenme Âdetleri", **TurkishStudies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 11/4 2016, 67-90.
- ALVAREZ-GIL, F. J., DOMINGUEZ-MORALES, E.: 2018** "Modal verbs in the abstract genre in the field of tourism." **Life-Revista De Linguas Para Fines Especificos**, 24(2), 27–37.
- ALZARIENI, M. M., ZAINUDIN, I. S., AWAL, N. M., SULAIMAN, M. Z.: 2019** "Rhetorical Structure of the Arabic Patent Abstracts." **Gema Online Journal Of Language Studies**, 19(4), 148–168.
- AMERICAN NATIONAL STANDARDS INSTITUTION AMERICAN PSYCHOLOGICAL ASSOCIATION: 2010** Guidelines for Abstracts. Publication Manual, Washington DC.
- AMERICAN PSYCHOLOGY ASSOCIATION: 2001** Publication Manual.
- AMNUAI, W.: 2019** "Analyses of Rhetorical Moves and Linguistic Realizations in Accounting Research Article Abstracts." **International and Thai-Based Journals** 9 (1).
- ANDERSON, K., MACLEAN, J.: 1997** "A genre analysis study of 80 medical abstracts." **Edinburgh Working Papers in Applied Linguistics**, 8, 1-23

- ANDIKA, R. P., HARAHAAP, A.: 2018** “Rhetorical moves and linguistic features of journal article abstracts by postgraduate students, national and international authors in applied linguistics.” **JOALL (Journal of Applied Linguistics and Literature)**, 3(1), 129-142.
- ARSYAD, S.: 2014** “The discourse structure and linguistic features of research article abstracts in english by Indonesian academics.” **Asian ESP Journal**, 10(2), 191–223.
- ATIK, H.:2016** “Karacaoğlan’ın Şiirlerinde Dinî ve Tasavvûfî Kavramlar.” **Turkish Studies**, 11, 17, 69-92.
- BAKLOUTI, A. S. :2011** The impact of genre and disciplinary differences on structural choice: taxis in research article abstracts. **Text and Talk - An Interdisciplinary Journal of Language Discourse Communication Studies**. 31, (5), 503-523.
- BAŞAR, U., SIĞRI, Ü., BASIM, N.: 2016** “İş Yerinde Karanlık Liderlik.” **İş ve İnsan Dergisi**, 3 (2) , 65-76 .
- BAYAK, C.: 2016** “Mehmed İzzî’nin Muhibbî’nin Şiirlerine Yazılan Nazireler Mecmuası”. **Journal of Turkish Studies**. C. 11. S. 4. ss. 207-42.
- BAZERMAN, C. :1984** The writing of scientific non-fiction. **Pre/Text** 5 (1), 39–74.
- BEGİÇ, H. N.: 2016** “Türk Kültüründe Geleneksel Bez Bebekler.” **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi**, 9 (18), 217-228.

- BEHNAM, B., GOLPOUR, F.: 2014** “A genre analysis of english and Iranian research articles abstracts in applied linguistics and mathematics.” **International Journal of Applied Linguistics and English Literature**, 3(5), 173–179.
- BHATIA, V. K. :1993** Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. London: Longman.
- BHATIA, V. K. :1997** Introduction: Genre analysis and world Englishes. **World Englishes**, 16(3), 313-319.
- BHATTI, I. A., MUSTAFA, S., AZHER, M.: 2019** Genre Analysis of Research Article Abstracts in Linguistics and Literature: A Cross Disciplinary Study. **International Journal Of English Linguistics**, 9(4), 42–50.
- BİTRİ,E., KESEROĞLU, H.S.:2015** Türk Kütüphaneciliği ve Bilgi Dünyası dergilerinin özlerine eleştirel bir bakış. *Türk Kütüphaneciliği* 29 (2), 241-257
- BUÇUKÇU, Ö.: 2016** Haçlıları Beklerken: Hatıraları Çerçevesinde Bernard Lewis’in Düşünsel Ve Siyasal Portresi. **Ortadoğu Etütleri** 8 (2016): 96-113.
- CAN, S., KARABACAK, E., QIN, J.: 2016** “Structure of Moves in Research Article Abstracts in Applied Linguistics.” **Publications**, 4 (3).
- CANSUN, Ş.: 2016** “Türkiye’deki “Kadın ve Siyaset” Konulu Lisansüstü Çalışmalara Dair Bir İnceleme / An Analysis of the Theses with the Subject “Women and Politics” in Turkey”, **Türkisch Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**. (Prof. Dr. Kamil Veli Nerimanoğlu Armağanı) c. 11/13. Ankara/Turkey, s. 131-140.

- CAO, Y., XIAO, R. :2013** A multi-dimensional contrastive study of English abstracts by native and non-native writers. **Corpora**, 8(2), 209-234.
- CEYLAN, H.: 2016** “2014 Yılında Türkiye’de Meydana Gelen Ölümlü İş Kazalarının Analizi.” **Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1. S. 266-287.
- CHIOU-SHU, J. H., NGUYEN, T. H., SU, T. J. :2017** Move analysis for scientific abstract sections: a study of nanoscience and nanotechnology research article abstracts.
- CROSS, C., VE OPPENHEIM, C.: 2006** “A genre analysis of scientific abstracts.” **Journal of Documentation**, 62(4), 428–446.
- ÇANDARLI, D.: 2012** “A Cross-cultural Investigation of English and Turkish Research Article Abstracts in Educational Sciences.” **Studies About Languages**, 20, 2-17.
- ÇELİK, Ş.: 2016** Kürtaj, Kişi, Taşıyıcı Annelik, Nesiller Arası Adalet **Turkish Studies (Elektronik)**, 11, 8, 145-166.
- DAY, R. A.: 1998** How to Write and Publish a Scientific Paper. Cambridge: Cambridge University
- DENLİ, M., DEMİREL, R.: 2016** “Diyarbakır İli Sığır Besiciliği İşletmelerindeki Yem Kullanımı ve Besleme Uygulamaları.” **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi**, 26, (4), 495-499.

- DOBAKHTI, L. :2016** A genre analysis of discussion sections of qualitative research articles in applied linguistics. **Theory and Practice in Language Studies**, 6(7), 1383.
- DOĞAN, B. VE KARAKUYU, M.: 2016** “Suriyeli Göçmenlerin Sosyo ekonomik Ve Sosyokültürel Özelliklerinin Analizi: İstanbul Beyoğlu Örneği.” **Marmara Coğrafya Dergisi**, 302-333 .
- DOS SANTOS, M. B.: 1996** "The textual organization of research paper abstracts in applied linguistics" **Text and Talk**, 16, 4, 481-500.
- EBADI, S., SALMAN, A. R., NGUYEN, T. T. L., WEISI, H.: 2019** Rhetorical Structure Variations in Abstracts and Introductions of Applied Linguistics Master’s Theses by Iraqi and International Students. **Iranian Journal Of Language Teaching Research**, 7(1), 101–117.
- EL-DAKHS, D. A. S.: 2018** “Comparative Genre Analysis of Research Article Abstracts in More and Less Prestigious Journals: Linguistics Journals in Focus.” **Research in Language**, 16(1), 47–63.
- EL-DAKHS, D. A. S.: 2020** “Are arabic and english research article abstracts different? rhetorical structure & interaction in focus.” **Asian ESP Journal**, 16(51), 6–32.
- ENGİN A. O., AKSAKAL I., SEVEN M. A. , SAYAN A.: 2016** “Öğrenme ve Stres Arasındaki İlişki.” **Ekev Akademi Dergisi**, 66-107.
- ERBEK M.: 2016** “Almancadan Türkçeye Kısa Öykü Çevirisinde Karşılaşılan Çeviri Sorunları.” **Turkish Studies (Elektronik)**, 11(21), 681 - 696.

- ERİM, B. R. VE YÜCENS, B.:2016** Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Sığınma Evleri. **Arşiv Kaynak Tarama Dergisi**, 25 (4) , 536-549.
- ERSAN, C. VE IVRENDİ, A.: 2016** “Okul Öncesi Dönem Çocukları İçin Geliştirilen Araştırma Temelli Matematik Eğitim Programlarının İncelenmesi.” **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 17 (1), 39-56.
- FARTOUSI, H., DUMANIG, F.: 2012** “A rhetorical analysis and contrastive rhetoric of selected conference abstracts.” **World Applied Sciences Journal**, 18(4), 514–519.
- GESSESSE, C. M.: 2016** “An Investigation into the Macro Rhetorical Structures of the EFL Research Abstracts of Graduates of 2013: The Case of Bahir Dar University in Ethiopia.” **Online Journal Of Communication And Media Technologies**, 6(1), 1–22.
- GILLAERTS, P., VAN DE VELDE, F. :2010** Interactional Metadiscourse in Research Article Abstracts. **Journal of English for Academic Purposes**, 9, 128-139.
- GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ, E., KARDEŞ, T., ZUBAROĞLU Y., M, AKGÜN, R.: 2016** “Türkiye’de Kurum Bakımı Deneyimi Olan Bireylerin İş ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma: Ankara İli Örneği.” **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, (37), 9-31. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/27089/283154>
- GUSTAVII, B.: 2008** How to Write and Illustrate Scientific Papers. Cambridge University Press.

- GÜRBÜZ H.: 2016** “Kerbela Olayı'nı Konu Alan Müstakil Eserler Üzerine Bir İnceleme.” **Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi**, (78), 219 - 227.
- HARTLEY, J., L. R. BETTS.: 2010** “Four layouts and a finding: The effects of changes in the order of the verbal labels and numerical values on Likert-type scales.” **International Journal of Social Research Methodology**, 13:17–27.
- HEKİMOĞLU, C. H.: 2016** “Aşı Epidemiyolojisi: Aşı ve Aşılanmanın Etkileri İçin Epidemiyolojik Ölçütler.” **Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi**, 73 (1) , 55-70.
- HOWELL, D. C. 2009** “Chi-Square Test-Analysis of Contingency Tables”, **Women**, Vol. 35, No. 3, 2009, pp. 28-83.
- HWANG, C. J., NGUYEN, T.H., SU, T.J.: 2017** “Move analysis for scientific abstract sections: A study of nanoscience and nanotechnology research article abstracts.” **World Transactions on Engineering and Technology Education**, 15(1), 19–22.
- HYLAND, K., TSE, P. :2005** Hooking the reader: A corpus study of evaluative that in abstracts. **English for specific purposes**, 24(2), 123-139.
- HYLAND, K.: 2000** Disciplinary Discourses: Social Interactions in Academic Writing. London: Longman
- HYLAND, K.: 2002** “Genre: Language, Context, and Literacy”, **Annual Review of Applied Linguistics**. 22: 113-135.
- HYLAND, K.: 2004** Genre and Second Language Writing. The Michigan Series on Teaching Multilingual Writers. University of Michigan Press.

- HYLAND, K.: 2005** Metadiscourse: Exploring writing in interaction. London: Continuum.
- HYLAND, K.: 2009** Academic Discourse: English In A Global Context. A&C Black.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION : 1996** Documentation, Abstracts for publications and documentation.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION : 1997** Documentation-Abstracts for publications and documentation.
- JIANG, F. K., HYLAND, K.: 2017** “Metadiscursive nouns: Interaction and cohesion in abstract moves.” **English For Specific Purposes**, 46, 1–14.
- KAFES, H.: 2015** “Cultural or Discoursal Proclivity: Rhetorical Structure of English and Turkish Research Article Abstracts.” **Anthropologist**, 21(1–2), 240–254.
- KAPLAN, RB., CANTOR, S., HAGSTROM, C., KAMHI-STEIN, LIA D., SHIOTANI, Y., ZIMMERMAN, C. B.: 1994** “On abstract writing.” **Text - Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse** 14(3): 401-426.
- KAPTAN, S.: 1983** Bilimsel araştırma teknikleri ve istatistik yöntemleri. Tekışık Matbaası.
- KARASAR, N.: 2005** Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- KAYA, F., YAĞIZ, O.: 2020** “Move analysis of research article abstracts in the field of ELT: A comparative study”, **Journal of Language and Linguistic Studies**, 16(1), 390–404.
- KHANSARI, D., HENG, C. S., YUIT, C. M., TAN, H.: 2016** “Regularities and Irregularities in Rhetorical Move Structure of Linguistics Abstracts in Research Articles.” **3I-Language Linguistics Literature-The Southeast Asian Journal Of English Language Studies**, 22(1), 39–54.
- KHANY, R., MALMIR, B.: 2019** A Move-marker List: A Study of Rhetorical Move-lexis Linguistic Realizations of Research Article Abstracts in Social and Behavioural Sciences. **RELC Journal**, 1-36.
- KILIÇ, S.: 2016** “Ki-Kare Testi.” **Journal of Mood Disorders**, 6(3), 180-182.
- KURNIAWAN, E., LUBIS, A. H., SUHERDI, D., DANUWIJAYA, A. A.: 2019** “Rhetorical Organization of Applied Linguistics Abstracts: Does Scopus Journal Quartile Matter?” **Gema Online Journal Of Language Studies**, 19(4), 184–202.
- LI, L., FRANKEN, M., WU, S.: 2020** Bundle-driven move analysis: Sentence initial lexical bundles in PhD abstracts. **English for Specific Purposes**, 60, 85-97.
- LI, Q., PRAMOOLSOOK, I.: 2015** “Research article abstracts in two subdisciplines of business—move structure and hedging between management and marketing.” **English Language Teaching**, 8(1), 52–62.

- LIARDET, C. L., BLACK, S., BARDETTA, V. S. :2019** Defining formality: Adapting to the abstract demands of academic discourse. **Journal of English for Academic Purposes**, 38, 146-158.
- LIARDET, C. L., BLACK, S., BARDETTA, V. S., LIARDÉ, C. L., BLACK, S., BARDETTA, V. S.: 2019** "Defining formality: Adapting to the abstract demands of academic discourse." **Journal of English for Academic Purposes**, 38, 146–158.
- LIDDY, E. D.: 1987** "Discourse-Level Structure In Abstracts." **Proceedings Of The Asis Annual Meeting**, 24, 138–147.
- LIDDY, E. D.: 1991** "The Discourse-Level Structure Of Empirical Abstracts-An Exploratory-Study." **Information Processing ve Management**, 27(1), 55–81.
- Lİ, Q., PRAMOOLSOOK, I.: 2015** "Research article abstracts in two subdisciplines of business-move structure and hedging between management and marketing." **English Language Teaching**, 8, 52-62.
- LOAN, N. T. T.: 2018** "Rhetorical Structures And Linguistic Features Of English Abstracts in Thai Rajabhat University Journals." **3l-Language Linguistics Literature-The Southeast Asian Journal Of English Language Studies**, 24(4), 71–84.
- LON, C. E., TAN, H., ABDULLAH, A. N.: 2012** "Conveying communicative intent: Moves and metadiscourse in abstract writing." **International Journal of Applied Linguistics and English Literature**, 1(7), 56–65.
- LORES-SANZ, R.: 2004** "On RA abstracts: from rhetorical structure to thematic organisation." **English For Specific Purposes**, 23(3), 280–302.

- LORES-SANZ, R.: 2016** “When the local becomes international The lexicogrammar of rhetorical moves in English and Spanish Sociology abstracts. **Languages In Contrast**, 16(1), 133–158.
- MAREFAT, H.,
MOHAMMADZADEH, S.:
2013** “Genre analysis of literature research article abstracts: A cross-linguistic, cross-cultural study.” **Applied Research on English Language**, 2(2), 37-50.
- MARTIN, P. M. :2003** A genre analysis of English and Spanish research paper abstracts in experimental social sciences. **English For Specific Purposes**, 22(1), 25-43.
- MATZLER, P. P.: 2021** “Grant proposal abstracts in science and engineering: A prototypical move-structure pattern and its variations.” **Journal of English for Academic Purposes**, 49.
- MCGILL, R., TUKEY, J.W.
AND LARSEN, W.A.:1978** “Variations of Box Plots.” **American Statistician**, 32, 12-16.
- MÉNDEZ-CENDÓN, B.,
ARROYO, B. L. :2003** Intralinguistic analysis of medical research papers and abstracts: Rhetorical and phraseological devices in scientific information. **Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication**, 9(2), 247-268.
- NGAI, S. B. C., SINGH, R.
G., KOON, A. C.: 2018** “A discourse analysis of the macro-structure, metadiscoursal and microdiscoursal features in the abstracts of research articles across multiple science disciplines.” **Plos One**, 13(10).

- NİYAZ, Ö. C., İNAN, İ. H.:** 2016 “Türkiye’de Gıda Güvencesinin Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi.” **Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi** 13 (2), 1-7.
- NKEMLEKE, D. :**2010 Cameroonian and foreign scholars’ discourse: the rhetoric of conference abstracts. **World Englishes**, 29(2), 173-191.
- NWOGU, K. N.:** 1997 “The Medical Research Paper: Structure and Functions.” **English for Specific Purposes**, 16, 2, 119-138.
- OMIDIAN, T., SHAHRIARI, H., SIYANOVA-CHANTURIA, A.:** 2018 “A cross-disciplinary investigation of multi-word expressions in the moves of research article abstracts.” **Journal Of English For Academic Purposes**, 36, 1–14.
- ÖZGÜVEN, F. E., DILMAÇ, M. VE ÖZGÜVEN, M. M.:** 2016 “Tokat Atıksu Arıtma Tesisinde Biyogaz ve Elektrik Üretim Kapasitesinin Belirlenmesi.” **Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi**
- ÖZSEZER, M.:** 2016 “Kıbrıs’ta Türklük Bilincinin Siyasal Sürece Etkisi.” **International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 11/16.s 71-88.
- ÖZTÜRK, V., TURGUT, M.:** 2016 “Bal Üreten İşletmelerde Maliyet Analizi, Türkiye Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi ve Maliyet Belirleme Üzerine Bir Örnek Uygulama.” **İşletme Araştırmaları Dergisi**, 8(2), 98–117.
- PARODİ, G.:**2010 Academic and professional discourse genres in Spanish (Vol. 40). Amsterdam, The Netherlands: John Benjamins Publishing.

- PHO, P. D.: 2008** "Research article abstracts in applied linguistics and educational technology: a study of linguistic realizations of rhetorical structure and authorial stance." **Discourse Studies**, 10(2), 231–250.
- PIQUE-NOGUERA, C.: 2012** "Writing business research article abstracts: A genre approach." **IBERICA**, 24, 211–232.
- QI, H., PAN, F.: 2020** "Lexical bundle variation across moves in abstracts of medical research articles." **Southern African Linguistics and Applied Language Studies**, 38(2), 109–128.
- RASHIDI, N., MEIHAMI, H.: 2018** "Informetrics of Scientometrics abstracts: a rhetorical move analysis of the research abstracts published in Scientometrics journal." **Scientometrics**, 116(3), 1975–1994.
- RAWDHAN, A., EBADI, S., LOAN, N. T. T. :2020** Rhetorical Structure Variations in Literature Review Chapters of Applied Linguistics Master's Theses by Iraqi and International Students. **International Journal of Instruction**, 13(4), 849-866.
- SABOORI, F., HASHEMI, R. M. :2013** "A cross-disciplinary move analysis of research article abstracts." **IJLLALW**, 4(4), 483-496.
- SAEEAW, S., TANGKIENG SIRISIN, S.: 2014** "Rhetorical variation across research article abstracts in environmental science and applied linguistics." **English Language Teaching**, 7(8), 81–93.
- SAHİN, T.: 2016** "Atık Kağıt Geri Dönüşüm İşlemlerinde Genel Esaslar ve Mürekkep Uzaklaştırma İşlemi." **Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi**, 4 (7) , 31-37.
Retrieved from

- SALAGER-MEYER, F.:**
1990 “Discoursal flaws in Medical English abstracts: A genre analysis per research- and text-type.” **Text, Interdisciplinary Journal For The Study Of Discourse**, , 10(4), 365–384.
- SALAGER-MEYER, F.:**
1992 “A text-type and move analysis study of verb tense and modality distribution in medical English abstracts.” **English for Specific Purposes**, 11(2), 93–113.
- SALAGER-MEYER, F.:**
1994 “Reading medical English abstracts: a genre study of the interaction between structural variables and the reader’s linguistico-conceptual competence (L2).” **Journal of Research in Reading**, 17(2), 120–146.
- SALİHOĞLU, G., GEZİCİ-KORTEN, F.:** 2016 “Turizm Sektöründe Gıda Tedarik Coğrafyasının Analizi: Alanya Örneği”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, 14 (2): 89-105.
- SAMAR, R. G., TALEBZADEH, H., KIANI, G. R., AKBARI, R.:** 2014 “Moves and steps to sell a paper: a cross-cultural genre analysis of applied linguistics conference abstracts.” **Text and Talk**, 34(6), 759–785.
- SAMRAJ, B.:** 2005 “An exploration of a genre set: Research article abstracts and introductions in two disciplines.” **English For Specific Purposes**, 24(2), 141–156.
- SAN, L. Y., TAN, H.:** 2012 “A comparative study of the rhetorical moves in abstracts of published research articles and students’ term papers in the field of computer and communication systems engineering.” **International Journal of Applied Linguistics and English Literature**, 1(7), 40–50.

- SAYAR, G.: 2016** “Microimplants in lingual orthodontics.” **Yeditepe Klinik Dergisi**. 2016; 12(3): 45-48
- SAYEK, I.: 2016** “Evrimsel Biyoloji, Evrimsel Tıp ve Tıp Eğitimi: Dünya ve Türkiye.” **Toplum ve Hekim**. 31(5), s385-388.
- SEREFILISAN, H.,
ALKAYA, A.: 2016** “Türkiye’de eti yenilebilen kurbağaların (Ranidae) biyolojisi, ekonomisi, avcılığı ve ihracatına yönelik yasal mevzuatı.” **Türk Tarım-Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi**, 4(7), 600-604.
- SHARPE, D.: 2015** “Chi-Square Test is Statistically Significant: Now What?,” **Practical Assessment, Research, and Evaluation**: 20, 8.
- SIYASWATI, S.,
ROCHMAWATI, D. : 2017** Rhetorical Perspectives of Undergraduate Students’ Thesis Abstracts. **Register Journal**, 10(2), 157-169.
- SUNGUR, H.: 2016** “Geçmişten Günümüze Lise Tarih Ders Kitaplarında İttihatçılık Algısı.” **Turkish Studies**. 11(11), 99-114.
- SUNTARA, W., USAHA, S.:
2013** “Research article abstracts in two related disciplines: Rhetorical variation between linguistics and applied linguistics.” **English Language Teaching**, 6(2), 84–99.
- SUNTARA, W.: 2018** “Linguistic Realisations of Rhetorical Structure in Research Articles Abstracts: An Analysis Based on Food Technology Journals.” **Pertanika Journal Of Social Science And Humanities**, 26(3), 1283–1300.
- SWALES, J. M.: 1990** Genre Analysis. Cambridge: Cambridge University Press.

- SWALES, J.M., FEAKE, C. B.: 2009** Abstracts and the writing of abstracts. Michigan Series in English for Academic VE Professional Purposes. USA
- SWALES, J.M.: 1984** “Research into the structure of introductions to journal articles and its application to the teaching of academic writing” R. Williams, J.Swales ve J. Kirkman (ed.), Common Ground: Shared Interests in ESP and Communication Studies, 77-86. Oxford: Pergamon.
- TABATABAEI, S. P., NAJAFI, Z., GOBADIRAD, H.: 2016** “The Rhetorical Structure Of M.A Abstracts Written By Students Of English Language Teaching In Iran.” **Modern Journal Of Language Teaching Methods**, 6(2), 535–543.
- TABATABAEI, S. P., TALEBINEJAD, M. R.: 2015** The Rhetorical Structure of MA abstracts Written by Students of English Language Teaching, English Translation and Chemistry in Iaush. *Modern Journal of Language Teaching Methods*, 5(4), 718.
- TAHRIRIAN, M. H., JALILIFAR, A. R. :2004** Genre analysis of thesis and dissertation abstracts: Variation across cultures. *Iranian Journal of Applied Linguistics*, 7(2), 121-143.
- TANKO, G.: 2017** “Literary research article abstracts: An analysis of rhetorical moves and their linguistic realizations.” **Journal of English for Academic Purposes**, 27, 42–55.
- TANRIVERE, U.: 2016** İntihar mektuplarının psikodilbilimsel içerik ve tür özellikleri bağlamında incelenmesi: Adli dilbilimsel bir yaklaşım. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.

- TAŞ, İ., ÖZKAY F., YETER T., GORGISEN C., COŞGE B.: 2016** “Bor İçeriği Yüksek Sulama Sularının Fesleğen (OcimumBasilicum L.) Bitki Özelliklerine Etkisi.” **Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, 33(3), 46 - 54.
- TAYFUN, A. , IŞIN, A. KÜÇÜKERGIN, K. G.: 2016** “Örgütsel Sessizliğin İş Tatmini Ve Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Belirleyici Rolü.” **Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi**, (1) , 35-49.
- TOPÇUOĞLU A. A: 2016** “Modern Hukukta Ve İslâm Devletler Hukukunda Mukabele Bilimsel Kavramı Ve Hukukî Niteliği.” **Turkish Studies (Elektronik)**, 11(12), 205 - 236.
- TOVAR-VIERA, R. :2018** Rhetorical Organization and Linguistic Realizations of Moves in English Research Article Abstracts. **International Congress on the Didactics of the English Language**, 3, 1-21.
- TURP G. Y., SUCU Ç .: 2016** “Et Ürünlerinde Nitrat ve Nitrit Kullanımına Potansiyel Alternatif Yöntemler.” **Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, 12(2), 231 - 242.
- TÜRK STANDARTLARI ENSTITÜSÜ : 1977** Dokümantasyon-Yayınlar ve dokümantasyon için özlerin (abstraktların) hazırlanması ve sunuluşu.
- TÜRK STANDARTLARI ENSTITÜSÜ : 1992** Dokümantasyon-Sürekli yayınlarda abtrakt sayfaları.
- UÇAR, A.: 2016** “Pîr Muhammed Mevlevî’nin Hazînetü’l-Ebrâr İsimli Eserinin 4. Cildinde Bir Ayetin İrşat Şekli.” **Turkish Academic Research Review** , 6 (3) , 920-934 .

- UÇURUM, H. Ö. ,
KAYGISIZ, M., UĞUR, N.:
2016
“Kemalpaşa Tatlısı (Peynir Tatlısı) Kalite Kriterlerinin Belirlenmesi.” **Gıda**, 41 (4) , 221-226.
- ULUGÖL, M.,
DÜZBASTILAR, F. O.: 2016
“Yasadışı trol balıkçılığının engellenmesi için bir öneri: Anti-trol yapay resif uygulaması ve tasarım ölçütleri.” **Ege Journal of Fisheries and Aquatic Sciences**, 33 (1), 27-34.
- UYUMAZ, A., AKDAĞ, İ.:
2016
"Bankacılık Faaliyetlerinde Tüketicinin Korunması Açısından Hukuka Aykırı Alınan Ücret ve Masraflar ile Bunların İadesi", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 74, 423-459.
- VAKILI, E. Z., KASHANI,
A. F. :2012
The contrastive move analysis: An investigation of Persian and English research articles' abstract and introduction parts. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 3(2), 129-129.
- VATHANALAOHA, K.,
TANGKIENGSRISIN, S.
:2018
Genre Analysis of experiment-based dental research article abstracts: Thai and international journals. **3L: Language, Linguistics, Literature The Southeast Asian Journal Of English Language Studies**, 24(3), 1-14.
- WEISSBERG, R., BUKER,
S.:1990
Writing up research. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- XIAO, R., CAO, Y.: 2013
“Native and non-native English abstracts in contrast: A multidimensional move analysis.” **Belgian Journal of Linguistics**, 27(1), 111-134.
- XU, B.: 2019
“Comparing Rhetorical Structure of Research Article Abstracts Written by Native English Writers and Chinese Writers.” **Journal Of Asia Tefl**, 16(3), 1032-1041.

- YAĞLI H., KOÇ Y.: 2016** “Hayvan Gübresinden Biyogaz Üretim Potansiyelinin Belirlenmesi: Adana İli Örnek Hesaplama.” **Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi**, 34(3), 35 - 48.
- YANIK, N. H.: 2016** “Arap Şiirinde Göz İmgesi.” **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, (37), 114-143.
- YILDIRIM, F., NAKTIYOK, S., KULA, M. E.: 2016** “Tükenmişlik Düzeyinin Girişimcilik Niyeti Üzerine Etkisi.” **İşletme Araştırmaları Dergisi**, 8(4), 15–33.
- YILDIRIM, N.: 2016** “Millî Eğitim Bakanlığı Toplam Kalite Yönetimi Ödül Süreci Ve Sonrası Üzerine Nitel Bir Değerlendirme.” **Milli Eğitim Dergisi**, 45 (211) , 29-44 .
- YOON, J., CASAL, J. E.: 2020** “Rhetorical structure, sequence, and variation: A step-driven move analysis of applied linguistics conference abstracts.” **International Journal Of Applied Linguistics**, 30(3), 462-478.
- ZAND-VAKILI, E., FARD KASHANI, A.: 2012** “The contrastive move analysis: An investigation of Persian and English research articles’ abstract and introduction parts.” **Mediterranean Journal of Social Sciences**, 3(2), 129–137.
- ZANINA, E.: 2017** “Move Structure of Research Article Abstracts on Management: Contrastive Study (the Case of English and Russian).” **Journal Of Language And Education**, 3(2), 63–72.

ZHAO, J., WU, T.: 2013

“A genre analysis of medical abstracts by Chinese and English native speakers.” **Journal of Medical Colleges of PLA**, 28(1), 60–64.

ZIBALAS, D.,

SINKUNIENE, J.: 2019

“Rhetorical structure of promotional genres: The case of research article and conference abstracts.” **Discourse and Interaction**, 12(2), 95–113.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hatice Gülşen Birinci

İş Deneyimi : Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Turizm Uzmanı (2009-
Bilkent Üniversitesi, Halil İnalcık Center for Ottoman Studies, Uzman
(2002-2009)

Doktora : İstanbul Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü (2022)

Yüksek Lisans : Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü (2006)

Lisans : Hacettepe Üniversitesi Arşivcilik Bölümü (2001)

Lise : Ayrancı Lisesi (1995)

Yayınlar : Birinci, Hatice Gülşen. Sultan II. Abdülhamid ve Yıldız Sarayı
Kütüphanesi. Vefatının 100. Yılında Sultan II. Abdülhamid ve Dönemi
Uluslararası Kongresi, İstanbul, 22-24 Ekim 2018 (Hakemli Bildiri).

Birinci, Hatice Gülşen. A Mapping of Literary Translations, Literary
Exchange and Support Models. Universal Journey of Turkish Literature:
TEDA. 21. Abu Dhabi Uluslararası Kitap Fuarı, Abu Dhabi, Birleşik
Arap Emirlikleri, 15-20 Mart 2011 (Bildiri).

Birinci, Hatice Gülşen. Amerika Birleşik Devletleri Bilgi Politikası.
Türk Kütüphaneciliği, 2009, 23, 3, 586-601.

“XI. Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi”, 17-
22 Haziran 2008, Bilkent Üniversitesi, Ankara. Sempozyum Sekreteryası.

Uçak, Nazan ve Birinci, Hatice Gülşen. Bilimsel Etik ve İntihal. Türk
Kütüphaneciliği, 2008, 22, 2, 187-204.

Birinci, Hatice Gülşen. Turkish Journal of Chemistry'nin
Bibliyometrik Analizi. Bilgi Dünyası, 2008, 9, 2, 348-369.

Birinci, Hatice Gülşen. Tarihçilerin Bilgi Arama Davranışları. Türk
Kütüphaneciliği, 2007, 21, 1, 29-44.

Birinci, Hatice Gülşen. Tarihçilerin Bilgi Gereksinimleri ve Bilgi
Kullanımları., 2007. Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu 24-
26 Ekim 2007, Ankara Bildiriler, Ankara, 24-26 Ekim, 2007.

Birinci, Hatice Gülşen. Tarih Alanındaki Kullanıcıların Bilgi
Gereksinimleri ve Bilgi Kullanım Özellikleri. Yayınlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2006.

Yabancı Dil : İngilizce (İyi)